



Razvojna strategija

Primorsko-goranske županije 2011. - 2013.

Rijeka, siječanj 2011.

Sadržaj

1. Uvod	6
2. Sažetak	8
3. Osnovna analiza	17
3.1. Prostor	17
3.2. Stanovništvo	21
3.3. Prirodna obilježja	31
3.4. Okoliš	42
3.5. Komunalna infrastruktura i energetika	49
3.6. Prometna infrastruktura	58
3.7. Gospodarstvo	65
3.8. Društvene djelatnosti	85
3.9. Civilno društvo	97
3.10. Europske integracije i međunarodna suradnja	99
3.11. Prikaz kapaciteta za upravljanje razvojem	103
4. Rezultati provođenja prijašnjih strategija	127
5. Analiza snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnji	134
6. Vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere	137
7. Politika Županije prema posebnim područjima	191
8. Financijski plan	192
9. Provedba Razvojne strategije	207
10. Praćenje, vrednovanje i izvještavanje	210
11. Dodaci	
11.1. Rezultati konzultacija s Partnerskim vijećem Primorsko-goranske županije	212
11.2. Izvještaj o prethodnom vrednovanju Razvojne strategije Primorsko-goranske županije	216
12. Popis grafikona, slika, tablica, literature i poveznica	232
13. Popis korištene literature, izvješća, podataka i poveznica	236

1. Uvod

Jedno od načela politike regionalnog razvoja je *strateško planiranje*, koje se ostvaruje donošenjem i provedbom višegodišnjih planskih dokumenata. Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, koji je usklađen s pravnom stečevinom Europske unije, županijama su dodijeljene nove odgovornosti i ovlasti u sferi regionalnog razvoja, prije svega u planiranju razvoja te koordinaciji i praćenju provedbe. Primorsko-goranska županija, u suradnji sa svim relevantnim društvenim partnerima, izradila je Razvojnu strategiju Primorsko-goranske županije kao temeljni planski dokument održivog društveno-gospodarskog razvoja Županije za razdoblje 2011.- 2013. godine.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013. predstavlja logičan nastavak Regionalnog operativnog programa Primorsko-goranske županije 2008.-2013.

Jedan od zadataka Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011.-2013. je povezivanje lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s nacionalnim razvojnim prioritetima i razvojnim prioritetima Europske unije, kao i s dostupnim europskim i nacionalnim financijskim sredstvima i propisima koji reguliraju njihovo korištenje.

Opći ciljevi Županijskih razvojnih strategija, kako ih definiraju Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske i Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske su:

- Predstavljati konsenzus između svih relevantnih nacionalnih, regionalnih i lokalnih partnera o razvojnim potrebama županije (vezanim uz gospodarski razvoj, zapošljavanje i edukaciju, infrastrukturu, okoliš, lokalni, ruralni i urbani razvoj, rješavanje pitanja siromaštva i socijalne isključenosti) te, sukladno tome služiti kao osnova za pregovaranje, usklađivanje i financiranje aktivnosti definiranih strategijom.
- Pomoći ispunjenju zajedničkih strateških ciljeva u suradnji s drugim, susjednim županijama te stvoriti osnovu za djelovanje vezano uz prekogranične i međuregionalne potrebe i mogućnosti.
- Dati osnovne smjernice za lokalne razvojne planove i projekte jedinica lokalne samouprave.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije izrađena je sukladno slijedećim propisima:

- Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN br. 153/09),
- Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011.-2013.,
- Pravilnik o obaveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih strategija (NN br. 53/10),
- Odluke o osnivanju Županijskog partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije.

Za koordinatora izrade imenovana je Regionalna razvojna agencija Porin.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije sastoji se iz analitičkog dijela, strateškog i provedbenog dijela, a rađena je u skladu s logikom upravljanja projektnim ciklusom. U osnovnoj je analizi opisano postojeće stanje, identificirani razvojni problemi i razvojne potrebe, izrađena je SWOT analiza. Iz osnovne analize, razvojnih problema i potreba, te SWOT analize proizašle su vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere.

Kod izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije korištena je i participativna metodologija, odnosno u sam proces izrade uključeno je više od 300 dionika. Dionici su putem Partnerskog vijeća, Tematskih radnih skupina i ostalih skupina davali prijedloge, komentare i primjedbe i na taj način aktivno učestvovali u izradi Razvojne strategije. U nekim slučajevima, u nedostatku statističkih podataka, sektorskih analiza i sl., izrađivač je prihvaćao prijedloge i sugestije dionika i kad one nisu u potpunosti slijedile logiku upravljanja projektnim ciklusom.

Dvije su važne okolnosti odredile izradu ovog dokumenta: kratko vrijeme izrade i kratko razdoblje na koje se odnosi Razvojna strategija Primorsko-goranske županije (2011. - 2013. godina). One su određene zakonskim i podzakonskim aktima i uvjetovale su određena metodološka odstupanja koja se prije svega odnose na činjenicu da su iz opisa mjera izostavljeni nositelji, vrijeme provedbe i financijske alokacije. Nositelji pojedinih mjera, vrijeme provedbe i financijske alokacije bit će definirani kroz realizaciju Akcijskog plana Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, a temeljem sustavne obrade županijske baze projekata.

2. Sažetak

Kao što je navedeno u uvodnom poglavlju, Razvojna strategija Primorsko-goranske županije temeljni je planski dokument za održivi društveno-gospodarski razvoj Županije i donosi se za razdoblje 2011.-2013. godine. Metodologija izrade, obavezan sadržaj, vrijeme donošenja i razdoblje za koje se izrađuje Razvojna strategija određeni su Zakonom o regionalnom razvoju, podzakonskim aktima i strateškim dokumentima regionalnog razvoja.¹

Razvojna strategija Primorsko goranske županije sadrži slijedeća poglavlja i dodatke:

1. Uvod
2. Sažetak
3. Osnovna analiza
4. Rezultati provođenja prijašnjih strategija
5. Analiza snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnji (SWOT analiza)
6. Vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere
7. Politika županije prema posebnim područjima
8. Financijski plan
9. Provedba Županijske razvojne strategije
10. Praćenje i izvještavanje
11. Dodaci

Dodatak 1. Rezultati konzultacija s odgovarajućim Partnerskim vijećem tijekom izrade Županijske razvojne strategije te opis na koji način će isto biti uključeno u praćenje provedbe.

Dodatak 2. Izvještaj o prethodnom vrednovanju Razvojne strategije.

Grafički prikaz procesa izrade i provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije je slijedeći:

ANALIZA	Osnovna analiza
	SWOT analiza
STRATEŠKO PLANIRANJE	Vizija
	Strateški ciljevi
	Prioriteti
	Mjere

¹ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN br. 153/09); Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011.-2013.; Pravilnik o obaveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih strategija (NN br. 53/10)

PROVEDBA	Plan provedbe
	Financijski plan
	Praćenje i izvještavanje

Osnovna analiza daje pregled stanja, trendove, razvojne probleme i razvojne potrebe županije po slijedećim područjima:

- Prostor
- Stanovništvo
- Prirodna obilježja
- Okoliš
- Komunalna infrastruktura
- Prometna infrastruktura
- Gospodarstvo
- Društvene djelatnosti
- Civilno društvo
- Upravljanje razvojem

Rezultati provođenja prijašnjih strategija - ovo poglavlje sadrži opis i ocjene ostvarenja i provedbe ciljeva, prioriteta i mjera utvrđenih u Regionalnom operativnom programu Primorsko-goranske županije 2008.-2013.; opis i obrazloženje (ne)ostvarenja utvrđenih razvojnih ciljeva; te obrazloženje stečenih iskustava u provedbi.

SWOT analiza sadrži ocjenu snaga i slabosti (unutar županije) te prilika i prijetnji (izvan županije) bitnih za razvoj svih važnih područja.

SNAGE	SLABOSTI
• Relativno razvijena prometna infrastruktura • Izgrađenost osnovne komunalne infrastrukture (vodoopskrba, odvodnja, otpad, plin, distribucija električne energije) • Relativno razvijen sustav upravljanja pomorskim dobrom • Sustavno praćenje pojedinih sastavnica okoliša (vode, priobalno more, zrak) i provođenje mjera za smanjenje pritiska na okoliš • Postojanje i obuhvat prostorno-planske dokumentacije • Raznolika sektorska struktura	• Neuredan katastar i zemljišne knjige • Nepovoljna starosna struktura stanovništva • Negativni demografski trendovi - izražena depopulacija prvenstveno u Gorskotarskom kotaru i na dijelu otoka • Visok udio bolesti cirkulacijskog sustava u smrtnosti stanovništva • Visoka nezaposlenost • Teška zapošljivost određenih skupina stanovništva (slabije obrazovani, žene, stariji od 50 godina) • Nepostojanje unificiranog sustava identifikacije, klasifikacije i evaluacije krajobraza • Nedovoljno razvijena svijest o

gospodarstva – indeks gospodarske specijalizacije ukazuje na specijalizaciju u pet djelatnosti (turizam, prijevoz, prerađivačka industrija, građevinarstvo, financijsko posredovanje) • Riječki prometni pravac • Infrastruktura, tradicija i znanje u turizmu • Izvozna tradicija • Dinamičan razvoj malog i srednjeg poduzetništva • Relativno razvijena poduzetnička infrastruktura • Regionalni poticaji za razvoj malog i srednjeg poduzetništva • Broj obrazovnih institucija • Obrazovanost stanovništva visoka u hrvatskim okvirima • Relativno dobro razvijena infrastruktura društvenih djelatnosti • Relativno dobra teritorijalna mreža zdravstvenih i institucija socijalne skrbi • Multikulturalnost i tolerancija kao osobine koje se tradicionalno vežu uz stanovništvo ovih prostora • Raznovrsnost i velik broj udruga • Postojeći kapaciteti unutar dijela organizacija civilnog društva: znanja, vještine, iskustvo, infrastruktura, informacije • Kapacitiranost županije za upravljanje regionalnim razvojem - postojanje razvojnih institucija • Razvijena međužupanijska i međunarodna suradnja	vrijednostima krajobraza • Smanjivanje biološke raznolikosti i vrijednih prirodnih staništa • Nedostatak podataka o vrijednim prirodnim staništima • Ugroza populacije divljih svojti • Neadekvatna odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda • Neadekvatno gospodarenje otpadom • Narušena kakvoća zraka na nekoliko lokaliteta • Nedovoljna iskorištenost potencijala obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar, biomasa) • Lokacije industrijskih postrojenja blizu turističkih odredišta • Neadekvatno vrednovanje i korištenje prirodne i kulturne baštine za razvoj turizma, kulture i gospodarstva u cjelini • Nedovršena prometna infrastruktura prema značajnim destinacijama (Trst, Ljubljana, Split) • Neadekvatan standard postojeće županijske i lokalne cestovne infrastrukture • Nezadovoljavajuća prometna povezanost otoka • Nepostojanje infra i suprastrukture za prihvrat većih plovila • Nedostatak vezova u lukama posebne namjene, posebno u lukama nautičkog turizma • Stagnacija i zaostajanje u razvoju prerađivačkog sektora • Nedovoljna iskorištenost kapaciteta u turizmu • Nedovoljna valorizacija kulturne baštine u turističke svrhe • Nedovoljna vertikalna i horizontalna povezanost poduzetništva • Nedovoljno korištenje znanja i inovacija • Nedovoljna povezanost između gospodarstva i institucija visokog obrazovanja • Neusklađenost sustava obrazovanja i potreba gospodarstva • Neuravnoteženost ponude i potražnje
--	---

	na tržištu rada • Prostorni uvjeti i uvjeti rada djelomično neprimjereni zahtjevima suvremenog školstva • Manjak institucija društvenih djelatnosti na području Gorskog kotara i otoka • Nedostatni i neadekvatni sportski objekti • Nedovoljan broj stručno osposobljenih djelatnika u sportu • Sporadična i nekontinuirana suradnja među organizacijama civilnog društva • Nedostatak planiranja unutar određenog dijela organizacija civilnog društva
PRILIKE	PRIJETNJE
• Povoljan geografski i geoprometni položaj • Bogati i raznoliki prirodni resursi (voda, šume, more) • Izgradnja infrastrukture vezane uz Riječki prometni pravac • Financiranje razvojnih programa kroz nacionalne i EU fondove • Unapređenje korištenja bivših vojnih i industrijskih objekata • Razvoj i korištenje obnovljivih izvora energije • Velika krajobrazna i biološka raznolikost • Bogata i atraktivna prirodna i kulturna baština • Korištenje nacionalnih programa za poticanje poduzetništva • Blizina emitivnih tržišta za turizam • Novi zakonski okviri (organizacije koje djeluju za opće dobro, zaklade, volonterstvo, pravo na pristup informacijama) • EU (financiranje i standardi) • Razvijanje zajedničkih projekata organizacija civilnog društva	• Nepovoljna starosna struktura stanovništva • Negativni demografski trendovi - izražena depopulacija prvenstveno u Gorskom kotaru i na dijelu otoka • Smanjivanje i napuštanje tradicijskih aktivnosti (poljoprivredna proizvodnja) • Smanjivanje krajobrazne i biološke raznolikosti • Pojava invazivnih vrsta • Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda i mora • Kriza i recesija u hrvatskom gospodarstvu • Rastuća konkurentnost na međunarodnom tržištu • Centralizirano upravljanje prirodnim resursima • Smještanje sjedišta tvrtki i financijskih institucija izvan županije • Nedostatni lokalni, regionalni i nacionalni izvori financiranja razvojnih projekata • Nedostatna fiskalna decentralizacija tj. decentralizacija sredstava s državne razine za JL(R)S

Vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere

Temeljem osnovne analize i SWOT analize na sastancima Partnerskog vijeća definirana je slijedeća vizija Primorsko-goranske županije:

***Primorsko-goranska županija regija je zadovoljnih ljudi
koji svoje potencijale ostvaruju
u uvjetima održivog razvoja i društvene pravednosti.***

Iz vizije proizlaze četiri strateška cilja:

Strateški cilj 1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja

Strateški cilj 2. Uravnotežen regionalni razvoj

Strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala

Strateški cilj 4. Zaštita prirode i okoliša

Prioriteti i mjere po svakom strateškom cilju su slijedeće:

STRATEŠKI CILJ 1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA	
PRIORITETI	MJERE
1. Razvoj sektora gospodarstva	1. Razvoj prometnog pravca i logistike
	2. Razvoj prerađivačke industrije s posebnim naglaskom na brodograđevnu i drveno-prerađivačku industriju
	3. Razvoj turizma
	4. Razvoj energetskog sektora
2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva	1. Unapređenje imovinsko-pravnih odnosa
	2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija
	3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija
	4. Promocija regije i gospodarstva
3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	1. Razvoj poduzetničke infrastrukture
	2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima

	3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima
	4. Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika
4. Razvoj tržišta radne snage	1. Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva
	2. Razvoj lokalnog tržišta rada

STRATEŠKI CILJ 2. URAVNOTEŽEN REGIONALNI RAZVOJ

PRIORITETI	MJERE
1. Unapređenje županijskih mreža	1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra
	2. Odvajanje tranzitnog od lokalnog prometa
	3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture
	4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza
	5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom
2. Razvoj ruralnih područja	1. Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima
	2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva
3. Razvoj civilnog društva	1. Jačanje kapaciteta civilnog društva
	2. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje
	3. Poticanje transparentnosti u suradnji civilnog društva i javnog sektora
	4. Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju
4. Unapređenje područja sporta i rekreacije	1. Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekreacijske infrastrukture s pripadajućom opremom
	2. Unapređenje sportsko-rekreacijskih programa, njihove dostupnosti i osposobljavanje stručnog osoblja
5. Razvoj kulturnih djelatnosti	1. Razvoj infrastrukture u kulturi
	2. Unapređenje programa u kulturi
	3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine

6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem	1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
	2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga
	3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje

STRATEŠKI CILJ 3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA

PRIORITETI	MJERE
1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja	1. Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata predškolskog odgoja
	2. Povećanje uključenosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja
	3. Izgradnja, dogradnja i opremanje objekata u školstvu
	4. Razvoj osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz razne programe
	5. Unapređenje sustava stipendiranja za sve razine obrazovanja
	6. Razvoj visokoškolskog obrazovanja
	7. Poboljšanje općih uvjeta i dostupnosti studiranja
	8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje
2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite	1. Povećanje dostupnosti i obuhvatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i specijalističko-konzilijarnoj razini
	2. Unapređenje programa palijativne i pokretanje hospicijske skrbi
	3. Razvoj zdravstvenih programa izvan standardne zaštite
	4. Razvoj programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
	5. Promocija zdravih životnih stilova i prevencija ovisnosti
3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne	1. Povećanje dostupnosti socijalnih usluga

	2. Unapređenje horizontalne i vertikalne koordinacije i stvaranje mreže socijalnih usluga
	3. Razvoj ljudskih resursa u području socijalne skrbi

STRATEŠKI CILJ 4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

PRIORITETI	MJERE
1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika	1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima
	2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine
	3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti
	4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja
2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem	1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša
	2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Primorsko-goranske županije u području zaštite okoliša
	3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
	4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
3. Razvoj komunalne infrastrukture	1. Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe
	2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
	3. Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom

Politika Županije prema posebnim područjima – ovo poglavlje sadrži opis posebnih područja, kao i kratak opis programa koji imaju za cilj smanjiti društveno-gospodarske razlike između pojedinih područja u Županiji.

Financijski plan – sadrži indikativni i okvirni pregled izvora financiranja i dostupnih financijskih sredstava namijenjenih realizaciji projekata, odnosno financijskih sredstava potrebnih za provedbu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.

Provedba Razvojne strategije Primorsko-goranske županije - sadrži opis postupaka i nadležnost subjekata u provedbi razvojne strategije, njihove kapacitete te rokove provedbe.

Praćenje i izvještavanje - sadrži informacije, podatke, pokazatelje i ocjene o realizaciji ciljeva, prioriteta i mjera te uspješnosti upravljanja provedbom.

Dodaci se odnose na proces konzultacija s Partnerskim vijećem Primorsko-goranske županije i izvješće o prethodnom vrednovanju procesa izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.

Uz Razvojnu strategiju Primorsko-goranske županije donosi se:

1. *Akcijski plan* za provedbu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije koji pobliže opisuje provedbe projekata odnosno mjera, dajući pregled njihovih nositelja, financijskih alokacija, rokova provedbe i pokazatelja pomoću kojih će se pratiti uspješnost provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.
2. *Komunikacijska strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013.* kojoj je cilj informiranje javnosti te podizanje svijesti o ulozi i značaju razvojne strategije za razvoj Županije i jedinica lokalne samouprave s područja Županije.

3. Osnovna analiza

3.1. Prostor

Primorsko-goranska županija (u daljnjem tekstu Županija) prostire se na površini od 3.588 km² (6,3% teritorija Republike Hrvatske, u daljnjem tekstu RH). Dužina morske obale iznosi 1.065 km, što svrstava Županiju na treće mjesto u Republici Hrvatskoj, iza Zadarske i Splitsko-dalmatinske županije. Povoljan zemljopisni smještaj i raznolika obilježja – more, bogato razvedena obala s otocima (45 otoka, 68 hridi i 11 grebena) i šumoviti Gorski kotar ono je što Županiju čini posebnom i jedinstvenom.

Unutar Županije razlikuju se tri osnovna područja: **goransko područje, priobalno i otočno područje**. Ta područja izdvajaju se po načelu homogenosti prema svojim prirodno-geografskim, društveno-ekonomskim i povijesno-kulturnim osobitostima. Ove različitosti odnose se na naseljenost, strukturu i tipove naselja, njihovu funkcionalnu opremljenost, gospodarski razvoj, demografske i ekološke prilike, ali i na kvalitetu prostora i prometnu povezanost. Goransko područje obuhvaća oko 37% prostora Županije, priobalje s neposrednim zaleđem oko 34% prostora županije, dok otoci obuhvaćaju oko 29% teritorija Županije.

Primorsko-goranska županija pogranična je županija i graniči s Republikom Slovenijom i Republikom Italijom (morska granica), a unutar Hrvatske Županija graniči s Istarskom, Karlovačkom, Ličko-senjskom i Zadarskom županijom (morska granica). Ukupna duljina granica iznosi 566,1 km. (slika 1.)

Slika 1: Položaj Županije u odnosu na susjedne županije i države

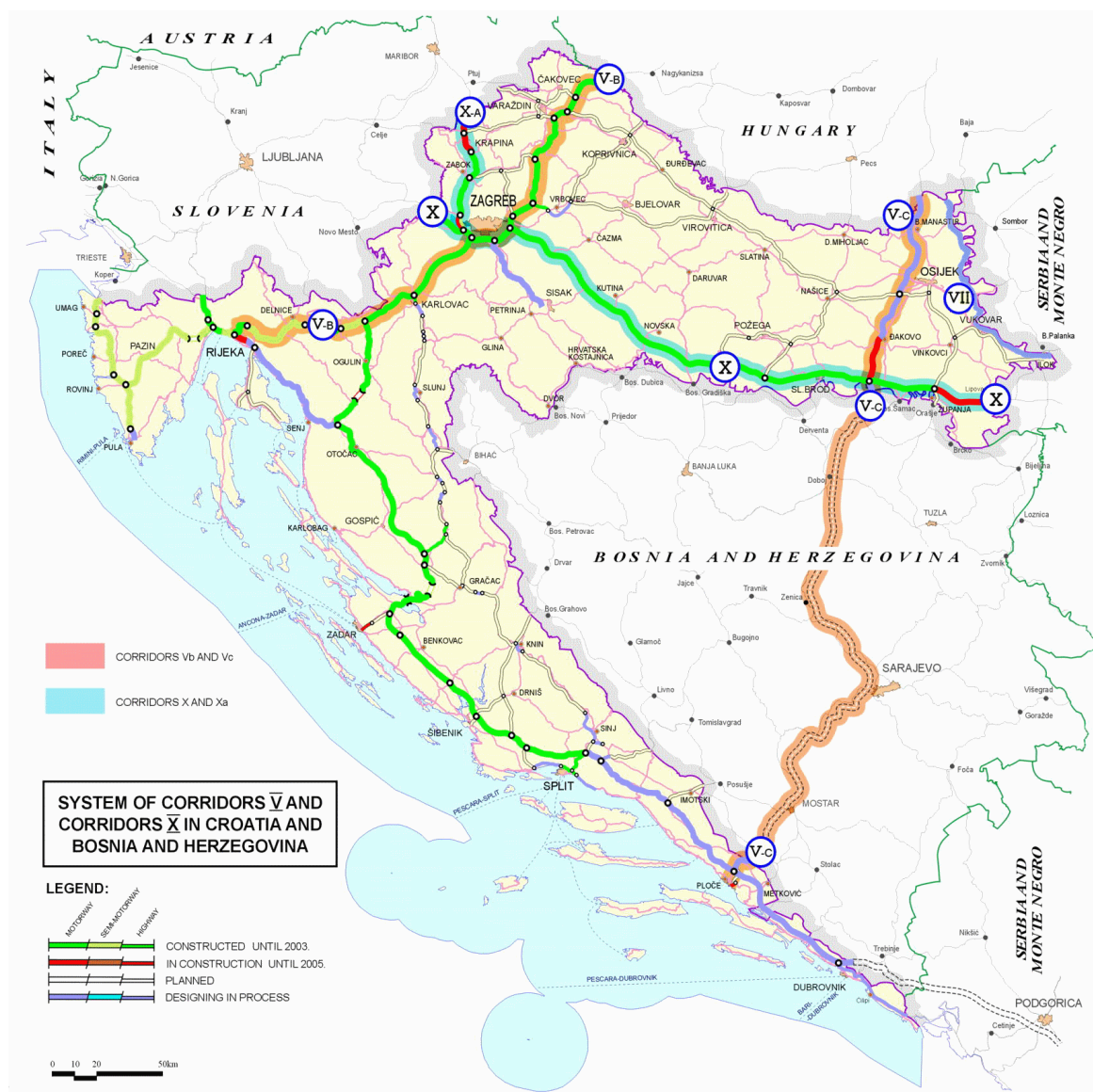


Izvor: JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2010.

Na međunarodnoj i nacionalnoj razini Županija ima prvorazrednu ulogu u integriranju širih prostora Podunavlja s Jadranom i Srednjoeuropskog (alpskog) prostora s Jugoistočnom Europom. Dva su primarna međunarodna pravca na prostoru Županije, koji integriraju hrvatske prostore u europski gospodarski i prometni sustav:

1. **Pravac Podunavlje-Jadran-Sredozemlje** koji od Budimpešte preko Zagreba povezuje srednjoeuropsko alpsko i podunavsko područje s lukama na Jadranu, a time i sa Sredozemljem. Ovaj pravac ujedno je i Paneuropski koridor V-Vb
2. **Jadranski obalni pravac** koji alpsko područje povezuje s Jadranom i Bliskim Istokom. Ovaj pravac još uvijek nema status Paneuropskog koridora, ali ima veliki gospodarski značaj za Republiku Hrvatsku.

Slika 2: Povezanost i osnovni prometni pravci



Izvor: MMPI, 2010.

Kao jedinica regionalne samouprave Županija je samostalna u poslovima koji se odnose na školstvo, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu te planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.

Županija ima 36 jedinica lokalne samouprave: 14 gradova i 22 općine, a navedeni su u slijedećoj tablici prema subregionalnoj podjeli i pripadajućem broju stanovnika.

Tablica 1. Gradovi i općine u Županiji

Subregije	GRADOVI	OPĆINE	BROJ STANOVNIKA
PRIOBALJE	Bakar, Crikvenica, Kastav, Kraljevica, Novi Vinodolski, Opatija, Rijeka	Čavle, Jelenje, Klana, Kostrena, Lovran, Matulji, Mošćenička Draga, Viškovo, Vinodolska općina	243696
GORSKI KOTAR	Čabar, Delnice, Vrbovsko	Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad	26120
OTOCI	Cres, Krk, Mali Lošinj, Rab	Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Punat, Vrbnik, Lopar	35698
UKUPNO	14	22	305505

Administrativna podjela Primorsko-goranske županije prikazana je na slici 3.

3.1.1. Prostorno planiranje

Prostorni plan Primorsko-goranske županije usvojen je 2000. godine. Doneseni su i prostorni planovi uređenja općina ili gradova. Na web stranicama Javne ustanove *Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije* dostupni su doneseni planovi iz kategorija:

- Prostorni plan županije (PPŽ),
- Prostorni plan područja posebnih obilježja (PPPPO),
- Prostorni plan uređenja grada ili općine (PPUO/G),
- Generalni urbanistički plan (GUP) i
- Urbanistički plan uređenja (UPU)

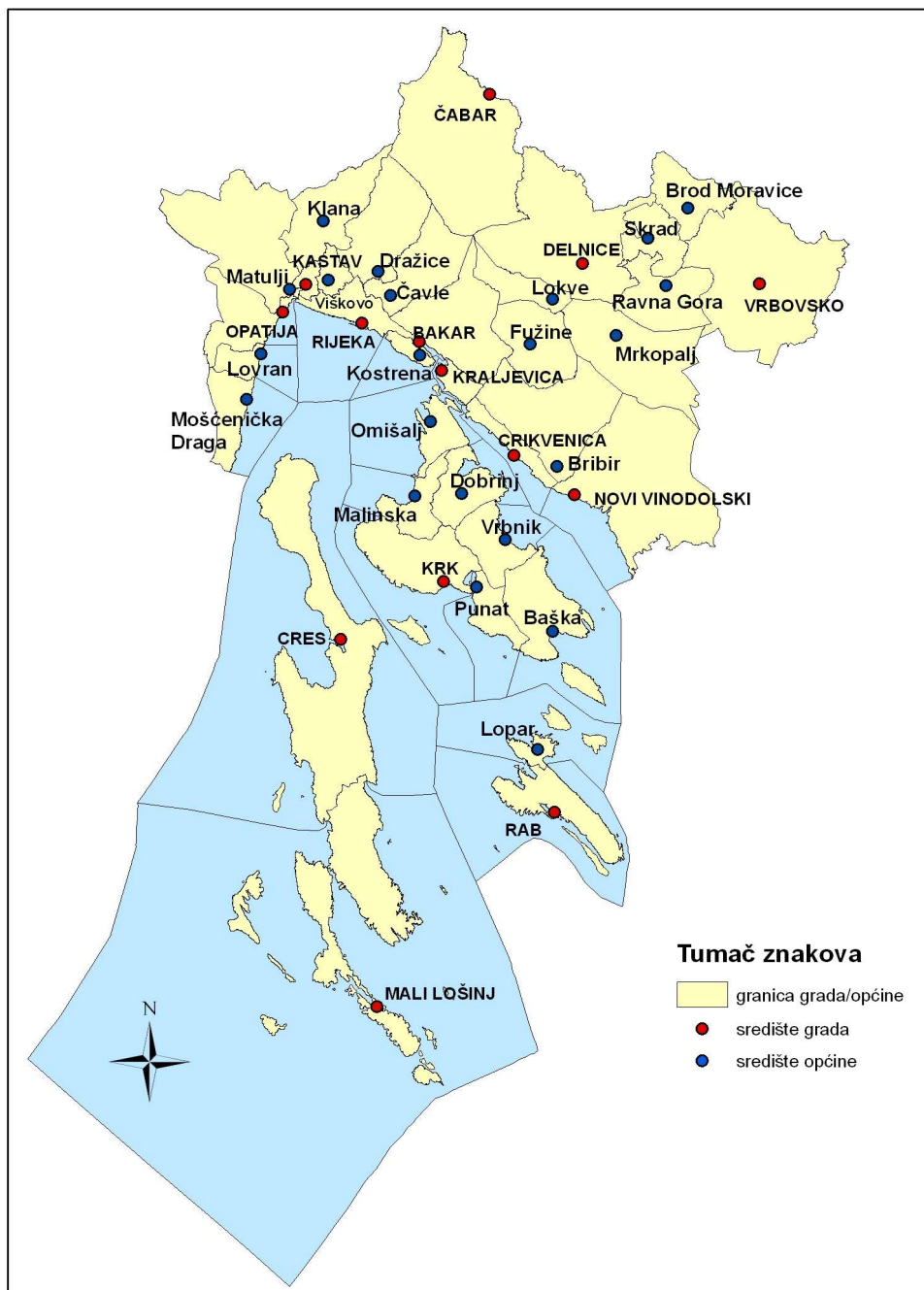
Prostorni plan Primorsko-goranske županije izrađen je sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća (u razdoblju od 1994. do 1998. godine), a nakon dvogodišnje rasprave i dorada usvojen je 2000. godine. Svi podaci za izradu Prostornog plana Primorsko-goranske županije datirali su iz 1995. godine, a propisi i ostali službeni dokumenti i iz ranijih perioda.

U razdoblju od 15 godina od njegova donošenja došlo je do znatnih promjena u zakonodavstvu, demografskom, gospodarskom, prometnom, društvenom i ostalom razvitku RH. Te promjene manifestiraju se i na području Županije, što je neposredno vezano za temeljni prostorno-razvojni dokument, Prostorni plan Primorsko-goranske

županije. Iz navedenih razloga pokrenut je postupak izrade novog Prostornog plana Primorsko-goranske županije.

Na području Županije, kao i na području Republike Hrvatske jedno od važnih pitanja je i pitanje imovinsko-pravnih odnosa. Neriješeni imovinsko pravni odnosi jedna su od osnovnih zapreka implementacije svih vrsta projekata. Imovinsko-pravni odnosi vezani su uz razvoj zemljišnoknjižnog sustava s jedne i katastarskog sustava s druge strane, s krajnjim ciljem ubrzanja registracije kako u katastarskom, tako i u zemljišnoknjižnom sustavu.

Slika 3: Administrativna podjela Županije



Izvor: JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2010.

3.2. Stanovništvo

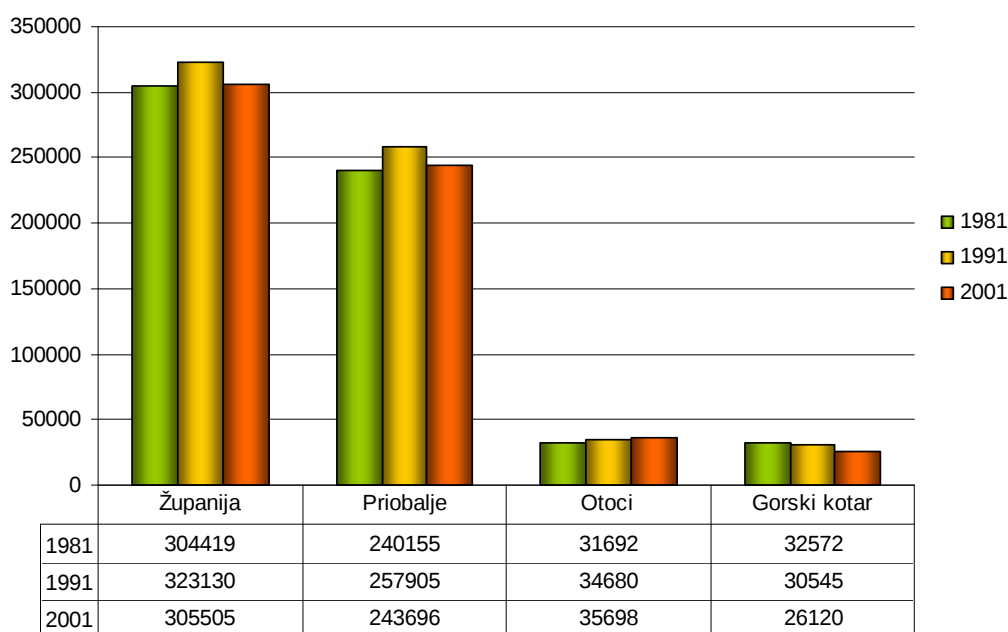
Prema popisu stanovništva iz 2001. godine Županija je imala 305.505 stanovnika i njezin udio u ukupnom broju stanovnika RH iznosi 6,9%.

U odnosu na popis iz 1981. godine broj je stanovnika neznatno veći (0,5%), što govori o demografskoj stagnaciji. Pozitivni pomaci mogu se uočiti u stopama

prirodnog priraštaja stanovništva. Primjerice, 2006. godine 5 gradova i općina bilježi pozitivne stope prirodnog priraštaja stanovništva, dok u 2009. godini 10 gradova i općina bilježi pozitivnu stopu prirodnog priraštaja (Mali Lošinj, Lokve, Malinska, Omišalj, Matulji, Čavle, Jelenje, Kastav, Kostrena i Viškovo).

U grafikonu 1 prikazani su podaci o stanovništvu Županije za tri ključna razdoblja prema popisu stanovništva iz 1981., 1991. i 2001. godine te za svako subregionalno područje.

Grafikon 1: Kretanje broja stanovnika u Županiji u razdoblju 1981.-2001.



Izvor: DZS, 2010.

Izrazit pad broja stanovnika ima mikroregija Gorski kotar (u kojoj živi najmanji udio stanovništva Županije – 8,5%) i to u svim općinama i gradovima. U proteklom razdoblju negativna stopa prirodnog priraštaja zabilježena je u svim gradovima i općinama Gorskog kotara, osim u općini Lokve.

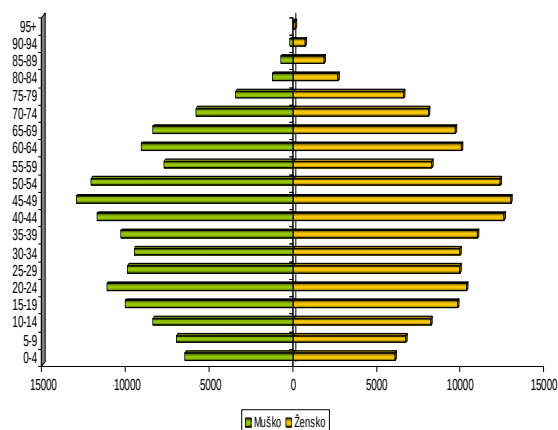
Od ukupnog broja stanovnika Županije 51,2% su žene, a 48,8% muškarci. Ukupni broj kućanstava je 111.162, a prosječan broj članova u kućanstvu 2,75.

Prosječna starost stanovnika Županije je 41 godina, što je više od prosjeka RH (39,3 godine). Prosječna je starost ženskog stanovništva u Županiji 42,3 godine, a muškog 39,5 godina. Indeks starenja je 109,4 (RH – 90,7).

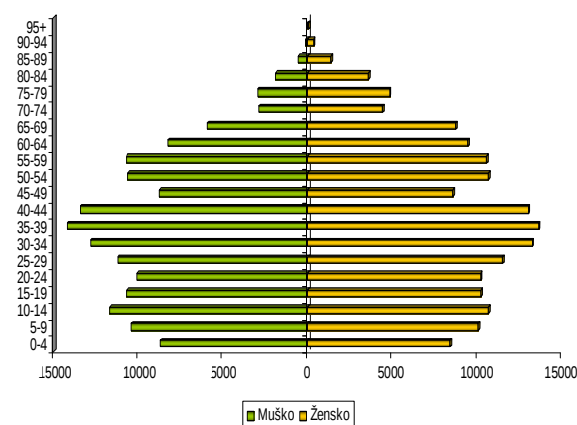
Grafikon 2 prikazuje dobnu strukturu stanovništva Županije: 20,5% je mladog stanovništva (0-19 godina), udio zrelog stanovništva (20-59 godina) u populaciji iznosi 56,5%, a starog stanovništva 22,4%.

Grafikon 2: Demografska piramida – usporedba 1991.-2001.godina

2001. godina



1991. godina



Izvor: DZS, 2010.

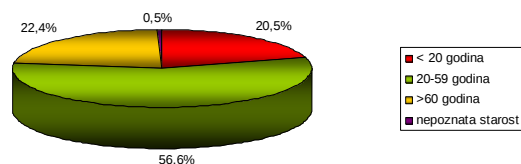
Nepovoljne demografske tendencije u Županiji vidljive su i u demografskoj piramidi, odnosno grafičkom prikazu broja stanovnika po dobnim skupinama i spolu. Vidljivo je da je baza piramide iz 2001. godine uža u odnosu na 1991. godinu, s istodobnim povećanjem broja stanovnika u starijim dobnim skupinama, s najvećim brojem stanovnika u dobnoj skupini između 45 i 49 godina.

Stopa aktivnosti, odnosno udio aktivnog stanovništva (radne snage) u stanovništvu radne dobi (15-64 godine) iznosi oko 58%, što je više od prosjeka RH (oko 52%), međutim daleko ispod prosjeka EU (69,6%). Veći udio aktivnog stanovništva prisutan je u gradskim i općinskim središtima, te u turističkim područjima gdje su mogućnosti zapošljavanja veće. U tim je središtima nešto povoljnija dobna struktura, a isto tako imigracija je prisutnija od emigracije.

Migracijska stopa u Županiji je pozitivna, odnosno broj osoba koje su se doselile veći je od broja odseljenih osoba.

U strukturi stanovništva u razdoblju 1991.- 2001. godine udio mlađih od 19 godina smanjio se s 25% na 20,5%, a udio starijih od 65 godina povećao se sa 11,7% na 16,2%. Ovi su podaci navedeni u grafikonu 3.

Grafikon 3. Dobna struktura stanovništva Županije

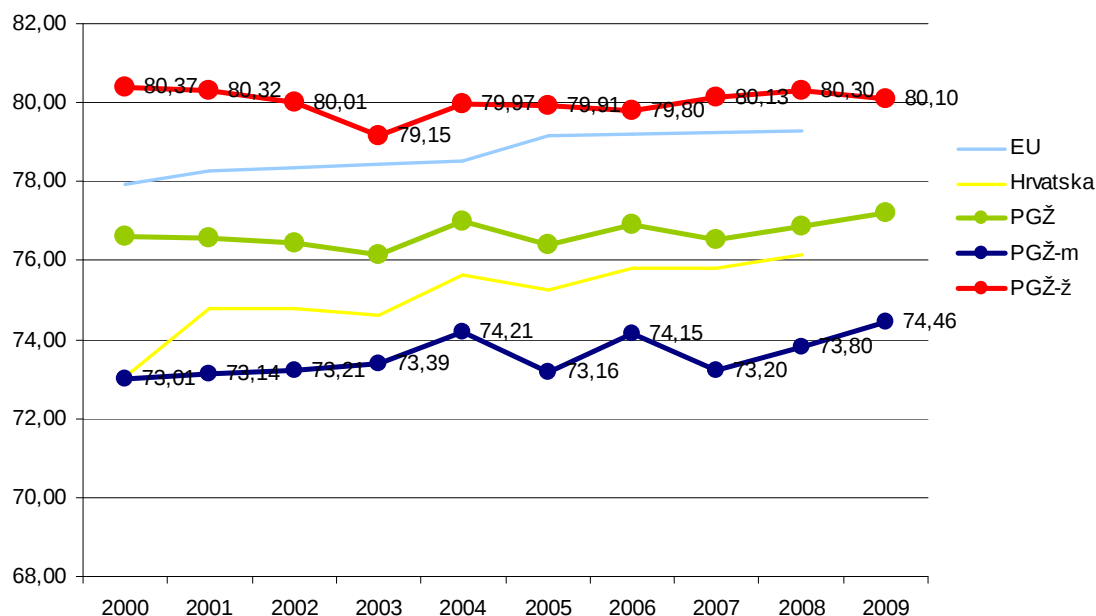


Izvor: DZS, 2010.

Smanjenje stanovnika u radnoj dobi, povećanje udjela starijih radnika u stanovništvu u radnoj dobi, povećanje udjela jako starih osoba (starijih od 80 godina) i smanjenje ukupnog broja stanovnika osobine su procesa starenja stanovništva koji se zbiva u Županiji. Slijedom ovoga raste i stopa ovisnosti starijeg stanovništva.

Očekivano je trajanje života, kao što pokazuje grafikon 4, u Županiji za žene 80,1 godina i 74,46 godina za muškarce. Prosječno očekivano trajanje života iznosi 77,19 godina i na razini je vrijednosti koje je Europa imala prije 10 godina, a više je od hrvatskog prosjeka (76,51).

Grafikon 4. Očekivano trajanje života na dan rođenja u razdoblju 2000.-2009.



Izvor: Zavod za javno zdravstvo, 2010.

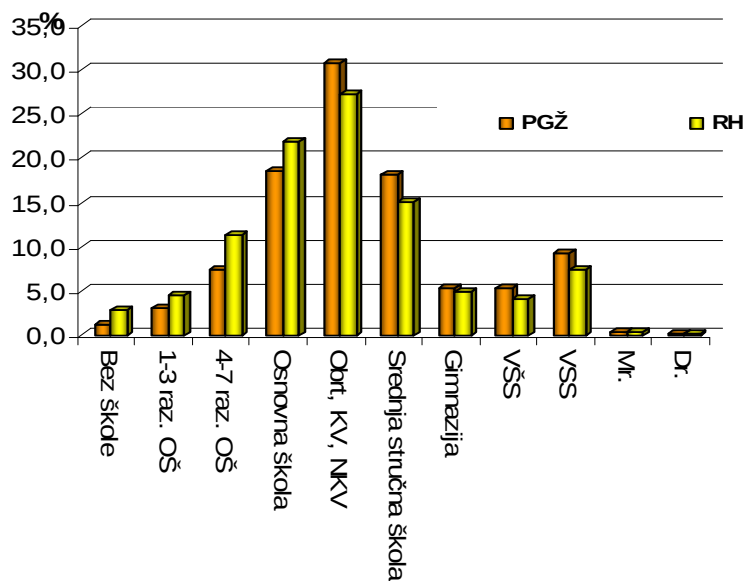
Kao posljedica produženja životnog vijeka stanovništva i procesa starenja stanovništva dolazi i do sve većih izdataka vezanih za zdravstvo i općenito skrb o starijim osobama.

Stopa mortaliteta dojenčadi, koja je jedan od pokazatelja zdravstvenog stanja stanovništva, učinkovitosti zdravstvene zaštite i dostignutog životnog standarda, za Županiju iznosi 6,08 dok za RH iznosi 7,15, a za nivo EU iznosi 4,75.

Stopa smrtnosti stanovnika Županije pokazuje stalni trend opadanja, pri čemu je još uvijek za 8-9% viša od stope zemalja EU, a znatno niža od stope smrtnosti stanovnika RH. Vodeći uzrok smrtnosti, s više od 50%, u Županiji su, kao i u Hrvatskoj i EU, bolesti cirkulacijskog sustava. Stopa u Županiji slična je europskoj i znatno niža od stope u RH. Drugi vodeći uzrok pobola i smrti su novotvorine. Razina smrtnosti zbog prometnih nesreća u Županiji slična je europskoj i znatno niža od stope u RH.

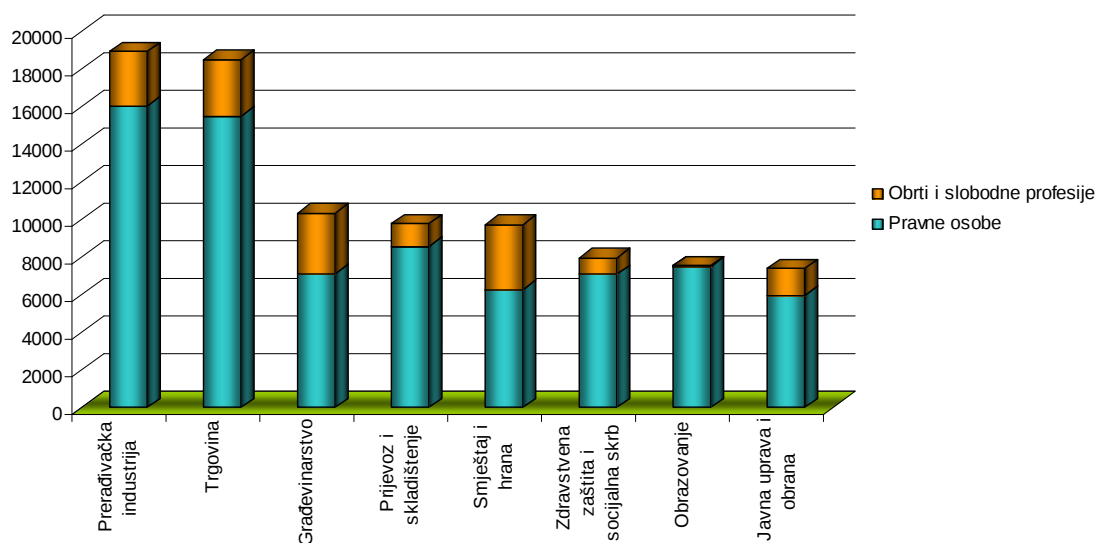
Iz grafikona 5 vidljivo je da je obrazovna struktura stanovnika Županije viša od prosjeka za RH. U distribuciji završenih škola prevladavaju srednje škole sa 54,1%. Više i visoke škole završilo je 14,6% stanovnika, što je više od hrvatskog prosjeka, međutim još uvijek znatno niže od europskog prosjeka koji iznosi 21,2%. Osnovnu je školu završilo 18,5% stanovnika. Oko 1,1% stanovnika nema niti jedan razred završene škole, a u toj je kategoriji trostruko više žena.

Grafikon 5. Obrazovna struktura stanovništva Županije starijeg od 15 godina



Izvor: DZS, 2010.

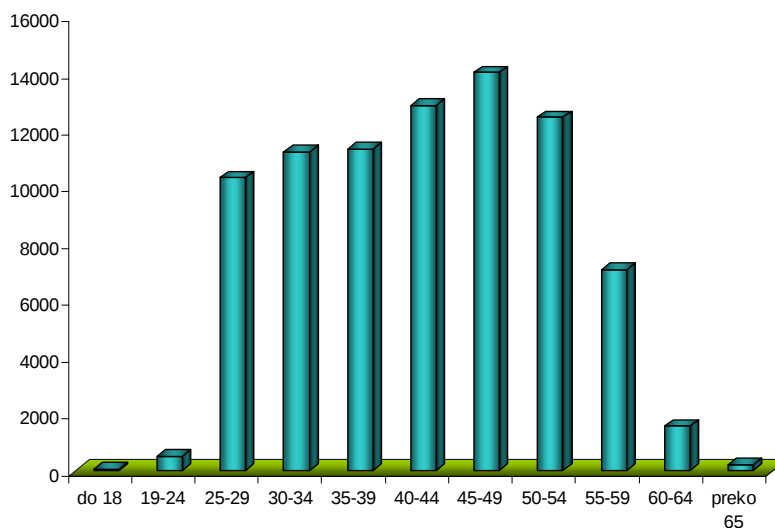
Ukupan broj zaposlenih u Županiji je 2009. godine iznosio 118.835 osoba, od čega je 80% zaposlenih kod pravnih osoba, a 20% zaposlenih u obrtima i djelatnostima slobodnih profesija.

Grafikon 6. Zaposleni u Županiji u 2009. godini

Izvor: DZS 2010.

Iz grafikona broj 6 vidljivo je da je za razliku od zaposlenih u pravnim osobama broj zaposlenih u obrtu i slobodnim profesijama najveći u djelatnosti hotela i restorana, a slijede trgovina, prerađivačka industrija i građevinarstvo.

U distribuciji zaposlenih u pravnim osobama prema starosti, najviše je zaposlenih u dobnoj skupini od 45-49 godina (16,3%), u skupini 40-44 godine (14,9%). Prikaz navedenog je u slijedećem grafikonu.

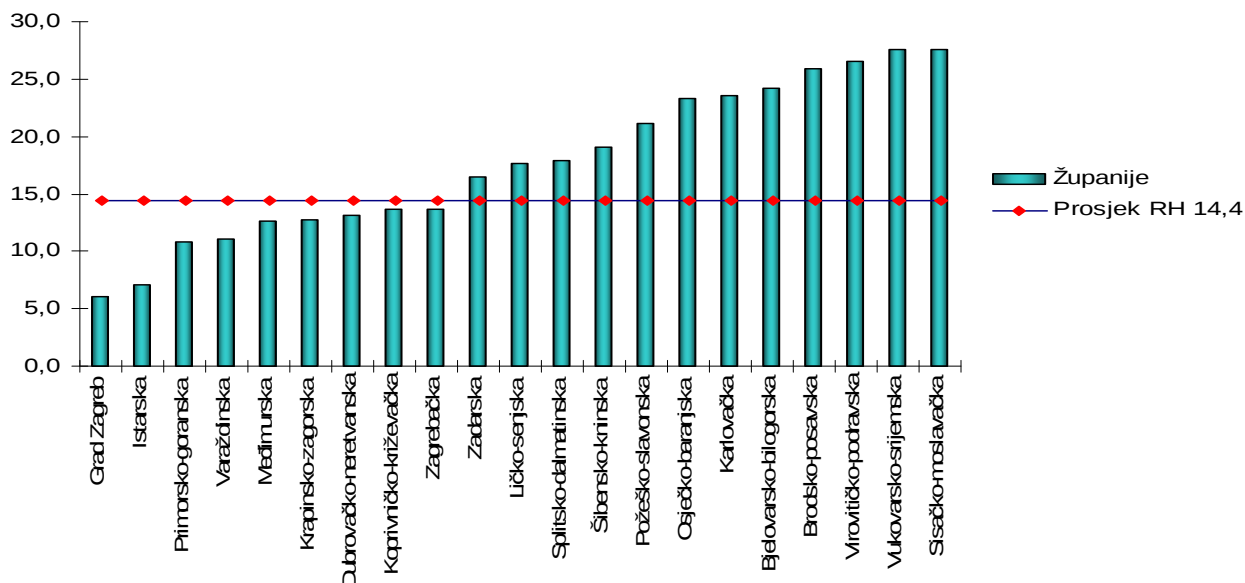
Grafikon 7. Zaposleni u pravnim osobama prema starosti u 2009.

Izvor: DZS, 2010.

U Županiji je prosječna stopa nezaposlenosti u 2009. godini iznosila 10,8%, dok je u 2008. godini iznosila 9,3%. U grafikonu 8. je vidljivo da je stopa nezaposlenosti niža od prosjeka RH (14,4%). Stopa nezaposlenosti u Županiji

obilježena je uobičajenim sezonskim kretanjima, najviša je bila u prosincu, a najniža u lipnju.

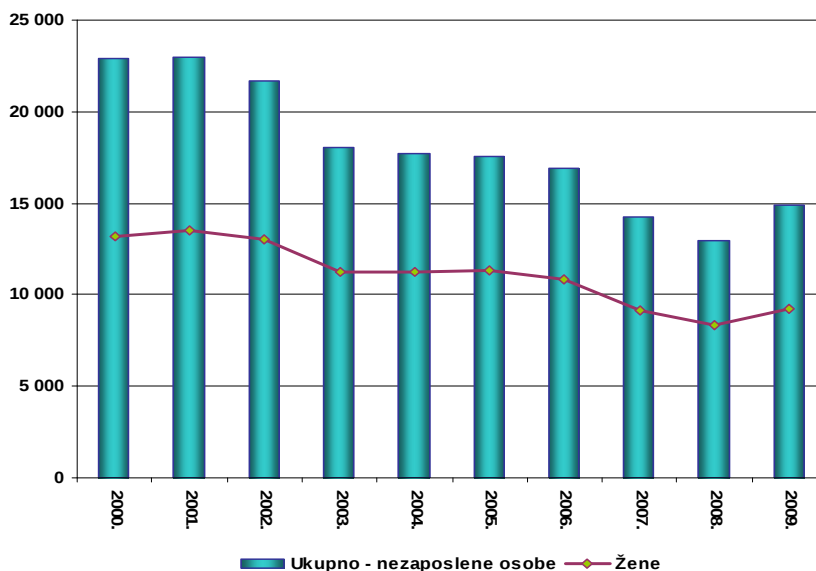
Grafikon 8. Nezaposlenost po županijama u 2009. godini



Izvor: HZZ, 2010.

Pregled kretanja nezaposlenosti u Županiji za vremensko razdoblje od 10 godina dan je u grafikonu broj 9. Vidljivo je da se nakon četverogodišnjeg trenda pada nezaposlenosti, nezaposlenost u 2009. godini povećala.

Grafikon 9: Kretanje nezaposlenosti u Županiji 2000. – 2009.

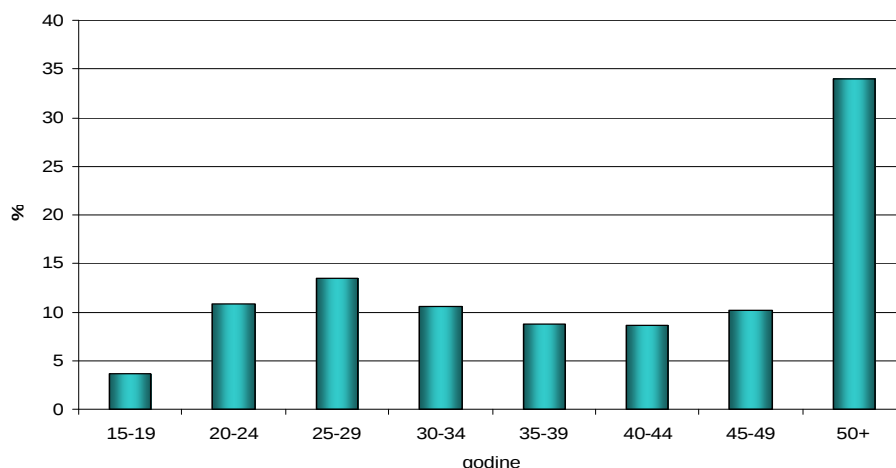


Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2010.

Nezaposlenost se u 2009. godini povećala za 15,5% u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje nezaposlenosti bilo je veće kod muškaraca (24,6%) nego u žena (10,5%). Iako žene čine većinu u registriranoj nezaposlenosti (61,9%) u promatranom razdoblju udio nezaposlenih muškaraca povećao se za 2,7%.

U 2009. godini povećan je prosječan broj nezaposlenih u svim dobnim skupinama. Najveće povećanje zabilježeno je u dobnj skupini od 30 do 34 godine (18,8%), te u dobnj skupini od 25 do 29 godina (17,7%). Najveći udio u ukupnom broju nezaposlenih ima dobnj skupina koja obuhvaća osobe starije od 50 godina (34%). Prosječan broj nezaposlenih prema dobi prikazan je u grafikonu 10.

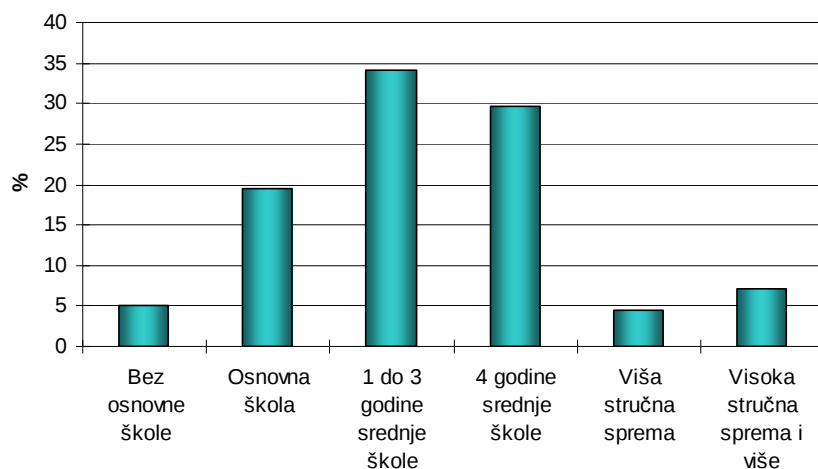
Grafikon 10. Struktura nezaposlenih prema starosti u 2009. godini



Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2010.

Najviše nezaposlenih, prema kriteriju stupnja obrazovanja, je u skupini završene srednje škole (63,2%) te u skupini nezaposlenih s nezavršenom ili završenom osnovnom školom (24,2%). Prikaz strukture nezaposlenih prema najvišem postignutom stupnju obrazovanja dan je u slijedećem grafičkom prikazu.

Grafikon 11. Struktura nezaposlenih prema najvišem postignutom stupnju obrazovanja u 2009. godini



Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2010.

Kao što je prethodno spomenuto prosječan broj nezaposlenih je u 2009. godini bio za 15,5% veći od prosječnog broja nezaposlenih u 2008. godini, a najznačajnije povećanje prosječne nezaposlenosti zabilježeno je u Vrbovskom (56,2%), Opatiji (20,3%), Delnicama (19,9%) i Čabru (19,9%). Broj nezaposlenih smanjio se jedino na Rabu (za 3,9%).

Najveće subregionalne razlike postoje u strukturi nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja. Najveći udio osoba koje imaju završenu srednju, višu ili visoku školu bilo je na Rabu i u Opatiji, a najmanji udio u goranskom području, odnosno Delnicama, Vrbovskom i Čabru.

Obzirom na trajanje nezaposlenosti, udio u ukupnom broju dugotrajno nezaposlenih (više od jedne godine), najveći je u skupini osoba bez škole i s nezavršenom osnovnom školom a smanjuje se s povećanjem razine obrazovanja.

Godišnja stopa zapošljavanja pokazuje koliko se osoba zaposlilo od ukupnoga broja nezaposlenih koji su tijekom godine tražili zaposlenje. U 2009. godini stopa zapošljavanja iznosila je 24,6 %, što znači da se zaposlila jedna četvrtina nezaposlenih osoba koje su tražile zaposlenje tijekom godine. Zabilježene su značajne razlike u stopi zapošljavanja između skupina osoba s različitom razinom obrazovanja, što ukazuje da je viša razina obrazovanja povezana s višom stopom zapošljavanja. Stopa zapošljavanja iznosila je:

- 12,0 % za radnike bez škole i nezavršenom osnovnom školom,
- 18,8 % za radnike sa osnovnom školom,
- 25,3 % za radnike sa SŠ za zanimanja do 3 god. i škola za KV i VKV radnike,
- 24,7 % za radnike sa SŠ za zanimanja u trajanju od 4 i više godina ili gimnazijom,
- 31,5 % za radnike sa višom školom, I. stupanj fakulteta i stručni studij, te
- 33,9 % za radnike sa fakultetom, akademijom, magisterijem, doktoratom.

3.2.1. Gustoća naseljenosti

Jedna od karakteristika Županije velika je razlika u gustoći naseljenosti, naročito u tri subregionalna područja.

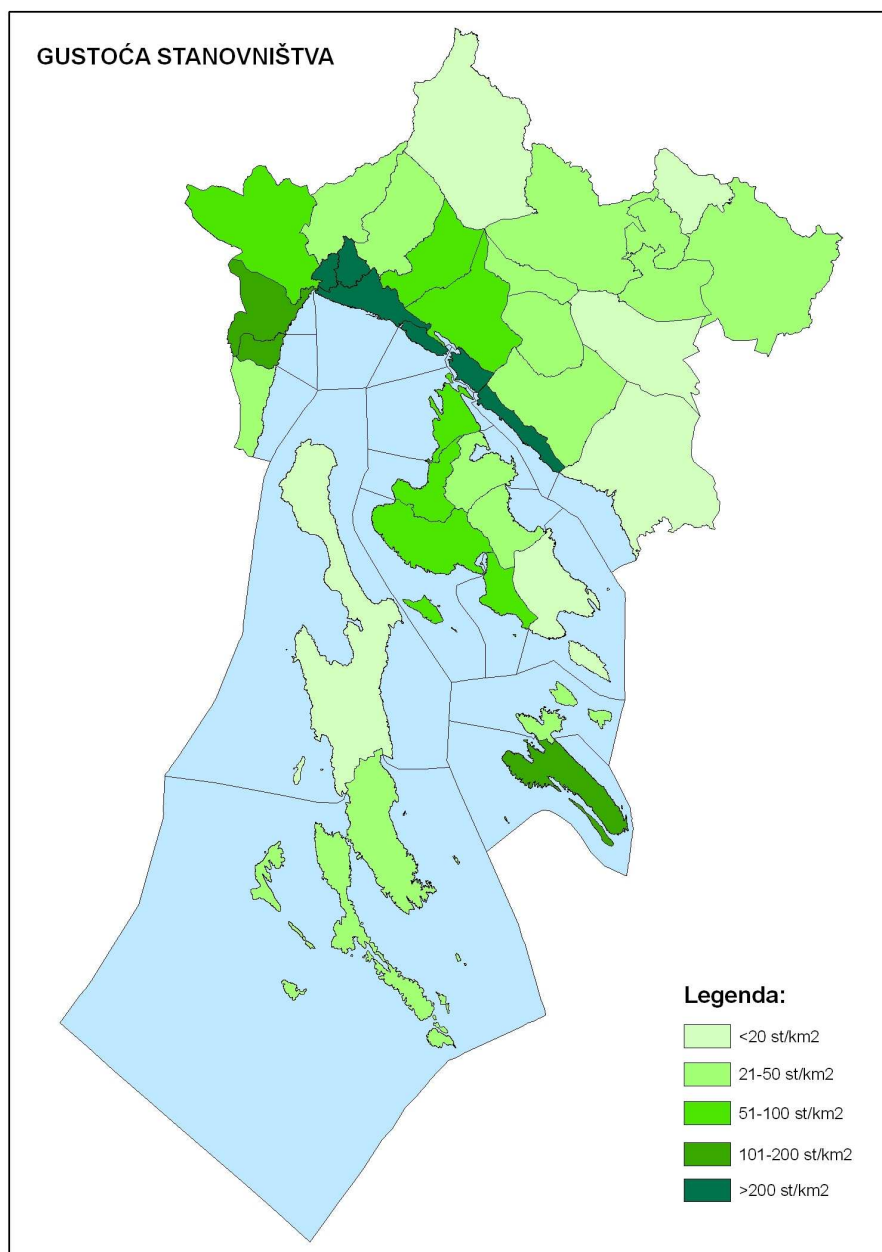
Prosječna gustoća naseljenosti za Županiju je 85,1 stanovnika/km², dok je za RH 78,4 st/km², a za EU 25 – 110 st/km². Županijski je nivo iznad prosječne gustoće naseljenosti u odnosu na RH, no niže od EU prosjeka.

Unutar Županije najgušće je naseljen priobalni prostor i to 186,4 stanovnika/km², a najslabije Gorski Kotar s 20 stanovnika/km², dok je na otocima prosječna gustoća naseljenosti 35,4 stanovnika/km².

Grad Rijeka po gustoći naseljenosti prvi je u Hrvatskoj, dok su Kastav, Viškovo i Crikvenica među 20 najgušće naseljenih gradova/općina u Hrvatskoj.

U Županiji nema osjetno više urbanih područja (57,8% površine županije) od ruralnih (42,2%), ali u pogledu naseljenosti više od 2/3 ili 77,79% svih stanovnika Županije živi u urbanim područjima. Ovo je više od prosjeka za RH koji iznosi 69,08%. Slijedeća slika prikazuje gustoću naseljenosti stanovništva u Županiji.

Slika 4: Gustoća naseljenosti stanovništva u Županiji



Izvor: JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, dorada RRA PORIN, 2010.

STANOVNIŠTVO - PROBLEMI:

- **Demografska stagnacija** – izražena kroz smanjivanje udjela mlađeg stanovništva
- **Negativan prirodni priraštaj (-1,97)** – prisutan kao dugogodišnji trend, iako s tendencijom smanjivanja
- **Izrazit pad broja stanovnika u Gorskom kotaru** – usporedni podaci popisa iz 1981. godine i 2001. godine ukazuju da se broj stanovnika smanjio za 6.452
- **Povećanje udjela starijeg stanovništva**
- **Visok udio u smrtnosti i pobolu stanovništva bolesti cirkulacijskog sustava** – bolesti cirkulacijskog sustava najveći su uzrok smrtnosti u Županiji
- **Obrazovna struktura iako viša od prosjeka RH, niža od EU prosjeka**
- **Smanjenje broja zaposlenih u 2009. godini** – nakon dugogodišnjeg trenda rasta u 2009. godini došlo je do smanjenja broja zaposlenih (-1%)
- **Porast broja nezaposlenih u 2009. godini** – nakon četverogodišnjeg trenda pada broja nezaposlenih u 2009. godini došlo je do povećanja broja nezaposlenih
- **Visok udio osoba u dobnoj skupini 50+ u broju nezaposlenih (dugotrajno nezaposlenih)** – postoji kao dugogodišnji trend, koji je u svjetlu recentne krize gospodarstva postao još izraženiji
- **Visok udio žena u registriranoj nezaposlenosti (61,9%)** – dugogodišnji trend
- **Teža zapošljivost osoba s nižim razinama obrazovanja** – višegodišnji trend

STANOVNIŠTVO – RAZVOJNE POTREBE

- Poticanje poduzetništva
- Povećanje standarda mladih obitelji (financijski poticaji)
- Poticanje projekata društvene stanogradnje
- Unapređenje postojećih i stvaranje novih socijalnih programa
- Unapređenje sustava javnog prijevoza
- Poboljšanje infrastrukture i programa vezanih za skrb o djeci
- Povećanje dostupnosti obrazovnih programa
- Poboljšanje infrastrukture i programa s područja sporta i kulture
- Unapređenje skrbi za starije osobe
- Unapređenje primarne i specijalističke zdravstvene zaštite
- Poticanje prevencije i ranog otkrivanja bolesti
- Promicanje zdravih životnih stilova
- Unapređenje provedbe programa motiviranja, obrazovanja i sufinanciranog zapošljavanja ciljanih skupina

3.3. Prirodna obilježja

Opće karakteristike prirodnih obilježja Županije:

- veliko bogatstvo biološke i krajobrazne raznolikosti;
- ljepota i razmjerna očuvanost prirodnih predjela;
- reljefna razgibanost i geomorfološka raznolikost;
- bogata i raznolika vegetacija s brojnim ugroženim i endemičnim biljnim zajednicama;
- kontinentalno, planinsko i sredozemno biogeografsko područje isprepliću se na razmjerno malom prostoru;
- floristički jedan od najbogatijih dijelova Hrvatske;
- ugrožene krupne vrste sisavaca, divljih zvijeri i rijetkih ptica;
- brojni endemi i relikti svojstveni za područje Županije;
- genetski resursi očituju se u nizu autohtonih tradicijskih sorti i pasmina kulturnog bilja i životinja;
- mnogobrojne vrste i područja značajni za Nacionalnu ekološku mrežu i europsku mrežu NATURA 2000.

3.3.1. Vrste tla

Raznolik litološki sastav i geomorfološki procesi, kao i klimatski, hidrološki i antropogeni utjecaji uvjetovali su razvoj različitih tipova tala, koji tvore veliki broj zemljišnih kombinacija. Pedološkim istraživanjima i inventarizacijom registrirano je 58 različitih tipova tla, od kojih se posebno ističu:

- plitka i kamenita tla, osobito u priobalju i na otocima (tla kamenjara, smeđa tla na vapnencu),
- crvenice u ponikvama i udubljenima terena, i to osobito u nižim predjelima,
- rendzine i planinske crnice u gorskim predjelima,
- rankeri, lesivirana tla, podzoli, distrična smeđa tla u gorskim predjelima s mnogo oborina,
- antropogena rigolana tla i antropogena tla na terasama,
- rijetki tipovi tla (hidromorfna tla, zaslanjena tla, sirozemi itd.).

Primorskim i otočnim dijelom Županije dominiraju smeđa tla, crvenice i litosoli. Na području Gorskog kotara najzastupljenije su kombinacije smeđeg tla na vapnencima, crnice i lesiviranog tla.

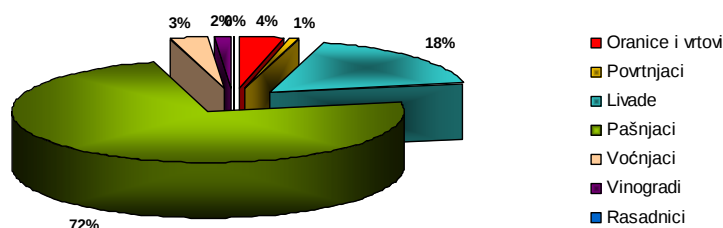
Na flišu koji se prostire od Klane, kroz dolinu Rječine do Vinodola, uključujući dijelove Krka i Raba nalaze se najvrednija tla namijenjena poljoprivredi.

3.3.2. Poljoprivredna zemljišta

Poljoprivredno zemljište u Županiji zauzima 39,6 % ukupnog teritorija, ali je struktura poljoprivrednog zemljišta nepovoljna.

Kvalitetno poljoprivredno zemljište sa oranicama, vrtovima, vinogradima i voćnjacima zauzima 15 036 ha ili svega 4,2 % ukupne površine Županije. Livade zauzimaju 30 582 ha ili 8,5 %, a pašnjaci 94 664 ha ili 26,4 % ukupnog teritorija Županije. Uz nepovoljnu strukturu poljoprivrednog zemljišta u kojoj su najviše zastupljeni pašnjaci (uz napomenu da su to u najvećoj mjeri stjenoviti, škrti primorski pašnjaci s plitkim tlima i oskudnom vegetacijom) Županija sa svega 0,15 ha obradivog poljoprivrednog zemljišta po stanovniku ne raspolaže zemljišnim resursima dovoljnim za prehranu vlastitog stanovništva. Iz Grafikona 12 vidljivo je da prema kategorijama korištenja poljoprivrednog zemljišta prevladavaju pašnjaci s udjelom od 72%, nakon toga livade s 18%, a svega 10% otpada na oranice i vrtove, povrtnjake, voćnjake, vinograde i rasadnike.

Grafikon 12. Poljoprivredno zemljište prema kategorijama korištenja



Izvor: DZS, 2010.

U Županiji je prisutan stalni trend smanjenja poljoprivrednih površina kao i trend porasta šumskog i neplodnog zemljišta.

Najvrednije poljoprivredne površine, koje ujedno imaju i velikog utjecaja na izgled čitavog krajobraza, nalaze se na području Vinodola, Bašćanske drage, Vrbničkog polja, Mrkopaljskog polja, Stare Sušice, Ravne Gore, Crnog Luga, Gerova, Begova Razdolja, Grobničkog polja, Bribira, Pokupske doline i Vrbovske doline.

Brojne su i poljoprivredne površine manjeg opsega, koje su često rascjepkane u krajobrazu, primjerice u zaleđu Opatije i Lovrana, Bakarca i dijela Vinodola, zatim na podnožju Ćićarije, na Grobnišćini, Gumancu i Lividragi, na području Ličkog polja, Severina, Lukovdola, Gomirja, kod Delnica; na Krku – na području Šila, oko Vrbnika, grada Krka i Dobrinja, u okolini Malinske, na dijelu Omišaljškog polja i Šotoventa; na

Rabu oko Barbata i Lopara; na Cresu oko Creskog zaljeva, iznad Nerezina; na dijelu otoka Lošinja - Čunsko polje i oko Velog Lošinja; na Iloviku, Unijama i cijelom otoku Susku.

Poljoprivredne površine u Županiji različito su raspoređene u različitim agroekološkim zonama iako ih danas velik dio leži zanemaren i neiskorišten. To je posljedica općeg trenda napuštanja poljoprivrede koji je zahvatio naše krajeve još od završetka II. svjetskog rata. Obradivih površina najviše je u Gorskom kotaru gdje je najvažnija kultura krumpir. U priobalju je znatno manje raspoloživih obradivih površina – primjerice jedan od većih kompleksa je Vinodol, a najmanje ih je na otocima. Zbog toga Gorski kotar ima najpovoljnije uvjete za razvoj biljne i stočarske proizvodnje, otoci imaju najbolje uvjete za razvoj voćarstva, osobito maslinarstva, vinogradarstva te uzgoj ovaca i koza, dok priobalje ima povoljne uvjete za razvoj povrtlarskih kultura i višegodišnjih nasada. Otok Susak poznat je po svojim vinogradima, koji su bili zapušteni, a danas se djelomično obnavljaju.

Smanjivanje i napuštanje poljoprivredne proizvodnje dovodi do smanjenja prirodne raznolikosti. Najveće negativno djelovanje ima prestanak napasanja stoke i košenja livada te prepuštanje sukcesiji šumske vegetacije. Na kvarnerskim otocima stanje je daleko povoljnije što se tiče očuvanja tradicijskih tipova staništa ovisnih o stočarstvu nego, primjerice, na kvarnerskom kopnenom priobalju, gdje je stočarstvo gotovo u potpunosti zamrlo.

Prema načinu korištenja zemljišta na kojima se proizvodi po ekološkim principima, u Županiji dominiraju livade i pašnjaci, a od ukupnih poljoprivrednih površina u Županiji u ekološkoj poljoprivredi nalazi se oko 4%. Prosjek EU je puno veći i iznosi 15-20% površina.

3.3.3. Šume

Šume pokrivaju više od polovice kopnenog dijela Županije i predstavljaju jedan od njezinih najznačajnijih resursa. Razvijeno je više od trideset važnijih šumskih zajednica od ukupno 51 koliko ih je opisano u Hrvatskoj.

Na šume i šumska zemljišta u Županiji otpada 239.075 hektara ili 67% kopnenog dijela. Šumom je obraslo 207.842 hektara ili 89%, a 31.233 hektara, odnosno 9% od ukupne površine šuma i šumskih zemljišta je neobraslo. U državnom vlasništvu nalazi se 172.754 hektara ili 72%, a u vlasništvu građana 66.321 hektara ili 28% šuma i šumskih zemljišta.

Stanje šumskih površina u Županiji već je duži niz godina stabilno, čak u trendu laganog porasta, zahvaljujući zarastanju napuštenih poljoprivrednih površina i travnjaka. Izražena je pojava smanjivanja drvne zalihe crnogorice, što je rezultat lošeg zdravstvenog stanja jele, zbog čega je u posljednje vrijeme povećana potreba za sanitarnim sječama. Listače su, međutim, mnogo otpornije i boljeg zdravstvenog stanja, te se njihova drvna zaliha povećava, što dovodi do ukupnog povećanja drvne zalihe šuma na području Županije.

Županijski šumski ekosustavi prirodne su šume i u pravilu su u dobrom stanju, osobito ako se usporede sa šumskim ekosustavima u drugim europskim zemljama. Najbolje očuvane šume su na prostoru Gorskog kotara, dok su na području priobalja i otoka dijelom degradirane (kao i posvuda u Sredozemlju), ali se ipak nalaze u progresivnoj sukcesiji.

Prosjek po stanovniku Županije je 0,70 ha šuma, što je više od prosjeka za RH koji iznosi 0,51 ha.

Prosječna bruto drvna masa iznosi 560 153 m³, od čega je 93,3% u državnim šumama, a 6,3% u privatnim šumama.

Kontrastima se najviše izdvajaju otočno i priobalno područje s uglavnom oskudno očuvanim termofilnim šikarama i panjačama (hrast crnika i medunac, bijeli grab), nasuprot kontinentalnom goranskom području s uglavnom očuvanim bujnim šumama sjemenjačama u čijem se sastavu isprepliću listače i četinjače. Goransko područje, Učka i Ćićarija prepoznatljivi su po bogatstvu šuma.

Većina šuma su prirodne, autohtone šume, što je važno ne samo u gospodarenju već i sa stanovišta zaštite prirode i krajobraza. Šumske površine razgraničene su na: gospodarske šume, zaštitne šume, te šume posebne namjene. U državnom se vlasništvu nalazi preko 70% šuma, kojima upravljaju „Hrvatske šume“, a 30% šuma nalazi se u privatnom vlasništvu.

U šumama Gorskog kotara očigledna je pojava sušenja stabala koja već nekoliko desetljeća predstavlja ozbiljan ekološki i gospodarski problem. Najugroženija vrsta na području Županije je obična jela, koja je najosjetljivija vrsta četinjača, i kojoj je preko 90% stabala oštećeno. Smreka je također znatno oštećena, dok su ostale vrste drveća znatno manje oštećene.

3.3.4. Vode

Na području Županije osnovnu hidrografsku mrežu čine vode slivova državnih vodotoka (Kupa, Čabranka, Dobra, Rječina i Senjska Bujica) te manjih vodotoka i bujica (Kupica, Ličanka, Lepenica, Lokvarka, Dubračina, Novljanska Ričina, bujice Liburnijske obale i dr.).

Većina vodotoka (osim Kupe, Čabranke i Dobre) uglavnom su povremene vodne pojave bujičnog karaktera. Iznimka je Dubračina kojoj glavninu protoka daju vode sa slivnog područja visokog goranskog krša koji se koriste u energetske smislu u sustavu HE Trebalj. Vode Rječine koriste se u HE sustavu Rijeka.

Otoci Cres, Lošinj te Krk imaju značajnije stalne površinske vodne pojave koje su ujedno i glavni izvori vode za piće tih otoka. Najznačajnije je Vransko jezero na otoku Cresu volumenom od 220 milijuna m³ vode iznimne kakvoće.

Na otoku Krku osim dvaju jezera Ponikve i Jezero, nalazi se i najveći otočni površinski vodotok: bujica Suha Ričina Bašćanska.

Područje Županije pripada dijelom Jadranskom, a dijelom Crnomorskom slivu. Karakteristike sliva Jadranskog mora su prostrane zone prikupljanja vode u planinskim područjima vrlo bogatim padalinama i kompleksni uvjeti izviranja na kontaktima s vodonepropusnim barijerama ili pod uspornim djelovanjem mora.

Kao glavni drenažni sustavi (slivovi) na području Županije izdvajaju se: sliv izvora u gradu Rijeci, sliv opatijskog područja, sliv izvora u Bakarskom zaljevu, sliv Novljanske Žrnovnice i slivovi otoka.

Osnovni resurs za potrebe javne vodoopskrbe na području Županije su podzemne vode (90%). Zahvaćene količine vode zadovoljavaju u vrijeme povoljnih hidrometeoroloških prilika, dok se u ljetnim mjesecima stanje pogoršava na području Gorskog kotara i na otoku Krku. U vodoopskrbne sustave uključena su 82 izvorišta.

Pojava površinskih vodotoka i stajaćih voda u Županiji u velikoj je mjeri odraz geološke strukture područja, kao i izdašnosti oborina. Za karbonatne okršene stijene značajna je površinska bezvodnost i dubinsko protjecanje podzemnih voda. O tome svjedoče brojne jame i ponori, izdašna krška vrela koja se pojavljuju na mjestima kontakta karbonata – vapnenaca i dolomita s vodonepropusnim stijenama, kao i brojne vrulje uz obalu mora.

Kupa je najznačajniji vodotok u Županiji i najveća je još očuvana gorska rijeka u Hrvatskoj. Najveći pritoci Kupe su Čabranka i Kupica. Na području visokog goranskog krša nekoliko je vodotoka koji se ulijevaju u ponore i dalje teku podzemno. Većim dijelom koriste se u energetske svrhe, a planirana im je i vodoopskrbna namjena.

Otoci Cres i Krk jedini su otoci u Hrvatskoj koji se odlikuju znatnijim stalnim površinskim vodnim pojavama. Vransko jezero na otoku Cresu svrstano je među svjetske hidrološke fenomene, a Bašćanska Suha rečina (Vela rika) jedini je stalni površinski vodotok na jadranskim otocima.

3.3.5. More, otoci, priobalje

More zauzima 55% površine Županije. Morski dio Županije obuhvaća najveći dio Kvarnerskog zaljeva s Riječkim zaljevom, Velebitskim i Vinodolskim kanalom, Kvarnerićem i Kvarnerom kao zasebnim cjelinama akvatorija koji razdvajaju četiri velike otočne skupine: Krka, Raba, Cresa i Lošinja. Uz ova četiri velika otoka, još je nekoliko manjih otoka te niz otočića, hridi i grebena. U Županiji ukupno je 55 otoka, dok je broj hridi i grebena teže ustanoviti, ali se procjenjuje da je hridi više od šezdeset, a grebena više od deset. Dužina morske obale iznosi ukupno 1.065 km, od čega na obalu kopna - od Brseča do Klenovice - otpada ukupno 133 km (12,5%), a na obalu otoka – od kojih su najznačajniji Cres, Lošinj, Unije, Susak, Krk i Rab - 932 km (87,5%).

Županija ima neobično raznoliko i vrijedno podmorje. Jedna od sastavnica bogatstva podmorja je svakako i njegov živi svijet. Veći je broj podmorskih područja

predložen za zaštitu, ali se za potrebe proglašenja trajne zaštite potrebno pokrenuti određene procedure i provesti temeljitija istraživanja mora.

Prednost je zaštićenih područja da se temeljnim dokumentima upravljanja, prvenstveno pravilnicima o unutarnjem redu, mogu propisati načini izlova pojedinih morskih organizama u zaštićenim podmorskim područjima ili se čak njihov izlov može u određenom vremenskom razdoblju i potpuno zabraniti. Na taj se način, koristeći raspoložive zakonske mehanizme, zaštićena podmorska područja mogu pretvoriti u pribježišta i mrijestilišta ugroženih morskih organizama odakle se oni mogu dalje širiti prema nezaštićenim područjima.

Priobalni i otočni dijelovi Županije prave su riznice prirodnih vrijednosti koje se zbog drevne naseljenosti ovih prostora isprepleću s vrijednostima kulturne baštine. Dugotrajna naseljenost i intenzivan život kroz povijest ostavili su trajni pečat na krajobrazu kvarnerskih otoka i priobalja. U Primorsko-goranskoj županiji ima gotovo do pustoši ogoljelih kamenitih područja, i to osobito na kvarnerskim otocima - Krku, Cresu i Rabu, te u istočnim dijelovima priobalja. Dijelovi kvarnerskih otoka i obale danas su obešumljeni do kamenite podloge i napušteni, a nekad je i u tim područjima bujao život. Surovom ljepotom krajobraza ističu se, primjerice, ogoljele krške zaravni iznad Bašćanske kotline na južnom dijelu otoka Krka, vršni predjeli Kamenjaka na otoku Rabu, te pojedini prostrani dijelovi otoka Cresa.

Stanje morskog okoliša određuju mehanizmi izmjene vodenih masa u Središnjem i Sjevernom Jadranu, kao i izraženi antropogeni utjecaji u pojedinim dijelovima akvatorija.

3.3.5.1. Pomorsko dobro

Pomorsko dobro je opće dobro od interesa za Republiku Hrvatsku i ima njezinu osobitu zaštitu. Republika Hrvatska upravlja pomorskim dobrom izravno ili putem jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno jedinica lokalne samouprave. Pod upravljanjem pomorskim dobrom podrazumijeva se održavanje, unapređenje, briga o zaštiti pomorskog dobra u općoj upotrebi, te posebna upotreba ili gospodarsko korištenje pomorskog dobra na temelju koncesije.

Županija je zadužena za izvanredno upravljanje pomorskim dobrom koje obuhvaća sanaciju pomorskog dobra izvan luka nastalu uslijed izvanrednih događaja, te za izradu prijedloga granica pomorskog dobra i njezinu provedbu.

Postupak i utvrđivanje granica pomorskog dobra, s kojim se započelo još 1996. godine, predstavlja prethodno pitanje u postupku dodjele koncesija na pomorskom dobru. Ukupna duljina morske obale u PGŽ iznosi 1.065 km, (prema podacima Zavoda PGŽ) od čega je do 31. prosinca 2010. određeno 422,43 km granica pomorskog dobra ili 39,6%, dok je u postupku određivanja 186,31 km ili 17,5%.

Pomorsko dobro, čini ga more i uski kopneni pojas (definiran granicom pomorskog dobra), predstavlja znatan resurs Županije kojemu se teba posvetiti posebna pažnja s obzirom na potencijal, određenje i trendove.

3.3.6. Rude i mineralna bogatstva

Od mineralnih sirovina eksploatiraju se tehnički građevni kamen, šljunak i morski pijesak. Za potrebe iskorištavanja tehničkog građevnog kamena otvoreni su brojni kamenolomi diljem Županije na kojima se eksploatira, a na nekima i prerađuje kameni materijal. Za ove svrhe stalno ili povremeno se eksploatira više od pedeset većih ili manjih kamenoloma.

3.3.7. Klima

Razlikuju se tri osnovna tipa klime: na kvarnerskim otocima i uz more klima je mediteranska, na primorskim padinama submediteranska, a u većem dijelu Gorskog kotara kontinentalna.

U mediteranskom području ljeta su vruća, a kišno je razdoblje isprekidano u jeseni, zimi i u proljeće. Godišnji prosjek oborina je 1 250 mm.

U višem, submediteranskom klimatskom pojasu temperature su nešto niže, osobito zimi, a količine oborina nešto veće.

U planinskim područjima klima je oštra, godišnje temperature su niske, a količina oborina najveća je u Hrvatskoj – prosjek 3600 mm. Zimi u tim područjima pada relativno mnogo snijega.

3.3.8. Krajobrazna i biološka raznolikost

3.3.8.1. Krajobrazi

Županija se odlikuje izrazitom krajobraznom raznolikošću. U *Izvešću o stanju okoliša* iz 2002. godine prepoznato je više od 50 osnovnih tipova krajobraza na području Županije, te su izdvojeni značajniji primjeri, osnovne značajke svakog tipa, osnovne funkcije krajobraza, kao i njihova ugroženost, odnosno trendovi promjena. Osnovni problemi ostali su do danas uglavnom nepromijenjeni, a uočeni nepovoljni trendovi u krajobrazima i dalje se nastavljaju.

Gorski kotar te unutrašnjost otoka i priobalja kao tipično ruralna područja, izdvajaju se kao najnenaseljeniji dijelovi Županije i pripadaju među najrjeđe naseljena područja RH. Problem depopulacije među najznačajnijim je čimbenicima koji mogu utjecati na razvoj krajobraza. To je i osnovni razlog zbog kojeg bi oblici turizma prijateljski prirodi (eko i ruralni turizam) mogli biti značajni za njihovu obnovu.

Zaštićena područja trebala bi odigrati važnu ulogu u zaustavljanju propadanja brojnih naslijeđenih vrijednosti i značajki ruralnog krajobraza, iščezavanja bujnih i raznolikih cvjetnih livada košanica, pašnjaka i ostalih tipova travnjaka koji sada zarastaju šumom i šikarom, iščezavanja genetskih vrijednosti i raznolikosti lokalnih autohtonih pasmina i sorti životinja i biljaka, te iščezavanja cijelih biocenoza (životnih zajednica) s brojnim biološkim vrstama.

Zbog činjenice da se krajobrazi mogu razvijati pod snažnim antropogenim utjecajima, planiranje prostora ima osobito značenje u oblikovanju krajobraza. Za razvitak idealnog kulturnog krajobraza od presudne važnosti bio bi uravnoteženi odnos očuvanosti prirodnih elemenata krajobraza i čovjekove intervencije.

Od kopnenih krajolika Županije, neponovljivošću, posebnom ljepotom i očuvanim identitetom, ali i velikom ranjivošću, izdvajaju se „*krajobrazi starih akropolskih primorskih gradića*“ (primjerice Lubenice, Brseč, Mošćenice, Veprinac ili Kastav) u kojima se na najljepši način stapaju elementi kulturne i prirodne baštine.

3.3.8.2. Staništa

Staništa su od presudne važnosti za očuvanje bioraznolikosti jer bez očuvanja prirodnosti ili održivog gospodarenja staništima na kojima obitavaju pojedine rijetke i ugrožene svojte ili tipovi biljnih i životinjskih zajednica ne može biti osiguran niti njihov opstanak na određenom području. Zbog svoje fizičko-geografske raščlanjenosti, Županija se izdvaja neobičnim bogatstvom raznolikih staništa. Nažalost, kao i drugdje u Hrvatskoj, velik dio raznolikih tipova staništa u Županiji vrlo je ugrožen, a neka su djelomično ili potpuno uništena ili im, pak, prijeti ugroza, što je sve izraženije, posebno u novije vrijeme, širenjem urbanih središta, turizma, industrijalizacije, infrastrukture ili promjenama u poljoprivrednoj praksi.

Nacionalna klasifikacija staništa RH definira 11 glavnih klasa staništa, a one se dalje dijele na četiri razine tipova staništa. Svih 11 glavnih klasa staništa nalazi se i na području Županije (površinske kopnene vode i močvarna staništa; neobrasle i slabo obrasle kopnene površine; travnjaci, cretovi i visoke zeleni; šikare; šume; morska obala; more; podzemlje; kultivirane nešumske površine i staništa s korovnom i ruderalnom vegetacijom; izgrađena i industrijska staništa; kompleksi).

3.3.8.3. Flora

Na razmjerno malom, ali ekološki raznolikom prostoru susreću se mediteranska i eurosibirsko-sjevernoamerička regija sjevernog svijeta (holarktisa), a navedena različitost regija uzrokuje veliko bogatstvo flore. Osnovne karakteristike flore Županije su sljedeće:

- flora višega bilja (cvjetnice i papratnjače) broji preko 2.700 vrsta,
- pojedini otoci brojem od preko 1.300 biljnih vrsta premašuju sveukupan broj vrsta nekih europskih država,
- među biljnim endemima prevladavaju kvarnersko-liburnijski i ilirsko-jadranski endemi.

3.3.8.4. Fauna

Fauna je neobično bogata i raščlanjena prema raznolikim staništima. Osobitosti faune Županije su sljedeće:

- posljednja populacija bjeloglavih supova u Hrvatskoj,

- rezidencijalna populacija dupina u cresko-lošinjskom akvatoriju,
- stabilne populacije sve tri velike europske zvijeri – vuka, risa i medvjeda,
- brojne endemične vrste - ističe se podzemna krška fauna, značajna zbog jedinstvenih oblika i relikata (zabilježeni su čovječja ribica te cijeli niz endemičnih vrsta pužića, račića, lažištipavaca, kornjaša i drugih skupina beskralješnjaka).

3.3.8.5. Prirodna baština

Na području Županije isprepliću se raznoliki ekološki utjecaji i različite vrste bilja i životinja, te tipična staništa Srednje Europe, krasa Dinarida, Zapadnog i Istočnog Sredozemlja, a na vrhovima Gorskog kotara još se osjeća jak utjecaj alpskog područja. Zakonom o zaštiti prirode zaštićeno je 30-ak vrijednih prirodnih područja i pojedinačnih prirodnih vrijednosti odnosno spomenika prirode:

- jedan strogi rezervat – Bijele stijene i Samarske stijene,
- jedan nacionalni park – Risnjak,
- 8 posebnih rezervata – Vražji prolaz- Zeleni vir; Glavine – Mala luka; Otok Prvić; Fojiška – Podpredošćica; Mali Bok – Koromačna; Dundo; Debela lipa – Velika Rebar; Glavotok),
- jedan park prirode – Učka,
- 8 spomenika prirode – špilja Lokvarka; ponor Gotovž; Zametska pećina; izvor Kupe; jama Vrtare male; stara tisa u Međedima; stari hrast u Svetom Petru na otoku Cresu; dva stara hrasta u Guljanovom dolcu iznad Crikvenice,
- 5 značajnih krajobraza - Lopar, Lisina; Kamačnik, Lokvarsko jezero i Petehovac,
- 6 park-šuma – Japlenški vrh; Golubinjak; Komrčar; Košljun; Čikat; Pod Javori,
- 4 spomenika parkovne arhitekture – park kod dvorca u Severinu na Kupi; gradski parkovi Opatije park Angiolina i park Margarita; stablo pinije u uvali Žalić na Lošnju.

U Županiji proglašene i zaštićene prirodne vrijednosti zauzimaju 291 km², što čini više od 8% ukupne njene kopnene površine. Prostorno najveći su Park prirode Učka s 80,8 km² i Nacionalni park Risnjak sa 64 km², a za njihovo upravljanje nadležna je RH. Ostatkom površine od ukupno 131 km² i 8 pojedinačnih ili točkastih spomenika prirode upravlja Javna ustanova Priroda. Površina zaštićenih područja kojima se upravlja sa županijske razine obuhvaća dakle ukupno 3,7% kopnene površine Županije.

Prostornim planom Županije i pojedinim planovima uređenja gradova i općina za zaštitu je predloženo još stotinjak vrijednih dijelova prirode u različitim kategorijama. Radi se o područjima i pojedinačnim objektima ukupne površine 551 km² na kopnu i 536 km² na moru odnosno 13,6 % ukupne površine Županije.

Kategorizirani i vrijedni dijelovi prirodne baštine predloženi za zaštitu sukladno Prostornom planu Županije su sljedeći:

- na kopnu: 2 parka prirode,
 - 1 strogi rezervat,
 - 27 posebnih rezervata,
 - 22 značajna krajobraza,
 - 12 spomenika prirode.

- na moru: 4 podmorska parka (područja posebnih vrijednosti bioraznolikosti),
5 posebnih rezervata (područja posebno vrijednih ekosustava u moru),
22 spomenika prirode.

3.3.8.6. Kulturno-povijesna baština

Posebnost prostora Županije je i vrijedna nematerijalna i materijalna kulturna baština. Veliki broj udruga i ustanova provodi programe očuvanja nematerijalne kulturne baštine – njegovanja autohtonog govornog, glazbenog i tradicijskog izričaja. Najznačajnije su 13 katedri čakavskog sabora i ustanova Ivan Matetić Ronjgov koja je jedina takve vrste na području RH.

Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja te Godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastva upisani su na UNESCO Reprezentativnu listu baštine svijeta.

Po kvaliteti, brojnosti i raznovrsnosti, te po svojoj povezanosti s europskom i sredozemnom tradicijom, fond spomenika kulture u Županiji ima iznimno značenje.

Na području Županije u Registar nepokretnih kulturnih dobara RH upisano je oko 417 kulturnih dobara (graditeljskih cjelina – urbanih i ruralnih, etno zona, arheoloških i hidroarheoloških zona i lokaliteta, memorijalnih područja, te pojedinačnih građevina). Pod preventivnom zaštitom nalazi se još 15 kulturnih dobara.

Evidentirano je i nalazi se pod preventivnom zaštitom još oko 500 nedovoljno istraženih povijesnih cjelina, arheoloških lokaliteta i povijesnih građevina koje posjeduju svojstva nepokretnih kulturnih dobara.

PRIRODNA OBILJEŽJA - PROBLEMI:

- **Ograničeni resursi poljoprivrednog zemljišta** – Županija ne raspolaže zemljišnim resursima dovoljnim za prehranu vlastitog stanovništva
- **Smanjivanje i napuštanje tradicijskih aktivnosti u krajobrazima** – smanjivanje i napuštanje poljoprivredne proizvodnje – koje dovodi do erozije biološke i krajobrazne raznolikosti
- **U šumama Gorskog kotara pojava sušenje stabala – najugroženija obična jela** – šumska jela kao jedna od najosjetljivijih četinjača ugrožena je zbog onečišćenja zraka, vode i tla
- **Izraženi antropogeni pritisci na vode i more**
- **Nepostojanje temeljitijih istraživanja mora**
- **Neprovedene procedure za proglašenje trajne zaštite određenih dijelova podmorja**
- **Na pomorskom dobru problem je dugotrajnost postupka određivanja granica pomorskoga dobra i koncesioniranja, neusklađenost propisa iz područja pomorstva, turizma i prostornog planiranja, te nepostojanje**

planova nižeg reda (DPU) za područja od razvojnog, posebnog interesa Županije

- **Nepostojanje unificiranog sustava identifikacije, klasifikacije i evaluacije krajobraza**
- **Nedovoljno razvijena svijest o vrijednostima krajobraza u Županiji**
- **Smanjivanje biološke raznolikosti i vrijednih prirodnih staništa**
- **Nedostatak podataka o vrijednim staništima s osnove biološke raznolikosti** – što utječe na njihovu nedovoljnu zaštitu i valorizaciju
- **Ugroza populacije divljih svojti** – primjer: divlja odlagališta otpada ugroza su za populaciju medvjeda
- **Pojava invazivnih vrsta** – balastne vode i obraštaj na brodovima među načinima su širenja invazivnih vrsta u moru
- **Pojava alohtone divljači**
- **Nedovoljni kapaciteti za praćenje provedbe projekata koji se provode na nepokretnim kulturnim dobrima** – nadzor je u ingerenciji Konzervatorskog odjela u Rijeci
- **Nekapacitiranost (kadrovska i financijska) manjih jedinica lokalne samouprave za osmišljavanje i praćenje projekata revitalizacije kulturnih dobara**
- **Nedovoljna valorizacija prirodne i kulturne baštine kao razvojnog potencijala**

PRIRODNA OBILJEŽJA – RAZVOJNE POTREBE

- Poticanje uzgoja autohtonih sorti bilja i pasmina životinja
- Poticati tradicijsku i ekološku: poljoprivredu, povrtlarstvo, ovčarstvo, kozarstvo i pčelarstvo
- Pažljivim planiranjem nastojati ublažiti štetne utjecaje urbanizacije, izgradnje infrastrukture i energetske objekata na divlje krajobraze i staništa
- Unaprijediti sustav identifikacije, klasifikacije i evaluacije krajobraza
- Sustavno prikupljati podatke relevantne za očuvanje i zaštitu staništa te oformiti bazu podataka o staništima Županije
- Razvijati svijest o važnosti očuvanja i zaštite staništa na županijskoj razini (jačati svijest lokalne javnosti o potrebi zaštite staništa zbog očuvanja živog svijeta)
- Unaprijediti upravljanje zaštićenih područja izradom planova upravljanja za pojedina zaštićena područja
- Unaprijediti praćenje populacije invazivnih vrsta, te planirati njihovo uklanjanje
- Jačati kapacitete u području revitalizacije i valorizacije kulturne baštine
- Unaprijediti upravljanje kulturnim dobrima putem izrade programa sanacije i revitalizacije
- Valorizirati prirodnu i kulturnu baštinu kao resurs gospodarskog razvoja, odnosno stvarati nove sadržaje radi proširenja turističke ponude i sezone
- Na pomorskom dobru ubrzati postupke određivanja granica pomorskoga dobra i koncesioniranja, uskladiti propise iz područja pomorstva, turizma i

prostornog planiranja, te poticati izradu planova nižeg reda (DPU) za područja od razvojnog, posebnog interesa Županije.

3.4. Okoliš

3.4.1. Praćenje stanja

Pitanje zaštite okoliša u svojoj je osnovi nedjeljivo od prirodnih obilježja prostora i uvjeta stvorenih ljudskim (antropogenim) djelovanjem. U Županiji se kontinuirano prate kakvoća zraka, voda (podzemnih i površinskih voda zahvaćenih za vodoopskrbu, te unos onečišćenja kopnenim vodama u more) i obalnog mora (na plažama za kupanje). Onečišćenje tla je ispitivano u okviru nekoliko različitih projekata.

Županija raspolaže s iznimno vrijednim i očuvanim prirodnim okolišem. Raspolaže s dovoljnim količinama kvalitetne vode za piće. Na većem dijelu Županije zrak, more i tlo su visoke kvalitete, prirodno vrijedni lokaliteti i objekti su očuvani, a šume se odlikuju velikom brojem različitih zajednica.

Posebno osjetljivi i ugroženi dijelovi okoliša su podzemne vode (zbog krške, visoko propusne strukture terena), površinski vodotoci i jezera, zatvoreni i plitki morski zaljevi i područja sklona prirodnoj eroziji.

3.4.2. Vode

Kakvoća voda izvora i površinskih voda (svih značajnijih izvora, vodotoka, jezera i akumulacija) na području Županije sustavno se prati od 80-tih godina prošlog stoljeća, a godišnji izvještaji s ocjenom kakvoće vode izrađuju se i objavljuju od 1996. godine.

Programom ispitivanja obuhvaćeni su fizikalno-kemijski pokazatelji, režim kisika, hranjive tvari, mikrobiološki pokazatelji, biološki, teški metali i organski spojevi s dinamikom mjerenja 6 - 12 puta godišnje. Kakvoća vode ispituje se na 27 mjernih postaja.

Mnogi izvori na području Županije su vode koje pretežni dio vremena imaju karakteristike čistih podzemnih voda, ali se u nekim hidrološkim prilikama (jake kiše nakon sušnih razdoblja) javljaju onečišćenja koja ukazuju na njihovu ugroženost.

Općenito se može reći kako je glavni uzrok narušene kakvoće županijskih podzemnih voda bakteriološka zagađenost, dok su u kemijskom pogledu vode vrlo dobre kakvoće. Podzemne vode nisu onečišćene ni teškim metalima.

Potencijalno onečišćenje podzemnih voda u primorsko-goranskom i otočkom području posebno je izraženo radi krške strukture terena slivnog područja. S obzirom na hidrogeološku situaciju terena, u slivu pojedinih izvora ili grupe izvora izdvajaju se prostori, koji su s aspekta ugroženosti podzemnih voda, izuzetno osjetljivi. Ti prostori zahtijevaju posebnu brigu o korištenju te zaštitu voda od onečišćenja.

U ovu kategoriju spadaju vodoopskrbni rezervati, koji su glavno područje prihranjivanja izvora i dubokih podzemnih retencija vode od strateškog značaja za sadašnje i buduće zahvate, vode za piće te područja koja obuhvaćaju zaleđa izvorišta, s neposrednim dotokom vode prema izvoru, uključujući i područja poznatog ili mogućeg prihranjivanja izvorišta podzemnih voda.

Kakvoća vode vodotoka Rječine, Dobre, Čabranke i Kupe zadovoljava kakvoću vode I. odnosno II. vrste prema svim skupinama pokazatelja osim mikrobioloških pokazatelja.

Problematika onečišćenja vodotoka uglavnom je zastupljena u okviru problematike onečišćenja izvorišta iz kojih se stvaraju površinski tokovi. Dodatni problem je što su vodotoci Gorskog kotara i Primorja, iako raspoređeni u vode visoke kakvoće (I ili II vrste), istovremeno i prijemnici otpadnih voda. Međutim, pročišćavanjem otpadnih voda te kontroliranim ispuštanjem u vodotoke, njihova se kakvoća može relativno jednostavno očuvati ili vratiti propisanoj namjeni, za razliku od mnogo kompleksnije zaštite podzemnih voda.

Na području Gorskog kotara naselja bez izgrađene kanalizacije ili s parcijalnim rješenjima odvodnje (Delnice, Ravna Gora, Tršće) glavni su izvori onečišćenja podzemnih voda.

Na području općine Viškovo nalazi se odlagalište komunalnog otpada Viševac i odlagalište opasnog tekućeg otpada (kiseli gudron, katran, otpadna mineralna ulja...) tzv. "crna jama" Sovjak. I Viševac i Sovjak smješteni su u dvije prirodne vrlo duboke krške ponikve. Ponikva Sovjak se koristila za deponiranje tekućeg opasnog otpada do 1986. godine i procijenjeno je da je u nju odloženo oko 260 000 m³ otpada. Ukoliko se jama ne sanira postoji bojazan da će doći do procjeđivanja sadržaja u podzemlje koje može izazvati zagađenje vode izvora u zapadnom dijelu grada (izvor Cerovica) sulfonatima, policikličkim aromatskim ugljikovodicima i teškim metalima.

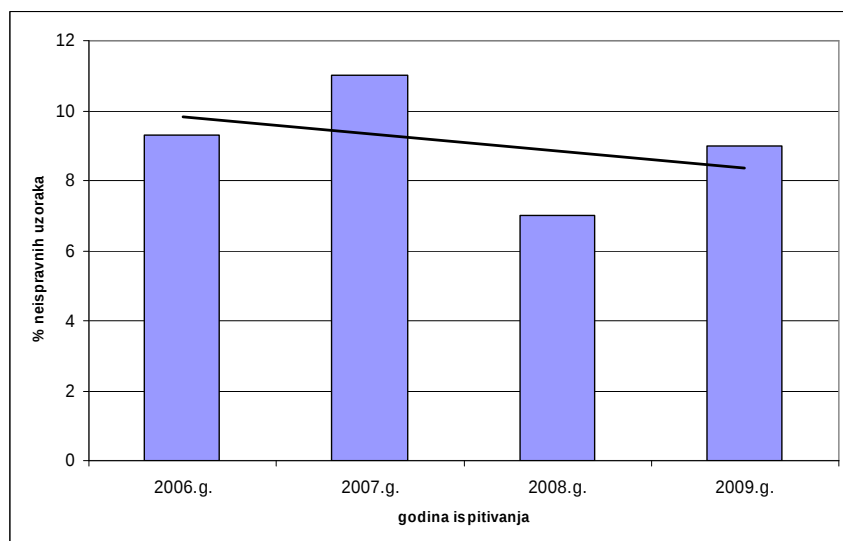
Zdravstvena ispravnost vode za piće u periodu 2006. – 2009. u vodovodima Rijeka, Opatija, Žrnovnica, Cres-Lošinj, Rab i Ponikve na Krku bila je dobra. Broj neispravnih uzoraka bio je nizak, uvijek ispod 5% a uzrok neispravnosti uglavnom je bio povišeni broj kolonija koji nema učinka na zdravlje ljudi.

Zdravstvena ispravnost vode za piće vodovoda na području Delnica u promatranom se razdoblju poboljšala u smislu bakteriološke analize. Samo pojedinačno, vrlo rijetko i u neznatnom broju dokazano je bakteriološko onečišćenje a u većini uzoraka uzrok neispravnosti bili su kemijski parametri: niski pH, nešto povišeni rezidualni klor i povremeno mutnoća.

Nezadovoljavajuća zdravstvena ispravnost vode za piće bila je u vodovodima na području Vrbovskog i Čabra. Neispravnost vode uzrokovana je neadekvatnom i nekontinuiranom dezinfekcijom vode, pa klora ili ima previše ili ga uopće nema što

ima za posljedicu bakteriološku neispravnost vode za piće uzrokovanu fekalnim onečišćenjem.

Grafikon 13. Postotak neispravnih uzoraka vode za piće u periodu 2006. – 2009.



Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo 2010.

Iz grafikona 13 vidljiv je trend smanjenja broja neispravnih uzoraka u promatranom razdoblju. Blagi porast neispravnih uzoraka u 2009. godini u odnosu na 2008. uzrokovan je pojavom zamucenja izvorišta riječkog vodovoda (javlja se u periodu jačih kiša i u pravilu traje kratko) i povećanim brojem ispitivanih uzoraka za vrijeme trajanja zamucenja. Treba naglasiti da su za cijelo vrijeme povećane mutnoće svi ispitivani uzorci bili bakteriološki ispravni.

3.4.3. More

Uzrok onečišćenja priobalnog mora prvenstveno su neodgovarajući sustavi odvodnje i ispuštanja komunalnih otpadnih voda na većem dijelu Županije. Sva veća mjesta na otocima imaju dobrim dijelom izgrađenu kanalizacijsku mrežu sa središnjim ispustom, a dislocirani turistički sadržaji izgradili su zasebne središnje taložnice.

Uz sanitarne otpadne vode, značajan izvor onečišćenja mora su industrijska postrojenja smještena uz obalu od kojih su najznačajniji rafinerije nafte i brodogradilišta u Rijeci i Kostreni i petrokemijska industrija u Omišlju. Značajan onečišćivač mora je i pomorski promet, pri čemu treba naglasiti potencijalnu opasnost u slučaju izvanrednog ili iznenadnog događaja i mogućnost onečišćenja opasnim i štetnim tvarima i balastnim vodama. Ugroženim zonama mogu se smatrati zatvoreni morski zaljevi i luke.

Ispitivanje sanitarne kakvoće obalnog mora sustavno se obavlja, a od 1994. godine prati se i unos onečišćenja s kopna u more na temelju programa praćenja onečišćenja Jadrana s kopna – LBA program. Utvrđeno je da 50% ukupnog unosa organskih tvari, ukupnog dušika i ukupnog fosfora u akvatorij Kvarnerskog zaljeva

dospijeva iz središnjeg ispusta otpadnih kanalizacijskih voda na Delti. Također je utvrđeno da su rafinerije nafte Mlaka i Urinj najveći izvor zagađenja mora ugljikovodicima.

Najveći izvori onečišćenja mora s kopna u Županiji su industrijska i energetska postrojenja (DINA, INA-Rafinerija nafte Urinj i INA-Maziva Mlaka, TE Rijeka, Brodogradilišta Viktor Lenac, 3. Maj i Kraljevica) zatim mala remontna brodogradilišta i marine (otpadne vode, onečišćenja iz zraka), stara opterećenja: Koksar – Bakar, te luka Rijeka i druge veće luke teretne, putničke, nautičkog turizma, benzinske crpke i spremnici goriva i ulja uz obalu kao i fekalne otpadne vode iz stambenih i turističkih objekata. Osim navedenog, more se može onečistiti i s plovećih objekata, odnosno otpadom, otpadnim vodama, gorivom i balastnim vodama s brodova i tankera. Korištenje mora u turističke i rekreacijske svrhe ima posebne zahtjeve za kvalitetu mora, ali također može imati negativan utjecaj (od mogućih onečišćenja zbog bacanja otpada, sadržaja kemijskih zahoda i sl, u more, do uništavanja i uznemiravanja životinjskog svijeta).

Ispitivanje kakvoće mora na morskim plažama ukazuje da je more na većini plaža čisto, odnosno karakterizira ga visoka kakvoća. U 2009. godini ukupno su pregledana 2364 uzorka na 236 lokacije od čega je na 222 točke uzorkovanja završna ocjena kakvoće mora bila izvrsna što predstavlja 94,07% ukupnih rezultata. Na 11 lokacija uzorkovanja završna ocjena kakvoće mora bila je dobra (4,66%) dok je na tri lokacije završna ocjena kakvoće mora bila zadovoljavajuća (1,27%).

Prema mikrobiološkim parametrima koji se prate u uzorcima mora može se zaključiti da je glavni izvor onečišćenja mora na plažama neodgovarajuća odvodnja fekalnih otpadnih voda. Upravo je izgradnja komunalnih sustava odvodnje otpadnih voda pridonijela znatnom poboljšanju kakvoće mora u odnosu na razdoblje prije 2005. godine.

Primjer predstavlja kakvoća morske vode na području Kantride (Rijeka), koja se konstantno poboljšava nakon izgradnje glavnog kolektora i priključivanja sve većeg broja objekata u zapadnom dijelu grada Rijeke na sustav odvodnje. Etapnim dograđivanjem sustava odvodnje i spajanjem svih objekata na sustav kanalizacije stanje bi se trebalo i dalje poboljšavati.

2.4.4. Zrak

Prema rezultatima mjerenja onečišćenja zraka u 2009. godini, za područje Županije može se zaključiti:

- Kakvoća zraka na većem dijelu područja je I. kvalitete, odnosno zrak je čist ili neznatno onečišćen.
- Povećano onečišćenje zraka na području Županije, kao i prethodnih godina prisutno je na području centra grada Rijeke, i/ili u okolini industrijskih pogona. Onečišćenja su posljedica lokalnih izvora, u prvom redu niskih industrijskih izvora i kotlovnica, te prometa. Zbog orografije terena i specifičnosti obalnog strujanja zraka prisutan je utjecaj emisija i iz visokih industrijskih izvora.

- Umjereno onečišćen zrak, odnosno II. kategorija kakvoće zraka evidentirana je na područjima ulica F. La Guardia i Krešimirove s obzirom na dušikov dioksid.
- Prekomjerno onečišćen zrak, odnosno III kategorija kakvoće zraka evidentirana je na područjima: Rijeka (Krešimirova 52a), Opatija i Viševac, s obzirom na ozon; Trogirska ul. I Viševac s obzirom na vodikov sulfid; Urinj i Krasica s obzirom na sumporov dioksid; Viševac s obzirom na lebdeće čestice PM₁₀.

Slika 5. Mapa mjernih postaja za mjerenje kakvoće zraka na području Županije



Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo, 2010.

3.4.5. Tlo

Pedološka istraživanja i inventarizacija tala provedena je za potrebe izrade Prostornog plana Županije. Na području Županije nije organizirano trajno praćenje onečišćenja i oštećenja zemljišta, međutim kroz razne projekte na određenim su lokalitetima provedena istraživanja.

Onečišćenje tla teškim metalima i ugljikovodicima je registrirano uz rafineriju u Kostreni, bivšu koksaru u Bakru i na području centra grada Rijeke. Zakiseljavanje tla je prisutno na području Gorskog kotara i to kao posljedica daljinskog transporta odnosno onečišćenja zrakom.

3.4.6. Buka

U Županiji, kao i na čitavom području RH, ne provode se sustavna mjerenja razine buke pa nema ni pravih pokazatelja o pritiscima na okoliš bukom. U izradi je Strateška karta buke grada Rijeke u kojoj su izrađene strateške karte buke za

cestovni i željeznički promet te lučko područje Rijeke; u pripremi je izrada strateške karte buke za industrijske pogone, a treba ažurirati stratešku kartu buke cestovnog prometa. U svrhu izrade Akcijskih planova za područja ugrožena bukom izrađene su konfliktne karte buke za cestovni i željeznički promet i lučko područje, u pripremi je izrada konfliktnih karata za industrijske pogone i ažuriranje konfliktne karte za cestovni promet.

Strateške karte buke u Županiji izradili su i Grad Kastav (cestovni i željeznički promet), Općina Kostrena (cestovni promet i industrijski pogoni: rafinerija INA, termoelektrana HEP, brodogradilište Viktor Lenac) i Općina Čavle (cestovni promet). Kontinuirana mjerenja buke provode se samo u Općini Kostrena (u okruženju termoelektrane, rafinerije i brodogradilišta).

OKOLIŠ - PROBLEMI

- **Ne postoji sustavno praćenje svih sastavnica okoliša**
- **Vode**
 - Glavni resurs vode za piće su podzemne vode kojima gravitiraju velika slivna područja na kojima je teško održavati odgovarajuće režime zaštite
 - Neriješena odvodnja otpadnih voda naselja koja se nalaze na području zaštitnih zona izvorišta voda za piće
 - Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda na području zaštitnih zona izvorišta vode za piće (Jadranski naftovod, Jadranska magistrala, toplane na tekuća goriva u naseljima i industrijski pogoni koji se nalaze na području zona zaštite)
 - Nesanirano odlagalište opasnog tekućeg otpada Sovjak – opasnost od procjeđivanja sadržaja u podzemlje
 - Nezadovoljavajuća ispravnost vode za piće na području Vrbovskog i Čabra
- **More**
 - Onečišćenja priobalnog mora – neodgovarajući sustavi odvodnje i ispuštanja komunalnih otpadnih voda
 - Industrijska i energetska postrojenja kao najveći izvor onečišćenja mora s kopna
- **Zrak**
 - Narušena kakvoća zraka (II. i III. kategorija zraka) na području centra Grada Rijeke, na području Kostrene i Krasice, i uz odlagalište Viševac
 - INA Rafinerija nafte na Urinju, Termoelektrana Rijeka i promet – najveći izvori onečišćenja zraka
- **Tlo**
 - Onečišćenje tla registrirano uz rafineriju u Kostreni, bivšu koksaru u Bakru i na području centra grada Rijeke
 - Zakiseljavanje tla prisutno na području Gorskog kotara
 - Gubitak vrijednog tla zbog napuštanja poljoprivredne proizvodnje
- **Buka**
 - Nepostojanje sustavnog praćenja razina buke
- **Nepripremljenost na posljedice klimatskih promjena**

OKOLIŠ – RAZVOJNE POTREBE

- Unapređenje sustava praćenja svih sastavnica okoliša jačanjem institucionalnih i kadrovskih kapaciteta
- Provođenje istraživanja sastavnica okoliša
- Podizanje svijesti javnosti na području zaštite okoliša

Vode

- Izgradnja sustava odvodnje i uređaja za pročišćavanje otpadnih voda naselja koja se nalaze na područjima neposrednog utjecaja na izvore vode za piće,
- Saniranje zatečenog stanja na područjima neposrednog utjecaja na izvore vode za piće,
- Uspostavljanje nadzora na potencijalnim izvorima onečišćenja voda za piće,
- Daljnje praćenje kakvoće podzemnih i površinskih voda i zdravstvene ispravnosti vode za piće,
- Informiranje javnosti o kakvoći voda i provođenje edukacija o važnosti zaštite voda

Zrak

- Provođenje planiranih mjera za smanjenje emisija onečišćujućih tvari u zrak iz industrijskih i energetske izvora (INA-a Rafinerija nafte na Urinju, Termoelektrana Rijeka, brodogradilišta, Drvenjača Fužine, gradske toplane i dr.),
- Dovršenje planirane plinifikacije INA-e Rafinerija nafte na Urinju i DINA-e Petrokemije u Omišlju,
- Korištenje što kvalitetnijeg goriva u Termoelektrani Rijeka,
- Riješiti problem pjeskarenja velikih brodskih površina u Brodogradilištu Viktor Lenac,
- Riješiti problem emisija čestica u zrak kod pretovara rasutih i praškastih tereta u Luci Rijeka,
- Mjerama vezanim uz promet postići rasterećenje glavnih prometnica centra grada Rijeke,
- Zatvaranje i saniranje odlagališta Viševac,
- Nastaviti plinifikaciju na području Županije,
- Osigurati povećanje energetske učinkovitosti,
- Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije,
- Unapređenje postojećeg sustava praćenja kakvoće zraka, emisija u zrak i informiranja javnosti.

Tlo

- Zaustavljanje trenda gubitka vrijednog poljoprivrednog tla obnavljanjem poljoprivredne proizvodnje,
- Saniranje onečišćenih tla na lokacijama INA – e, rafinerija nafte na Urinju i Mlaki,
- Saniranje odlagališta komunalnog otpada i divljih odlagališta,
- Sanacija crne jame Sovjak,
- Saniranje lokacija s oštećenim tlom (uz gradilišta, napuštene kamenolome i šljunčare),
- Planiranje i provedba mjera zaštite tala od erozije,
- Unaprijediti istraživanja stanja tla na području Županije,
- Uspostavljanje baze podataka o tlu Županije.

Buka

- Unaprijediti praćenje razine buke

3.5. Komunalna infrastruktura i energetika

3.5.1. Vodoopskrba

Osnovni resurs za potrebe javne vodoopskrbe na području Županije su podzemne vode (90%). Zahvaćene količine vode zadovoljavaju u vrijeme povoljnih hidroloških prilika, dok se u ljetnim mjesecima stanje pogoršava na području Gorskog Kotara i na otoku Krku. U vodoopskrbne sustave uključeno je 82 izvorišta različite minimalne izdašnosti (od 0 do 1.500 l/s), od čega se stalno koristi 73, a ukupna maksimalna mogućnost zahvaćanja kreće se oko 6.800 l/sec vode. Ova raspoloživa količina bitno je manja u vrijeme kada presuši izvor Rječine ili kada u priobalnim zahvatima dođe do ljetnog zaslanjenja (Perilo) pa je u sušnom razdoblju moguće zahvatiti samo oko 3 165 l/sec vode.

Osiguranje kvalitete vode na pojedinim područjima je problematično, posebice se to odnosi na područje Gorskog kotara i to Vrbovskog i Čabra. Potrebno je ugraditi uređaje za pročišćavanje vode i izgraditi sustave odvodnje otpadnih voda naselja u slivu. U Tablici 2. je prikazano postojeće stanje vodoopskrbnog sustava Županije.

Tablica 2. Vodoopskrbni sustavi na području Županije

KOMUNALNO PODUZEĆE	PODRUČJE OPSKRBE / Broj stanovnika i postotak priključenih na vodovod	IZVORIŠTA VODE ZA PIĆE/ Broj izvorišta (vlastiti + iz drugog sustava)
«Vodovod i kanalizacija» Rijeka	Gradovi Rijeka, Kastav, Kraljevica i Bakar, općine Klana, Viškovo, Čavle, Kostrena / 190.000 99%	Izvori Zvir, Rječina, Perilo, Dobra i Dobrica u Bakarskom zaljevu i bunari u Martinšćici 7
«Komunalac» Opatija	Grad Opatija Općine Matulji, Lovran i 97% Mošćenička Draga / 28.500	Izvori na Učki i u tunelu Učka, sustav Rijeka i Ilirska Bistrica 5 (+2)
«Vodovod Žrnovnica» Novi Vinodolski	Grad Crikvenica Općine Novi Vinodolski i Vinodol / 20.300 93%	Izvori u Novljanskoj Žrnovnici i bunari u Triblju 2 (+ 1)
«Ponikve» Krk	Grad Krk, općine Omišalj, Malinska, Punat, Vrbnik, Dobrinj i Baška / 17.100 95%	riječki izvori za Omišalj, jezero Ponikve, 3 bunara u Bašćanskoj kotlini izvori Ogreni, Paprata, Stara Baška 7 (+ 1)
«Vodovod i čistoća» Cres	Općine Cres i Lošinj / 11.000 95%	Jezero Vrana na otoku Cresu 1
«Vrelo» Rab	Otok Rab / 9.000 100%	Dotok s kopna (Hrmatine) 7 Izvori i bunari na Rabu (+1)
«Komunalac» Delnice	Općine Delnice, Fužine, Mrkopalj, Lokve, Ravna Gora, Skrad i Brod Moravice / 15.040 94%	Izvori Kupica, Mrzlica, Mihićevo, Gločevac, Skrad, Josipovac, Šćurak, Vrelo Ličanke, Sušica, Frankopan i niz drugih malih izvora 23
«Komunalac» Vrbovsko	Vrbovsko, Stara Sušica, Severin na Kupi, Lukovdol, Bosiljevo Gomirje,	Ribnjak, Javorova Kosa, Draškovac i Topli potok

	Ljubošina / 3.480 98%	4
«Čabranka» Čabar	Čabar, Gerovo, Tršće, Prezid, Zamost, Plešće, Mandli, Donji Žagari/ 7.150 91%	Izvor Čabranke, Tropeti, Pakleni jarak, Sušica, Žikovci, Kamenje, Trbuhovica, Mlaka i niz drugih malih izvora 17

Izvor: Podaci općina i gradova, srpanj 2010., podaci Upravnog odjela za graditeljstvo i zaštitu okoliša PGŽ, rujan 2010.

Postotak priključenosti stanovništva Županije na vodoopskrbni sustav iznosi 95%, što je znatno više od prosjeka RH koji iznosi 76%. Godišnje se na izvorištima Županije zahvaća oko 45 milijuna m³ vode. Potrošačima se isporuči oko 33 milijuna m³, od čega više od polovica domaćinstvima. Dnevna potrošnja po stanovniku kreće se od 50 l/st/dan na području Gorskog kotara do 160 l/st/dan na širem riječkom području.

Isporučene količine vode potrošačima nisu ujedno i količine vode koje su zahvaćene na izvorištu. U transportu vode od izvora do potrošača nastaju gubici vode. Smatra se da su odlični vodovodi s gubicima manjim od 20%, vodovodi s gubicima od 20% do 40% su dobri, a loši oni s gubicima većim od 40%. Prema zbirnim podacima za Županiju srednji računski gubitak iznosi 33%. Komunalna društva stalno ulažu u sanacije i rekonstrukcije postojećih vodovoda te se i gubici smanjuju. Najmanji su na području KD Vodovod i kanalizacija Rijeka gdje iznosi 19% te Vrelo Rab 20%, dok u većini sustava gubitak iznosi 25-33 %. Najveći gubitak je na području Grada Čabra od 50-60 % gdje još uvijek nije uspostavljen jedinstveni vodoopskrbni sustav već se vodoopskrba vrši putem niza manjih lokalnih sustava s velikim brojem izvorišta.

U nekim sustavima (Delnice, Čabar, Opatija, Krk) potrebe za vodom u ljetnim mjesecima nadmašuju raspoložive zalihe, a sve veći problem postaje i osiguranje propisane kakvoće vode. Na nekim područjima gdje nema izgrađenog sustava, kao što su gornja zona općine Lovran, dio općine Mošćenička Draga te dijelovi otoka Krka (Dobrinjština, Šotovento i Stara Baška), u tijeku je izgradnja vodovoda. Izgradnja vodovoda također je u tijeku na području Fužina i Bakra (Fužinski Benovac, Zlobin, Melnice, Plase). Problematična situacija s količinama i kvalitetom vode se znatno popravila za područje otoka Krka kada je izgrađen vodovod Rijeka-Krk, a djelomično je riješena u Gorskom kotaru izgradnjom Regionalnog vodovoda Gorskog kotara i to dionice Fužine-Ravna Gora što je omogućilo preraspodjelu količina vode s postojećih izvora. Za područje Gorskog kotara za dodatne količine vode potrebno je izgraditi privremeni vodozahvat na Lokvarskom jezeru, a konačno rješenje bit će izgradnja nove akumulacije Križ potok.

3.5.2. Odvodnja

Razvoj sustava odvodnje nije pratio razvoj sustava vodoopskrbe. Na kanalizacijske sustave priključeno je više od 60% stanovnika Županije, pri čemu najmanju prosječnu priključenost ima Gorski kotar, a najveću priobalje. Izgrađene sustave odvodnje imaju većinom središta gradova i općina dok su manja naselja bez sustava odvodnje iako je velik dio područja naše Županije u vodozaštitnim zonama. Sustav javne odvodnje otpadnih voda ne postoji u slijedećim

jedinicama lokalne samouprave: Lokve, Mrkopalj, Skrad, Vrbovsko (samo 8 stanova), Dobrinj, Vrbnik, Viškovo i Jelenje.

U postojećim sustavima stanje izgrađenosti uređaja za pročišćavanje nije zadovoljavajuće. Čak ni gradovi i općine koji se nalaze u vodozaštitnom području nemaju izgrađene središnje uređaje za pročišćavanje (Čabar, Ravna Gora, Mrkopalj, Skrad, Vrbovsko). Postojeći uređaji (Delnice, Tršće) rade s vrlo lošim efektom pročišćavanja.

Kod nekoliko javnih sustava odvodnje primjetna je nedovoljna usklađenost izgrađenosti kanalizacije i uređaja za pročišćavanje, čime se izravno ugrožavaju podzemne vode i more (Lovran, Kraljevica, Ravna Gora, Tršće). Odvodnja otpadnih voda većine turističkih objekata riješena je većinom u okviru javnih sustava odvodnje s dispozicijom preliminarno obrađenih voda putem dugih podmorskih ispusta.

Najveći industrijski pogoni imaju vlastite sustave za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda, te provode kontrolu rada i efekta pročišćavanja na uređajima. Dio industrijskih i zanatskih pogona u priobalju izgradio je predtretmane s priključkom na sustav javne odvodnje, a dio je uz osuvremenjenje tehnologije preseljen u industrijsku zonu Kukuljanovo gdje je izgrađen kvalitetan odvodni sustav sa zajedničkim biološkim uređajem za pročišćavanje. U tablici 3. prikazani su sustavi odvodnje otpadnih voda i postotak priključenosti na području Županije.

Tablica 3. Sustavi odvodnje otpadnih voda i postotak priključenosti na području Županije

KOMUNALNO PODUZEĆE	Broj stanovnika (Popis 2001.) i postotak priključenih na sustav odvodnje	Izgrađeni uređaji za pročišćavanje i sustav obrade otpadnih voda
«Vodovod i kanalizacija» Rijeka	191.647 47% u prosjeku od čega u Rijeci 63 %, a Viškovo i Jelenje 0%	1 mehanički uređaj u Rijeci 1 mehanički uređaj u Klani 3 biodiska u Sv. Kuzmu, Kukuljanovu i Drnjevićima
«Komunalac» Opatija	28.891 60 % u prosjeku od čega Matulji 4%	1 taložnica u Iki (Grad Opatij), 1 taložnica u Mošćeničkoj Dragi
«Ivanj » Novi Vinodolski	20.160 6 % O. Vinodolska 50 % Novi Vinodolski	1 biološki uređaj u Bribiru, mehanička obrada u Novom vinodolskom
«Murvica» Crikvenica	11.348 65 %	1 biološki uređaj u Jadranovu, Crikvenica, Selce i Dramalj dijelom mehanička obrada
«Ponikve» Krk	17.860 37 % Od čega Baška 85%, Malinska i Omišalj 50, Vrbnik i Dobrinj 0 %	2 uređaja za pročišćavanje s mehaničkom obradom: Baška i Punat U Krku i Omišlju mehanička obrada prije ispusta
«Vodovod i čistoća» Cres	11.347 74 % u prosjeku	2 uređaja s mehaničkim pročišćavanjem u Martinšćici i u Malom Lošinjju, u Velom Lošinjju i Cresu mehanička obrada 1 uređaj s biološkim pročišćavanjem na Susku
«Vrelo» Rab „Lopar Vrutak“ Lopar	8.289 35 % 1.191 98 %	1 uređaj za turistički kompleks Suha Punta 1 mehanički uređaj u Loparu
«Komunalac» Delnice	15.686 13 % u prosjeku od čega Delnice 38%, Ravna Gora i Brod Moravice 20%,	1 uređaj s mehaničkim pročišćavanjem u Delnicama, 1 uređaj s biološkim pročišćavanjem za naselje Hrvatsko, za naselje Kuželj biodisk

	Fužine 5 %, Lokve, Mrkopalj i Skrad 0 %	na slovenskoj strani 1 uređaj s biološkim pročišćavanjem u Fužinama - Drvenjača
«Komunalac» Vrbovsko	6.047 0.5 %	Stambena zgrada od 8 stanova u Severinu na Kupi posjeduje biodisk
«Čabranka» Čabar	4.387 8 %	1 biodisk za područje Čabra u funkciji

Izvor: podaci općina i gradova, srpanj 2010., podaci Upravnog odjela za graditeljstvo i zaštitu okoliša PGŽ, rujan 2010.

Nekoliko zadnjih godina započela je intenzivnija izgradnja sustava odvodnje otpadnih voda.

U sklopu Projekta zaštite od onečišćenja voda u priobalnom području tzv. Jadranskog projekta, koji je započeo 2005. godine, u prvoj fazi u Županiji provode se dva velika potprojekta izgradnje infrastrukture:

- Liburnijska rivijera - sustavno rješavanje sanitarne kanalizacije na području Matulja, Opatije, Lovrana i Mošćeničke Drage, čime se sprječava posredan ili neposredan dotok otpadnih voda u priobalno područje. Paralelno se grade i oborinska kanalizacija i vodovodni sustav;
- Rijeka - izgradnja sustava javne odvodnje Rijeka-Grobnik na prostoru riječkog prstena (Čavle i Jelenje) čime se štite osjetljiva područja vodozaštitnih zona izvorišta Zvir, izvora u Bakarskom zaljevu – bunara u Martinščici, vodotoka Rječine i mora u Riječkom zaljevu.

U drugoj fazi, koja je započela 2009. godine provode se još dva velika potprojekta izgradnje infrastrukture:

- Cres - izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda visokog stupnja pročišćavanja (prošireno biološko pročišćavanje). Uređaj na lokaciji Kimen bit će dostatan za 10.500 stanovnika te će se nadovezati na postojeći podmorski ispust.
- Rab - gradit će se gravitacijski kolektori, crpne stanice te pripadajući tlačni cjevovodi, uređaj za pročišćavanje I stupnja pročišćavanja (24.000 ekvivalent stanovnika) te podmorski ispust.

Na području Gorskog kotara izgrađeni su sustavi odvodnje otpadnih voda s uređajem za biološko pročišćavanje na području Grada Delnica za naselje Hrvatsko i za naselje Kuželj (uređaj na slovenskoj strani). Novi sustav s uređajem za pročišćavanje izgrađen je na otoku Susku.

U nekim općinama sustavi su se počeli graditi npr. Brod Moravice i Skrad, dok se u drugima nastavljaju dogradnje postojećeg sustava. Prioritet gradnje bila bi područja koja imaju direktan utjecaj na izvorišta pitke vode (područja u vodozaštitnim zonama)

3.5.3. Otpad

Na području Županije u funkciji odlaganja komunalnog otpada je 10 odlagališta kako je prikazano u Tablici 4.

Tijekom posljednjih godina stanje na postojećim odlagalištima se bitno popravilo. Na većini odlagališta uspostavljena je kontrola (osim Čabra i Vrbovskog) i evidencija otpada, odlagališta su pravilno označena i ograđena, otpad se većinom redovno prekriva inertnim materijalom, regulira se otplinjavanje, izgrađeni su protupožarni pojasevi i minimum prateće infrastrukture, čime je ispunjen dio osnovnih zakonskih uvjeta. Na postojećim odlagalištima se održava stanje ispunjavanja potrebnih uvjeta za funkcioniranje i uporabu odlagališta kako bi odlagališta mogla funkcionirati do uspostave novog sustava gospodarenja otpadom odnosno do izgradnje novog Županijskog centra za gospodarenje otpadom.

Komunalna poduzeća su u svojim programima rada, osim ispunjavanja propisanih uvjeta za rad odlagališta, stavila naglasak na pripremu dokumentacije za sanaciju i imovinsko-pravnu pripremu zemljišta, a u svrhu ishođenja potrebnih dozvola za sanaciju. Studije utjecaja na okoliš izrađene su za sva odlagališta te je provedena procjena utjecaja sanacije na okoliš. Lokacijske dozvole za sanaciju su izdane za sva odlagališta osim za Cetin - Vrbovsko i Osojnica - Matulji za koje je postupak u tijeku. Građevinske dozvole su izdane za Viševac - Viškovo i Duplju -Novi Vinodolski.

Lokacije postojećih odlagališta u Delnicama, Novom Vinodolskom, na Krku, Cresu i Rabu planirane su kao transfer stanice i reciklažna dvorišta u uspostavljanju novog sustava gospodarenja otpadom.

Pokrivenost odvozom otpada u jedinicama lokalne samouprave na području Županije je od 95-100% s izuzetkom Čabra.

Tablica 4. Odlagališta komunalnog otpada u Županiji

	Komunalno društvo/ tvrtka koja upravlja odlagalištem	Gradovi i općine iz kojih se odvozi otpad	Ukupna površina, m ²	Ukupno odložene količine	Godišnja količina 2009., t i postotak udjela
Viševac, Marinići	KD Čistoća d.o.o. Rijeka	Rijeka, Bakar, Čavle, Jelenje, Klana, Kostrena, Kastav, Kraljevica, Viškovo	75.000	1.850.000 m ³	53.067 34 %
Osojnica	Komunalac d.o.o. Opatija	Opatija, Lovran, Matulji, Mošćenička Draga	36.500	450.000 m ³	18.486 12 %
Sorinj	Vrelo d.o.o. Rab i Lopar Vrutak d.o.o.	Rab i Lopar	40.000	595.000 m ³	13.000 8 %
Treskavac	Ponikve d.o.o. Krk	Krk, Punat, Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Vrbnik	30.000+12.000	56.684 t *	18.223 12 %

	Komunalno društvo/ tvrtka koja upravlja odlagalištem	Gradovi i općine iz kojih se odvozi otpad	Ukupna površina, m ²	Ukupno odložene količine	Godišnja količina 2009., t i postotak udjela
Kalvarija (Mali Lošinj)	Vodovod i čistoća Cres - Mali Lošinj d.o.o.	Mali Lošinj	37.000	700.000 m ³	20.067 13 %
Pržić (Cres)		Cres	20.000	160.000 m ³	8850 6 %
Sović Laz	Komunalac d.o.o. Delnice, KTD Fužine obrt Juranić i Neven i Marin d.o.o.	Delnice, Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad	13.000	70.000 m ³	7.006 4 %
Peterkov Laz	Grad Čabar, Odsjek za komunalni sustav, prostorno uređenje i gospodarstvo	Čabar	13.500	35.000 m ³	1.800 1 %
Cetin	Komunalac d.o.o. Vrbovsko	Vrbovsko	4.500	51.273 m ³	4.988 m ³ / procjena 1.851 t 1 %
Duplja	Ivanj d.o.o. Novi Vinodolski i Murvica d.o.o. Crikvenica	Crikvenica, Novi Vinodolski, Općina Vinodolska	33.300	oko 270.000 m ³	13.846 t 9 %
UKUPNO			314.800	7.600.000 m ³	156.196 t

Izvori: podaci komunalnih društava, srpanj 2010., zapisnici inspeksijskog nadzora odlagališta, travanj 2010.

Podatak količine otpada po stanovniku na dan je relativan jer se podaci o količinama odloženog otpada razlikuju ovisno o izvoru. Osim toga, u ukupnoj količini otpada sudjeluje i nestalno stanovništvo te se tijekom turističke sezone višestruko povećaju odložene količine u odnosu na ostale mjesece. Prema Izvješću o komunalnom otpadu za 2007. godinu Agencije za zaštitu okoliša (objavljen u 2009. godini) u Županiji je prijavljeno 110.902 t otpada što u odnosu na pokrivenost stanovništva odvozom iznosi 1,06 kg/stan/dan. Iz gornje tablice, podatak za 2009. iznosi 135.473 t ukupno prikupljenog otpada iz čega proizlazi prosječna količina od 1.23 kg/stan/dan.

Popis divljih županijskih odlagališta (lokacija otpadom onečišćenog tla) po područjima: Primorje, Gorski kotar i otoci posjedujemo iz svibnja 2007. i nakon toga nije ažuriran. Iako jedinice lokalne samouprave stalno vrše sanacije divljih

odlagališta, onečišćenja se često ponavljaju te su po našim saznanjima i nadalje potrebe sanacije većine lokacija aktualne. U navedenom popisu ukupno je evidentirano 106 lokacija s 33.000 m³ od čega u Primorju 58 odlagališta s procijenjenom količinom od cca 21.000 m³, u Gorskom kotaru 42 odlagališta s procijenjenom količinom cca 9.000 m³ i na otocima 6 odlagališta s procijenjenom količinom od cca 3.000 m³. Najveći broj nelegalnih odlagališta otpada i dalje se registrira u jedinicama lokalne samouprave u okruženju grada Rijeke koje su najbliže najgušće naseljenim područjima i s intenzivnom izgradnjom te je na njima odložen krupni i građevinski otpad.

3.5.4. Energetika

Energetski sustav na području Županije čine:

- TE Rijeka;
- HE Rijeka, HE Vinodol, male hidroelektrane (HE Zeleni vir i HE Finvest);
- Industrijske toplane: rafinerije nafte Urinj i Mlaka, DINA, Finvest Čabar;
- Industrijske kotlovnice;
- Javne kotlovnice (Energo);
- Gradska plinara (Energo).

Najznačajniji oblik energije u opskrbi neposrednih potrošača su tekuća goriva (s više od 60% udjela), električna energija (s više od 20% udjela), kruta goriva i plin.

Prije je navedeno da energetski sustav čini i gradska plinara Energo pa se u posljednje vrijeme intenzivno radi na plinifikaciji, prvenstveno riječkog područja, a jednako tako, postupno se obuhvaćaju i druga mjesta Županije. Za bolju dostupnost ovog energenta omogućuju se koncesije za distribuciju plina za mjesta izvan Rijeke.

Godišnja potrošnja električne energije u Županiji iznosi preko 4 MWh po stanovniku što je znatno više od prosjeka RH koji iznosi 2,5 MWh po stanovniku.

Pokazatelj energetske efikasnosti sustava vrlo je nepovoljan zbog natprosječno velikih gubitaka u transformacijama energije koji iznose 28% (RH prosjek 8,5%). Samo otprilike 5% proizvedene energije dobiveno je iz vlastitih, obnovljivih izvora, a ostatak čine uglavnom fosilna goriva.

Županija ima veliki potencijal za korištenje obnovljivih izvora energije (sunca, vode, vjetra, biomase) koji do sada nije dovoljno iskorišten.

Pretvorba energije Sunca u električnu energiju u fotonaponskim sustavima jedan je od najznačajnijih načina korištenja energije Sunca. Povoljni insolacijski i klimatski uvjeti u Županiji stvaraju pozitivne preduvjete za proizvodnju električne energije, odnosno provedbu projekta izgradnje solarnih elektrana, kao i korištenje sunčeve energije za grijanje i pripremu tople vode u kućanstvima kao najrasprostranjeniji oblik korištenja sunčeve energije. Srednja godišnja ozračenost sunčevom energijom na području Županije na vodoravnu plohu iznosi, u godišnjem prosjeku, od 1,25 do više od 1,45 MWh/m². Korištenjem sunčeve energije smanjuje se potreba za fosilnim gorivima te se smanjuje onečišćenje okoliša prouzročeno njihovim izgaranjem.

Biomasa je obnovljivi izvor energije s velikim potencijalom u Županiji, no prije bilo kakvih razmatranja i projektiranja energetske sustava potrebno je napraviti temeljno istraživanje potencijala drvene mase šumskih i nešumskih područja, kao i procjenu sadnje brzorastućih autohtonih stabala kao potencijalne sirovine.

Kao početni korak za korištenje energije vjetra izrađena je analiza prostornih mogućnosti za korištenje energije vjetra.

KOMUNALNA INFRASTRUKTURA I ENERGETIKA - PROBLEMI:

Nedostatak suvremenih znanja za potrebe vođenja komunalnih i energetskih sustava

Vodoopskrba

- Raspoloživa izvorišta nisu ravnomjerno raspoređena u odnosu na područje potrošnje
- Nedovoljna povezanost sustava – veliki broj malih sustava
- Gubitci vode u vodoopskrbi
 - Prema zbirnim podacima za Županiju srednji računski gubitak iznosi 33%
- Nepostojanje javnog vodovoda u određenim područjima
- Nesigurna količina i/ili kvaliteta vode na pojedinim područjima
- Neujednačen standard komunalne usluge

Odvodnja

- Izgrađenost sustava odvodnje znatno zaostaje za sustavima vodoopskrbe
- Mali broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda
- Nezadovoljavajući stupanj pročišćavanja na postojećim uređajima
- Postojeći sustavi odvodnje nisu do kraja izgrađeni

Otpad

- Popunjenost kapaciteta postojećih odlagališta otpada
- Postojanje divljih odlagališta
- Dugotrajna uspostava novog sustava gospodarenja otpadom
- Nepostojanje odlagališta građevinskog otpada
- Nepostojanje odlagališta opasnog otpada

Energetika

- Velika ovisnost o uvoznim fosilnim gorivima
- Nedostatni kapaciteti (proizvodni, projektantski, montažerski, obrazovni, znanstveni) za širu primjenu obnovljivih izvora energije i energetske efikasnost
- Nedostatni financijski poticaji za veće korištenje obnovljivih izvora energije
- Nedovoljna svijest o budućim ograničenjima obzirom na klimatske promjene i korištenje energije

KOMUNALNA INFRASTRUKTURA I ENERGETIKA – RAZVOJNE POTREBE

VODOOPSKRBA

- Postizanje 100-postotne pokrivenosti vodoopskrbom na području Županije
- Povezivanje manjih sustava u veće, s krajnjim ciljem stvaranja jedinstvenog sustava na razini Županije
- Svođenje gubitaka vode u vodoopskrbi na 20%
- Izgradnja novih akumulacija namijenjenih vodoopskrbi
- Poboljšati stanje voda i kvalitetu voda za piće
- Uspostavljanje učinkovitijeg obavljanja djelatnosti

ODVODNJA

- Stupanj izgrađenosti sustava odvodnje približiti izgrađenosti sustava vodoopskrbe
- Povećati priključenost na sustave odvodnje na 75%
- izgraditi sustave odvodnje prvenstveno u zonama zaštite izvorišta za piće
- dovršiti i staviti u funkciju započete sustave, izgraditi uređaje za pročišćavanje
- uspostaviti učinkovitije obavljanje djelatnosti

OTPAD

- uspostaviti novi sustav gospodarenja otpadom (izgraditi centralnu zonu, transfer stanice, reciklažna dvorišta, i dr.)
- sanirati postojeća odlagališta komunalnog otpada
- sanirati divlja odlagališta
- kontinuirano educirati stanovništvo o postupanju s otpadom

ENERGETIKA

- Ojačati kapacitete za korištenje obnovljivih izvora energije i projekte vezane za energetske učinkovitost
- Promovirati i financijski podržavati inicijative javnog, privatnog i civilnog sektora iz područja energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije
- Smanjivati potrošnju fosilnih goriva i električne energije na objektima u javnom vlasništvu
- Podizanje svijesti stanovništva o obnovljivim izvorima energije i energetskej efikasnosti

3.6. Prometna infrastruktura

Prometni sustav Županije čine pomorska i kopnena infrastruktura (luke, cestovna i željeznička mreža) te infrastruktura zračnog prometa, cjevovoda, telekomunikacija i pošta.

Primarni koridori (vezni pravci) i čvorišta državnog i međunarodnog značenja su:

- o dužobalni i morsko otočni koridor koji vezuje zemlje Srednje Europe s južnom Hrvatskom i zemljama jugoistočne Europe;
- o poprečni koridor sjever - jug (Podunavlje - Jadran) koji integrira dva longitudinalna koridora: Posavski i Podunavski, i vezuje ih na međunarodne pomorske pravce Jadrana i Sredozemlja;
- o prometno čvorište Rijeka, koje uz čvorište Zagreb ima primarno značenje u ukupnom prometnom razvitku države,
- o luka Rijeka, preko koje se ostvaruju sve vrste tuzemnog i međunarodnog lučkog prometa.

Prometna infrastruktura osnova je unutaržupanijske i povezanosti Županije van njenih granica, a ostvaruje se svim oblicima prometa: pomorskim, cestovnim, željezničkim i zračnim. Od osobitog je značenja prometno povezivanje i integriranje sjeverno jadranskih otoka u prometni sustav Županije kroz linijski pomorski promet.

3.6.1. Luke

1. Luka otvorena za javni promet – državni značaj

Luka Rijeka je luka otvorena za javni promet od osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku. Sustav Luke Rijeka prostorno je disperziran na izdvojene bazene Rijeka, Bakar, Raša i Omišalj, a ukupan prostor Luke zauzima površinu od 2.043.795 m². Republika Hrvatska osnovala je Lučku upravu Rijeka za upravljanje, izgradnju i korištenje luke Rijeka.

2. Luke otvorene za javni promet – županijski i lokalni značaj

Prema osnovnoj podjeli luke se dijele na luke otvorene za javni promet i luke posebne namjene. Na području Županije nalazi se 55 luka **županijskog i lokalnog značenja** otvorenih za javni promet, od čega 5 luka županijskog značenja (Mali Lošinj, Merag, Mišnjak, Porožina, Valbiska) i 50 luka lokalnog značenja. Radi upravljanja, gradnje, korištenja i održavanja luka otvorenih za javni promet koje su od županijskog i lokalnog značenja, Županija je osnovala osam županijskih lučkih uprava. Luke županijskog i lokalnog značaja od izuzetne su važnosti za odvijanje redovitog trajektnog i brzobrodskog prometa između kopna i otoka te otoka međusobno. Ukupna dužina operativne obale luka županijskog i lokalnog značenja iznosi 5.627 m, a broj vezova je 4793.

Luke posebne namjene

1. Luke posebne namjene – **državni značaj**
 - 6 brodogradilišta
 - 4 industrijske luke
 - 6 luka nautičkog turizma
 - 2 benzinske postaje na moru
2. Luke posebne namjene – **županijski značaj**
 - 12 brodogradilišta
 - 7 sportskih luka
 - 7 luka nautičkog turizma
 - 5 sidrišta

U lukama posebne namjene, lukama nautičkog turizma (marine, suhe marine odlagališta plovila, sidrišta, sportske i komunalne luke) ima ukupno 3.400 vezova, što je ograničavajući činitelj daljnjeg razvoja nautičkog turizma na području Županije. Činjenica da samo domicilno stanovništvo raspolaže s preko 16.000 plovila govori u prilog potrebi izgradnje nove nautičke infrastrukture. Nedostatak veza poseban je problem u ljetnim mjesecima, a posljedično utječe i na zagađenje mora te gubitak prihoda od neorganiziranog sidrenja.

U postojećim prostornim planovima utvrđene su mikrolokacije za nove luke nautičkog turizma, a Strategija razvoja nautičkog turizma RH za Županiju predviđa izgradnju novih 3.000 vezova.

3.6.2. Cestovna infrastruktura

Cestovna mreža na području Županije ima zadovoljavajuću gustoću, ali nešto lošije tehničke elemente i često nedostatnu propusnu moć.

Od kapitalne cestovne infrastrukture na području Županije nalaze se autoceste, državne, županijske i lokalne ceste.

Prostorom Županije prolaze slijedeće dionice autocesta, ukupne duljine 124,9 km, koje se nalaze u različitoj fazi gotovosti:

- o Autocesta A6 Rijeka - Zagreb,
- o Autocesta A7 Rupa - Žuta Lokva,
- o Autocesta A8 Kanfanar - Permani.

Autocesta Rijeka - Zagreb dio je paneuropskog prometnog koridora V - b, kao i sastavni dio europskog pravca E - 65, koji povezuje zemlje srednje Europe s lukom Rijeka.

Autocesta Rijeka - Zagreb ima odlučujući značaj za razvoj turizma, tranzitnog prometa i drugih gospodarskih programa (oko 70% turističkog prometa u Hrvatskoj ostvaruje se u turističkim destinacijama Istre i Sjevernog Jadrana, području koje gravitira autocesti Rijeka – Zagreb).

Državna cestovna mreža na području Županije ukupne je duljine 520,1 km, dok su županijske i lokalne ceste ukupne duljine 954,4 km (od čega 597 km županijskih i 357,4 km lokalnih cesta).

Stanje asfaltnih kolnika 2009.godine vrednovano je na temelju pet parametara, od kojih je najznačajniji ravnost vozne površine, a ocijenjeno je u pet kategorija:

1. Konstrukcija ceste je u dobrom stanju, a površina kolnika je oštećena do 30%
2. Konstrukcija ceste je u dobrom stanju, a površina kolnika je oštećena do 50%
3. Konstrukcija kolnika je manje oštećena, a površina kolnika je oštećena do 70%
4. Konstrukcija kolnika je znatno oštećena, a površina kolnika je oštećena do 80%
5. Konstrukcija kolnika je potpuno oštećena, a površina kolnika je oštećena preko 80%.

Obzirom ne gore navedenu kategorizaciju, a kao što je vidljivo u tablici 5 i grafikonu 14., površina kolnika oštećena je do 50% na 49,% županijskih cesta, dok je površina kolnika do 70% oštećena na 39,6% županijskih cesta.

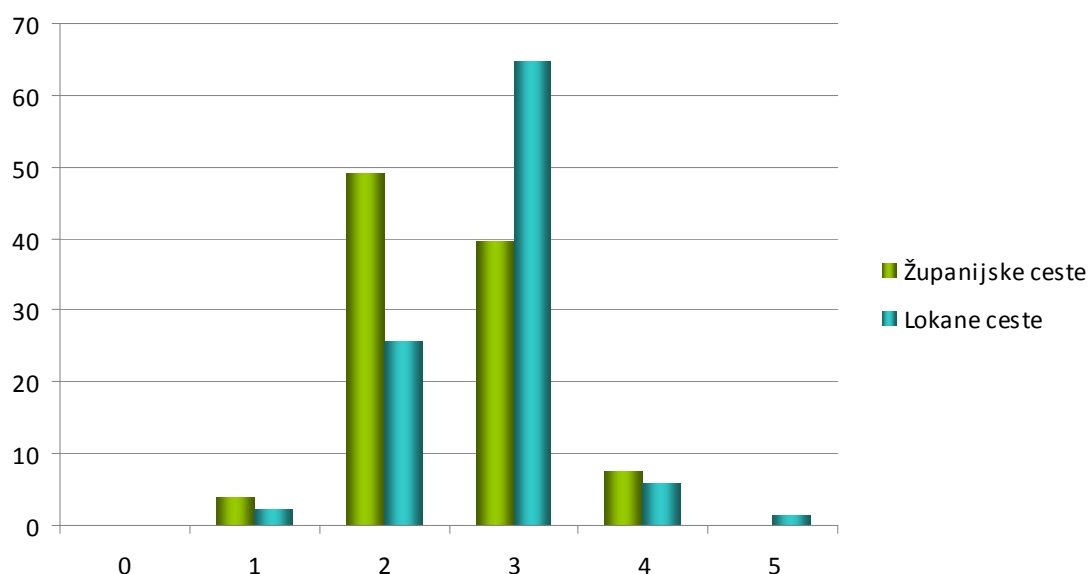
Tablica 5. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta

Ocjena	0	1	2	3	4	5
Županijske ceste	0,0%	4,0%	49,0%	39,6%	7,4%	0,0%
Lokalne ceste	0,0%	2,3%	25,6%	64,8%	5,9%	1,4%

Izvor: ŽUC Rijeka, listopad 2010.

U Županiji 2009. godine 49% županijskih cesta ima ocjenu 2, što znači da je konstrukcija ceste u dobrom stanju, a površina kolnika je oštećena do 50%, dok 64,8% lokalnih cesta ima ocjenu 3, što znači da je konstrukcija kolnika manje oštećena, a površina kolnika oštećena je do 70%.

Grafikon 14. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta



Izvor: ŽUC Rijeka, listopad 2010

Postoje dvije vrste kolnika i to asfaltni i makadamski. Tablica 6 . daje pregled zastupljenosti u km, asfaltnog i makadamskog kolnika na županijskim i lokalnim cestama Županije.

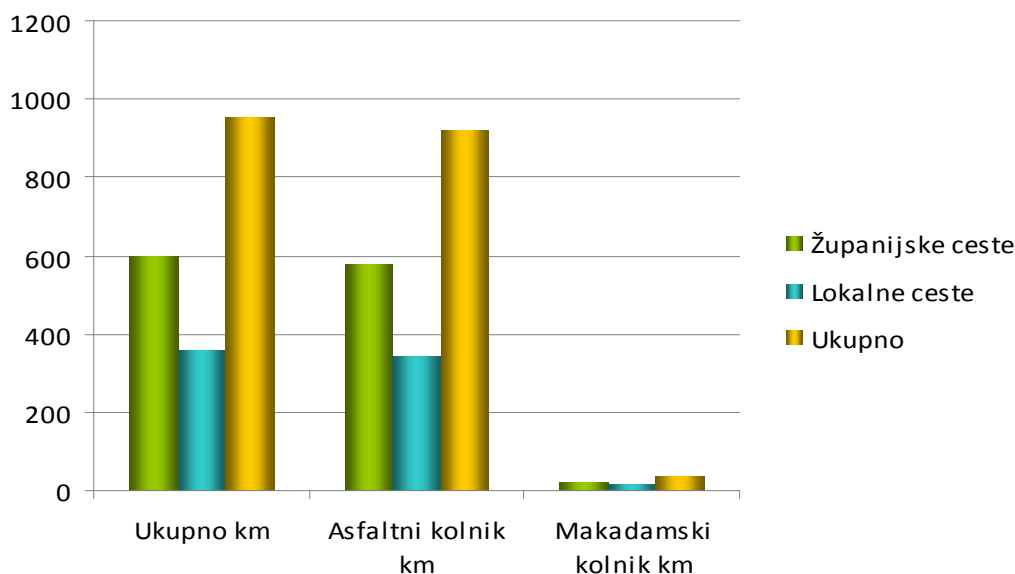
Tablica 6. Pregled asfaltnog i makadamskog kolnika u Županiji

Kategorija cesta	UKUPNO km	ASFALJNI KOLNIK km	MAKADAMSKI KOLNIK km
Županijske ceste	597	576,7	20,3
Lokalne ceste	357,4	340,9	16,5
Ukupno	954,4	917,6	36,8

Izvor: ŽUC Rijeka, listopad 2010.

Županijske ceste u dužini od 576,7 km asfaltnog su kolnika ili 96,6%, dok je 20,3 km ili 3,4% makadamskog kolnika. Lokalne ceste su 340,9 km asfaltnog kolnika te 16,5 km ili 4,6% makadamskog kolnika.

Grafikon 15. Vrste kolnika u Županiji



Izvor: ŽUC Rijeka, listopad 2010.

Osim potrebe asfaltiranja postojećeg makadamskog kolnika, postoji potreba i za izgradnjom pojedinih dionica cesta kako bi se postigla smisljena i kontinuirana prometna cjelina. To se prije svega odnosi na izgradnju nedostajućeg dijela nove ceste na području Hrvatsko-Ložac u duljini 3,5 km.

Postoji i potreba za izgradnjom novih cesta kao što je ŽC-5025 Rujevica-Marčelji, koja je pristupna cesta za CZGO Mariščina.

Nadalje, postoje ceste koje su asfaltirane, ali po svojim karakteristikama ne udovoljavaju kriterijima neophodnim za sigurno odvijanje prometa. To su primjerice:

- o cesta Ž 5026, dionica Ž-5017-Lopača, koje je opasna i nedovoljne širine za dvosmjerni promet,
- o cesta Ž-5062 dionica Križišće-Plase,
- o ceste Ž-5068, dionica Lič-Lukovo,
- o cesta Ž 5110 dionica D8-Krmpote Polje
- o cesta L-58113, Delnice-Petehovac
- o cesta L-58112, N.P. Risnjak – Crni Lug (Ž5032)
- o cesta L-58114, D32 – Razlog

Županija je specifična po tome da znatan dio državnih cesta prolazi kroz turistička mjesta u kojima se prosječni dnevni godišnji promet u ljetnim mjesecima često i udvostruči, što dovodi do problema protočnosti prometa.

3.6.3. Željeznička infrastruktura

Željezničke pruge na području Županije dio su mreže magistralnih pruga Hrvatskih željeznica, njihova je ukupna dužina na području Županije 141,6 km, što čini 5,89% ukupne dužine pruga u RH, i obuhvaćaju sljedeće trase:

- o magistralna glavna željeznička pruga MG 1 Botovo (državna granica) -Koprivnica - Dugo Selo - Zagreb - Karlovac - Rijeka, duljine 110,7 km u Županiji,
- o magistralna glavna željeznička pruga MG 4 Šapjane (državna granica) - Rijeka, duljine 30,9 km,
- o željeznička pruga I. reda I 113 Škrlevo (MG 1) - Bakar, duljine 12,6 km,
- o željeznička pruga I. reda I 114 Sušak - Pećine (MG 1) - Rijeka Brajdica – Rijeka (MG 1), duljine 5,8 km.

Sve navedene pruge su jednokolosječne i elektrificirane.

Postojeće stanje željezničke mreže karakterizira mala prijevozna sposobnost pruge, mala dopuštena brzina na kritičnim dionicama, relativno niska pouzdanost sustava i visoki troškovi eksploatacije. Usponi i otpori pruge Rijeka-Zagreb spadaju među najveće otpore pruga koje su u eksploataciji u svijetu, te ne mogu udovoljiti sadašnjim ni budućim zahtjevima suvremenog željezničkog prijevoza.

3.6.4. Zračne luke, zračna pristaništa

Naša Županija je po broju zračnih luka, pristaništa i letjelišta (postojeće 4 i jedna planirana na Rabu) prva u Hrvatskoj, međutim to nije i po ostvarenom prometu putnika.

Zračna luka Rijeka, izgrađena u blizini Omišlja na otoku Krku, najznačajnija je zračna luka u Županiji. Registrirana je za javni promet, domaći i međunarodni. Infrastruktura Zračne luke Rijeka u nekim aspektima nije zadovoljavajuća (minimalan

broj staza za vožnju, sustav vozniha staza ne zadovoljava širinom staza najveće avione; pristupna prometnica od grada Rijeke ne zadovoljava ni kapacitetom ni prometno-tehničkim elementima).

Na Malom Lošinju postoji zračno pristanište, a na Unijama i Grobniku postoje letjelišta. Zračni promet u Zračnom pristaništu Mali Lošinj ostvaruje se u značajnom udjelu kao javni zračni promet i prijevoz za vlastite potrebe. Današnja razina prometa iznosi do 12 000 putnika godišnje, što bi se uz, između ostalog planiranim produljenjem piste i poboljšanjem građevinskog stanja putničkog terminala, moglo povećati. Zračno pristanište Unije travnato je zračno pristanište za male zrakoplove, registrirano je za domaći promet, a u 2007. godini ostvaren je promet oko 3 000 putnika. Zračno pristanište Grobnik ima funkciju sportskog aerodroma i u budućnosti se vidi kao središnji regionalni aerodrom.

Tehničke karakteristike navedenih županijskih aerodroma su slijedeće:

Zračna luka Rijeka - uzletno-sletna staza (USS) je izgrađena od asfalta dužine 2.500 m, širine 45 m a predviđena za slijetanje i uzlijetanje konvencionalnih aviona (CTOL-Conventional take off and landing). Prema klasifikaciji Međunarodne organizacije za civilno zrakoplovstvo (ICAO- International Civil Aviation Organization), USS ZLR ima kodnu oznaku 4E donedavno najvišu moguću. USS zatvara sa sjeverom kut od 143° odnosno 323°. Pravac pružanja USS je dakle sjever, sjeverozapad-jug, jugoistok.

Zračno pristanište Mali Lošinj - registriran za javni promet, domaći i međunarodni. Ima uzletno-sletnu stazu dužine 900 m, širine 30 m, kodne oznake 1C prema ICAO-u. Staza je instrumentalna, za neprecizni prilaz, a dužinom zadovoljava za slijetanje i uzlijetanje STOL (Short take off and landing – kratko uzlijetanje i slijetanje) aviona. USS je izgrađena od asfalta kao i staze za vožnju. Dvije staze za vožnju su postavljene pod 45° u odnosu na USS i zadovoljavaju današnji promet malih aviona. Zračno pristanište je osposobljeno za dnevno letenje.

Letjelište Unije – uređen je prostor pašnjaka u travnati aerodrom za male zrakoplove. Registrirano je kao javni aerodrom za domaći promet. Osposobljeno je za dnevno letenje. USS ima dužinu 850 m i širinu 30 m. Prema dimenzijama spada u kodnu oznaku 1C. USS je neinstrumentalna. Koristi se za dnevno letenje.

Letjelište Grobnik - u vrijeme je letenja elisnih aviona u javnom zračnom prometu, bio riječki aerodrom. Nakon toga je ostao u funkciji sportskog aerodroma koji je kasnije i dograđen sa sadržajima za održavanje auto-moto trka. U vlasništvu je MORH-a. USS je od asfaltnog kolnika dužine 1.600 m, širine 30 m. Prema klasifikaciji ICAO-a ima kodnu oznaku 3C. Staza je neinstrumentalna, predviđena za dnevno letenje. Na aerodromu je stacioniran aeroklub i tu se odvija sportsko-rekreacijsko letenje i školovanje.

PROMETNA INFRASTRUKTURA - PROBLEMI:

- **Nezadovoljavajuća izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenim za javni promet od županijskog i lokalnog značaja i lukama posebne namjene. Korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava**
- **Nedostatna prometna povezanost određenih područja Gorskog kotara i otoka** – Gorski kotar u dijelu cestovne infrastrukture karakterizira nedovoljna povezanost s cestovnom mrežom RH, odnosno ceste su dijelom makadam ili su u lošem stanju
- **Nezadovoljavajuće vođenje tranzitnog prometa** – kroz gradska i općinska središta
- **Nezadovoljavajuće stanje kolnika na županijskim cestama**
- **Nezadovoljavajući kapaciteti i lokacija „regionalnog“ autobusnog kolodvora u Gradu Rijeci**
- **Nepostojanje jedinstvenog upravljanja i održavanja na cestama Županije**
- željezničke mreže karakterizira mala prijevozna sposobnost pruge, mala dopuštena brzina na kritičnim dionicama, relativno niska pouzdanost sustava i visoki troškovi eksploatacije. Uspori i otpori pruge Rijeka-Zagreb spadaju među najveće otpore pruga koje su u eksploataciji u svijetu
- **Nepostojanje željezničke zaobilaznice Grada Rijeke**
- **Nepostojanje integriranog javnog linijskog prijevoza putnika** (cestovni, željeznički, pomorski)
- **Nerazvijen javni promet željeznicom**
- **Nezadovoljavajuće stanje u kapacitetnim i prometno-tehničkim elementima u zračnim lukama, pristaništu i letjelištima u Županiji**
- **Nedostatak logističkih sustava**
- **Nedostatak suvremenih znanja o intermodalnosti i logistici**
- **Nepostojanje jedinstvene baze podataka o cjevovodima na području Županije**
- **Nepostojanje jedinstvene baze podataka o opremi i uređajima za elektroničku komunikaciju**
- **Nezadovoljavajuća infrastruktura koja ne omogućuje ukuljučivanje alternativnih načina kretanja u mobilnost stanovništva**

PROMETNA INFRASTRUKTURA – RAZVOJNE POTREBE

- Jačanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta u području prometa, logistike i intermodalnosti
- Izrada prostorno-planske, rješavanje imovinsko-pravne i izrada tehničke dokumentacije za projekte iz područja prometa
- Izgradnja dionica cesta U Gorskom kotaru s ciljem postizanja smislene i kontinuirane prometne cjeline
- Izgradnja obilaznica oko gradskih i općinskih središta
- Poboljšanje stanja kolnika na županijskim cestama
- Unapređenje prometne povezanosti Gorskog kotara te otoka – stvaranje sustava integriranog linijskog javnog prijevoza

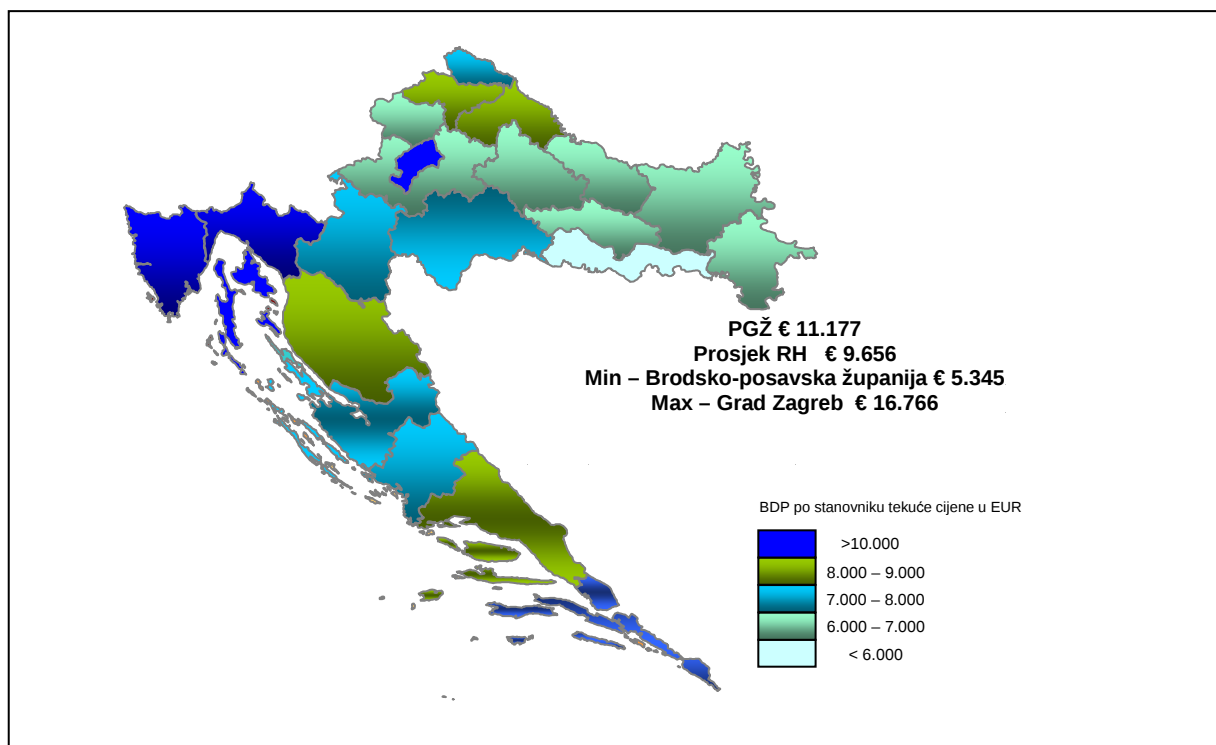
- Poboljšanje stanja u morskim lukama izgradnjom nadgradnje i podgradnje, uvođenje tzv. „nerazvrstanih“ luka u sustav
- Razvoj riječkog prometnog pravca (razvoj cestovne, lučke, željezničke i logističke infrastrukture)
- Daljnja modernizacija luke Rijeka
- Unaprijediti kapacitetne i prometno-tehničke elemente u zračnoj luci, zračnom pristaništu i letjelištima
- Izgradnja autobusnog kolodvora u Rijeci
- Izgradnja trasa biciklističkih prometnica, uspostava kvalitetnije mreže pješačkih puteva

3.7. Gospodarstvo

Geografski, prometni, ekonomski i povijesno politički činitelji uvjetovali su da Županija postane područje s nizom gospodarskih djelatnosti od velikog značenja za cijelu RH (prometne i lučke djelatnosti, brodogradnja i drvna industrija, turizam).

Primorsko-goranska županija, uz Grad Zagreb i Istarsku županiju, spada u kategoriju ekonomski najrazvijenijih u RH, s BDP-om iznad prosjeka RH, što nažalost, predstavlja tek nešto više od 50% BDP-a EU 27. Slika broj 6 daje prikaz razvijenosti županija prema visini BDP-a.

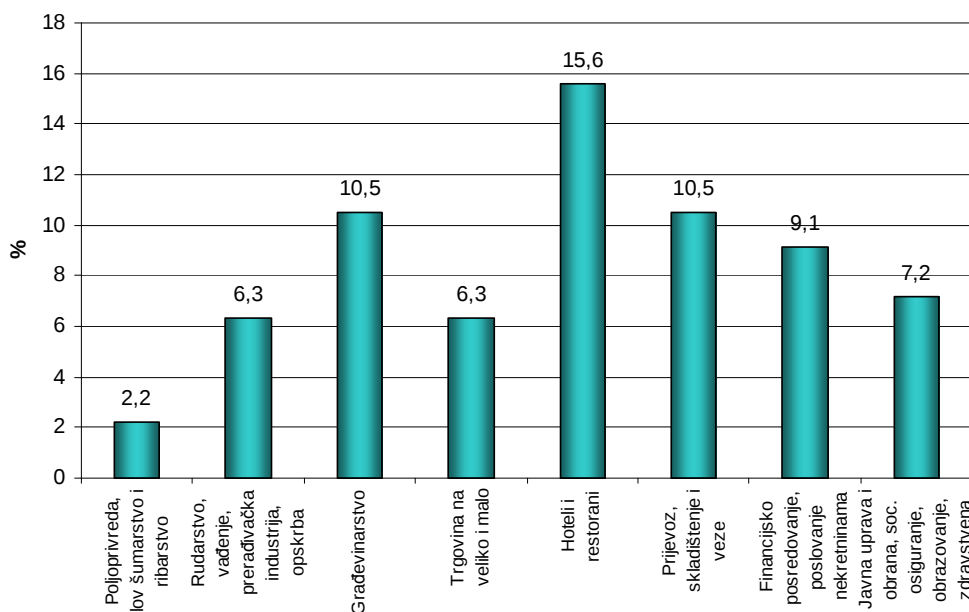
Slika 6. Regionalna razvijenost prema visini BDP-a po stanovniku za 2007. godinu



Izvor: DZS, 2010.

Prema podacima za bruto dodanu vrijednost po djelatnostima udio Županije u RH iznosi 8%, od čega je najveći udio u djelatnosti hoteli i restorani (15,6%), prijevoz, skladištenje i veze, i građevinarstvo (10,5), financijsko posredovanje, poslovanje nekretninama (9,1%), a namanji udio ima djelatnost poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo (2,2). Podaci se odnose na 2007. godinu i prikazani su u grafikonu 16.

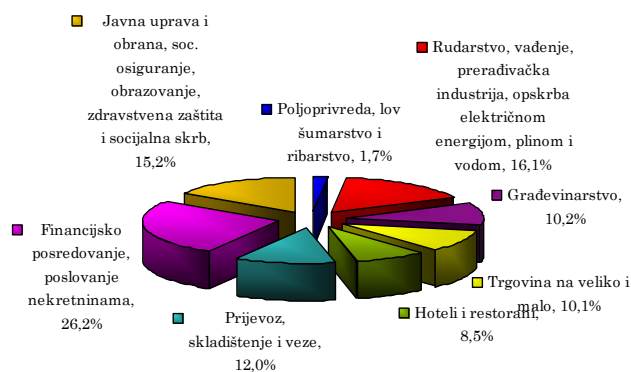
Grafikon 16. Udio BDV-a pojedinih djelatnosti u Županije u ukupnom BDV-u djelatnosti na razini RH za 2007.



Izvor: DZS, 2010.

Udio pojedinih djelatnosti u ukupnom BDV-u Županije u 2007. godini, prikazan je u grafikonu 17. Najveći udio u BDV-u ima djelatnost financijskog posredovanja i poslovanja nekretninama (26,2%), rudarstvo, vađenje, prerađivačka industrija, opskrba električnom energijom, plinom i vodom, 16,1%, a najmanje poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo (1,7%).

Grafikon 17. Udio pojedinih djelatnosti u ukupnom BDV-u županije



Izvor: DZS, 2010.

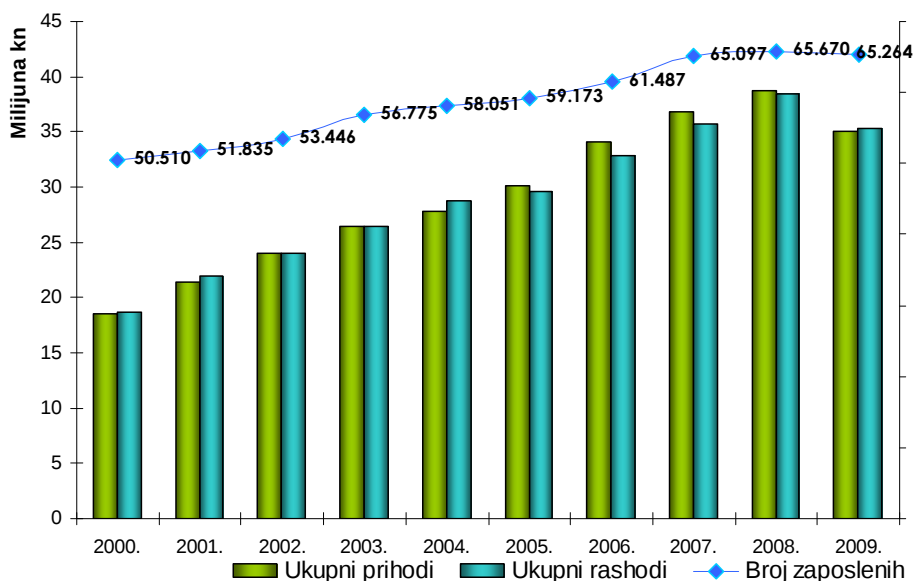
Kad govorimo o indeksima specijalizacije gospodarske strukture, koji mjeri udio neke djelatnosti u ukupnom gospodarstvu neke županije u usporedbi s nacionalnim prosjekom, Primorsko-goranska županija specijalizirana je u više djelatnosti među kojima su turizam, prijevoz, građevinarstvo, prerađivačka industrija.

3.7.1. Financijski rezultati poslovanja poduzetnika

Recesijska kretanja u hrvatskom gospodarstvu obilježila su i poslovanje poduzetnika u Županiji u 2009. godini. Financijski rezultati poslovanja poduzetnika u protekloj godini u Županiji pokazuju, kao i rezultati poslovanja poduzetnika u RH, smanjenje gospodarske aktivnosti i izraženu dinamiku pada gotovo svih pokazatelja poslovanja poduzetnika.

Pregled ostvarenja ekonomskih pokazatelja Županije od 2000. do 2009. godine daje se u grafikon broj 18, a iz kojeg je vidljiv prekid trenda devetogodišnjeg kontinuiranog rasta ukupnih prihoda, ukupnih rashoda i broja zaposlenih. Istodobno ukupni je prihod zabilježio bržu dinamiku pada od ukupnih rashoda tako da je u 2009. nakon dužeg razdoblja ukupni prihod bio niži od ukupnog rashoda.

Grafikon 18. Pokazatelji kretanja gospodarstva Županije u razdoblju 2000.-2009.



Izvor: FINA, 2010.

Ukupan prihod poduzetnika u Županiji iznosio je 35,04 milijardi kuna i u odnosu na 2008. godinu smanjen je za 9,5%, dok je ukupni rashod povećan za 8% u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 35,33 milijarde kuna. Dobit nakon oporezivanja smanjena je za 25,5%. Broj poduzetnika neznatno je porastao (0,9%), smanjeno je zapošljavanje (0,6%) i povećana je nezaposlenost. Gubitak nakon oporezivanja porastao je za 2,3% u odnosu na prethodno razdoblje.

Osnovni pokazatelji poslovanja poduzetnika Županije s prikazom broja poduzetnika, broja zaposlenih, ukupnih prihoda, ukupnih rashoda, dobiti nakon oporezivanja te gubitka nakon oporezivanja, usporedno za 2008. i 2009. godinu s ostvarenim indeksima te udjelima u odnosu na RH dani su u slijedećoj tablici.

Tablica 7. Osnovni pokazatelji gospodarstva Županije u 2008. i 2009. godini

Pokazatelji	2008.	2009.	Indeks	RH 2009.	Udio PGŽ u RH- %
Broj poduzetnika	8.381	8.457	100,9	91.320	9.3
Broj zaposlenih	66.308	65.264	98,4	889.396	7.3
Ukupni prihodi (u mln kn)	38.974	35.042	89,9	613.637	5.7
Ukupni rashodi (u mln kn)	38.747	35.327	91,2	603.867	5.9
Dobit nakon oporezivanja (u mln kn)	1.676	1.223	73	26.438	4.6
Gubitak nakon oporezivanja (u mln kn)	1.821	1.798	98,7	22.041	8.2

Izvor: Fina, 2010.

Iz gornje tablice je vidljivo da je u 2009. godini u Županiji došlo do smanjenja gospodarske aktivnosti, te da su svi pokazatelji poslovanja poduzetnika, osim broja poduzetnika, lošiji nego u 2008. godini.

Strukturna su obilježja gospodarstva Županije ostala nepromijenjena u odnosu na prethodno razdoblje:

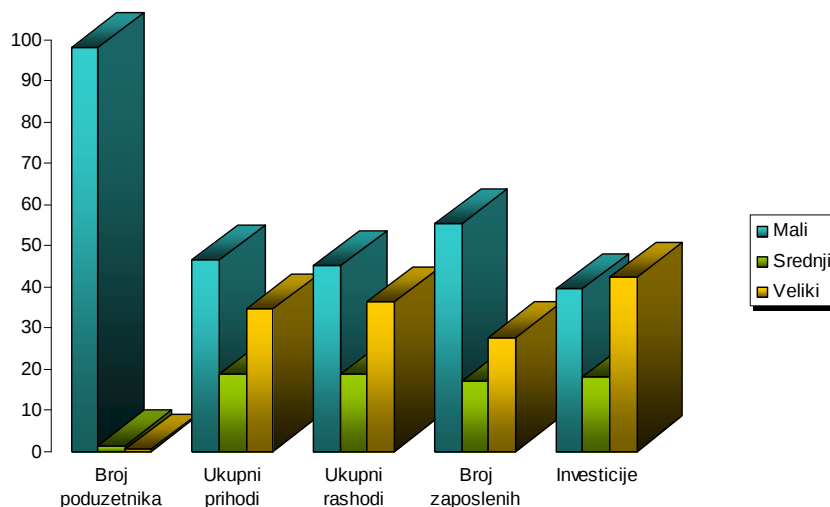
- mala i srednja poduzeća imaju vodeću ulogu u ostvarenom prihodu i broju zaposlenih,
- prevladava uslužni sektor,
- prevladava privatno vlasništvo.

Kada promatramo strukturu gospodarstva Županije, što je vidljivo na grafikonu broj 20, obzirom na veličinu poduzeća, najveći udio u ukupnom broju poduzetnika imaju mali gospodarski subjekti zastupljeni s 98,5%, slijede srednji gospodarski subjekti s 1,1% i veliki gospodarski subjekti s 0,4%.

Mali gospodarski subjekti ostvaruju 46,6% ukupnog prihoda, 45% ukupnih rashoda, zapošljavaju 55,3% radne snage i u investicijama učestvuju s 39,4%.

Srednji gospodarski subjekti ostvaruju 18,8% ukupnog prihoda, 18,8% ukupnih rashoda, zapošljavaju 17% radne snage i sudjeluju u investicijama s 18,2%.

Veliki gospodarski subjekti ostvaruju 34,6% ukupnog prihoda, 36,3% ukupnih rashoda, zapošljavaju 27,7% radne snage i sudjeluju u investicijama s 42,4%.

Grafikon 19. Pokazatelji obzirom na veličinu poduzeća u 2009. godini

Izvor: Fina, 2010.

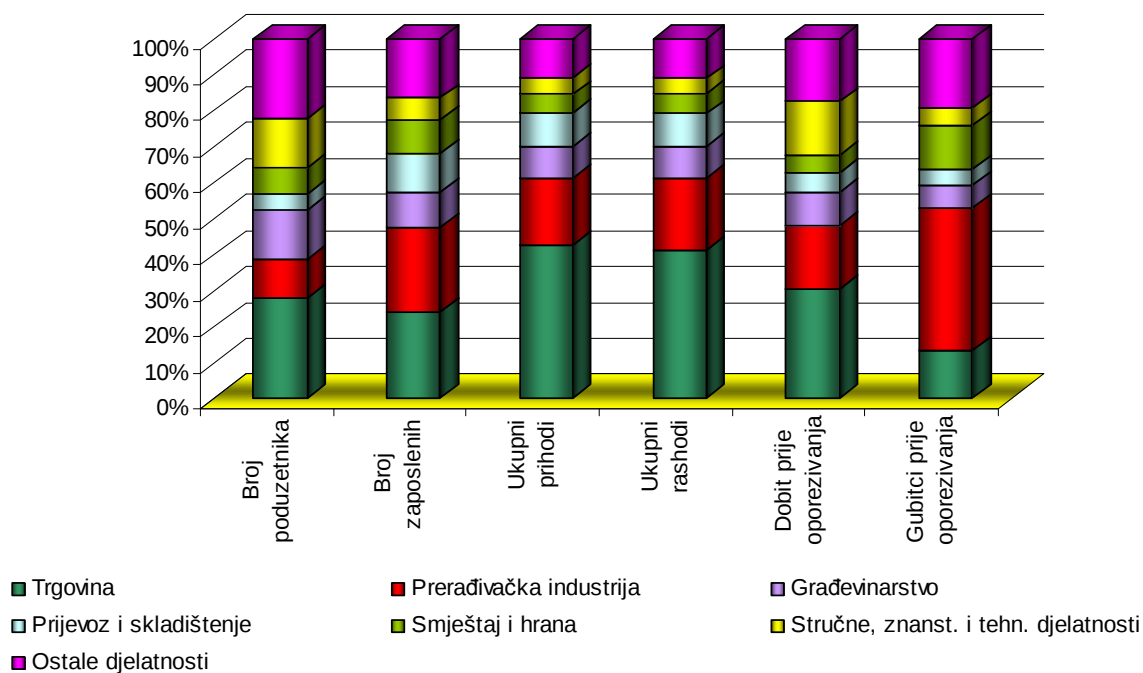
U tablici broj 8 dan je pregled najzastupljenijih djelatnosti (trgovina, prerađivačka industrija, građevinarstvo, prijevoz i skladištenje, smještaj i hrana, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti) po pojedinim pokazateljima.

Tablica 8. Pokazatelji po djelatnostima u 2009. godini

Djelatnost	Ukupni prihod (u 000 kn)	Porast ukupnog prihoda u odnosu na 2008. (%)	Učešće u ukupnom prihodu PGŽ (%)	Broj zaposlenih	Učešće u broju zaposlenih PGŽ (%)
Trgovina	14.976.240	- 10	42,74	15.538	23,81
Prerađivačka industrija	6.515.445	- 20,2	18,59	15.333	23,49
Građevinarstvo	3.168.078	- 1,1	9,04	6.354	9,74
Prijevoz i skladištenje	3.107.896	- 11,9	8,87	7.061	10,82
Smještaj i hrana	1.807.625	4	5,16	6.095	9,34
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.614.839	- 2,2	4,61	4.054	6,21
Ukupno	31.190.123			54.435	

Izvor: Fina, 2010.

Ovih šest djelatnosti ostvaruje 89,01% ukupnog prihoda, ali i 89,4% ukupnih rashoda. U tim djelatnostima je i najveći broj poduzetnika i najveći broj zaposlenih, njih 83,41% (grafikon 20).

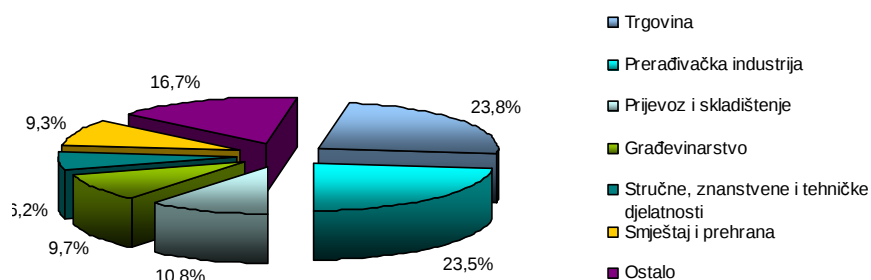
Grafikon 20. Osnovni pokazatelji po djelatnostima

Izvor: Fina, 2010.

Kao i u prethodnom razdoblju najveći je broj zaposlenih u trgovini (23,8%), zatim u prerađivačkoj industriji (23,5%) te u sektoru prijevoza, skladištenja (10,8%).

Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji smanjen je za 5%, u djelatnosti skladištenja i veza smanjen je za 2,4%, dok je u ostalim djelatnostima ostao na razini 2008. godine.

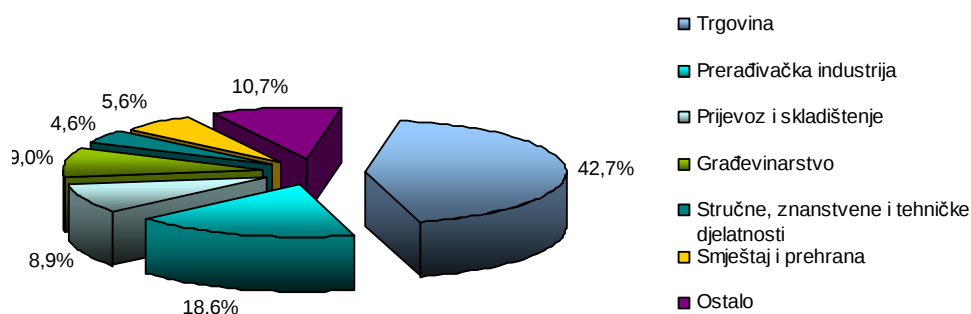
Udio zaposlenih u svakoj od najznačajnijih djelatnosti u Županiji prikazuje se u grafikonu broj 21.

Grafikon 21. Zaposleni u Županiji po djelatnostima u 2009.godini

Izvor: FINA, 2010

Grafikon broj 22 pokazuje da je u gospodarstvu Županije, obzirom na udjel u ukupnim prihodima, najzastupljenija trgovina s 42,7% udjela u ukupnim prihodima županijskog gospodarstva, a nadalje prema udjelima u prihodima slijede: prerađivačka industrija (18,6%), građevinarstvo (9,0%), prijevoz i skladištenje (8,9%), smještaj i prehrana (5,2%), te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (4,6%).

Grafikon 22. Struktura ukupnog prihoda u Županiji po djelatnostima za 2009. godinu



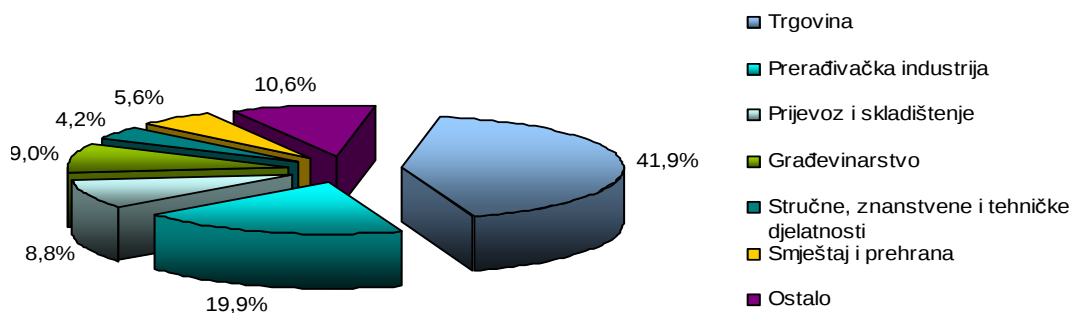
Izvor: FINA, 2010.

Poduzeća s najvećim ukupnim prihodom u Županiji su:

1. Plodine d.d.,
2. Euro-petrol d.o.o.,
3. Jadrolinija d.d.,
4. Brodogradilište 3. maj d.d.,
5. GP Krk d.d.

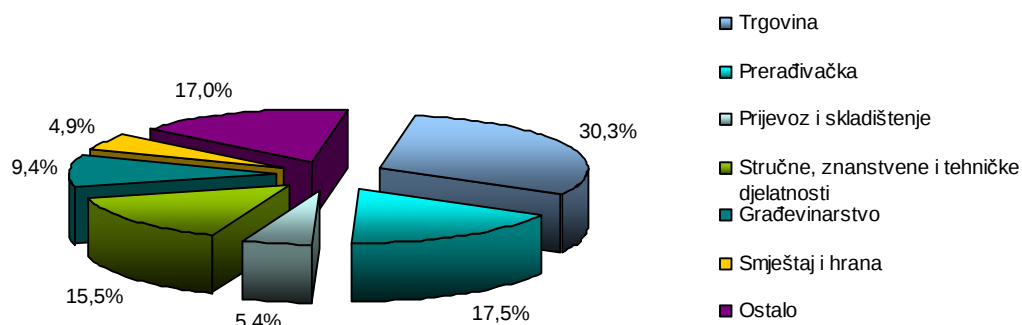
Rashodi su u 2009. godini, u odnosu na 2008. godinu porasli za 8%, u najvećem su dijelu od 41,9% ostvareni u djelatnosti trgovine, slijede prerađivačka industrija (19,94%), građevinarstvo (8,9%), prijevoz i skladištenje (8,8%), smještaj i prehrana (5,6%) te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (4,2%).

U grafikonu broj 23 prikazuje se struktura ukupnih rashoda po djelatnostima.

Grafikon 23. Struktura ukupnog rashoda u Županiji po djelatnostima za 2009. godinu

Izvor: FINA, 2010.

Iz grafikona broj 24, koji pokazuje učešće pojedine djelatnosti u strukturi dobiti nakon oporezivanja, vidljivo je da najveću iskazanu dobit ima djelatnost trgovine s učešćem od 30,3%, zatim prerađivačka industrija (17,5%), stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti 15,5% i građevinarstvo 9,4%.

Grafikon 24. Struktura dobiti nakon oporezivanja u Županiji po djelatnostima

Izvor: FINA, 2010.

Poduzeća koja su ostvarila najveću dobit:

1. Lesnina Hrvatska d.o.o.,
2. Plodine d.d.,
3. Jadran galenski laboratorij d.d.,
4. Micoperi d.o.o.,
5. Ruting d.o.o.

Kada govorimo o konsolidiranim financijskim rezultatima, odnosno o neto dobiti, struktura najznačajnijih djelatnosti je izmijenjena u odnosu na prethodne pokazatelje. Među djelatnostima najbolji konsolidirani financijski rezultat ima trgovina na veliko i malo, međutim, u odnosu na 2008. godinu, neto dobit ove djelatnosti smanjena je za 62,9%; stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti također imaju smanjenu dobit za 6%.

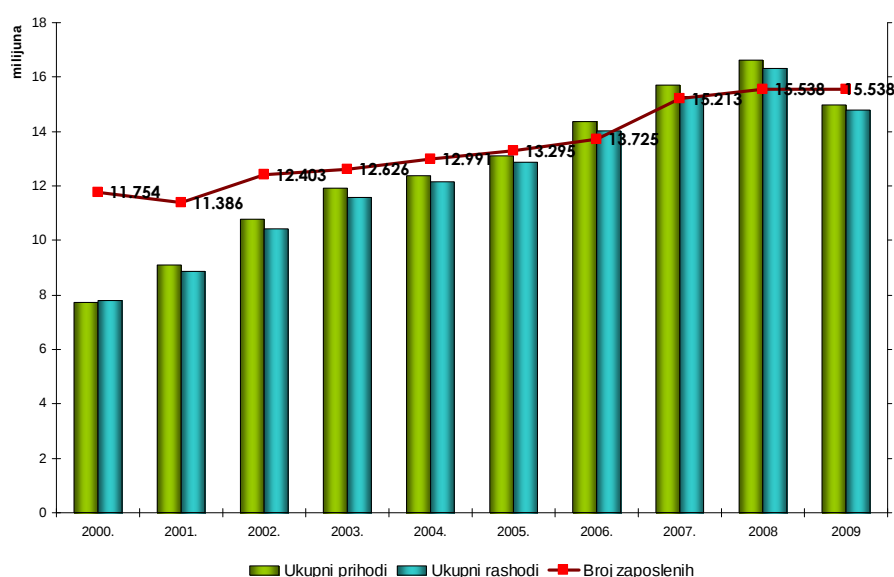
Djelatnost trgovine i nadalje ostaje najzastupljenija u ukupnim prihodima Županije, ukupnim rashodima, učešćem u dobiti nakon oporezivanja te sada i s učešćem u ukupnoj zaposlenosti. To dokazuje da u strukturi gospodarstva Županije i dalje najznačajnije mjesto imaju uslužne djelatnosti u odnosu na proizvodne djelatnosti.

I u 2009. godini neke od djelatnosti koje inače nisu u grupi vodećih u Županiji iskazale su veoma dobre poslovne rezultate. To se prije svega odnosi na djelatnost rudarstva i vađenja s porastom konsolidiranog financijskog rezultata za 93%, te djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi čiji je konsolidirani financijski rezultat povećan za 12,7% u odnosu na prethodnu godinu.

3.7.2. Trgovina

Iako je ukupan prihod djelatnosti trgovine u 2009. godini smanjen za 10%, ova djelatnost i dalje ima veliko ukupno učešće od 42,7% u ukupnom prihodu županijskog gospodarstva. U Županiji u djelatnosti trgovine djeluje 28% gospodarskih subjekata, a zapošljavaju 23,8% zaposlenih, što ih je i u 2009. godini svrstalo na prvo mjesto po udjelu u broju zaposlenih u Županiji. Trendovi osnovnih kretanja djelatnosti trgovine od 2000. do 2009. godine mogu se pratiti u slijedećem grafikonu.

Grafikon 25. Pokazatelji osnovnih kretanja za djelatnost trgovine 2000.-2009.



Izvor: Fina, 2010.

U uvjetima pogoršanog gospodarskog okruženja i sve manjeg optimizma potrošača, nakon nekoliko godina uzastopnog rasta prometa u trgovini na malo, u 2008. godini zabilježeno je usporavanje, da bi u 2009. godini uslijedio pad prometa. Tako je konsolidirani financijski rezultat ove djelatnosti u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 62,9%.

U ukupnom prometu trgovine malo prodaja živežnih namirnica sudjeluje s najvećim postotkom, a slijede prodaja motornih goriva i maziva, te promet vozila koji u 2009. godini također bilježi pad.

Kod malih trgovina na malo i dalje je prisutan trend pada prihoda i zatvaranja dućana zbog jake ekspanzije velikih trgovačkih centara i lanaca.

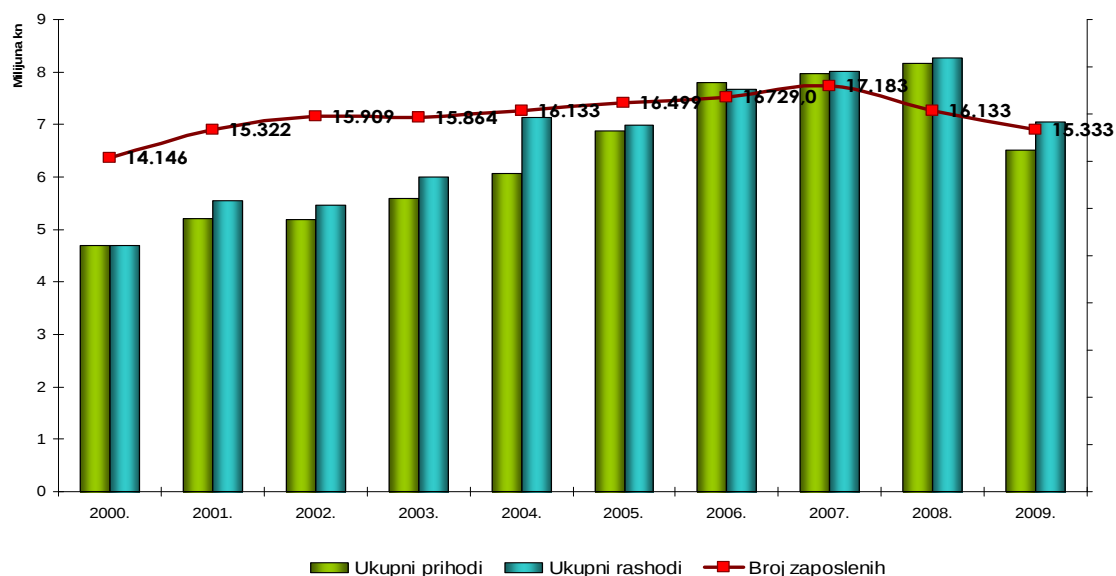
Najjačih pet trgovačkih kuća sa sjedištem u Županiji u 2009. godini bile su:

1. Plodine d.d.,
2. Inovine d.d.,
3. Euro-petrol d.o.o.,
4. Lesnina Hrvatska d.o.o.
5. Elektromaterijal d.d.

3.7.3. Prerađivačka industrija

U odnosu na 2008. godinu i porast ukupnog prihoda od 6,4%, u 2009. godini ukupni je prihod prerađivačke industrije pao za 20,2% i iznosio 6,5 milijardi kuna. U istom su razdoblju rashodi padali manjom dinamikom (14,9%), tako da su rashodi (7 milijardi kuna) premašili prihode. Dobit razdoblja smanjena je za 47,6%, a gubitak razdoblja povećan za 31,6%. Pao je i udio u ukupnim prihodima poduzetnika u Županiji s prošlogodišnjih 20,6%, na 18,6% u 2009. godini kao i udio u ukupnim rashodima. Od 911 gospodarska subjekta njih 567 ili 62% posluje s dobitkom, a 344 ili 38% s gubitkom. U odnosu na 2008. smanjio se broj dobitaša i povećao broj gubitaša.

Trendovi osnovnih kretanja djelatnosti prerađivačke industrije od 2000. do 2009. godine mogu se pratiti u grafikonu 26.

Grafikon 26. Pokazatelji osnovnih kretanja za djelatnost prerađivačke industrije 2000.-2009.

Izvor: Fina, 2010.

Prvih pet trgovačkih društava u prerađivačkoj industriji u Županiji su:

1. Brodogradilište 3. maj d.d.,
2. Brodogradilište Viktor Lenac d.d.,
3. Jadran-galenski laboratorij d.d.,
4. Brodogradilište Kraljevica d.d.,
5. Dina petrokemija d.d.

Navedeni gospodarski subjekti ostvarili su u 2009. godini 35% ukupnog prihoda industrije Županije i zapošljavali preko 30% svih djelatnika prerađivačke industrije.

Uočljivo je da je brodogradnja najjača industrijska grana u Županiji. Od pet najvećih trgovačkih društava tri su iz grane brodogradnje, ostvaruju otprilike četvrtinu ukupnih prihoda ove djelatnosti, ali isto tako i gotovo 70% gubitaka djelatnosti.

Treba naglasiti da u ovom sektoru među vodećim trgovačkim društvima nema proizvođača iz drvne industrije iako su oni značajni za područje Gorskog kotara.

3.7.4. Prijevoz i skladištenje

Financijski rezultati prijevoza i skladištenja u 2009. godini pokazuju pad ukupnog prihoda u odnosu na 2008. godinu (11,9%), i rashoda (9,7%). Od 390 poslovnih subjekata, njih 231 ili 59% poslovalo je s dobitkom, a 159 ili 41% s gubitkom, što je u odnosu na prethodnu godinu smanjenje dobitaša i rast broja gubitaka.

Kod kontejnerskog prometa nakon višegodišnjeg rasta, u 2009. godini zabilježen je pad prometa od 23% i iznosio je 130.740 TEU. U 2009. godini Luka Rijeka ostvarila je manji ukupni promet i manji promet roba u tranzitu.

Iako je u 2009. godini Zračna luka Rijeka ostvarila rast prometa putnika od 1,5% u odnosu na 2008, još uvijek je taj promet za 30,2% manji od prometa ostvarenog 2007. godine.

Najznačajnije tvrtke iz ove djelatnosti u Županiji su:

1. Jadrolinija d.d.,
2. Autotrans d.o.o.,
3. Lošinjska plovidba- Brodarstvo d.o.o.,
4. Luka Rijeka d.d.
5. KD Autotrolej d.o.o..

Ova poduzeća imaju učešće od otprilike 50% u ukupnom prihodu djelatnosti i zapošljavaju više od 70% ukupno zaposlenih u djelatnosti prijevoza i skladištenja.

3.7.5. Građevinarstvo

Građevinarstvo u Županiji ostvarilo je u 2009. godini pad ukupnog prihoda od 1,1%, i porast rashoda za 3,1%. Od 1151 poslovnih subjekata iz ove djelatnosti njih 543 ili 47% poslovalo je s dobitkom, no ova djelatnost bilježi i velik broj gubitaka, njih 608 ili 53%. Dobit razdoblja lošija je 35,7% u odnosu na 2008., dok je gubitak razdoblja povećan za 57,3%.

U Županiji posluju uglavnom manje građevinske tvrtke, pa se sukladno tome u prvih 100 najvećih građevinskih tvrtki u RH nalaze samo dvije iz naše Županije.

U odnosu na prethodnu godinu ostvaren je porast broja zaposlenih od 2%.

Najjače građevinske tvrtke u 2009. godini u Županiji su:

1. GP Krk d.d.,
2. Ghizzoni d.d.,
3. Ceste – Rijeka d.o.o.,
4. G.P.P. Mikić.

3.7.6. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti

Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti postigle su, u uvjetima krize, dobre financijske rezultate poslovanja. Kad je riječ o konsolidiranom financijskom rezultatu ova se djelatnost nalazi na drugom mjestu u Županiji, iza djelatnosti trgovine. Od ukupnog broja poduzetnika u Županiji 13,6% posluje u okviru ove djelatnosti, a u odnosu na prethodnu godinu povećano je i zapošljavanje za 1%.

Najveći ukupni prihod u ovoj djelatnosti ostvarila su slijedeća poduzeća:

1. Tekol-teri d.o.o.,
2. Jadran d.d.,
3. Rijekaprojekt d.o.o.,
4. Bureau Veritas Croatia d.o.o.
5. Navis Consult d.o.o.

3.7.7. Turizam

Područje Županije je jedno od turistički najrazvijenijih regija Hrvatske. Prema statističkim podacima² Županija raspolaže sa 65.949 smještajnih jedinica, odnosno 179.438 stalnih postelja, od čega u hotelima 15,45%, u kampovima 22,37%, u kućanstvima 50,78% i ostalo (turistička naselja, turistički apartmani, sobe za iznajmljivanje, brodske kabine, odmarališta i dr.) 11,4%. Prema vrstama objekata, najviše noćenja ostvaruje se u kućanstvima i to 33,1%, zatim u hotelima 25,7%, i u kampovima 25,4%. I u 2009. godini nastavljen je kontinuitet niske prosječne iskorištenosti kapaciteta za smještaj turista koji je iznosio 62,2 dana, od čega u hotelima – 148,6 dana, u kampovima 70,7 dana, a u kućanstvima 42,3 dana. U odnosu na 2008. godinu kampovi i kućanstva bilježe povećanje iskorištenosti kapaciteta, a hoteli smanjenje iskorištenosti kapaciteta.

Važan dio ukupne turističke ponude čini i 16 luka nautičkog turizma na Kvarneru, od kojih je 8 suvremeno opremljenih marina, s 2813 vezova u moru i mogućnošću iznajmljivanja brodica (od Ičića, Opatije, Punta na otoku Krku, Cresa, Malog Lošinja, do Supetarske Drage na otoku Rabu i Raba), godišnje popunjenosti od 73% i više od 16.000 uplovljavanja u tranzitu. Iskorištenost vezova u moru u lukama nautičkog turizma iznosi 233,6 dana.

Smještajni kapaciteti na području destinacije Kvarner čine oko 20% ukupnih turističkih kapaciteta Hrvatske, a u ovoj se turističkoj regiji ostvaruje posljednjih godina prosječno 1/5 ukupnog turističkog prometa u Hrvatskoj 2,2 milijuna gostiju, ostvaruje više od 11,1 milijuna noćenja godišnje, od čega su ca. 87% inozemni gosti. Najvažnija emitivna turistička tržišta su Njemačka, Slovenija, Italija, Austrija, te Češka i Mađarska.

Broj poslodavaca u ovoj djelatnosti kroz nekoliko posljednjih godina znatno je porastao, što međutim nije slučaj s brojem zaposlenih.

U 2009. godini djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane ostvarila je porast ukupnog prihoda od 4%. Od 602 poslovnih subjekata iz ove djelatnosti dobitaša je 277 ili 46%, a njih 325 ili 54% posluje s gubitkom. Karakteristika posljednjih 10 godina poslovanja ove grane su veliki problemi zbog nagomilanih gubitaka i velikih troškova za servisiranje kredita.

² Podaci Državnog zavoda za statistiku iz 2010. godine i Ureda državne uprave PGŽ za 2009. godinu

Iako grana zasad nema veliku produktivnost i akumulaciju, nužne su joj veće investicije u podizanje kategorije smještaja na 4-5 zvjezdica i u prateće sadržaje: wellness, sportske i zdravstvene usluge i sl.

Najveći turistički promet u Županiji tradicionalno imaju otoci Krk, Lošinj i Rab, te opatijska i crkvenička rivijera.

Zanimljiv je podatak vezan uz prijevozna sredstva kojima turisti dolaze u Županiju pa tako 73,20% turista dolazi automobilom, 12,10% automobilom s kamp kućicom, 7% autobusom, 3% autodomom, 1,70% zrakoplovom – redovitim linijama, 1,30% motociklima. Ostala prijevozna sredstva su pojedinačno zastupljena s manje od 1% (zrakoplovi – charter linije, vlak, brod ili trajekt, jahta ili jedrilica, automobili s plovilom).

Kad je riječ o načinu organizacije putovanja, čak 71,90% turista dolazi u samostalnoj organizaciji, 22,10% ima samo organiziran smještaj posredstvom turističke agencije, 5,30% turista koristi paket aranžman (prijetov i smještaj) dok 0,70% turista ima samo prijetov organiziran posredstvom turističke agencije. Dakle, većinu turista u Primorsko-goranskoj županiji čine individualni gosti.

3.7.8. Ostale djelatnosti

Ostale prisutne djelatnosti u gospodarskoj strukturi su rudarstvo, zdravstvo i socijalna skrb, informacije i komunikacije, poslovanje nekretninama i financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja.

Djelatnost rudarstva i vađenja u 2009. godini bilježi rast ukupnog prihoda od 89,4%, a konsolidirani financijski rezultat za 93% posto je bolji od prošlogodišnjeg.

Djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi već niz godina bilježi znatan porast prihoda, poduzetnika i zaposlenih.

3.7.9. Obrtništvo

Iako financijski pokazatelji poslovanja obrtnika nisu dostupni, fizički pokazatelji o stanju obrtništva su negativni, što pokazuje i slijedeća tablica.

Tabelica 9. Broj obrta u Županiji

Obrti	2008	2009	Indeks
Aktivni obrt	10.204	9.150	89,7
Vlasnici/ortaci u aktivnim obrtima	10.569	9.462	89,5
Pogoni u aktivnim obrtima	11.209	9.993	89,2
Djelatnosti u aktivnim obrtima	30.109	27.873	92,6
Obrtnici i zaposleni kod obrtnika	18.327	16.506	90,1
Obrtnici – osiguranici MIO	7.780	7.290	93,7
Zaposlenici kod obrtnika – osiguranici MIO	10.547	9.216	87,4

Izvor: HGK – ŽK Rijeka, Gospodarski profil PGŽ u 2009. godini, Rijeka, srpanj 2010.

Fizički pokazatelji o stanju obrtništva krajem 2009. godine u odnosu na 2008. godinu su negativni u svim segmentima:

- broj aktivnih obrta bilježi smanjenje od 10,3% u odnosu na 2008. godinu
- broj vlasnika/ortaka u aktivnim obrtima u 2009. godini smanjen je za 10,5% u odnosu na 2008. godinu, odnosno bilježi se 1.107 manje vlasnika obrta
- broj pogona je smanjen za 10,8% (izdvojeni pogon je jedan ili više međusobno odvojenih prostora koje služe za obavljanje obrta, a nalaze se izvan sjedišta obrta)
- obrt može imati više registriranih djelatnosti, a dopuštena je svaka gospodarska djelatnost koja nije zakonom zabranjena – broj djelatnosti u Županiji smanjen je u 2009. godini za 7,4% u odnosu na 2008. godinu
- broj obrtnika i zaposlenika kod obrtnika – osiguranika Mirovinskog osiguranja, u 2009. godini je pao za 9,9%, s time da je broj samih obrtnika pao za 6,3%, a broj zaposlenika u tih obrtnika pao je za 12,6%.
- Kad je riječ o stanju obrtništva po djelatnostima, najviše ima uslužnih obrta, a najmanje obrta u djelatnosti ribarstva. U 2009. godini sve djelatnosti iskazuju smanjenje broja obrta i to od najmanje 6, ili 1,1% u djelatnosti frizera i kozmetičara, do najviše 456 ili 21,6% u djelatnosti ugostiteljstva i turizma.

Navedeno se može pratiti u slijedećoj tablici.

Tablica 10. Broj obrtnika po djelatnostima

Djelatnost	2008	2009	Indeks
Proizvodna	1.097	978	89,2
Uslužna	3.619	3.345	92,4
Ugostiteljstvo i turizam	2.107	1.651	78,4
Trgovina	1.497	1.366	91,2
Prijevoz	752	710	94,4
Ribarstvo	564	538	95,4
Frizeri i kozmetičari	568	562	98,9

Izvor: HGK – ŽK Rijeka, Gospodarski profil PGŽ u 2009. godini, Rijeka, srpanj 2010.

Jedan od najvećih problema obrtništva je nelikvidnost. Broj blokiranih računa fizičkih osoba u Županiji se u odnosu na 2008. godinu, u 2009. godini povećao za 11,9%, i krajem 2009. godine bilo ih je 3.042, što je udio od 8,21% na nivou RH. Broj zaposlenih kod insolventnih fizičkih osoba povećao se za 18,6% i iznosi 2.059, a njihov udio na nivou RH iznosi 8,4%. Udio nepodmirenih obveza povećao se za 20,5% odnosno sa 339,7 mil kn u 2008. godini, na 409,3 mil. kuna u 2009. godini, a udjel na nivou RH iznosi 7,99%.

3.7.10. Vanjskotrgovinska razmjena

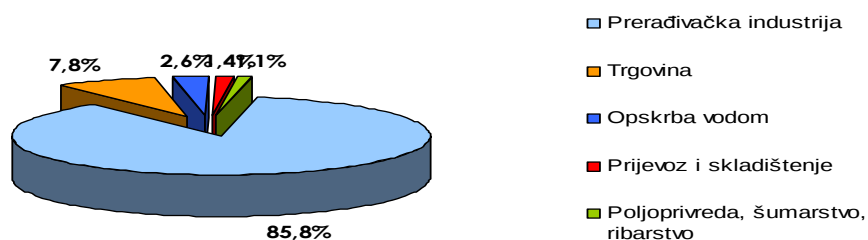
U Županiji je, u 2009. godini, izvoz smanjen za 35,1%, a uvoz za 34,7%. Pokrivenost uvoza izvozom u Županiji je s 53,6% u 2008. godini smanjena za 0,3%, i u 2009. godini iznosila je 53,3%. Robni izvoz u 2009. godini iznosio je 2.617.843 tisuća kuna. U ukupnom izvozu prednjači prerađivačka industrija.

Struktura robne razmjene nije se bitno izmjenila u odnosu na proteklu godinu. Najznačajnija izvozna djelatnost i dalje je ostala prerađivačka industrija, a unutar djelatnosti najznačajnija je brodogradnja, drvna industrija, proizvodnja proizvoda od metala, proizvodnja kemikalija i proizvoda, te proizvodnja hrane i pića.

Na području usluga najjače su djelatnosti prijevoz i skladištenje, smještaj i prehrana. U njima gosti strani turisti ostvaruju oko 80 % njihovog ukupnog prihoda ali se statistički kao prihod iz inozemstva evidentira samo onaj ostvaren preko stranih turističkih agencija.

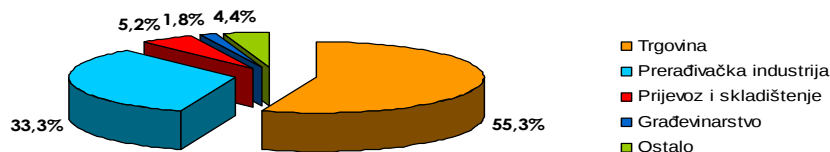
Udio pojedinih djelatnosti u izvozu daje se u slijedećem prikazu.

Grafikon 27. Udio djelatnosti u izvozu



Izvor: DZS, HGK, 2010.

Uvoz je u 2009. godini iznosio je 4.915.893 tisuća kuna. Kod uvoza u Županiji daleko najveći udio ima trgovina. Takvo stanje traje već godinama.

Grafikon 28. Udio pojedinih djelatnosti u uvozu

Izvor: DZS, HGK, 2010

Najveći dio ukupnog prihoda od prodaje u inozemstvu (roba i usluga) otpada na srednje i velike poduzetnike, a najmanji dio na male poduzetnike. To ukazuje da se mali poduzetnici sve teže probijaju na strana tržišta te se moraju udruživati u izvozne klastere ili konzorcije za zajednički izvoz određenih proizvoda. Oni pojedinačno nemaju snage za istraživanje stranih tržišta, stvaranje novih proizvoda, marketing, promotivne aktivnosti i nastup na stranim tržištima. S druge strane veliki poduzetnici, a naročito njih 18 najuspješnijih postižu visok udio u izvozu Županije.

3.7.11. Poslovne zone

Poslovne zone na području Županije mogu se podijeliti na tri grupe zona:

- **Poslovne zone u funkciji:** Industrijska zona Bakar i Slobodna zona Kukuljanovo, Općina Čavle (Soboli, Gorica R-26, Cernik K1, Buzdohanj K2); Općina Brod Moravice (Donja Dobra, Brod Moravice – Matika); Grad Kastav (Žegoti); Općina Klana (Lisac, Vojarna Klana, RZ 3 Škalnica); Grad Krk (Curicta); Općina Matulji (R1+ R2); Općina Ravna Gora (Radin istok, Kupjak); Općina Viškovo (Mavri RZ5, Gramat RZ7, Viškovo RZ8), Grad Vrbovsko (Vrbovsko K1), Crikvenica (K3 Dubračina); Grad Cres (Volnik), Grad Novi Vinodolski (PZ Zapad), Grad Delnice (Lučice K3).
- **Poslovne zone u pripremi:** Grad Delnice (K1, K2, K4, K6); Grad Kraljevica (Žlibina, Vukotinovo, Bobuši, Medomišljina-Briljeva, Vrtača); Grad Mali Lošinj (Kalvarija); Općina Mrkopalj (Poljice 1-2); Općina Omišalj (Pušća); Grad Rab (Mišnjak); Općina Vrbnik (Zabrdi), Grad Rijeka (Bodulovo); Grad Novi Vinodolski (Korgač), Općina Lopar (Sorinj), Općina Matulji (Jušići K 3), Općina Jelenje (PZ K1-4 Podhum).
- **Poslovne zone predviđene prostornim planom** Općina Bakar je planirala dvije nove zone na pravcu autoceste Rijeka - Žuta Lokva, Općina Baška (Užarija Juran Dvor); Grad Čabar (Tršće, Ponikve Geroovo); Općina Kostrena (Šoići K3); Općina Lovran, Općina Malinska-Dubašnica, Općina Mošćenička

Draga, Grad Novi Vinodolski (DI Vinodol, Kargač), Grad Opatija (Kuk), Općina Punat, Općina Skrad, Općina Vinodolska (Hrmac, Tribalj, Barci, Grižane), Općina Klana (RZ Pod klanac, IZ Mariščina).

Svaka od navedenih grupa, obzirom da se nalazi na različitom stupnju realizacije, ima svoje specifične probleme, međutim, opći je utisak da brzina razvoja i saživljavanja poslovnih zona još uvijek premala. U odnosu na raspoložive ili planirane prostore prema veličini situacija je slijedeća:

- do 5 ha ima 14 lokacija,
- od 5 do 10 ha ima 7 lokacija,
- od 10 do 20 ha ima 11 lokacija,
- više od 20 ha ima 7 lokacija,
- od 500 ha ima 1 lokacija.

Prema dosadašnjim iskustvima, veliki ulagači imaju zahtjeve za lokacijama iznad 40 ha. Iz ovih podataka vidljivo je da dominiraju micro zone što znači da su namijenjene prije svega lokalnom i regionalnom gospodarstvu. Nedostatak srednje velikih zona ozbiljan je problem koji dovodi u pitanje mogućnost privlačenja značajnijih stranih ulagača i značajnije otvaranje novih radnih mjesta i tržišta. Industrijska zona Bakar u Kukuljanovu najveća je zona na našem području. Ukupna površina zone je oko 5.000.000 m², od čega je u funkciji oko 2.700.000 m². Zona je smještena na području istočne granice Riječkog prstena, u zaleđu Bakra. Lokacija je izuzetno povoljna jer se nalazi na značajnom prometnom čvoru koji povezuje Srednju Europu, putem jednog od najkraćih prometnih pravaca, sa zemljama Mediterana. Lučko-prometni čvor u Bakru udaljen je samo 3 kilometra. U neposrednoj blizini nalazi se auto-cesta Rijeka - Zagreb i željeznička stanica Škrlevo, koja je povezana sa željezničkim prometnim sustavom Rijeka - Zagreb i Rijeka – Ljubljana.

Izgrađeno područje opremljeno je slijedećim infrastrukturnim objektima:

- 5 km željezničkog industrijskog kolosijeka, sa spojem na željezničku stanicu Škrlevo
- cestovne prometnice
- vodoopskrbni sustav (vodovod) za sanitarne vode
- posebni vodoopskrbni sustav za protupožarne operacije, kapaciteta dva posebna požarišta
- podijeljeni kanalizacijski sustav oborinskih i fekalnih otpadnih voda
- visokonaponska mreža, s električnim napajanjem preko 110/35 KV transformatorske stanice
- lokalna opskrba plinom iz plinovoda
- suvremena TT mreža
- dvije izgrađene toplane za opskrbu zone toplom vodom, zajedno s pripadajućim cjevovodom

Organizacijski se Zona sastoji od dvije cjeline i to radne zone R-27 i radne zone R-29. Na području zone danas posluje oko 110 poslovnih subjekata koji zapošljavaju oko 3.000 radnika.

3.7.12. Inovatorstvo

Inovatorstvo predstavlja važan segment razvitka poduzetništva jer njihovom komercijalizacijom na tržištu omogućuje razvoj proizvoda te otvaranje novih radnih mjesta i tehnološki napredak uz bolje izvozne rezultate.

Županija tradicionalno putem potpora inovatorima provodi izbor za najbolju inovaciju još od 1995. godine. Takvi poticaji inovatorima omogućuju da se njihovo stvaralštvo prikaže javnosti. Intencija je da se bespovratnim financijskim sredstvima, najbolje rangiranim inovacijama pomogne razvoj postojeće inovacije putem izrade prototipova, pokrivanjem troškova izrade inovacije te mogućnostima njihove komercijalizacije. Tako je od 1995.-2009. godine poticaje dobilo 195 inovatora s potporom od 1.919.000,00 knuna.

Jedan od ključnih problema s kojim se najveći broj inovatora susreće (nakon što je sama inovacija smišljena, verificirana, nagrađena) je realizacija posljednjeg koraka - komercijalizacija inovacije na tržištu. Od 2009. godine provodi se projekt Komercijalizacija inovacija. Ovaj projekt pruža mogućnost kreativnim pojedincima da svoje kvalitativne zamisli patentiraju i predstave ih gospodarstvu.

Poticanje inovatora i nagrađivanje njihovih inovacije provodi se i u Gradu Rijeci od 1994. godine.

GOSPODARSTVO - PROBLEMI:

- Negativni financijski pokazatelji poslovanja poduzetnika
- Nedovoljno razvijena lučka, cestovna, željeznička, logistička infrastruktura vezana za Riječki prometni pravac
- Tehnološko i organizacijsko zaostajanje prerađivačke industrije
- Nedovoljno snažna investicijska aktivnost u području drvne industrije u odnosu na ukupnu prerađivačku industriju
- Niska razina tehničko-tehnološke opremljenosti
- Premala ulaganja u istraživanje i razvoj
- Nedovoljna povezanost sa znanstvenim i obrazovnim institucijama
- Neriješeni imovinsko-pravni odnosi
- Nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura
- Problem nelikvidnosti
- Nedovoljna koordinacija institucija koje rade na programima razvoja poduzetništva
- Nedovoljna savjetodavna i financijska podrška malim i srednjim poduzetnicima
- Nedostatne vještine upravljanja i vođenja
- Nedovoljna povezanost među poduzetnicima
- Nedovoljna iskorištenost kapaciteta u turizmu – izrazita sezonalnost korištenja turističkih kapaciteta
- Nedovršen proces privatizacije državnih tvrtki u turizmu
- Nedovoljna koordinacija svih subjekata koji sudjeluju u stvaranju turističkog proizvoda

- Nedovoljno visoka kvaliteta turističkih usluga
- Nedostatak smještajnih kapaciteta više kategorije
- Loša prometna povezanost atraktivnih turističkih lokacija
- Neiskorištenost Zračne luke Rijeka kao subjekta privlačenja turista iz udaljenih destinacija
- Nedovoljan turistički razvoj Gorskog kotara i zaleđa
- Usitnjenost i neriješeni imovinsko-pravni odnosi na poljoprivrednom zemljištu
- Zapuštenost nasada
- Nerazvijen sustav navodnjavanja
- Nedovoljno razvijeno tržište lokalnih proizvoda
- Nedovoljni preradbeni kapaciteti za poljoprivredne proizvode
- Neujednačena kvaliteta poljoprivrednih proizvoda
- Nedovoljno razvijena ribarska infrastruktura
- Neuravnoteženost ponude i potražnje na tržištu rada

GOSPODARSTVO – RAZVOJNE POTREBE

- Razvoj prometne i logističke infrastrukture vezane uz riječki prometni pravac
- Tehnološko i organizacijsko unapređenje gospodarstva
- Unapređenje tehnološke opremljenosti
- Povećati ulaganja u istraživanje i razvoj
- Unaprijediti vertikalno i horizontalno povezivanje poduzetnika, institucija i znanstveno-obrazovnih institucija
- Razvijati poduzetničku infrastrukturu
- Unaprijediti savjetodavnu i financijsku podršku malim i srednjim poduzetnicima
- Produžiti turističku sezonu
- Povećati iskorištenost kapaciteta u turizmu
- Povećati broj smještajnih kapaciteta više kategorije
- Prometno povezati atraktivne turističke lokacije
- Unaprijediti kapacitetne i prometno-tehničke elemente u Zračnoj luci Rijeka s daljnim ciljem razvoja destinacije
- Unaprijediti razvoj Gorskog kotara i zaleđa kao turističkih destinacija – razvoj infrastrukture, razvoj kadrovskih potencijala, promocija
- Unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju – okrupnjavanje zemljišta, navodnjavanje
- Unaprijediti prerađivačke kapacitete za poljoprivredne proizvode
- Unaprijediti ribarsku infrastrukturu

3.8. Društvene djelatnosti

3.8.1. Obrazovanje

Sukladno prije navedenim podacima o obrazovnoj i starosnoj strukturi stanovništva, a naročito imajući u vidu potrebe gospodarstva, sustav obrazovanja ima vrlo veliku važnost. Razvoj ljudskih potencijala u Županiji od presudne je važnosti po pitanju zaposlenosti, usklađivanja ponude i potražnje na tržištu rada te smanjenja nejednakosti i nezaposlenosti gdje je obrazovanje ključni faktor. U tom smislu tri su primarne zadaće:

1. Generalno povećanje stupnja obrazovanosti stanovništva, posebno u segmentu visokog obrazovanja
2. Usklađenost potreba gospodarstva i općenito društva i školovanja pojedinih obrazovnih profila
3. Poticanje cjeloživotnog učenja i usavršavanja u struci kroz formalno i neformalno obrazovanje.

3.8.1.1. Predškolski odgoj

U svim gradovima i općinama Županije postoji neki od oblika organizacije odgojno-obrazovnog procesa s djecom predškolske dobi. Na području Županije djeluju 34 dječja vrtića. Jedinice lokalne samouprave osnivači su 20 vrtića, 14 vrtića je privatnih. U 2009/2010. godini vrtiće je polazilo 7.822 djece, od čega 1.506 djece jasličke dobi. U ustanovama predškolskog odgoja zaposleno je 695 odgajatelja.

3.8.1.2. Osnovne i srednje škole

Na području Županije djeluju 62 osnovne škole, 33 srednje škole i 7 učeničkih domova. Procesom decentralizacije školstva 2001. godine osnivačka prava nad ustanovama osnovnog i srednjeg školstva prenesena su s Republike Hrvatske na gradove i županije. Time osnovne škole na području Županije imaju više osnivača:

- Grad Rijeka je osnivač 24 osnovne škole,
- Grad Crikvenica je osnivač 2 osnovne škole,
- Grad Opatija je osnivač 1 osnovne škole,
- Grad Mali Lošinj je osnivač Pučkog otvorenog učilišta pri kojem djeluje Osnovna glazbena škola,
- Županija je osnivač 30 osnovnih škola (kroz decentralizirane funkcije školstva financira 31 osnovnu školu) ,
- osnivači 3 osnovne škole su fizičke osobe, a osnivač 1 je pravna osoba.

Sve osnovne škole na području Županije u školskoj 2010./2011. godini pohađa 20.067 učenika.

Županija je osnivač 30 srednjih škola, a kroz decentralizirane funkcije školstva financira 31 srednju školu (osnivač Salezijanske klasične gimnazije u Rijeci je Hrvatska Salezijanska provincija). Osnivači dviju srednjih škola su fizičke osobe.

U Rijeci je smješteno 19 škola, u Opatiji 4 škole, te po jedna u Bakru, Crikvenici, Čabru, Delnicama, Moravicama i na otocima Krku, Lošinju i Rabu. Navedene škole mogu se podijeliti po vrsti programa:

- 9 škola koje provode više vrsta programa (gimnazijski, strukovni),
- 15 škola koje provode samo strukovne programe,
- 5 škola koje provode samo gimnazijske programe,
- 2 škole koje provode umjetničke programe.

Srednje škole u školskoj 2010./2011. godini pohađa 10.534 učenika.

Županija je preuzela osnivačka prava i nad 4 učenička doma:

- Učenički dom „Podmurvice“ Rijeka,
- Učenički dom Kvarner, Rijeka
- Dom učenika Sušak, Rijeka
- Učenički dom Lovran, Lovran

Uz navedene učeničke domove, u sustavu decentraliziranog financiranja su i dva učenička doma koji nisu samostalne ustanove nego su u sastavu srednjih škola, i to Učenički dom Tomislav Hero u sastavu Pomorske škole Bakar i Učenički dom Željezničko tehničke škole Moravice.

Kroz decentralizirane funkcije školstva Županija financira i Ženski učenički dom Marije Krucifikse Kozulić u Rijeci, čiji je osnivač Družba sestara Presvetog Srca Isusova.

U učeničke domove na području Županije može se smjestiti ukupno 1.098 korisnika u 322 sobe. Broj učenika u učeničkim domovima u proteklom razdoblju varira. U školskoj 2010./2011. godini upisano je 729 učenika, a preostale slobodne kapacitete domova koriste studenti.

Umjetnička naobrazba ostvaruje se u 8 ustanova školstva. Jedna srednja škola provodi programe primijenjene umjetnosti, a u 6 ustanova školstva provodi se osnovnoškolska i/ili srednjoškolska glazbena naobrazba. Pri Osnovnoj školi „Vežica“ u Rijeci djeluje i Osnovna škola za klasični balet i suvremeni ples.

Učenici osnovnih škola s većim teškoćama u razvoju školuju se u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka i Centru za autizam Zagreb - Podružnica u Rijeci. Ostali učenici s teškoćama integrirani su u redovite razredne odjele osnovnih škola.

Učenici srednjih škola s teškoćama u razvoju također su integrirani u redovite razredne odjele. U Centru za odgoj i obrazovanje školuju se učenici s većim intelektualnim teškoćama i učenici kod kojih višestruke teškoće uzrokuju funkcioniranje na razini mentalne retardacije. U Ekonomskoj školi Mije Mirkovića Rijeka djeluju posebni razredni odjeli za učenike s većim motoričkim teškoćama i

tjelesnim invaliditetom, a u Graditeljskoj školi za industriju i obrt djeluju posebni razredni odjeli za učenike s organski uvjetovanim poremećajem u ponašanju i progredirajućim psihopatološkim stanjima.

Pravo na odgoj i obrazovanje na materinskom jeziku za predstavnike etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina ostvaruje se za djecu talijanske zajednice u četiri osnovne i jednoj srednjoj školi, te organiziranom izbornom nastavom za djecu srpske nacionalne manjine u dvije osnovne škole, za učenike češke nacionalne manjine u jednoj školi, te jedna za učenike makedonske nacionalne manjine.

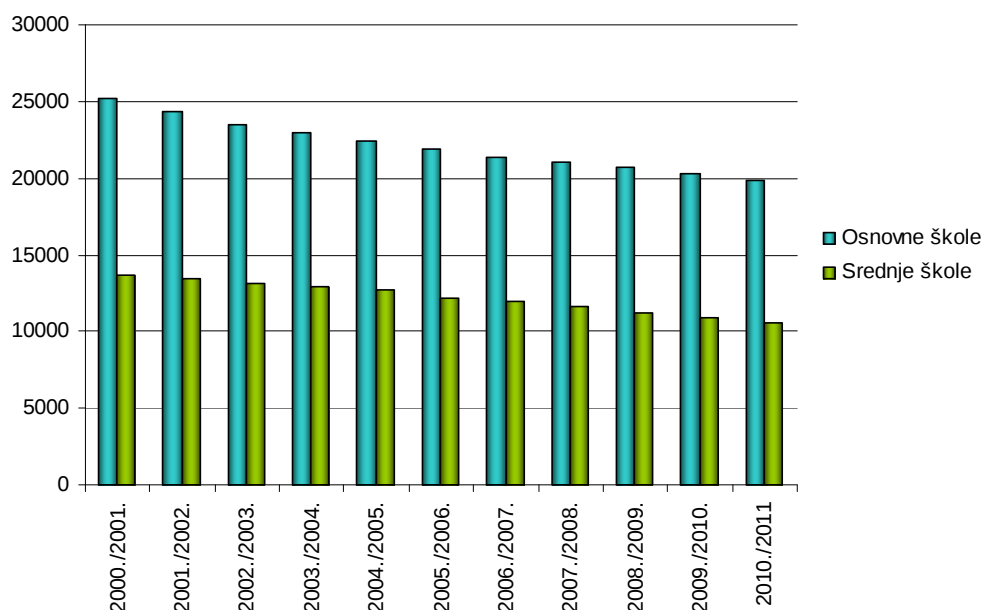
Osnivači kroz decentralizirane funkcije financiraju ustanove školstva u svojoj nadležnosti i to: materijalne troškove škola, investicijsko i tekuće održavanje, kapitalne projekte, opremanje osnovnih i srednjih škola te subvencioniranje smještaja i prehrane učenika u učeničkim domovima.

Znatna se sredstva iz izvornih prihoda osnivača i jedinica lokalne samouprave izdvajaju za programe iznad zakonskog standarda osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova.

Do 2010. godine 26 škola, učeničkih domova i vrtića u Županiji imaju status međunarodne eko-škole.

Jedan od osnovnih problema u području osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja je stalno opadanje broja učenika, uzrokovano negativnim demografskim trendovima (grafikon 29.)

Grafikon 29. Kretanje broja učenika u osnovnim i srednjim školama od 2000./2001. do 2010./2011. školske godine



Izvor: Upravni odjel za obrazovanje, kulturu i sport, 2010.

Broj učenika u učeničkim domovima u proteklom razdoblju varira. U školskoj 2010./2011. godini upisano je 729 učenika, što predstavlja smanjenje od 19% upisanih učenika u odnosu na 2007./2008. školsku godinu.

Sukladno Državnom pedagoškom standardu, školska zgrada treba osigurati funkcionalnu organizaciju prostora primjerenu suvremenim oblicima nastave, zadovoljiti sve higijensko-tehničke zahtjeve i osnovna ekološka i estetska mjerila. Iako se djelatnost osnovnog školstva u nadležnosti Primorsko-goranske županije odvija u 31 ustanovi, nastava je organizirana u 104 objekta. Od tih, 43 (41%) objekta je starije od 50 godina (neki i preko 100 godina). Radi toga te zgrade zahtijevaju veća investicijska ulaganja.

U Gradu Rijeci, kao osnivaču 24 škole, najveći broj građevina u kojima se nalaze osnovne škole sagrađen je u razdoblju s kraja 19. i početka 20.st., dio kojih je zaštićen kao kulturno dobro ili se nalazi u zaštićenim urbanističkim cjelinama.

Prostorni standard građevina i pripadajućih čestica uvelike ne zadovoljavaju pravila propisana državnim pedagoškim standardom te su potrebna značajna ulaganja.

3.8.1.3. Visoko školstvo i znanost

Ustanove visokog školstva i znanosti djeluju u okviru Sveučilišta u Rijeci koje u svojem sastavu ima 9 fakulteta, 1 akademiju, 4 odjela:

- Akademija primjenjenih umjetnosti
- Ekonomski fakultet
- Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
- Filozofski fakultet
- Građevinski fakultet
- Medicinski fakultet
- Odjel za biotehnologiju
- Odjel za fiziku
- Odjel za informatiku
- Odjel za matematiku
- Pomorski fakultet
- Pravni fakultet
- Tehnički fakultet
- Učiteljski fakultet.

U sastavu Sveučilišta su i Sveučilišna knjižnica i Studentski centar. U akademskoj godini 2009./2010. broj studenata Sveučilišta u Rijeci bio je 19.213.

Poslijediplomski studij organizira devet članica Sveučilišta. Ostale sveučilišne institucije su: Zaklada Sveučilišta u Rijeci i Znanstveno tehnološki park (Step Ri – Science and Technology Park Rijeka).

U Županiji djeluje i Veleučilište u Rijeci, kao visoko učilište koje ustrojava i izvodi stručne studije kojima se stiče akademsko znanje primjereno svakodnevnom radu u praksi. Veleučilište u Rijeci ustrojeno u pet odjela i tri odsjeka na kojima se

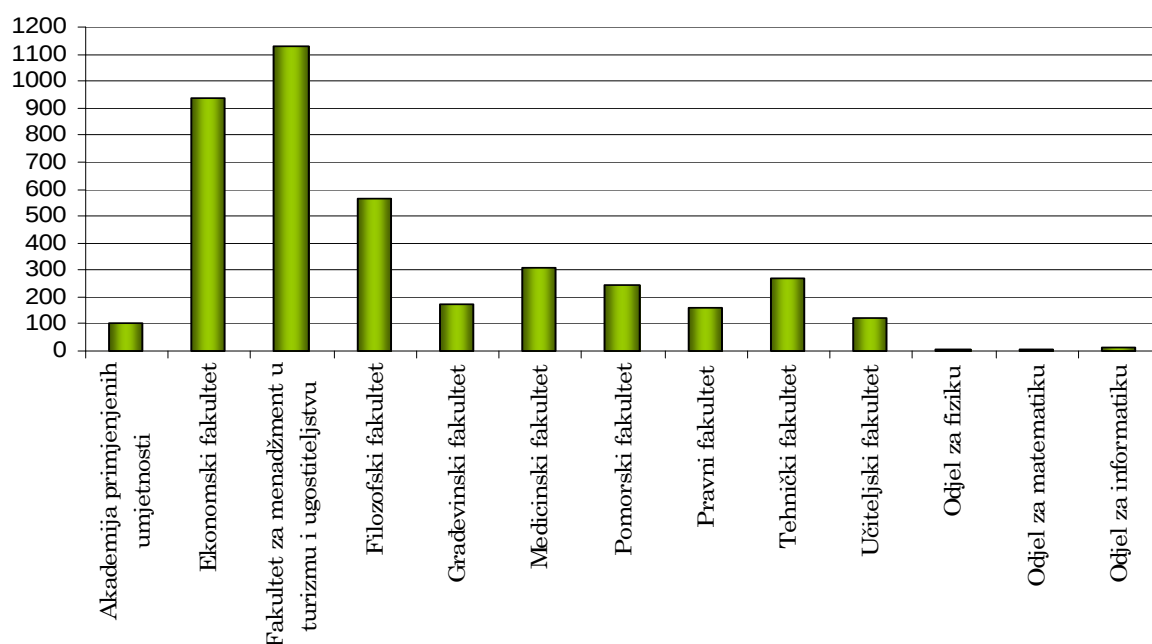
izvodi osam programa stručnih studija te pet programa specijalističkih diplomskih stručnih studija.

Visokoškolske i znanstvene institucije izvan sustava sveučilišta u Rijeci su Katolički bogoslovni fakultet - Teologija u Rijeci te Zavod za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Iznimno vrijedan projekt je izgradnja Sveučilišnog kampusa na Trsatu koji će objединiti ustanove visokog školstva i znanosti, sveučilišnu knjižnicu i objekte vezane uz studentski standard i na taj način znatno unaprijediti ovu djelatnost.

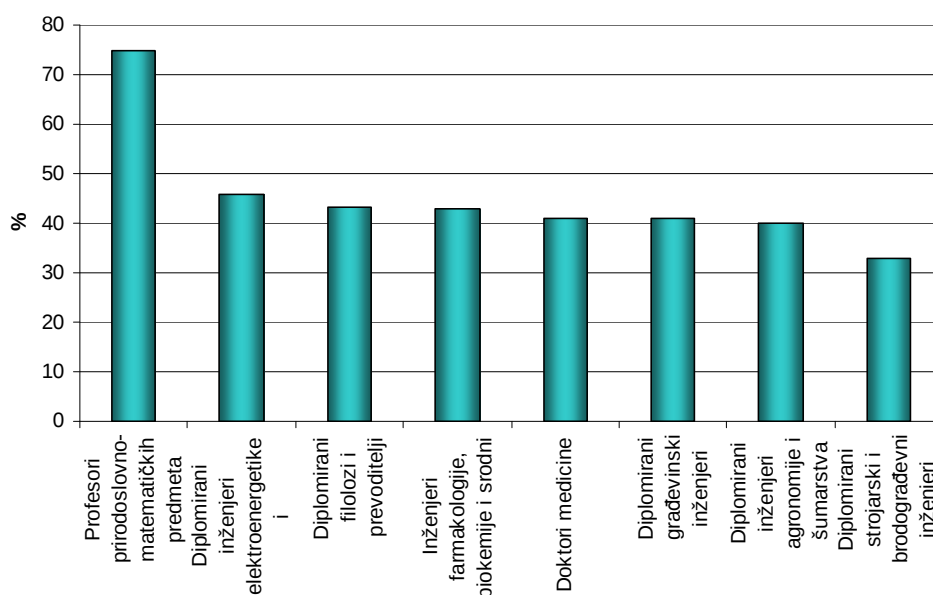
U akademskoj godini 2008./2009. studij je završilo ukupno 4040 studenata, od kojih je najveći broj zvanje stekao na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu (1127), Ekonomskom fakultetu (936) i Filozofskom fakultetu (565). Najmanje je studenata završilo studij informatike (13), matematike (8) i fizike (8). Broj diplomiranih studenata i njihova raspodjela vidljiva je u grafikonu 30.

Grafikon 30. Studenti koji su završili studij u akademskoj godini 2008./2009.



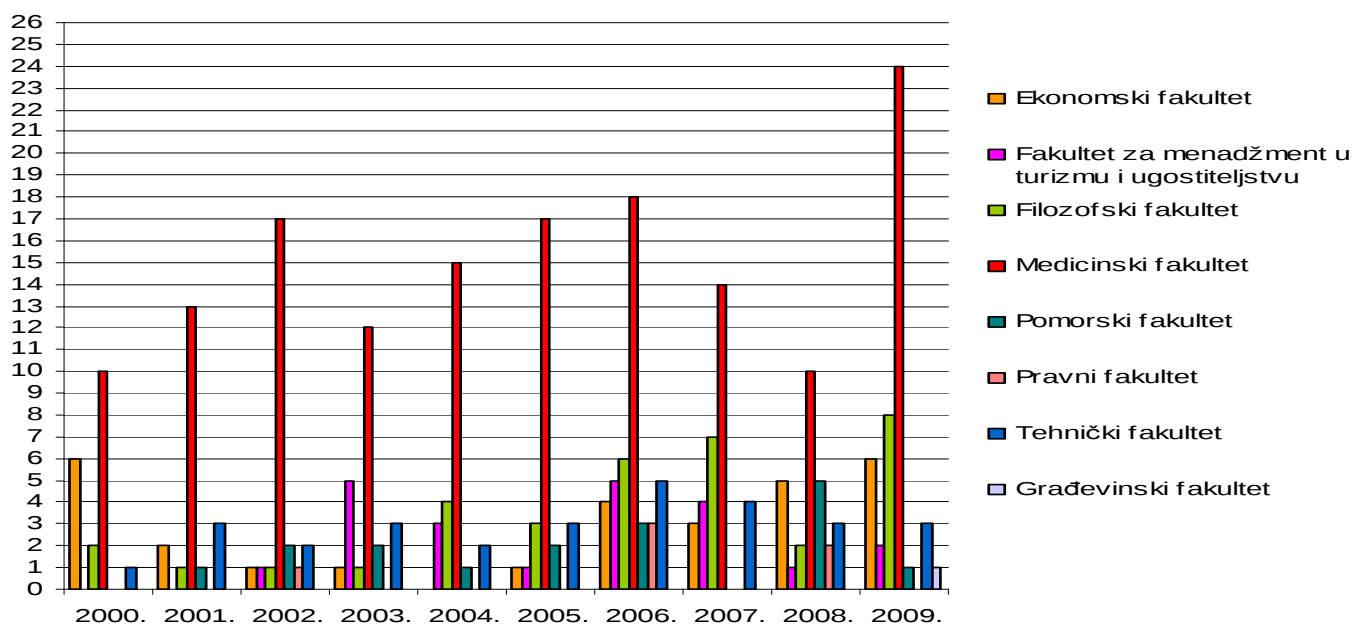
Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2010.

Kada gore navedene podatke usporedimo sa zanimanjima s najvećom stopom zapošljavanja, koja su prikazana u grafikonu 31., vidimo da postoji nesrazmjer između stečenih zvanja i zanimanja traženih na tržištu rada.

Grafikon 31. Zanimanja s najvećom stopom zapošljavanja

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje PS Rijeka, 2010.

Najviše doktorata, u razdoblju, 2000. do 2009. godine obranjeno je na Medicinskom fakultetu (150), Filozofskom fakultetu (35), te na Ekonomskom i Tehničkom fakultetu (29). Prikaz je vidljiv u grafikonu 32.

Grafikon 32. Obranjeni doktorati 2000.-2009.

Izvor: Sveučilište u Rijeci, 2010.

3.8.2. Sport

Na području Županije registrirano je 1.177 sportskih udruga od čega aktivno djeluje oko 750-800 klubova/udruga u 54 sporta (26 olimpijskih). Broj aktivnih sportaša u Županiji je oko 25.000 što je oko 8% stanovništva naše Županije.

U 24 sportske grane klubovi su radi ostvarivanja svojih ciljeva formirali županijske granske sportske saveze. Također u županiji djeluje 12 udruga/klubova koji okupljaju osobe s invaliditetom te 10 udruga koje se organizirano bave sportskom rekreacijom. Temeljem Zakona o sportu u Županiji osnovano je 4 gradske i dvije općinske Zajednice sportova koje djeluju u svojim jedinicama lokalne samouprave. Krovna sportska organizacija u županiji je Zajednica sportova primorsko goranske županije koja udružuje sve sportske udruge u Županiji, granske sportske saveze i gradske/općinske sportske zajednice.

U organizirane sportske aktivnosti uključeni su učenici osnovnih i srednjih škola Županije putem svojih školskih sportskih društava. U Županiji djeluje 85 sportskih školskih društava. U ovakav oblik sportske aktivnosti uključeno je oko 6.000 učenika osnovnih i srednjih škola.

Od sportskih građevina koje su u funkciji sporta na području Županije postoje: 56 sportskih školskih dvorana, 9 gradskih sportskih dvorana, 44 nogometna terena, dvije atletske staze (400m), 80 boćališta, 10 streljana, 5 sportsko rekreacijskih centara, 4 bazena/ plivališta (jedno zatvoreno), 1 automotodrom, 2 sportska aerodroma, 1 klizalište, dvadesetak jedriličarskih hangara s pripadajućim sportskim lučicama te 3 veslačka hangara i navoza (veslanje/kajak), jedan ski lif, 12 staza za alpsko skijanje (7 žičara/vučnica), 12 staza za skijaško trčanje, jedna staza za biatlon, 4 skijaške skakaonice (70/25 m, 2X30 m), 12 kuglana pogodnih za odvijanje natjecanja, više otvorenih asfaltiranih igrališta rukometnih i košarkaških dimenzija, tenis terena i terena za odbojku na pijesku.

3.8.3. Kultura

Na području Županije djeluje 30 ustanova u kulturi (kazališta, muzeji, galerije, knjižnice, centri kulture), čiji su osnivači gradovi i općine. Županija je osnivač tri ustanove kulture: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Prirodoslovni muzej Rijeka i Ustanova Ivan Matetić Ronjgov Viškovo.

Ustanova od nacionalnog značenja na području Županije, čiji je osnivač Grad Rijeka, je Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca, koje svojim programima djeluje na području Županije, ali i šire. Grad Rijeka je uz to osnivač i Gradskog kazališta lutaka Rijeka, Muzeja moderne i suvremene umjetnosti, Muzeja grada Rijeke i Gradske knjižnice Rijeka.

Grad Opatija je, uz Ministarstvo kulture, suosnivač Hrvatskog muzeja turizma, dok su ostale jedinice lokalne samouprave uglavnom osnivači knjižnica.

Osim ustanova djeluje i velik broj udruga, koje svojim programima upotpunjuju kulturnu ponudu Županije.

Kroz financiranje i poticanje raznih programa i projekata u kulturi Primorsko-goranska županija nastoji pridonijeti unaprijeđenju kvalitete kulturnih djelatnosti, te što više afirmirati profesionalno i amatersko umjetničko stvaralaštvo.

Informatizacija i umrežavanje knjižnica jedan je od projekata koji će značajno unaprijediti kako ponudu u kulturi, tako i kvalitetu života građana i posjetitelja Županije.

3.8.4. Zdravstvena zaštita i socijalna skrb

Na području Županije u 2009. godini bilo je 302.230 osoba u sustavu osnovnog zdravstvenog osiguranja.

Kapaciteti javne-zdravstvene službe kojima je Županija osnivač u 2009. godini su slijedeći:

1. Na primarnoj razini zdravstvene djelatnosti
 - Dom zdravlja PGŽ Rijeka
 - Ustanova za hitnu medicinsku pomoć Rijeka
 - Ljekarna „Jadran“ Rijeka

Na primarnoj razini javno-zdravstvenu službu osim navedenih ustanova obavljaju na temelju koncesije i zdravstveni radnici u privatnoj praksi:

- opća-obiteljska medicina - 148 ordinacija
- dentalna medicina - 134 ordinacija
- zdravstvena zaštita žena - 13 ordinacija
- zdravstvena zaštita dojenčadi i predškolske djece – 16 ordinacija
- laboratorijska dijagnostika - 2 medicinsko-biokemijska laboratorija
- zdravstvena njega u kući - 12 ustanova i 11 fizičkih osoba s ukupno 93 med. sestre

2. Na sekundarnoj razini zdravstvene djelatnosti obavljaju:

- Psihijatrijska bolnica Rab
- „Thalasoterapija“ Opatija - specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju bolesti srca, pluća i reumatizma
- „Thalasoterapija“ Crikvenica - specijalna bolnica za rehabilitaciju i liječenje bolesti dišnih organa i reumatizma
- Psihijatrijska bolnica Lopača
- Lječilište Veli Lošinj

Osnivač ovih ustanova je Primorsko-goranska županija, osim Psihijatrijske bolnice Lopača čiji je osnivač Grad Rijeka.

3. Na tercijarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Klinički bolnički centar Rijeka
- Klinika za ortopediju Lovran

Osnivač ovih ustanova je Republika Hrvatska.

4. Na razini zdravstvenih zavoda:

- Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ Rijeka.

Prosječan broj zaposlenih u zdravstvenim ustanovama na primarnoj razini čiji je osnivač Primorsko-goranska županija je 801 radnik.

Prosječan broj zaposlenih u zdravstvenim ustanovama na sekundarnoj razini čiji je osnivač Primorsko-goranska županija je 632 radnika.

Prosječan broj zaposlenih u Nastavnom zavodu za javno zdravstvo PGŽ je 287 radnika.

Prosječan broj zaposlenih u zdravstvenim ustanovama na tercijarnoj razini je 3.330 radnika.

Ukupni prostorni kapaciteti u zdravstvenim ustanovama na tercijarnoj razini KBC Rijeka i Klinike za ortopediju Lovran 1.292 akutna kreveta.

„Thalasostherapija“ Opatija ima ugovoreno³ 130 kreveta a kapacitet je 254.

„Thalassotherapija“ Crikvenica ima ugovoreno 82 kreveta, a kapacitet je ukupno 330 kreveta.

Psihijatrijska bolnica Rab ima popunjen čitav smještajni kapacitet tj. 470 kreveta.

Psihijatrijska bolnica Lopača ima ugovorenih 10 kreveta, a kapacitet je 179 kreveta.

Lječilište Veli Lošinj ima ugovoreno 12 kreveta, a kapacitet je 84 kreveta.

Broj liječnika na 1.000 stanovnika u Županiji je 2,9 i veći je od hrvatskog prosjeka koji iznosi 2,63, ali je manji od prosjeka EU koji iznosi 3,63.

Na udaljenosti većoj od 40 km od najbliže bolnice živi preko 23.000 stanovnika.

Na području Županije djeluje 21 ustanova socijalne skrbi.

1. Centri za socijalnu skrb:

- Centar za socijalnu skrb Rijeka s podružnicama Delnice, Vrbovsko i Čabar
- Centar za socijalnu skrb Crikvenica s podružnicom Rab
- Centar za socijalnu skrb Opatija
- Centar za socijalnu skrb Krk
- Centar za socijalnu skrb Cres-Lošinj

2. Domovi za djecu

- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran s podružnicom Rijeka
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor“ Selce
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Braća Mažuranić“ Novi Vinodolski

3. Domovi za djecu i mladež

- Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka
- Odgojni Dom Mali Lošinj
- Dom za odgoj djece Cres

4. Centri za rehabilitaciju

- Centar za rehabilitaciju Rijeka s podružnicom Pulac

³ Ugovoreno putem osnovnog zdravstvenog osiguravatelja (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje).

- Centar za rehabilitaciju „Fortica“ Kraljevica
 - Dom za djecu i mladež Kraljevica-Oštro
 - Dnevni centar za rehabilitaciju „Slava Raškaj“ Rijeka
5. Caritasov dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja Rijeka
6. A) Domovi za starije i nemoćne osobe čiji je osnivač PGŽ
- Dom za starije i nemoćne osobe „Kantrida“ Rijeka
 - Dom za starije i nemoćne osobe „Volosko“ Opatija
 - Dom za starije i nemoćne osobe „Mali Kartec“ Krk
 - Dom za starije i nemoćne osobe „M.A. Stuparić“ Veli Lošinj
7. B) Privatni domovi za starije i nemoćne osobe
- Barbara Kolarek, Malinska
 - „Sunce“ Kornić, Krk
 - Ivica Bajor, Malinska
 - Zoran i Nina Buškulić, Čavle i Delnice
 - „Vitanova“, Marinići
8. Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Turnić“ Rijeka sa podružnicom Radočaj - Delnice
9. Privatni obiteljski domovi
- Irina Pečvari, Lovran
 - Lidija Maričić, Novi Vinodolski
 - Emil Šuler, Fužine
 - Nataly Bilen, Kostrena
 - Anja Krupička, Lokve
- Smještaj do 20 osoba bez osnivanja doma
- Anamarija Mrakovčić Kraljevica
 - Nurka Rus, Malinska
 - Marijana Bebek, Rijeka
 - Gordana Vlastelić, Bribir
 - „Euromed“ V. Host, Rijeka

DRUŠTVENE DJELATNOSTI - PROBLEMI:

Obrazovanje

- Prostorni uvjeti neprimjereni zahtjevima suvremenog školstva
- Neusklađenost zvanja i kompetencija stečenih u obrazovanju sa zahtjevima na tržištu rada
- Nedovoljna motiviranost za uključivanje u programe cjeloživotnog obrazovanja
- Nedostatak programa za rad s nadarenim osobama
- Manjak institucija društvenih djelatnosti na području Gorskog kotara i otoka

Sport

- Nedostatna infrastruktura za sport i rekreaciju za sve ciljane skupine građana
- Nedovoljna sportska/rekreacijska aktivnost svih skupina građana
- Nedovoljan broj kvalitetnih sportskih programa i stručnog osoblja

Kultura

- Nedostatak kulturne infrastrukture

Zdravstvo

- Nezadovoljavajuća i nejednaka dostupnost primarne zdravstvene zaštite te pojedinih vrsta specijalističko-konzilijarne zaštite za stanovništvo rjeđe naseljenih i udaljenijih mjesta od sjedišta Županije (otoci i Gorski Kotar)
- Osnovni standardi zdravstvene zaštite koji se financiraju iz sredstava osnovnog zdravstvenog osiguranja ne zadovoljavaju stvarne potrebe stanovništva za pravovremenom i učinkovitom zdravstvenom zaštitom
- Klinički bolnički centar Rijeka kao ključna zdravstvena ustanova za pružanje zdravstvenih usluga stanovništvu Županije na sekundarnoj i tercijarnoj razini zdravstvenih djelatnosti zahtijeva brži i dinamičniji razvoj u već zacrtanom pristupu izgradnje „nove bolnice“, te opremanje vrhunskom dijagnostičko-terapeutskom opremom i kadrovima za njeno učinkovito i optimalno korištenje
- Nedovoljni kapaciteti specijalnih bolnica za pravovremenu i optimalnu rehabilitaciju bolesti srca i krvožilja, koštano-mišićnih bolesti, moždano-kičmenog sustava, kao i postoperativnih stanja ove kazuistike (uzročnosti)
- Ne postoji institucijski oblik palijativno-hospicijske skrbi za neizlječivo bolesne
- Sadašnja organizacija izvanbolničke hitne medicinske pomoći ne osigurava približno jednaku dostupnost i kvalitetu za sve stanovnike na području Županije
- Nedovoljno se koriste prirodni ljekoviti činitelji, a ne postoje niti kvalitetni prostorni i kadrovski kapaciteti za razvoj zdravstvenog turizma
- Povećana uporaba sredstava ovisnosti (alkohol, droge, duhan i drugo), osobito kod mladih
- Nedovoljno ulaganje u programe prevencije bolesti i stanja koji su najčešći uzroci pobola, invalidnosti i smrtnosti
- Nedovoljan obuhvat ispitivanja čimbenika okoliša koji mogu štetno utjecati na zdravlje ljudi
- Nezadovoljavajuća opremljenost i povezanost sustava zdravstva informatizacijom, odnosno nedostatak kompatibilnih softverskih programa
- Nedovoljno razvijena partnerstva i volonterski rad

Socijalna skrb

- Nedovoljni i nekvalitetni kapaciteti za institucionalno i vaninstitucionalno zbrinjavanje psihički oboljelih starijih osoba
- Nedovoljni kapaciteti za institucijski smještaj u domovima za starije osobe
- Centralizirani sustav socijalne skrbi
- Nedovoljni institucionalni i vaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom (cerebralna paraliza, autizam, mišićna distrofija i drugo)
- Nedostatak kvalitetnog stručnog kadra

DRUŠTVENE DJELATNOSTI – RAZVOJNE POTREBE

OBRAZOVANJE

- povećanje stupnja obrazovanosti stanovništva, posebno u segmentu visokog obrazovanja
- poticanje razvoja poduzetništva, programi cjeloživotnog učenja u vidu formalnog i neformalnog obrazovanja, razvoj tržišta rada, usklađenost potreba gospodarstva i općenito društva školovanjem pojedinih obrazovnih profila
- infrastrukturno unapređenje školskih kapaciteta
- poboljšanje uvjeta rada ustanova školstva, osiguravanje prostornih uvjeta rada i opreme, te infrastrukture koja se odnosi na školstvo prema Državnom pedagoškom standardu
- unapređivanje školstva dodatnim sadržajima iznad osnovnog zakonskog standarda

SPORT

- povećanje broja stručno osposobljenih djelatnika u sportu
- povećanje broja adekvatnih sportskih objekata (sportskih građevina)

KULTURA

- veće ulaganje u kulturu i infrastrukturu koja se odnosi na kulturu
- valorizacija kulturne baštine u turističke svrhe.
- poticanje projekata vezanih za jačanje programskih i infrastrukturnih kapaciteta,
- jačanje djelatnosti bibliotekarstva na području Gorskog kotara i otoka
- projekti vezani za jačanje suradnje unutar civilnog sektora i društva

ZDRAVSTVO

- osigurati približno jednaku dostupnost primarne kao i pojedinih vrsta specijalističko-konzilijarne zaštite na udaljenijim i prometno slabije povezanim mjestima na području Županije (otoci, Gorski Kotar)
- izraditi strateške planove u djelatnosti zdravstva
- ustanove za pružanje zdravstvene zaštite na sekundarnoj i tercijarnoj razini
- osigurati mogućnost za bržu i učinkovitiju rehabilitaciju bolesnika od kardiovaskularnih, mišićno-koštanih i moždano-kičmenih bolesti i postoperativnih stanja iste kazuistike (uzročnosti)
- uspostaviti institucijski oblik palijativno-hospicijske skrbi za neizlječive bolesti osnivanjem Ustanove za palijativnu skrb s hospicijem kao stacionarnim dijelom
- osnovati Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije te objediniti izvanbolničku hitnu medicinu u toj zdravstvenoj ustanovi. Mrežu timova i drugih oblika odgovora na hitnoću, te tehničko opremanje sustava osigurati na način da će biti u mogućnosti pružati približno jednaku dostupnost na području cijele Županije.
- revitalizirati korištenje prirodnih ljekovitih činitelja za razvoj zdravstvenog turizma
- programe prevencije uporabe sredstava ovisnosti usmjeriti na mlađe populacijske skupine
- poticati programe prevencije i ranog otkrivanja bolesti i stanja koje su uzrokom najvećeg pobola, smrtnosti i invaliditeta
- realizirati prioritete i mjere iz *Plana za zdravlje Primorsko-goranske županije*

- proširiti sustavno ispitivanje čimbenika okoliša koji mogu štetno utjecati na zdravlje ljudi
- razviti kompatibilne informatičke sustave zdravstvenih ustanova i povezati ih s informatičkim sustavom u Županiji

SOCIJALNA SKRB

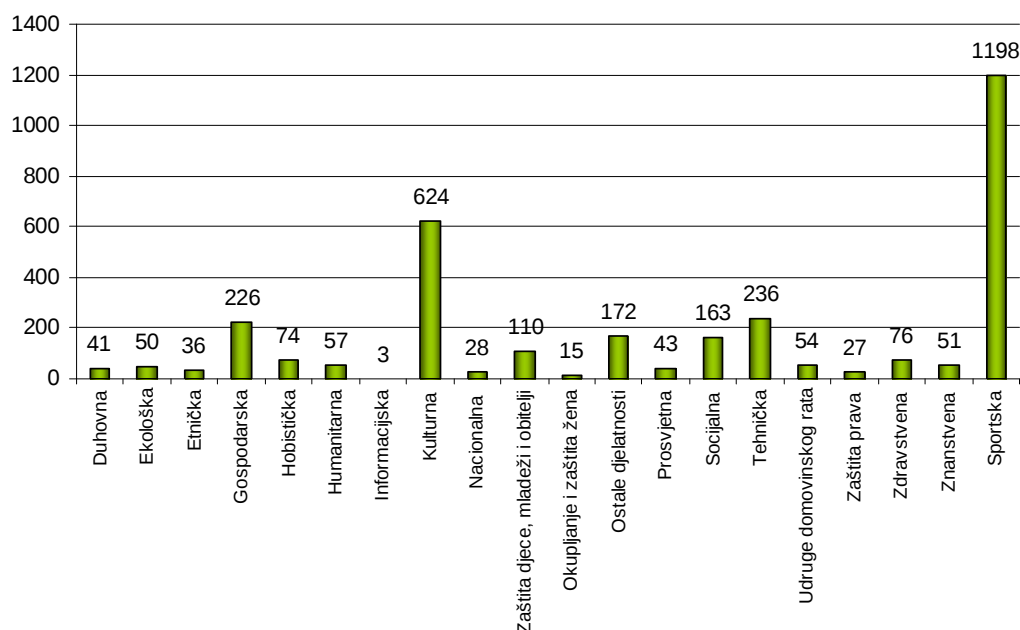
- aktivno sudjelovati u ubrzanju procesa decentralizacije u sustavu socijalne skrbi
- izraditi strateške planove u djelatnosti socijalne skrbi
- poticanje svih oblika skrbi primjerene potrebama korisnika s ciljem deinstitucionalizacije sustava socijalne skrbi
- razvoj mreže izvaninstitucijskih oblika smještaja (udomiteljstvo, obiteljski domovi, stambene zajednice, organizirano stanovanje uz podršku i sl.) dostupnih korisnicima
- redefiniranje funkcije pružatelja usluga
- povećati kapacitete institucijskih oblika skrbi za starije i nemoćne osobe uz kontinuirano podizanje kvalitete smještaja i usluga posebno zdravstvene njege, te uvođenje novih oblika vaninstitucionalne skrbi
- podignuti kvalitetu smještaja i uvesti nove oblike skrbi za psihički bolesne osobe
- razviti partnerstva i umrežavanja svih resursa s jedinicama lokalne samouprave
- podignuti razinu znanja i izvrsnosti djelatnika na području socijalne skrbi
- realizirati mjere i aktivnosti iz usvojenih dokumenata i akcijskih planova (Socijalna karta, Sigurna kuća,)
- poticanje i aktivno sudjelovanje u poboljšanju kvalitete skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom

3.9. Civilno društvo

Na području Županije registrirano je ukupno 3279 udruga, što predstavlja 8% udruga na nacionalnoj razini. Županija zauzima treće mjesto u RH po broju registriranih udruga, što je jedan od pokazatelja razvijenosti civilnog sektora.

Najviše udruga registrirano je u području sportskih (39%), kulturnih (19%), tehničkih (7%) i gospodarskih (7%) djelatnosti.

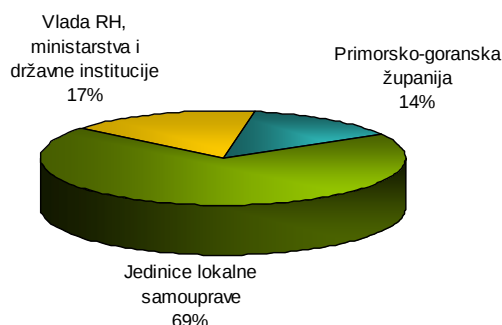
Slijedeći grafikon prikazuje zastupljenost udruga po djelatnostima.

Grafikon 33: Zastupljenost udruga u Županiji po djelatnostima

Izvor: Registar udruga, <http://www.uprava.hr/RegistarUdruga/>

Udruge se uglavnom financiraju iz državnih, regionalnih i lokalnih proračuna. Tijekom 2009. godine u njihov rad uloženo je ukupno 152.156.326,36 kn javnih sredstava, od toga 69% iz proračuna jedinica lokalne samouprave, 17% iz proračuna Vlade RH, ministarstava i državnih institucija, a 14% iz proračuna Županije.

Detaljniji prikaz sadrži slijedeći grafikon.

Grafikon 34: Sufinanciranje udruga iz nacionalnog, regionalnog i lokalnog proračuna u 2009.

Izvor: Izvješće o dodijeljenim financijskim potporama za projekte i programe organizacija civilnog društva u 2009. godini i Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske,

Gradovi s najviše udruga su: Rijeka (1501), Opatija (185), Crikvenica (112), Mali Lošinj (110), Delnice (90), Rab (90), Kastav (67).

Prisutan je nedostatak jedinstvenog sustava praćenja koliko je registriranih udruga aktivno, raspodjele donacija i zapošljavanja što otežava evaluaciju njihove učinkovitosti.

CIVILNO DRUŠTVO - PROBLEMI:

- Sporadična i nekontinuirana suradnja među organizacijama civilnog društva
- Nedostatak planiranja unutar određenog dijela organizacija civilnog društva
- Nepostojanje mreže centara za razvoj civilnog društva na području otoka i Gorskog kotara
- Nedovoljna suradnja civilnog društva i Sveučilišta

CIVILNO DRUŠTVO – RAZVOJNE POTREBE

- Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva
- Unapređenje suradnje među organizacijama civilnog društva
- Uspostavljanje mreže centara za razvoj civilnog društva
- Unapređenje suradnje između organizacija civilnog društva, javne uprave, obrazovnih institucija i sl.

3.10. Europske integracije i međunarodna suradnja

Županija i gotovo sve njene jedinice lokalnih samouprava aktivne su u međunarodnoj suradnji, kako bilateralne tako i u okviru međunarodnih organizacija.

Od trenutka kada je RH započela pregovore o pristupanju EU, intenzivirale su se aktivnosti i u tom području koje valja razlikovati od međunarodne suradnje iako postoje dodirne točke.

Županija je aktivna i priznata članica niza međunarodnih udruga regija, ima suradnju s nekoliko inozemnih regija, a sudjelovala je i sudjeluje u brojnim projektima koji se financiraju bespovratnim sredstvima EU.

Grad Rijeka ima niz sklopljenih prijateljskih i pobratimljenih odnosa s gradovima iz Europe, Japana, Kine i USA.

Kako bi se osiguralo koordinirano i učinkovito djelovanje u okvirima EU programa te međunarodne suradnje, 2007. godine osnovana je i Koordinacija za europske integracije i međunarodnu suradnju koju čine predstavnici svih upravnih tijela, ustanova i trgovačkih društava Županije.

Približavanjem RH punopravnom EU članstvu, uz istovremeno povećanje raspoloživih sredstava iz EU fondova, pred regionalnu samoupravu postavljaju se sve zahtjevniji zadaci, a aktivnosti koje se vezuju uz eurointegracije i naročito korištenje bespovratnih sredstava postaju dio redovnih poslova u svim sferama nadležnosti regionalne samouprave.

Uspješno izvršenje rečenih zadataka, s konačnim ciljem povećanja standarda u svim sferama života zajednice i pojedinaca, koristeći pri tome u što većoj mjeri bespovratna EU sredstva, biti će moguće jedino ukoliko se osiguraju potrebni materijalni i ljudski resursi koji nadilaze trenutne kapacitete regionalne samouprave. U rujnu 2004. godine Europska komisija predložila je uvođenje novog instrumenta za pretpristupnu pomoć (Instrument for Pre-Accession Assistance - IPA). Riječ je o jedinstvenom pretpristupnom instrumentu koji je EU usvojila za proračunsko razdoblje od 2007. do 2013. godine, a koji je zamijenio pretpristupne programe PHARE, ISPA i SAPARD. Sadržaj i načela provedbe novog programa utemeljeni su na iskustvima stečenim u sklopu provedbe dosadašnjih programa pomoći radi usklađivanja i učinkovitijeg upravljanja pretpristupnom pomoći EU. Naime, iako je pretpristupna pomoć bila izuzetno korisna bivšim zemljama korisnicama, te im uvelike olakšala proces prilagodbe standardima EU, pokazalo se da instrumenti na raspolaganju, osim što su međusobno bili nedovoljno uniformirani i teško usklađivi, nisu dovoljno nalikovali financijskim instrumentima koje koriste države članice. To je rezultiralo neučinkovitim korištenjem EU fondova za nove zemlje članice u prvim godinama članstva. Upravo je stoga u samoj koncepciji IPA instrumenta naglasak stavljen na pripremu država kandidatkinja za uspješno korištenje strukturnih fondova i Kohezijskog fonda nakon pristupanja EU. Osim država kandidatkinja, IPA je program otvoren i za zemlje Procesu stabilizacije i pridruživanja, odnosno za države potencijalne kandidatkinje za članstvo EU. RH kao država kandidatkinja ima pravo korištenja svih komponenti IPA programa, a u okviru Pretpristupne strategije, osim spomenutog instrumenta pomoći, na raspolaganju joj je i niz Programa Zajednice u područjima kao što su obrazovanje, istraživanje, zaštita okoliša, malo i srednje poduzetništvo, programi za mlade i javno zdravstvo.

Po ulasku u EU, RH će se otvoriti mogućnosti korištenja financijskih instrumenata za ostvarenje Kohezijske politike - Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda. Riječ je o financijski značajno izdašnijim sredstvima (prema procjenama u prve dvije godine članstva RH će biti na raspolaganju oko 2,2 milijarde Eura) čije korištenje iako slično korištenju pretpristupnog instrumenta IPA predstavlja određene novine i izazove kako za javna tijela na središnjoj, tako i za ona na regionalnoj razini.

Županija, odnosno njena upravna tijela i druge institucije, pokrenuli su u posljednjih nekoliko godina niz projekata u suradnji s velikim brojem domaćih i stranih partnera.

Do 31. prosinca 2009. realizirano je 27 projekata ukupne vrijednosti 22 milijuna EUR, a trenutno je odobreno 11 projekata ukupne vrijednosti 31,95 milijuna

EUR, što ukupno čini 53,95 milijuna EUR. Od navedenih iznosa Županija je putem darovnica izravno osigurala 11,78 milijuna EUR bespovratnih EU sredstava.

Mogućnosti za osiguranje EU sredstava se povećavaju, a sukladno tome intenziviraju se i aktivnosti tijela Županije, pa je tako samo u ovom trenutku u fazi kandidature 16 projekata ukupne vrijednosti 36,86 milijuna EUR (preko 260 milijuna kn!) od čega se izravno za Županiju očekuje 1,37 milijuna EUR.

U projektne aktivnosti u okviru programa EU, osim županijskih tijela i institucija uključile su se i jedinice lokalne samouprave s područja Županije. Prema prikupljenim podacima (14 gradova i općina Županije te Sveučilišta u Rijeci) na području Županije realizirano je 48 projekata ukupne vrijednosti 29,23 milijuna EUR, u provedbi je 14 projekata ukupne vrijednosti 26,65 milijuna EUR⁴.

Regionalna razvojna agencija Porin sudjelovala je u 12 projekata ukupne vrijednosti 6.977.654 EUR, od čega ukupna vrijednost EU darovnica iznosi 1.968.725 EUR.

Obzirom na nemogućnost predviđanja dinamike i sadržaja natječaja u okviru EU programa, u proračunu Županije osigurana su sredstva kojima se omogućuje brza reakcija u slučaju mogućnosti kandidiranja pojedinih projekata za EU sredstva.

Odabiru pojedinih projekata pristupa se sustavno i selektivno, temeljem precizno definiranih kriterija, koji prije svega uključuju usklađenost s proračunskim mogućnostima Županije te sa županijskim razvojnim dokumentima (razvojne smjernice, ROP). Kako bi se interne županijske procedure učinile što objektivnijima te se modelom čim više uskladile s EU praksom, postupak izrade i vrednovanja projektnih prijedloga definiran je posebnim pravilnikom. Sljedeće faze razvoja sustava obuhvatiti će i postupke ugovaranja, praćenja i vrednovanja rezultata projekata.

Većina razvojnih programa Županije već sada je potencijalni kandidat za EU sredstva, a taj će se potencijal povećavati u narednim godinama pa je potrebno razmotriti postupno usklađivanje postupaka pripreme, provedbe, praćenja i evaluacije svih projekata županijskih tijela i drugih korisnika županijskih sredstava s modelom koji se primjenjuje u okviru EU programa.

Važno je istaknuti da korištenje bespovratnih EU sredstava znači izravne uštede za građane županije, a ujedno omogućava provedbu onih projekata za koje su vlastita sredstva nedostatna.

Županija intenzivno surađuje s regijama država članica EU i kroz sudjelovanje u radu niza europskih međuregionalnih organizacija i asocijacija. Cilj takvog oblika suradnje je promicanje interesa Županije u okviru širih politika EU te proširenje mogućnosti za suradnju na zajedničkim projektima. Tako je članica Jadranske euroregije, Konferencije perifernih pomorskih regija, Instituta europskih regija i Skupštine europskih regija.

⁴ Podaci za sve institucije van sustava Primorsko-goranske županije su indikativni i temelje se na informacijama dostupnima u času izrade analize.

Od 2008. godine je članica Ureda hrvatskih regija u Bruxellesu, čime je stekla pravo korištenja usluga koje uključuju podršku u traženju projektnih partnera te organizaciju edukativnih programa ili radnih sastanaka za djelatnike Županije. Grad Rijeka je također članica navedenog Ureda.

Županija također redovito sudjeluje na manifestaciji Open days - Europski tjedan regija i gradova koja se tradicionalno svake godine održava u Bruxellesu u organizaciji Odbora regija i Opće uprave za regionalnu politiku Europske komisije, uz podršku i drugih općih uprava Europske komisije i brojnih drugih institucija. Uspješno surađuje i s diplomacijom stranih zemalja, te često razmjenjuje iskustva s drugim županijama i regijama u području turizma, kulture i znanosti. Dobra suradnja je ostvarena s mađarskom Županijom Pešta, slovačkom regijom Žilina, kineskom pokrajinom Liaoning i drugim.

Obzirom na gore navedeno, Županija u ovom trenutku svoju priliku za povlačenje IPA sredstava tražit će u prvom redu u okviru programa prekogranične suradnje, te djelomice u okviru komponente IV, dok se može reći da je cilj već ostvaren u komponenti IIIb gdje je osigurano financiranje Županijskog centra za gospodarenje otpadom Marišćina. Valja naglasiti kako Županija u okviru Jadranske prekogranične suradnje prvi puta izravno sudjeluje u upravljanju programom, te putem svojih predstavnika u Zajedničkom odboru za praćenje neposredno sudjeluje u donošenju svih bitnih odluka.

Sustav provedbe IPA programa kao i izrada i prijavljivanje projektnih prijedloga na natječaje zahtijevaju razvijene organizacijske i ljudske kapacitete kako na razini županijskih Upravnih odjela tako i na razini njenih ustanova, razvojnih centara te posebice Regionalne razvojne agencije Porin čije će se usluge ponajprije koristiti u radu na EU projektima.

U pogledu financiranja važno je postići jasnu podjelu nadležnosti resornih upravnih tijela pa se kao najfunkcionalnije rješenje nameće da se sredstva za financiranje izrade projektnih prijava, kao i ona nužna za sufinanciranje projekata, planiraju u proračunima upravnih tijela koja su resorno zadužena za svaki pojedini projekt. Također, a obzirom na ograničenost raspoloživih proračunskih sredstava, Koordinacija za europske integracije dužna je pri provedbi procedure odabira predloženih projekata voditi računa o raspoloživosti proračunskih sredstava za godinu u kojoj se predviđa realizacija projekta.

Županija mora uložiti napore kako bi aktivno promovirala vlastite projekte i potencijale, uložiti dodatna sredstva i napore kako bi se institucionalno osnažila i osigurala kvalitetne resurse te pružila potporu JLS s područja Županije za provedbu aktivnosti u okviru EU fondova, posebice IPA Programa.

Budući da je izuzetno teško predvidjeti dinamiku objave natječaja i provedbe pojedinih projekata u okviru programa financiranih sredstvima EU, ali isto tako i točne iznose EU darovnica odnosno vlastitog sufinanciranja, precizno planiranje potrebnih proračunskih sredstava, naročito za pojedina upravna tijela, vrlo je teško. Stoga je potrebno nastaviti praksu osiguranja pričuvnih sredstava koja omogućuju donošenje brzih odluka o ulasku Županije u pojedine projekte, a koja bi se u prvom sljedećem rebalansu prebacila u proračun resorno nadležnih upravnih tijela, oslobađajući tako pričuvu za nove eventualne potrebe ove vrste.

Također, gotovo bez iznimke u okviru EU financiranih projekata, od strane korisnika zahtjeva se vlastito sufinanciranje, što je dodatno otežano činjenicom da za manje darovnice više nije u primjeni princip avansnog plaćanja dijela sredstava već korisnik mora osigurati sredstva za početak provedbe. Sadašnji stupanj (de)centralizacije RH i prihodi koje ostvaruju jedinice regionalne i lokalne samouprave neće omogućiti uključivanje u veći broj projekata u okviru EU programa. Tome nije razlog neznanje ili manjkavost kvalitetnih projekata već nedovoljna vlastita sredstva potrebna za nužno sufinanciranje projekata. Ukoliko se s nacionalne razine ne osiguraju sredstva za ovu namjenu (što je praksa u mnogim državama članicama EU) i/ili se ne osigura povećanje vlastitih prihoda jedinica regionalne i lokalne samouprave, to će neizbježno rezultirati neučinkovitim korištenjem EU fondova na regionalnoj i lokalnoj razini. Ovo će naročito biti evidentno u programima prekogranične suradnje gdje strane regije i gradovi imaju na raspolaganju puno višu razinu vlastitih sredstava i/ili financijsku podršku središnjih vlada.

EUROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNA SURADNJA - PROBLEMI:

- Neodgovarajući administrativni kapacitet Županije i JLS
- Nedovoljni financijski kapacitet Županije i JLS
- Nedovoljna informiranost o EU općenito, a posebice o EU programima
- Centraliziranost odlučivanja o raspodjeli EU sredstava na razini središnje države

EUROPSKE INTEGRACIJE I MEĐUNARODNA SURADNJA – RAZVOJNE POTREBE

- Jačanje administrativnih kapaciteta Županije i JLS
- Unapređenje sustava informiranja o EU programima
- Unapređenje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje

3.11. Prikaz kapaciteta za upravljanje razvojem

Učinkovito upravljanje razvojem određenog područja podrazumijeva učinkovito korištenje svih resursa - prije svega misli se na financijski i institucionalni kapacitet, odnosno financijski potencijal dostupnih izvora financiranja te organizacijski i ljudski potencijal za provedbu Razvojne strategije, njenih mjera i projekata.

U ovom poglavlju, daje se procjena stanja razvoja temeljem slijedećih pokazatelja: subregionalnih razlika kad je riječ o ukupnim prihodima, broju

zaposlenih, broju poduzetnika i broju stanovnika te temeljem indeksa razvijenosti u odnosu na nacionalni, ali i na županijski prosjek.

Slijedi zatim analiza dostupnih izvora financiranja koja se u prvom redu odnosi na lokalne i Županijski proračun te na EU izvore financiranja koji su dostupni u ovom trenutku) i pregled institucijskih kapaciteta.

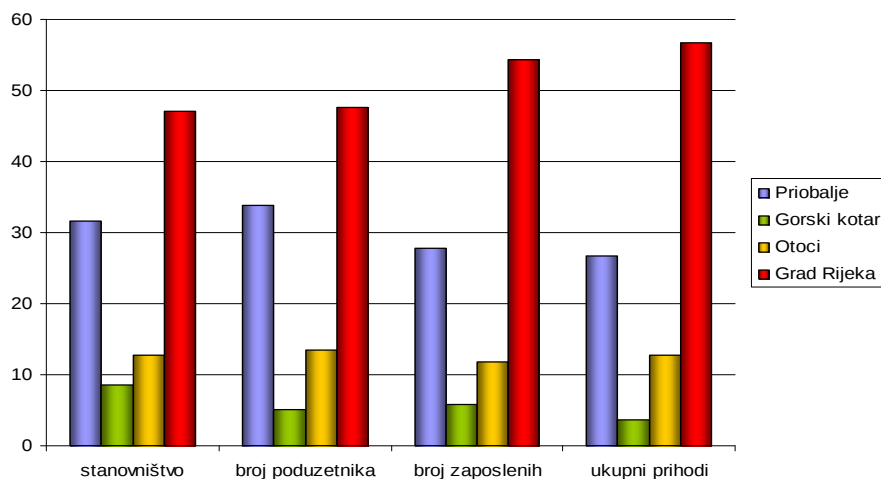
3.11.1. Subregionalne razlike u gospodarskom razvoju

Premda je uravnoteženi policentrični razvoj jedan od postulata regionalnog razvoja, u RH je prisutan neravnomjeran razvoj. U Županiji prisutne su također značajke subregionalnih razlika. Postoje znatne razlike u iskazanim pokazateljima ukupnog prihoda, rashoda, broja poduzetnika i zaposlenih u subregijama priobalje, otoci i Gorski kotar.

Ako se pogledaju najvažnije djelatnosti po gradovima/općinama u Županiji vidljiva je svojevrsna "specijalizacija" jer kod većine, pretežiti prihodi ostvaruju se od samo jedne ili najviše tri djelatnosti koje čine više od 95% ukupnog prihoda.

U grafikonu 35 prikazani su osnovni pokazatelji po subregijama s brojem stanovnika.

Grafikon 35. Pokazatelji i stanovništvo: Grad Rijeka i subregije Županije u 2009. godini



Izvor: FINA, 2010.

Subregije u Županiji nisu jednako razvijene i ne razvijaju se ujednačeno. Rijeka ima najveći broj poduzetnika i broj zaposlenih te ostvaruje 56,8% ukupnog prihoda u Županiji. Otočni gradovi i općine u ukupnom prihodu Županije učestvuju s 12,7%. Priobalni gradovi i općine, te riječki prsten u ukupnom prihodu Županije imaju udio od 27,8% sa solidnim stopama rasta, što upućuje na njihov ubrzani razvoj. Gorski Kotar u ukupnom prihodu Županije učestvuje sa svega 3,6%.

3.11.2. Indeksi razvijenosti

Vlada RH je, na temelju Zakona o regionalnom razvoju RH, podzakonskih akata⁵ te Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske, uvela indeks razvijenosti kao jedinstveni metodološki okvir za ocjenjivanje, razvrstavanje i praćenje razvijenosti teritorijalnih jedinica na županijskoj i lokalnoj razini, a s ciljem uvođenja novog kriterija za dodjelu državne pomoći i ravnomjernog razvoja RH.

Indeks razvijenosti je pokazatelj stupnja razvijenosti lokalnih i županijskih jedinica, a računa se kao ponderirani prosjek slijedećih društveno-gospodarskih pokazatelja:

- stope nezaposlenosti,
- dohotka po stanovniku,
- izvornih proračunskih prihoda po stanovniku jedinica JL(R)S,
- općeg kretanja stanovništva,
- stope obrazovanosti.

Na temelju odstupanja od nacionalnog prosjeka, jedinica područne (regionalne) odnosno lokalne samouprave, se razvrstava u pripadajuću skupinu.

Odluku o razvrstavanju jedinica lokalne i regionalne samouprave prema stupnju razvijenosti donosi Vlada na prijedlog Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva koje kontinuirano prati stupanj razvijenosti jedinica lokalne i regionalne samouprave te se razvrstavanje revidira svake tri godine.

Kako bi se smanjila neujednačenost u razvijenosti pojedinih hrvatskih krajeva i osigurala efikasnija provedba politike regionalnog razvoja, država će ubuduće posebno pomagati razvojne projekte u onim županijama, gradovima i općinama koji će dobiti status potpomognutih područja. Donošenje zakona o potpomognutim područjima tek se očekuje, no poznato je da će taj status dobiti one jedinice čiji je indeks razvijenosti niži od 75 posto hrvatskog prosjeka.

Na županijskoj razini, jedinice regionalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u:

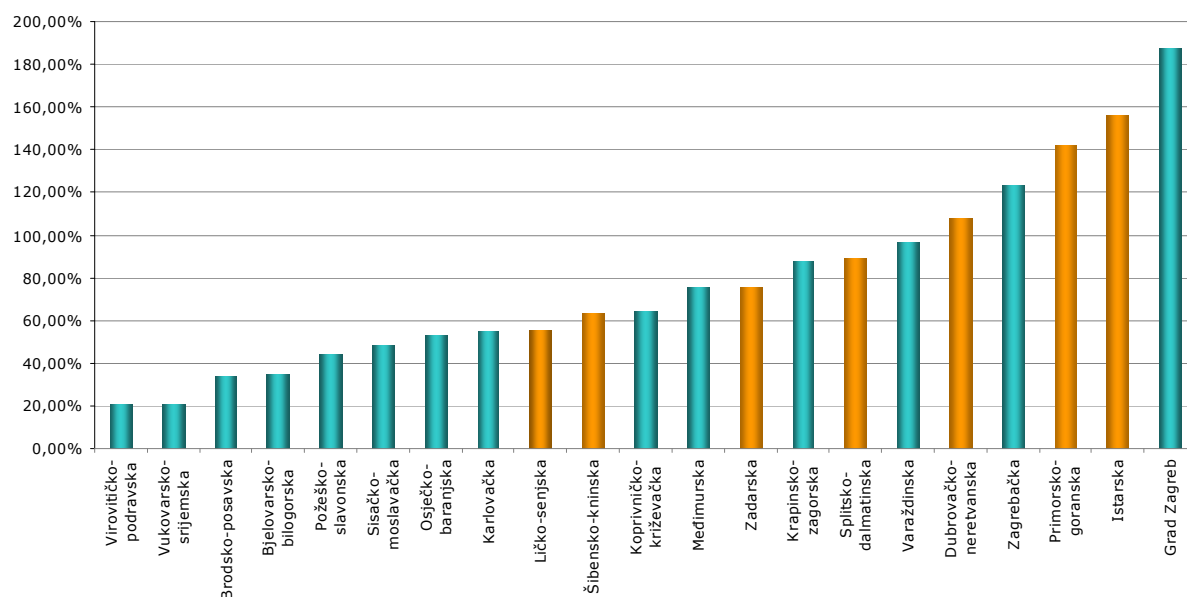
- I. skupinu jedinica regionalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 75% prosjeka RH,
- II. skupinu jedinica regionalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka RH,
- III. skupinu jedinica regionalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100% i 125% prosjeka RH,
- IV. skupinu jedinica regionalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH.

⁵ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 153/2009), Uredba o indeksu razvijenosti (NN 63/10), Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (NN 89/10), [Strategija regionalnog razvoja RH 2011.-2013.](#)

Po veličini indeksa razvijenosti, Županija, uz Grad Zagreb i Istarsku županiju je 3. najrazvijenija županija u RH. Indeks razvijenosti Županije iznosi 142,32%, te obzirom da je vrijednost indeksa veći od 125% prosjeka RH, uz Grad Zagreb i Istarsku županiju, razvrstana u IV. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave.

Na slijedećem grafikonu mogu se pratiti indeksi razvijenosti po županijama RH, uz poseban naglasak na NUTS II. regiju, odnosno županije Jadranske Hrvatske (označeno narančastom bojom).

Grafikon 36. Indeksi razvijenosti po županijama RH



Izvor: sistematizacija RRA PORIN, prema podacima Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva RH, 2010.

Na lokalnoj razini, jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u:

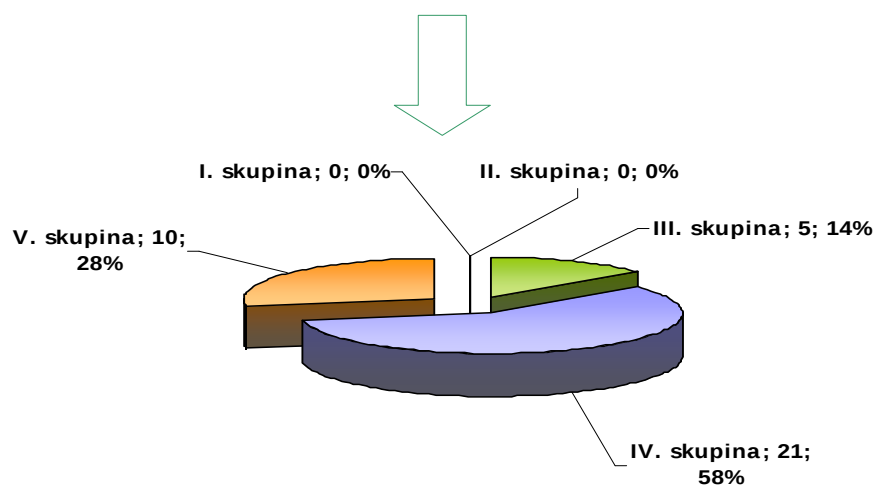
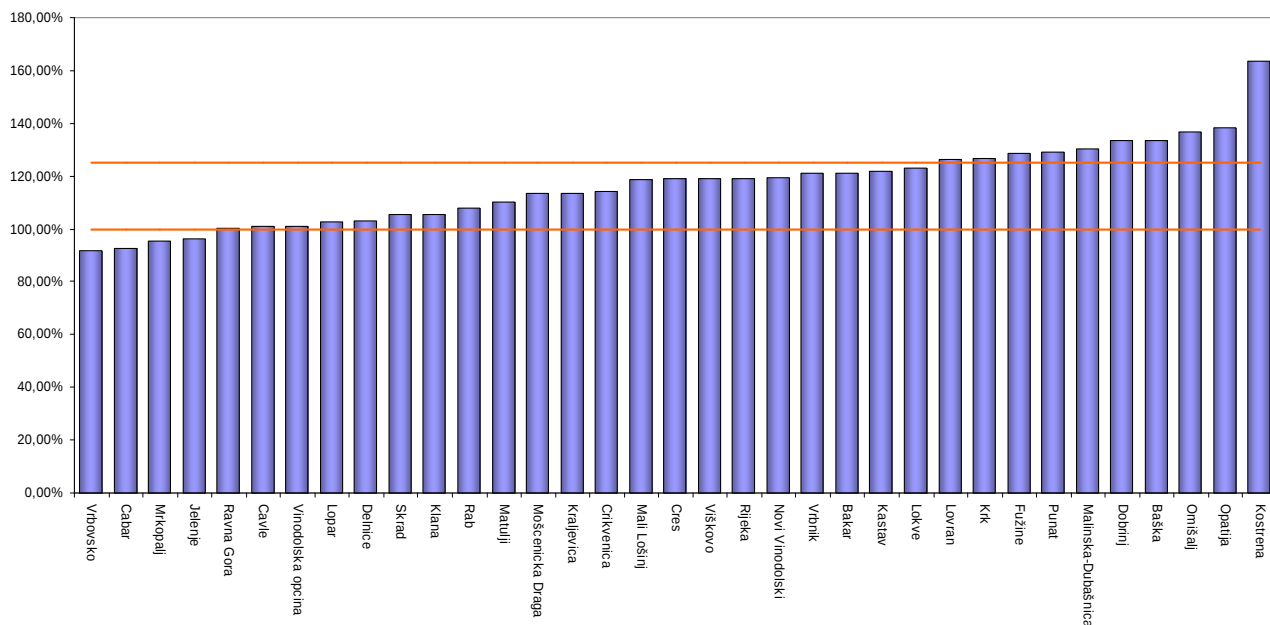
- I. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 50% prosjeka RH,
- II. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka RH,
- III. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka RH,
- IV. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100% i 125% prosjeka RH,
- V. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH.

U Županiji nijedna jedinica lokalne samouprave ne ulazi u I. i II. skupinu i neće dobiti status potpomognutog područja. Državni prosjek nadmašuje 86 posto jedinica lokalne samouprave, a ispod nacionalnog prosjeka nalazi se 5 jedinica lokalne

samouprave (općine: Brod Moravice, Mrkopalj, Jelenje te gradovi Vrbovsko i Čabar) no nijedna ne zaostaje više od deset posto.

Zastupljenost jedinica lokalne samouprave u Županiji razvrstanih po indeksu razvijenosti, može se promatrati na slijedećim grafikonima:

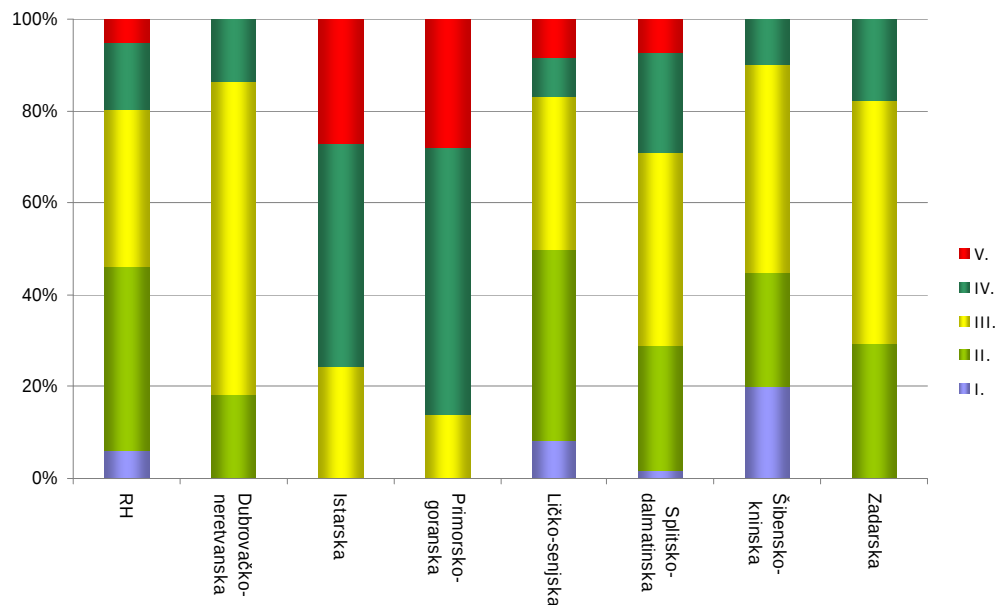
Grafikon 37. Indeksi razvijenosti po JLS u Županiji



Izvor: Sistematizacija RRA Porin, prema podacima Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva RH, 2010.

U usporedbi s RH, Županija ima značajno različitu strukturu razvijenosti jedinica lokalnih samouprava po skupinama, što se može vidjeti na grafu 38.

Grafikon 38. Struktura razvijenosti Županije u usporedbi s RH i županijama Jadranske Hrvatske



Izvor: Sistematizacija RRA Porin, prema podacima Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva RH, 2010.

3.11.3. Razvijenost jedinica lokalne samouprave u odnosu na županijski prosjek

U usporedbi s ostalim županijama, Županija spada u tri najrazvijenije županije u RH. No, unutar Županije postoje značajne razlike u razvijenosti između pojedinih jedinica lokalne samouprave.

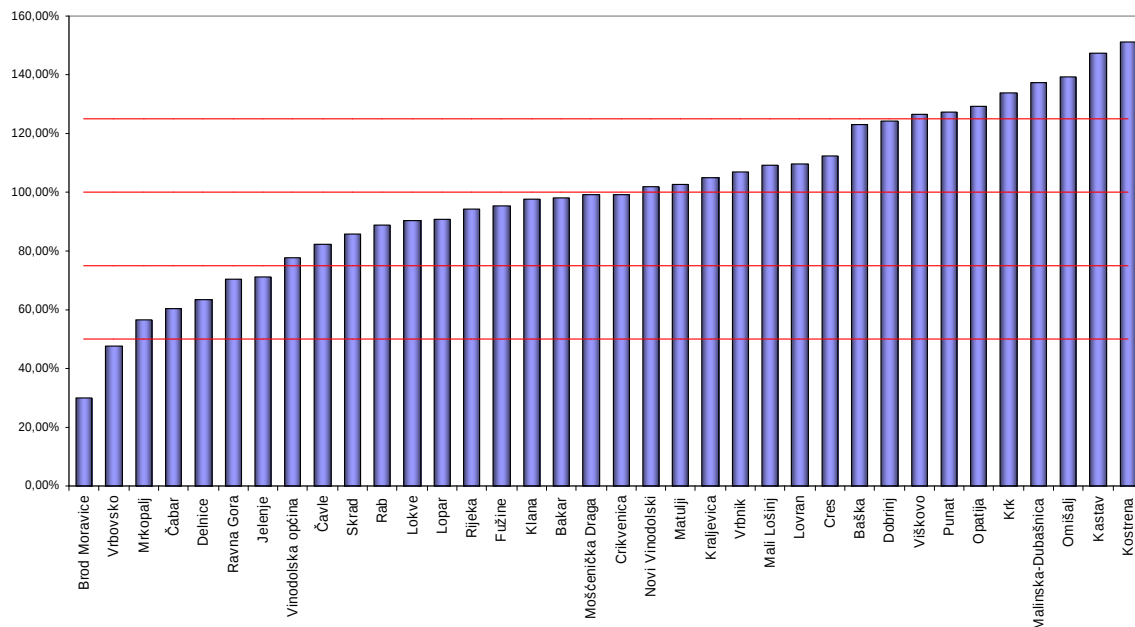
Isto tako, treba naglasiti da se skorim donošenjem Zakona o potpomognutim područjima, ukidaju Zakoni o područjima posebne državne skrbi i Zakon o brdsko – planinskim područjima.

U Županiji nijedna jedinica nije kategorizirana kao područje posebne državne skrbi, no 13 jedinica lokalne samouprave spada u brdsko – planinska područja te na njihovim područjima prema Zakonu o brdsko – planinskim područjima, vrijedi posebni porezni režim, a stanovništvo ostvaruje i posebne povlastice i olakšice. To su gradovi Čabar, Delnice i Vrbovsko te općine: Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Matulji, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Općina Vinodolska. Stečena prava na tim područjima vrijedit će do 2014. godine, a kasnije, obzirom da niti jedna jedinica lokalne samouprave u Županiji neće imati status potpomognutog područja, tih olakšica više neće biti.

U slijedećem grafikonu se mogu pratiti navedene razlike, uzimajući u obzir iste pokazatelje (stope nezaposlenosti, dohotka po stanovniku, izvornih proračunskih prihoda po stanovniku jedinica lokalne, odnosno regionalne samouprave, općeg

kretanja stanovništva, stope obrazovanosti), no, ovaj put ih uspoređujući sa županijskim prosjekom, a ne prosjekom RH.

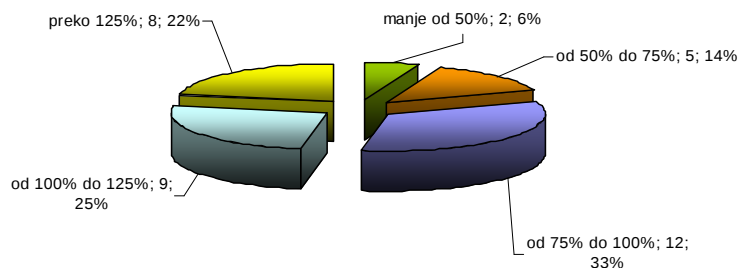
Grafikon 39. Indeks razvijenosti u odnosu na županijski prosjek



Izvor: Upravni odjel za proračun i financije PGŽ, 2010.

U priloženom grafikonu može se vidjeti da unutar Županije postoje značajna odstupanja u razvijenosti. Ukupno 11 jedinica lokalne samouprave zaostaje za županijskim prosjekom, uključujući sve gradove i općine u Gorskom kotaru. Općina Brod Moravice i Vrbovsko zaostaju više od 50% za županijskim prosjekom.

Grafikon 40. Razvijenost JLS u odnosu na županijski prosjek



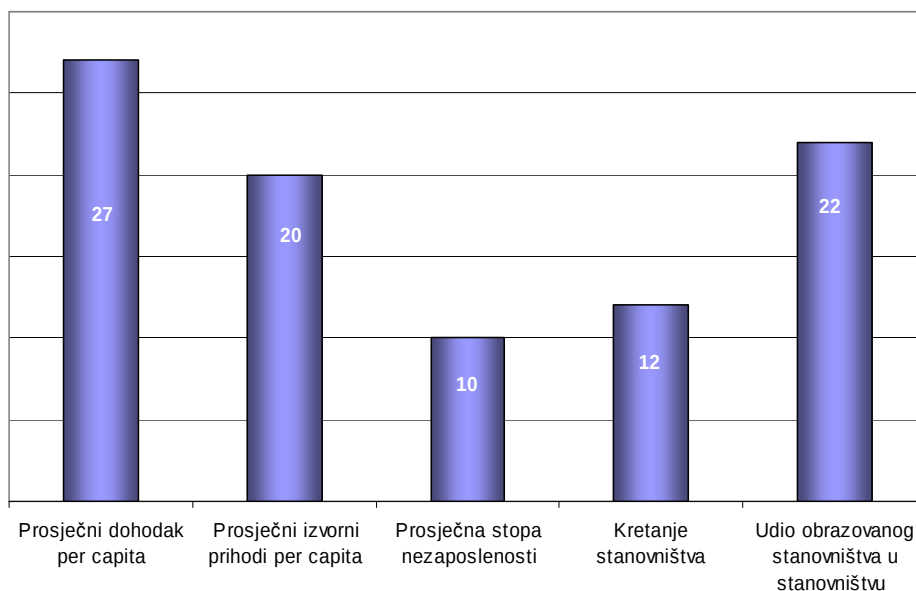
Izvor: Upravni odjel za proračun i financije PGŽ, 2010.

Pojedini pokazatelji koji čine temelj izračunavanja indeksa razvijenosti također upućuju na postojanje značajnih razlika na području Županije:

- prosječni dohodak per capita u razdoblju 2006. – 2008. godini, se kreće od 24.231 kn per capita u Gradu Rabu (ako izuzmemo Općinu Lopar, osnovanu 2006. godine) do 34.109 kn per capita u Gradu Opatiji
- prosječni izvorni prihodi jedinica lokalne samouprave pokazuju gotovo deseterostruku razliku, od 1.510 kn per capita u Gradu Čabru, do visokih 13.139 kn per capita u Općini Kostrena
- prosječna stopa nezaposlenosti iznosi od 3,9% u Općini Lopar do visokih 18,6% u Općini Brod Moravice
- obzirom da se opće kretanje stanovništva izračunava kao omjer usporedivog broja stanovnika jedinica lokalne samouprave u zadnja dva popisa stanovništva, indikativan je pokazatelj da 19 jedinica lokalne samouprave bilježi pad broja stanovnika, od kojih najviše jedinice lokalne samouprave u Gorskom kotaru. Navedeni pokazatelj se kreće od 78,1 za Općinu Mrkopalj do 149,8 u Gradu Kastvu.
- udio obrazovanog stanovništva (udjel stanovništva sa završenom srednjom školom i više u ukupnom stanovništvu dobi od 16 do 65 godina) se kreće od 58,2% u Općini Mrkopalj do 79,7% u Gradu Kastvu.

Sukladno navedenom, slijedeći grafikon prikazuje broj jedinica lokalne samouprave koje zaostaju za županijskim prosjekom.

Grafikon 41 . Broj JLS koje zaostaju za županijskim prosjekom u pojedinim pokazateljima



Izvor: RRA PORIN, 2010.

3.11.4. Financijski kapaciteti proračuna Županije i jedinica lokalne samouprave za provođenje mjera Razvojne strategije

Ovo poglavlje pokušat će dati odgovor na pitanje koliki su prihodi Županije i njezinih jedinica lokalne samouprave i koja je njihova struktura, kakva je struktura proračunskih rashoda prema ekonomskoj i funkcijskoj klasifikaciji, odnosno koliki je financijski potencijal proračuna jedinica lokalne (regionalne) samouprave za financiranje razvojnih projekata i programa. Podaci o lokalnim proračunima između ostaloga odražavaju i snagu lokalnih gospodarstava te upotpunjuju sliku o mogućnostima županijskih, gradskih i općinskih aktera za financiranje razvojnih projekata i programa.

Financiranje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave uređuje se Zakonom o financiranju lokalne samouprave i uprave. Tim se zakonom uređuju izvori sredstava za financiranje poslova iz samoupravnog djelokruga županija, gradova i općina, te prenijeti poslovi državne uprave prema posebnim zakonima. Financijska sredstva za financiranje tih poslova osiguravaju se lokalnim proračunima, a najvažniji izvori prihoda su:

- **vlastiti izvori:** prihodi od vlastite imovine: prihodi od financijske imovine (od kamata na dane zajmove, kamata po vrijednosnim papirima, kamata na depozite, zatezne kamate itd.) i prihodi od nefinancijske imovine (prihodi od zakupa i iznajmljivanja imovine), prihodi od županijskih poreza (porez na nasljedstva i darove, na cestovna i motorna vozila, na plovila, na automate za zabavne igre) odnosno općinskih ili gradskih poreza (porez na potrošnju, na kuće za odmor, na korištenje javnih površina, na tvrtku ili naziv, prirez porezu na dohodak), prihodi od novčanih kazni, administrativnih pristojbi i naknada,
- **udio u zajedničkim porezima** (porezi koje jedinice lokalne samouprave dijele s državom): porez na dohodak – dijeli se između države, općine, grada i županije, na propisani način⁶, uz napomenu da se razlikuje kad je riječ o raspodjeli u općinama i gradovima u području posebne državne skrbi (u Županije nema niti jedne) i brdsko planinskim područjima (3 grada i 10 općina), porez na promet nekretnina – dijeli se između države (40%) i općina i gradova (60%),
- **dotacije iz inozemstva i od subjekata unutar opće države:** radi se uglavnom o pomoći unutar opće države koja se dodjeljuje temeljem kriterija specifičnih za županije i gradove i općine (broj stanovnika, prosjek prihoda proračuna, prosjek rashoda za kapitalne programe i sl.) za područja posebne državne skrbi, brdsko planinska područja, izravnjavanje financiranja decentraliziranih funkcija i za projekte lokalnog razvoja – kad je riječ o Županiji, ti se prihodi uglavnom odnose

⁶ Grad/općine (osim Grada Zagreba)

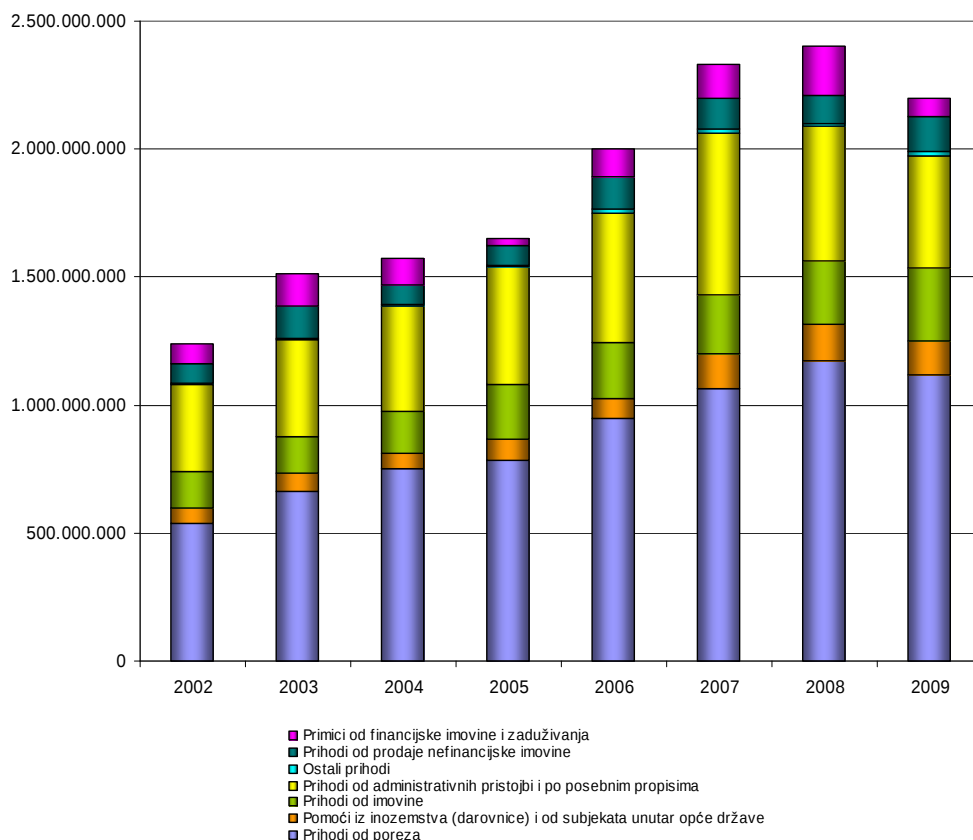
Udio u porezu na dohodak	55%
Udjeli za decentralizirane funkcije (osnovno školstvo i javne vatrogasne postrojbe)	4,4%
Županija	
Udio u porezu na dohodak	15,5
Udjeli za decentralizirane funkcije (osnovno i srednje školstvo, socijalna skrb i zdravstvo)	10,7
Udio pozicije izravnjavanja (pozicija u državnom proračunu)	17,5

na: brdsko planinska područja (za plaćanje povrata poreza na dohodak i u visini poreza na dobit koji se ostvaruje na tom području), i na prihode od pomoći za sufinanciranje razvojnih programa, osigurane izravno iz državnog proračuna ili putem drugih tijela javne vlasti (npr. Hrvatskih voda, Hrvatske banke za obnovu i razvoj, Fonda za regionalni razvoj i dr.),

- **zaduživanje:** JL(R)S se, u skladu sa zakonskom regulativom, dugoročno mogu zaduživati za financiranje gradnje, dogradnje ili preuređenje objekata, nabave opreme i sl. – zaduživanje se kao oblik financiranja može koristiti nakon odobrenja Državnog ureda za reviziju i to na dva načina: uzimanjem zajmova od financijskih i drugih kreditnih institucija i raspisivanjem javnog zajma, izdavanjem obveznica po odobrenju Ministarstva financija. Vlada RH izdaje suglasnost JL(R)S ako ima prihode poslovanja veće od rashoda poslovanja i najviše do 2,3% ukupno ostvarenih prihoda poslovanja svih JL(R)S. JL(R)S mogu davati jamstva korisnicima proračuna i javnim ustanovama ili poduzećima čiji su osnivači ili većinski vlasnici, i zaključivati zajmove do 20% ostvarenih proračunskih prihoda iz prethodne godine.

Na slijedećem grafikonu može se pratiti visina i struktura ukupnih prihoda Županije i svih gradova i općina s njezinog područja u razdoblju od 2002. do 2009. godine.

Grafikon 42. Struktura i visina ukupnog prihoda Županije i svih JLS u Županiji u razdoblju 2002. – 2009.



Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva financija RH, 2010.

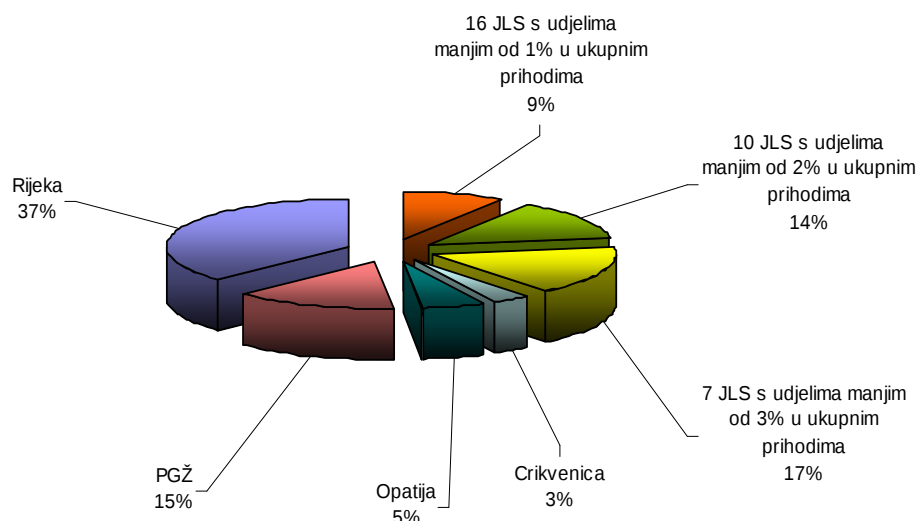
Ukupni prihodi u proračunima Županije te gradova i općina u 2009. godini su iznosili 2.199.167.972 kn, od toga su gradovi ostvarili 1.377.571.406 kn ukupnih prihoda, općine 476.480.248 kn, a Županija 345.116.318 kn ukupnih proračunskih prihoda.

Iz priloženog grafikona je vidljivo da je udio prihoda temeljem pomoći iz inozemstva i od subjekata unutar opće države, na razini ukupnih prihoda Županije i jedinica lokalne samouprave iznimno nizak i u razdoblju od 2002. do 2009. godine se kreće u prosjeku od 5,16%. Na razini županija i jedinica lokalne samouprave Jadranske regije taj prosjek iznosi 9,73%, a na razini svih županija i jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj, prosječan udio pomoći iz inozemstva i od subjekata unutar opće države u ukupnim prihodima, u razdoblju 2002 – 2009. iznosi 13%⁷.

Najveću stavku prihoda čine prihodi od poreza i prihodi od administrativnih pristojbi, slijede prihodi od imovine, prihodi od prodaje imovine, ostali prihodi (prihodi ostvareni obavljanjem poslova na tržištu, kazne i sl.).

Po JL(R)S velika je razlika u visini, ali i strukturi ukupnih prihoda. U ukupnim prihodima, kroz navedeno razdoblje, Grad Rijeka sudjeluje u prosjeku s 37%, Županija s 15%, a ostale jedinice lokalne samouprave imaju udjele u ukupnim proračunskim prihodima kako je prikazano na slijedećem grafikonu.

Grafikon 43. Prosječni udjeli proračunskih prihoda pojedine JLS u ukupnim proračunskim prihodima



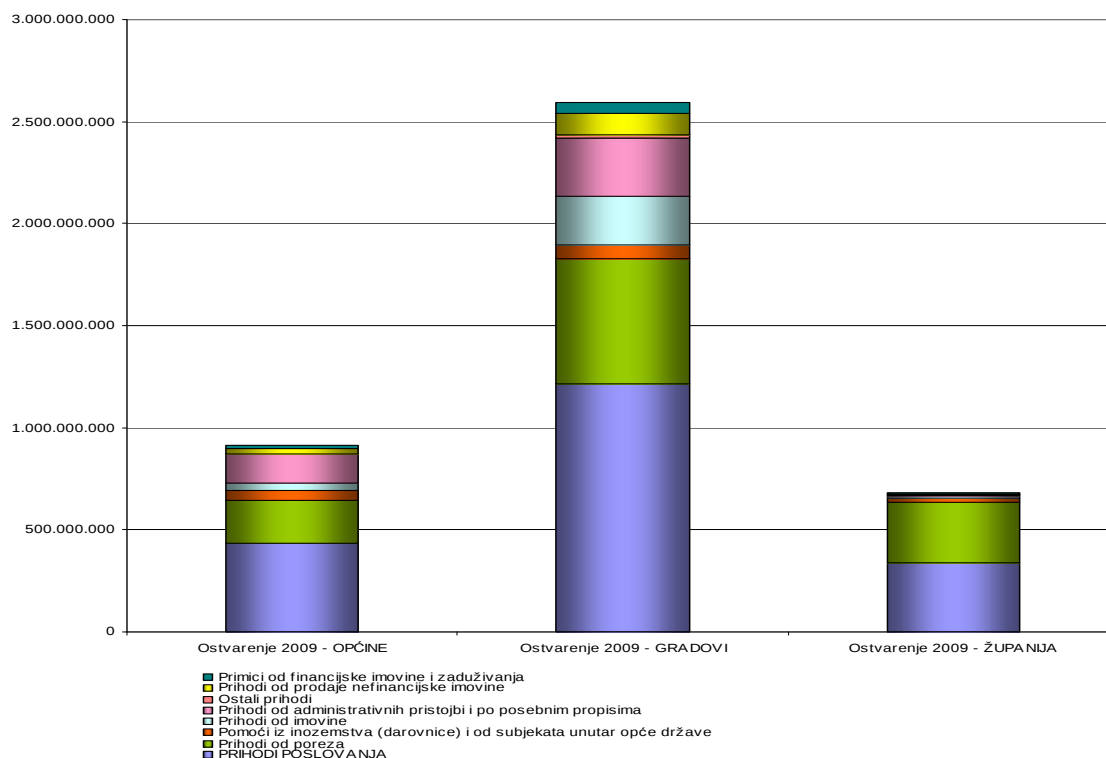
Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva financija RH, 2010.

⁷ Treba naglasiti, kad je riječ o ukupnim prihodima bez pomoći, da navedenom iznosu prihoda temeljem pomoći iz inozemstva, od subjekata unutar opće države, treba dodati i dio poreza na dohodak dobivenog kroz pomoć izravnjavanja za decentralizirane funkcije.

Nakon Grada Rijeke i Županije, slijedeći najveći udjeli proračunskih prihoda su kod Grada Opatije i Grada Crikvenice, dok ostalih 33 JLS imaju udio od 1 % do 3 %.

Na slijedećem grafikonu, mogu se vidjeti razlike u strukturi i visini proračunskih prihoda ostvarenih u 2009. godini, uspoređujući proračune općina, gradova i Županije.

Grafikon 44. Struktura i visina ukupnog prihoda Županije, svih općina i gradova u 2009. godini



Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva financija RH, 2010.

Kako je već navedeno, sukladno zakonskim propisima, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave mogu se financijski zaduživati do 20 % visine proračuna uz suglasnost Ministarstva financija. To često puta predstavlja problem za provedbu razvojnih projekata bez obzira iz kojih izvora financijskih institucija se traži zajam (domaće financijske institucije, Svjetska banka, Europska banka za obnovu i razvoj, Europska investicijska banka).

Slijedeća tablica prikazuje ukupne prihode pojedinih jedinica lokalne samouprave i Županije iz koje je vidljivo da je postojao trend porasta visine proračunskih sredstava do 2008. godine. Za proračune 2009. godine uočava se pad istih što je rezultat krize i recesije hrvatskog i globalnog okruženja.

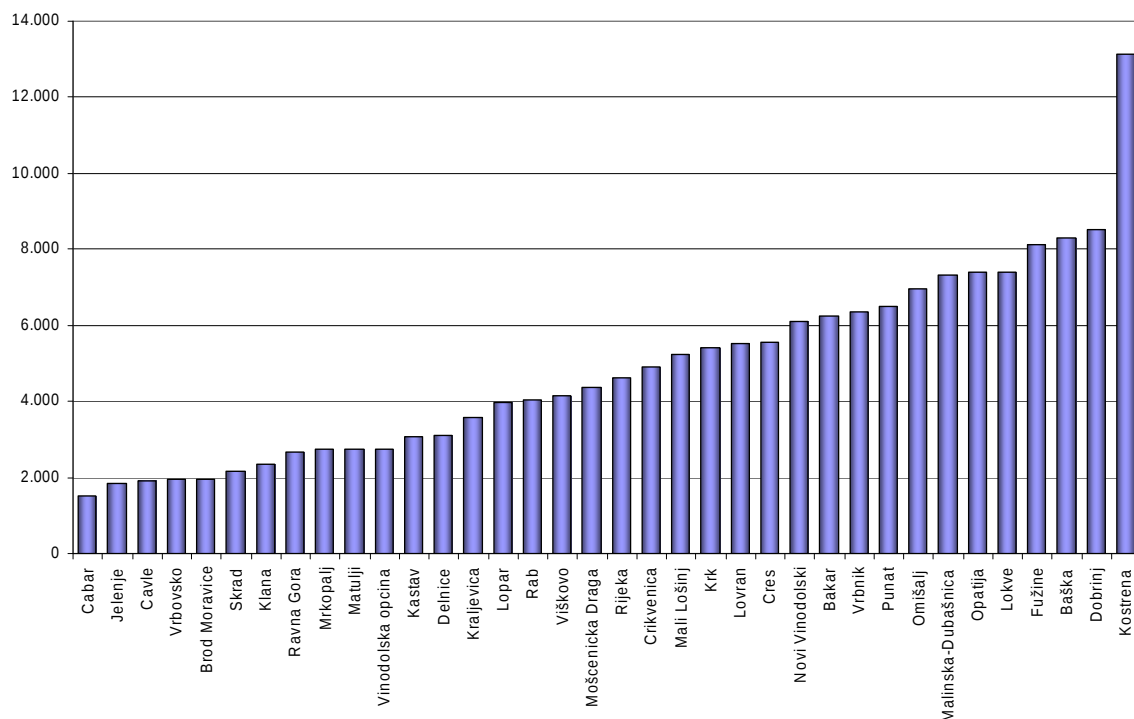
Tablica 11. Ukupni proračunski prihodi Županije te gradova i općina u kunama u razdoblju 2002. – 2009.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Plan 2010	Prosjek 2002-2009
BROD MORAVICE	1.586.307	2.137.157	2.876.360	3.324.668	2.994.708	4.212.367	5.652.010	3.792.616	6.056.000	3.625.799
SKRAD	2.060.830	4.639.575	4.267.304	4.697.570	5.733.582	7.536.844	6.216.183	5.276.393	5.855.000	5.142.587
MRKOPALJ	2.516.870	4.318.521	4.987.673	5.038.660	5.925.899	6.139.590	6.790.453	7.059.642	6.847.000	5.513.812
LOPAR	0	0	0	0	0	6.709.584	12.424.109	17.186.905	14.980.000	5.700.066
LOKVE	1.560.742	2.523.998	7.744.054	10.845.063	10.862.079	9.520.069	10.717.924	4.871.672	5.553.058	7.133.184
MOŠČENIČKA DRAGA	3.296.968	14.281.956	5.559.347	6.213.797	6.157.883	7.618.596	9.954.966	7.118.894	8.356.500	7.617.656
VRBNIK	4.046.785	7.280.619	6.164.352	5.123.281	10.865.221	13.385.264	10.342.859	9.726.086	12.453.480	8.820.883
KLANA	3.176.151	5.589.423	7.207.209	7.876.309	7.738.131	12.300.402	9.312.982	9.579.093	27.694.389	10.052.677
RAVNA GORA	3.663.063	5.953.212	7.829.552	11.249.183	10.339.522	14.074.353	17.414.087	10.963.618	11.000.000	10.276.288
ČABAR	6.008.642	9.054.907	12.571.953	10.177.734	11.951.787	17.965.812	17.309.970	12.926.487	23.000.000	13.440.810
FUŽINE	4.188.580	6.996.830	9.911.870	11.685.044	23.369.447	24.321.446	19.123.971	12.430.116	17.165.260	14.354.729
OPĆINA VINODOLSKA	7.243.747	10.416.992	11.772.699	14.734.965	17.919.805	15.231.128	17.274.037	16.244.538	18.700.000	14.393.101
PUNAT	7.211.738	8.047.680	12.803.416	11.217.101	15.373.344	17.569.490	17.250.736	16.654.730	24.160.000	14.476.471
JELENJE	4.998.613	8.974.957	15.102.055	12.711.884	13.220.356	20.371.117	20.406.413	19.385.294	21.336.130	15.167.424
KRALJEVICA	9.635.048	12.192.177	9.544.018	14.270.577	15.698.443	26.233.018	22.475.880	16.679.554	19.460.000	16.243.191
BAŠKA	10.426.449	14.991.109	14.444.963	16.255.017	14.576.025	20.526.733	15.823.804	15.053.269	32.707.122	17.200.499
VRBOVSKO	7.363.517	12.803.699	16.136.660	16.821.753	20.824.635	29.179.997	26.696.754	22.682.458	23.332.116	19.537.954
LOVRAN	11.371.847	11.186.478	22.249.056	19.624.199	18.947.854	24.346.211	21.684.211	23.980.055	30.747.144	20.459.673
DOBRINJ	12.040.759	18.992.170	16.319.850	24.764.974	24.683.632	25.290.827	22.640.340	19.885.307	19.784.000	20.489.095
CRES	15.586.917	17.821.396	25.337.604	27.013.896	18.273.692	21.197.730	22.286.188	22.583.266	21.730.000	21.314.521
OMIŠALJ	17.533.803	22.575.594	24.550.297	26.418.136	29.504.993	27.265.594	26.945.325	30.942.521	37.075.480	26.979.083
MALINSKA-DUBAŠNICA	14.994.163	23.030.134	29.547.567	27.837.688	31.789.981	38.734.288	37.751.047	33.043.178	26.906.440	29.292.721
ČAVLE	11.506.684	22.709.468	33.418.826	21.126.158	23.538.252	34.384.403	41.598.751	44.984.605	34.701.000	29.774.239
DELNICE	9.101.438	15.034.410	26.934.713	25.418.524	30.701.031	42.704.319	48.450.794	39.155.990	37.869.041	30.596.696
NOVI VINODOLSKI	13.472.062	18.232.944	20.473.448	24.738.069	47.972.924	47.296.240	41.830.542	36.195.927	39.461.700	32.185.984
KASTAV	14.717.895	16.862.755	22.252.601	22.987.694	27.531.628	44.402.581	35.800.031	49.276.276	63.110.730	32.993.577
RAB	43.141.161	32.420.881	30.786.510	38.476.137	44.164.609	42.981.262	50.139.854	44.339.638	48.986.101	41.715.128
VIŠKOVO	20.949.908	22.191.527	28.350.313	36.429.321	45.473.321	63.478.557	54.083.677	51.748.299	55.925.300	42.070.025
KRK	24.345.030	31.089.353	39.041.375	43.393.210	43.644.835	48.053.400	67.636.594	64.639.686	53.692.004	46.170.610
BAKAR	18.273.377	32.318.957	30.334.447	30.772.762	53.134.521	46.668.910	63.106.798	76.040.223	74.160.000	47.201.111
MATULJI	19.219.166	36.894.543	41.921.654	42.824.211	50.500.675	66.099.056	63.990.873	58.857.955	61.415.500	49.080.404
MALI LOŠINJ	29.633.951	40.028.617	37.495.059	50.849.982	50.256.456	53.440.967	64.013.448	56.009.600	71.328.000	50.339.564
KOSTRENA	34.493.733	42.100.849	52.597.212	42.827.932	40.210.904	72.527.665	62.157.400	57.695.462	63.553.000	52.018.240
CRIKVENICA	47.140.983	48.419.749	51.329.316	57.441.358	71.891.488	65.098.783	80.840.170	80.927.454	92.807.010	66.210.701
OPATIJA	65.646.550	78.585.981	82.752.394	80.481.484	125.282.340	115.691.341	116.976.171	127.079.836	128.911.742	102.378.649
PGŽ	198.171.548	219.329.321	231.241.979	250.676.120	290.386.362	319.395.204	344.160.833	345.116.318	337.800.000	281.808.632
RIJEKA	537.906.207	633.313.850	576.752.612	594.530.654	738.001.251	879.538.131	891.921.007	729.035.011	867.950.000	716.549.858
UKUPNO	1.238.231.232	1.513.341.789	1.572.610.318	1.650.875.115	1.999.441.616	2.331.491.279	2.403.201.192	2.199.167.972	2.446.570.247	1.928.325.640

Izvor: Ministarstvo financija RH, 2010.

Zanimljiv podatak su i izvorni proračunski prihodi jedinica lokalne samouprave po stanovniku, što se može vidjeti u slijedećem grafikonu. Općina Kostrena znatno iskače s izvornim prihodima per capita u odnosu na ostale.

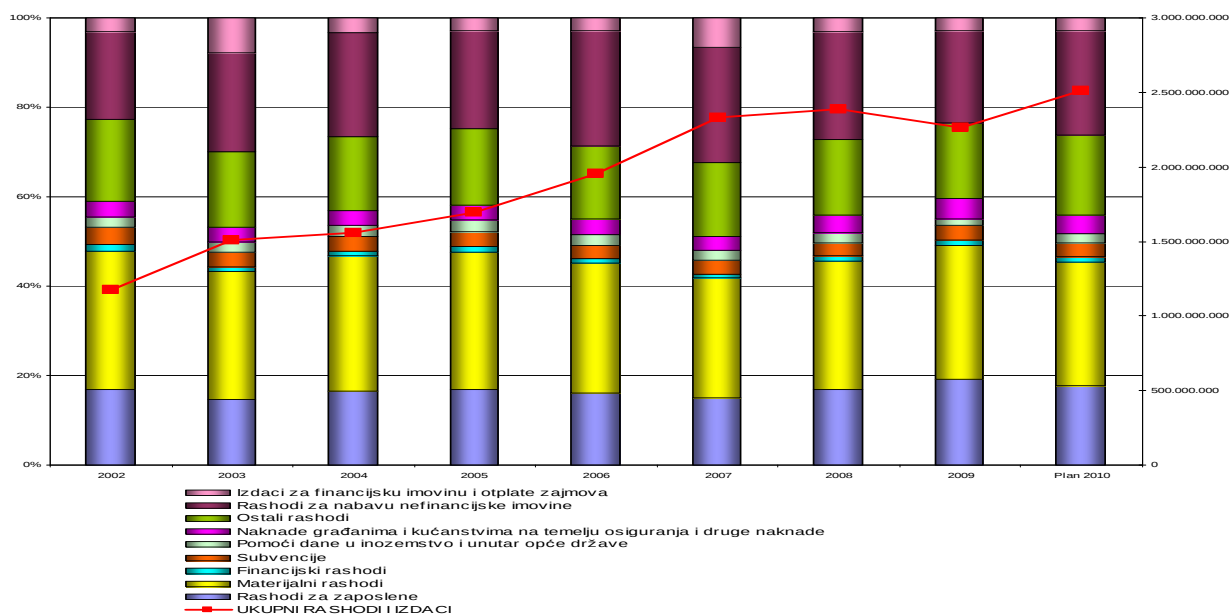
Grafikon 45. Izvorni prihodi per capita u JLS u Županiji (prosjeak 2006.-2008.)



Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva RH, 2010.

U nastavku donosimo prikaz ukupnih proračunskih rashoda Županije i svih njenih jedinica lokalne samouprave, temeljem ekonomske i funkcijske klasifikacije.

Grafikonu 46. Prikaz pojedinih skupina rashoda JLS i Županije – ekonomska klasifikacija u razdoblju 2002.-2009.



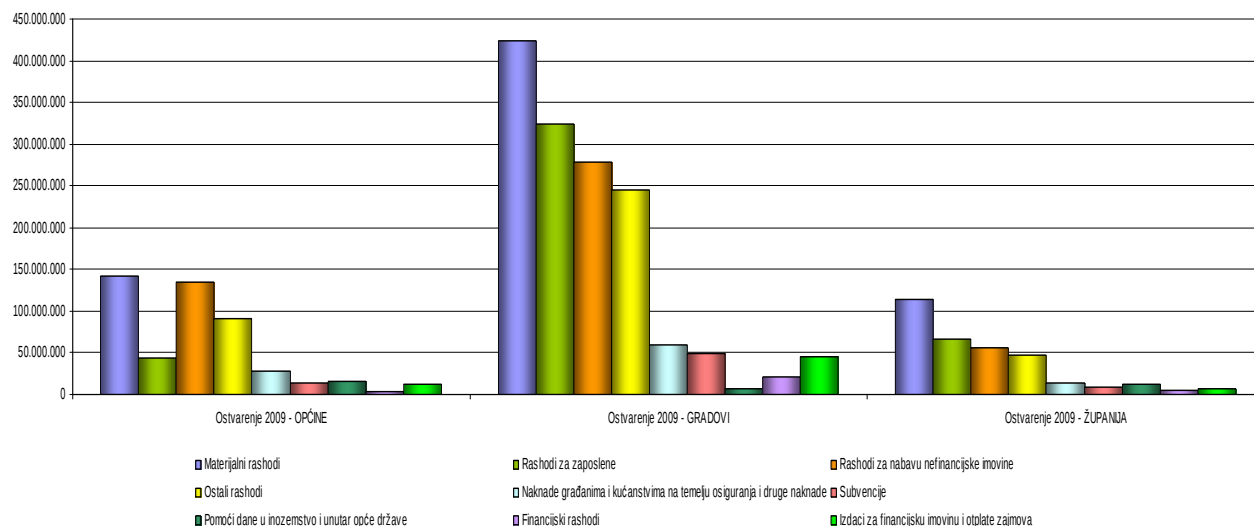
Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva financija RH, 2010.

Najveću stavku rashoda čine rashodi za zaposlene i rashodi za materijalne troškove, no bitno je naglasiti kako je udio slijedećih skupina rashoda također značajan, a koji djelomično predstavljaju i ulaganja u razvojne i investicijske projekte i/ili programe gradova, općina i županije. Radi se o:

- rashodima za nabavu nefinancijske imovine koji u prosjeku čine 23% ukupnih rashoda, a odnose se na :
 - rashode za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine (otkup zemljišta, adaptacija i rekonstrukcija objekata u vlasništvu JL(R)S, priprema lokacija za županijske/gradske/općinske investicije i sl),
 - rashode za nabavu proizvedene dugotrajne imovine (rashodi za kupnju i izgradnju građevinskih objekata, za izradu projekata, ulaganja u informatičku infrastrukturu i sl)
 - rashode za dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini (ulaganja u objekte u vlasništvu JL(R)S i sl)
- ostalim rashodima, koji u prosjeku čine 18% ukupnih rashoda, a između ostalog predstavljaju sredstva za financiranje javnih potreba u kulturi i sportu, na održavanje sportskih objekata, financiranje raznih socijalnih programa, sredstva za suradnju s nevladinim organizacijama, izgradnju objekata komunalne infrastrukture i sl.

Slijedeći grafikon prikazuje razlike u visini i strukturi rashoda općinskih, gradskih i županijskog proračuna.

Grafikon 47. Struktura i visina rashoda općinskih, gradskih i županijskog proračuna u 2009. godini

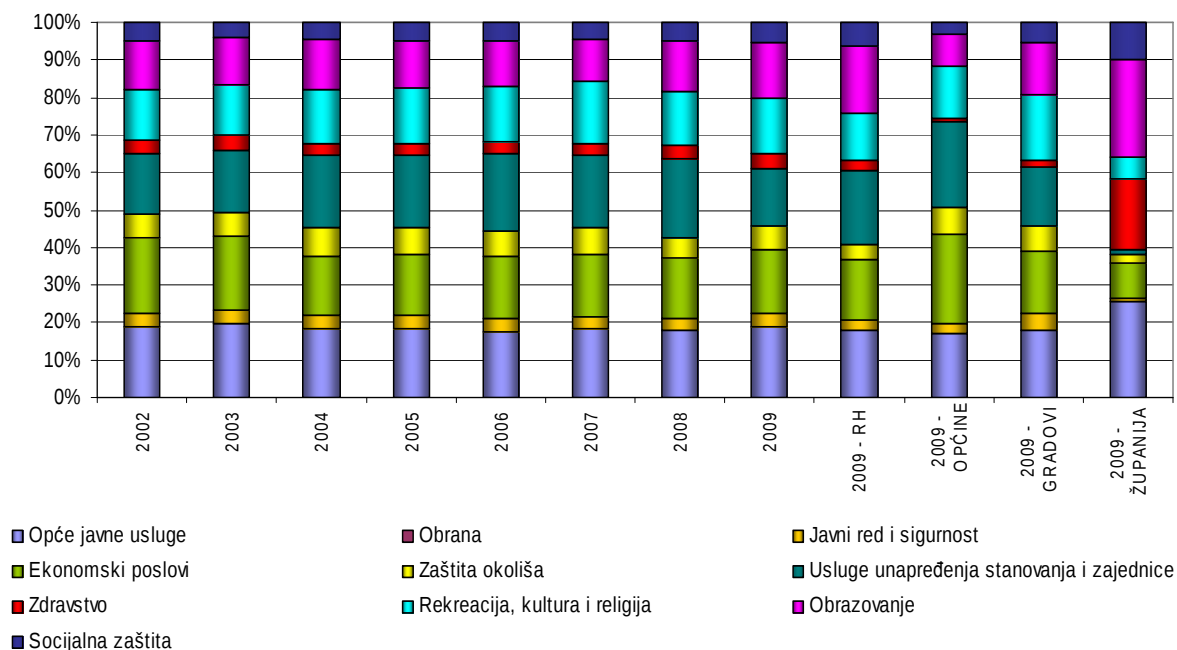


Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva financija RH, 2010.

Grafikon 48 prikazuje ukupne rashode prema funkcijskoj klasifikaciji, te daje usporedbu s raspodjelom ukupnih rashoda prema funkcijskoj klasifikaciji u svim jedinicama lokalne i regionalne samouprave u RH u 2009. godini, na nivou svih općina i gradova u Županiji u 2009. godini i usporedbu s funkcijskom klasifikacijom

rashoda županijskog proračuna u 2009. godini. Struktura rashoda svih jedinica lokalne samouprave u Županiji prema funkcijskoj klasifikaciji je približno jednaka sa strukturom rashoda na nivou svih županija, gradova i općina u RH, no značajno se razlikuje od strukture rashoda prema funkcijskoj klasifikaciji županijskog proračuna, što je rezultat značajnog udjela rashoda za decentralizirane funkcije u županijskom proračunu.

Grafikon 48. Funkcijska klasifikacija ukupnih rashoda JLS u Županiji u razdoblju 2002.-2009.



Izvor: RRA Porin, podaci Ministarstva financija RH, 2010.

U slijedećoj tablici mogu se pratiti određene skupine prihoda i rashoda koje također mogu biti indikatori potencijalnih sredstava za provedbu razvojnih projekata: prihodi od komunalnih naknada i doprinosa, kapitalne potpore unutar općeg proračuna i iz inozemstva, rashodi za nabavu nefinancijske imovine, na nivou ostvarenja u 2009. godini.

Prihodi od komunalnih naknada i doprinosa su izdvojeni iz razloga što čine najveći udio u prihodima čija su sredstva posebnim propisima namijenjena za ulaganje u razvoj. To su: komunalna naknada, komunalni doprinos, naknada za korištenje voda, naknada za priključenje na komunalnu infrastrukturu (osim toga, u cijeni komunalne usluge, sadržan je iznos za financiranje gradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture na području jedinica lokalne samouprave i ta se sredstva doznaju u proračun, koncesije za obavljanje komunalnih djelatnosti, lovozakupnina, šumski doprinos, spomenička renta i sl.), uglavnom u projekte odvodnje voda, čišćenje i održavanje javnih površina, održavanje nerazvrstanih cesta, održavanje groblja i krematorija, održavanje javne rasvjete, gradnju i korištenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, građenja lokalne infrastrukture – vodovoda, kanalizacije, lokalnih cesta i sl.

Tablica 12. Odabir pojedinih prihoda i rashoda ostvarenih u 2009. godini

PRIHODI/RASHODI	ŽUPANIJA	GRADOVI- SKUPNO	OPĆINE- SKUPNO	SVEUKUPNO
PRIHODI				
Kapitalne pomoći iz inozemstva	0,00	4.870.530,00	0,00	4.870.530,00
Kapitalne pomoći iz proračuna	593.804,00	28.369.085,00	19.166.505,00	48.129.394,00
Kapitalne pomoći od ostalih subjekata unutar opće države	3.036.319,00	11.101.082,00	1.033.475,00	15.170.876,00
Komunalni doprinosi i dr	0,00	222.473.811,00	105.422.509,00	327.896.320,00
RASHODI				
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	56.859.033,00	277.973.512,00	134.327.446,00	469.159.991,00

Izvor: sistematizacija RRA Porin, Podaci Ministarstva financija RH, 2010.

Rashodi za nabavu financijske imovine čine 28% ostvarenih rashoda općina, 19% ostvarenih rashoda gradova i 11% ostvarenih rashoda Županije.

Tu svakako treba naglasiti i problem financiranja decentraliziranih funkcija – javno vatrogastvo je jedina javna funkcija koja je u potpunosti decentralizirana budući su svi rashodi u nadležnosti financiranja lokalne samouprave. U razdoblju od 2001. do 2009. godine rastu ukupna sredstva za financiranje decentraliziranih funkcija – iako se u tom periodu postupno povećavalo učešće jedinica lokalne (područne) samouprave u dodatnom udjelu u prihodu od poreza na dohodak za financiranje decentraliziranih funkcija, a smanjivalo učešće države u prihodima od poreza na dohodak za potpore izravnjavanja, i dalje lokalne jedinice ne mogu bez potpora izravnjavanja financirati decentralizirane funkcije. Uz to, ustanove koje obavljaju decentralizirane funkcije, trebaju donijeti svoje financijske planove, no ne sudjeluju u krajnjem izračunu sredstava državne pomoći izravnjavanja⁸.

U vezi županijskog proračuna također treba naglasiti ulogu Županije i jedinica lokalne samouprave kao nositelja regionalnog i lokalnog razvoja, uz istovremeno nedovoljna sredstva za financiranje razvojnih projekata gdje je razvidno da njihova važna razvojna uloga nema dovoljnu podršku u proračunskim prihodima.

U kontekstu financiranja razvojnih projekata europskim strukturnim i kohezijskim fondom, treba naglasiti da je za uspješno povlačenje EU sredstava nužno već u ovom trenutku početi s pripremom dokumentacije za projekte koje se želi sufinancirati EU fondovima. Sama priprema projektne dokumentacije koja u slučaju velikih investicijskih projekata može iznositi do 5 % (pa čak i nešto više) ukupne vrijednosti projekta, izvan je financijskih mogućnosti jedinica regionalne i lokalne samouprave, a mogućnost provedbe takvih projekata vrlo upitna uzme li se u obzir činjenica da za sve projekte sufinancirane iz Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda, korisnici bespovratnih sredstava moraju osigurati i vlastito sufinanciranje koje u slučaju velikih investicijskih projekata iznosi od 30 do 40% ukupne vrijednosti

⁸ Ekonomski institut Zagreb: Analitičke podloge za učinkovitu decentralizaciju u RH, Zagreb, 2010. godina

projekta. Svemu ovome potrebno je nadodati i nužnost dugoročnog osiguranja visoko stručnog kadra regionalne i lokalne samouprave, što također iziskuje sredstva.

3.11.5. Institucionalni kapaciteti upravljanja razvojem

3.11.5.1. Županija i jedinice lokalne samouprave

Pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu je jedno od temeljnih ustavnih prava koje se jamči građanima, a ostvaruje se putem lokalnih, odnosno područnih (regionalnih) predstavničkih tijela izabranih na slobodnim tajnim izborima.

Ustavom RH određeno je da su jedinice lokalne samouprave općine i gradovi, dok su jedinice područne (regionalne) samouprave županije. Poslovi lokalnog i područnog (regionalnog) djelokruga uređeni su zakonom, vodeći računa da se prilikom dodjeljivanja tih poslova prednost da onim tijelima koja su najbliža građanima.

Prema odredbama Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, županija je jedinica područne (regionalne) samouprave čije područje predstavlja prirodnu, povijesnu, prometnu, gospodarsku, društvenu i samoupravnu cjelinu.

U svom samoupravnom djelokrugu Županija obavlja poslove od područnog (regionalnog) značenja, a osobito poslove koji se odnose na:

- obrazovanje
- zdravstvo
- prostorno i urbanističko planiranje
- gospodarski razvoj
- promet i prometnu infrastrukturu
- održavanje javnih cesta
- planiranje i razvoj mreža obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.
- Izdavanje akata prostornog uređenja i gradnje za područje Županije, a izvan područja Grada Rijeke
- ostale poslove sukladno posebnim propisima

Posebnim zakonima kojima se uređuju navedene djelatnosti, određuju se poslovi čije je obavljanje županija dužna organizirati te poslovi koje Županija može obavljati.

Predstavničko tijelo Županije je Županijska skupština, a čine ju članovi koje su neposredno izabrali građani. Županijska skupština donosi akte u okviru djelokruga područne (regionalne) samouprave, te obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom i statutom Županije.

Izvršno tijelo Županije je Župan kojeg također građani neposredno biraju. Župan priprema prijedloge općih akata, donosi akte, upravlja nekretninama i pokretninama u vlasništvu Županije, te obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom i statutom Županije.

Poslove iz samoupravnog djelokruga područne (regionalne) samouprave obavljaju upravni odjeli i službe koje ustrojava predstavničko tijelo posebnim općim aktom. Upravna tijela u Županiji:

1. Ured Županije
2. Upravni odjel za proračun, financije i nabavu
3. Upravni odjel za graditeljstvo i zaštitu okoliša
4. Upravni odjel za zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb
5. Upravni odjel za obrazovanje, kulturu i sport
6. Upravni odjel za imovinu i zajedničke poslove
7. Upravni odjel za pomorstvo, promet i veze
8. Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i poljoprivredu
9. Upravni odjel za razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima

Tijekom 2001. godine, donošenjem novog Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, sukladno usvojenim promjenama Ustava RH, stvorene su pretpostavke za početnu decentralizaciju funkcija. Proces prijenosa poslova, nadležnosti i ovlasti s državne razine na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao nositelja vlasti na lokalnoj razini, započeo je u područjima koja su temeljem ustavnih odredaba u njihovom izvornom samoupravnom djelokrugu (odgoj, obrazovanje, zdravstvo, kultura i socijalna skrb). Prijenos poslova u navedenim područjima započeo je nakon donošenja posebnih zakona koji se odnose na ta područja. Navedenu decentralizaciju poslova pratila je i određena fiskalna decentralizacija putem povećanja udjela lokalne samouprave u porezu na dohodak. Međutim, time nisu osigurana dostatna sredstva za obavljanje prenesenih poslova.

Isti je problem nastao i kod prijenosa poslova za izdavanje akata prostornog uređenja i gradnje za područje Županije, a izvan područja Grada Rijeke. Decentralizaciju poslova nije pratila i odgovarajuća fiskalna decentralizacija.

Od 2001. godine do danas samo je djelomično proveden proces decentralizacije funkcija, stoga županije nisu preuzele ulogu nositelja regionalnog razvoja na svom području i mjesta na kojem se odlučuje o lokalnim potrebama i interesima svojih građana. Procese dekoncentracije uprave, osnaživanja fiskalnih kapaciteta županije i policentričnog razvoja RH, praktično tek treba započeti.

Jedinice lokalne samouprave su općine i gradovi. Uvodno je već navedeno da u Županiji ima 22 općine i 14 gradova. Jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove iz lokalnog djelokruga kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a osobito poslove koji se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanja,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- komunalne djelatnosti,
- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i sport,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,
- protupožarnu i civilnu zaštitu

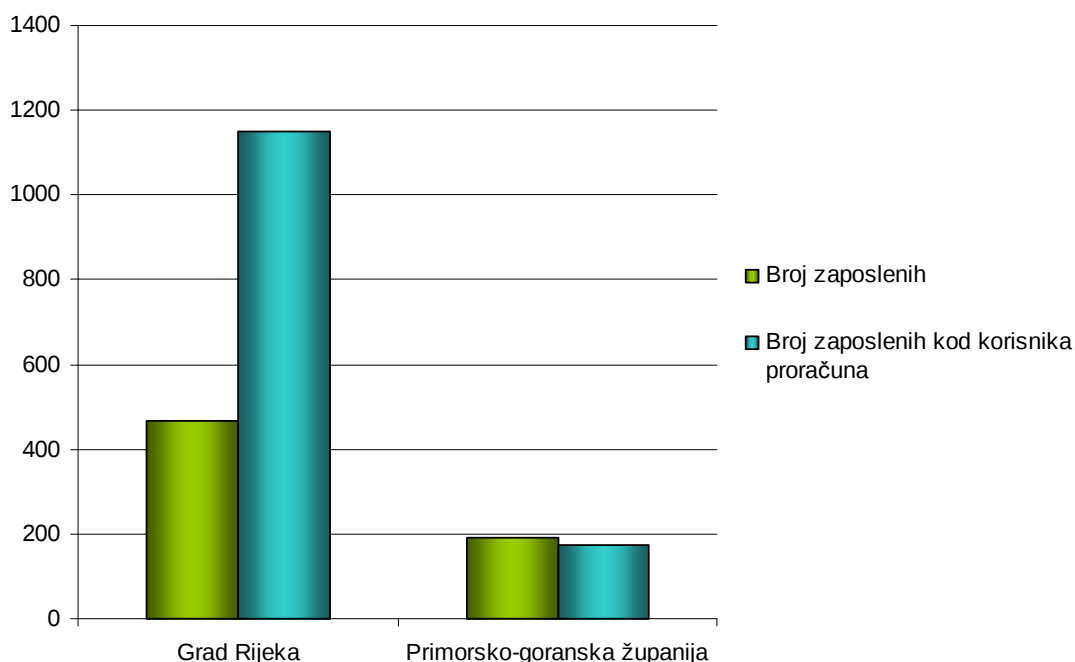
U 2005. godini uvedena je nova kategorija jedinica lokalne samouprave: veliki gradovi. Ta kategorija obuhvaća gradove koji su gospodarska, financijska, kulturna, zdravstvena, prometna i znanstvena središta šireg okruženja, i koji imaju iznad 35.000 stanovnika. Uz uobičajena pitanja koja spadaju u samoupravni djelokrug jedinica lokalne samouprave, veliki gradovi također obavljaju zadaće povezane s održavanjem javnih cesta, izdavanjem građevinskih i lokacijskih dozvola, drugim zadacima povezanim s građenjem, te provedbom prostorno planske dokumentacije za njihovo područje. U Županiji to je Grad Rijeka.

▪ Zaposleni u jedinicama lokalne samouprave i Županiji

U Županiji postoji 36 jedinica lokalne samouprave. Jedinice lokalne samouprave i Županija imaju ukupno 1227 zaposlenih, a još je 2060 zaposlenih kod korisnika proračuna. Broj zaposlenih po jedinicama lokalne samouprave dan je grafikonima 39 i 40.

Grafikon 49 pokazuje odnos zapošljavanja kod Grada Rijeke i Županije te njihovih korisnika.

Grafikon 49. Broj zaposlenih u Gradu Rijeci i Županiji

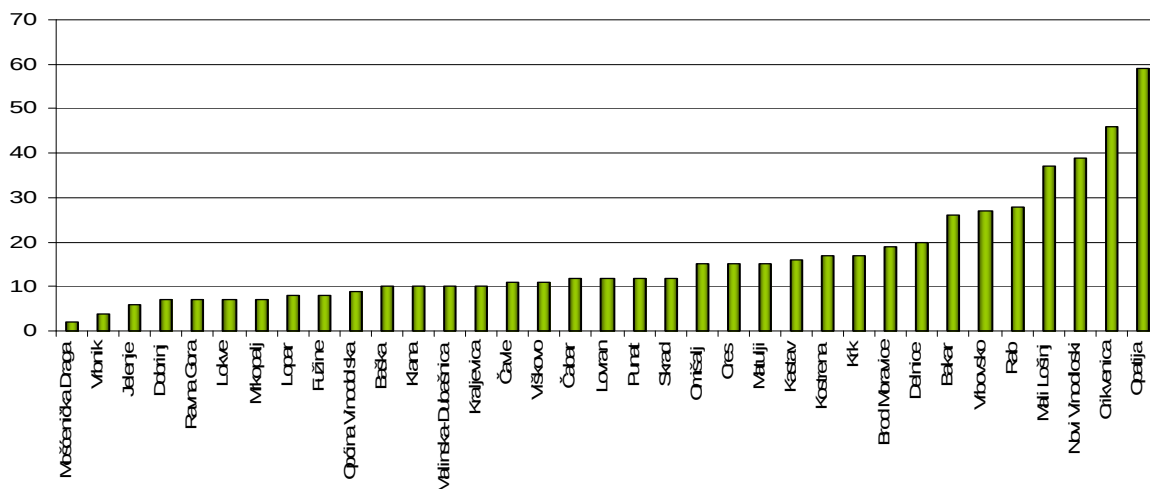


Izvor: Ministarstvo financija, 2010.

Iz pregleda u grafikonu 50 može se uočiti da najveći broj zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave ima Grad Opatija, a slijede Grad Crikvenica, Grad Novi Vinodolski, Grad Mali Lošinj, Grad Rab, Grad Vrbovsko i Grad Bakar. Kod 10 općina zaposleno je manje od 10 zaposlenika.

Najviše je zaposlenih u Gradu Rijeci (465), a najmanje Mošćeničkoj Dragi (2).

Grafikon 50. Broj zaposlenih u JLS (osim Grada Rijeke)



Izvor: Ministarstvo financija, 2010.

3.11.5.2. Ostale institucije na području Županije

▪ Regionalna razvojna agencija Porin d.o.o. /RRA PORIN

Regionalna razvojna agencija osnovana je 1996. godine od kada se neprestano razvija kao potporna institucija za razvoj malog i srednjeg poduzetništva, a od 2004. godine kao razvojna agencija. Predstavlja objedinjene aktivnosti za cjelokupan regionalni razvoj na području županije i šire u Hrvatskoj. Osnovana je da bi davala sustavnu potporu u pokretanju i daljnjem razvitku županije te njenim gospodarskim subjektima.

Cilj: Stvaranje što većeg broja novih poduzetnika i kreiranja novog zapošljavanja uz poticaj novih investicija u regiji.

Misija: Poticanje regionalnog razvoja.

RRA PORIN promiče i realizira projekte regionalnog gospodarskog razvoja i stvara poduzetničku klimu, promovira regionalne potencijale u cilju daljnjeg rasta i razvoja regije i gospodarskih subjekata kroz planiranje i upravljanje održivim razvojem te suradnjom s domaćim i stranim ulagačima. Osnovne odrednice djelovanja RRA PORIN su poticanje i razvoj gospodarskih aktivnosti u cijeloj regiji, a poglavito područja s neiskorištenim prirodnim i potencijalnim resursima, tehnološkog razvoja, porasta konkurentnosti, odnosno poboljšanja prilagođenosti gospodarskih subjekata svjetskom tržištu i povećanja izvoza, poticanja inozemnih ulaganja itd.

U Gorskom kotaru djeluju Poduzetnički centar Vrbovsko i Poduzetnički inkubator Skrad te Lokalna akcijska grupa Gorski kotar.

▪ **Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o. SKRAD**

PINS je osnovan 1997. godine s ciljem stvaranja što većeg broja poduzetnika s dobrim programima, kojima će se omogućiti najprije opstanak, a potom nesmetan razvoj. PINS je do prosinca 2010. bio regionalni poduzetnički inkubator za cijeli Gorski kotar, a od prosinca 2010. godine preimenovan je u Lokalnu razvojnu agenciju. Osnivač je Općina Skrad. Zadaća PINS-a je pretvaranje poduzetničkih ideja u poduzetničke projekte čiji nositelji su osobe koje žele bilo koju vrstu vlastitog poslovanja (obrt, trgovačko društvo).

▪ **LAG Gorski kotar**

Udruga LAG Gorski kotar osnovana je 2009. godine s ciljem promicanja održivog ruralnog razvoja i unapređenja inicijativa i interesa od važnosti za područje Gorskog kotara.

LAG Gorski kotar nastao je na načelima LEADER Programa koji se odnosi na razvoj ruralnog prostora EU, temelji se na mobiliziranju i provedbi lokalnog razvoja u ruralnim zajednicama kroz lokalna partnerstva iz gospodarskog, društvenog i civilnog sektora (lokalne akcijske grupe – LAG-ove).

LAG Gorski kotar pokušava putem LEADER metodologije razvoja ruralnih područja, koja je proteklih desetljeća uspješno razvijana na području EU, otvoriti novu i perspektivnu mogućnost razvoja Gorskog kotara. Perspektiva se krije u mogućnosti korištenja sredstava iz Leader fonda za razvoj ruralnih krajeva EU. Radi se u principu o okupljanju što većeg broja stanovnika Gorskog kotara, odnosno, uspostavi i razvoju veza između aktivnosti koje doprinose gospodarskom razvoju tog prostora. Namjera mu je pomoći građanima, grupama, tvrtkama i drugim nositeljima razvoja u ruralnom prostoru da razmotre potencijal svojeg područja te potaknu provedbu integriranih strategija i programa održivog razvoja. LAG predstavlja sve društvene segmente zainteresirane za razvoj - predstavnike lokalnih i regionalnih vlasti, privatnog sektora te civilnog društva.

Ukoliko se žele privući sredstva iz budućeg LEADER programa, bit će potrebno osnovati još nekoliko LAG-ova na području Županije. No, već sada putem korištenja IPARD programa - mjera 301, može se kod valorizacije projekata postići gotovo 1/3 bodova više za pojedinu jedinicu lokalne samouprave, ako postoji LAG na njezinom području.

▪ **Poduzetnički centar Vinodol d.o.o.**

Centar je osnovan je 2007. godine, od strane dvije jedinice lokalne samouprave - Grada Novi Vinodolski i Općine Vinodolske u jednakim osnivačkim udjelima, djeluje operativno na dvije lokacije - sa sjedištem u Novom Vinodolskom i infopunktu u Bribiru. Svrha osnivanja centra je preuzimanje vodeće uloge u gospodarskom razvoju i poticanju poduzetništva na područje Vinodola, koji obuhvaća područje obje jedinice lokalne samouprave - osnivača centra.

▪ **Poduzetnički centar Vrbovsko**

Osnovan 2007. godine s ciljem pružanja potpore poduzetnicima na području Grada Vrbovsko u poduzetničkim kreditima i razvoja poslovnoj zone.

▪ **Tehnološko inovacijski centar Rijeka**

Tehnološko-inovacijski centar Rijeka d.o.o. (TIC) je znanstveno tehnološki inkubator koji pomaže poduzetnicima da osnuju poduzeće za razvoj proizvoda ili usluga koje se temelje na višoj ili visokoj tehnologiji te im omogućuje rast i razvoj. Ideja je nastala na Sveučilištu u Rijeci 1996.g. po uzoru na tehnološke centre u Njemačkoj.

▪ **Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu**

Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu Primorsko-goranske županije osnovali su 2000. godine Općine i Gradovi Primorsko-goranske županije: Brod Moravice, Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska, Viškovo, Čabar, Delnice, Kastav, Vrbovsko i Primorsko-goranska županija. Centru su pristupili kao pridruženi članovi Općina Matulji, Grad Bakar i Grad Novi Vinodolski - u 2009. godini imao je ukupno šesnaest članova osnivača i tri pridružena člana. Centar provodi niz programa vezanih uz ruralni razvoj i razvoj poljoprivrede na području Županije.

▪ **REA Kvarner – regionalna energetska agencija**

REA Kvarner je centralna agencija za koordinaciju i podršku svim subjektima na regionalnoj razini koji su povezani s energetskom učinkovitošću i obnovljivim izvorima energije. Partneri u radu i ciljna tržišta su korisnici energije, tijela lokalne i regionalne samouprave, proizvođači i distributeri tehnologija, projektni uredi i izvođačke tvrtke. Cilj je razvijati veliki broj usluga, projekata i servisa na području racionalne upotrebe energije u stanovanju, transportu, industriji, primjene obnovljivih izvora energije, sunca, vjetra, biomase i na taj način podizati svijest o značenju i koristima energetske uštede i očuvanja okoliša i povećati udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije u Županiji.

▪ **Znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci d.o.o. (STeP Ri)**

STeP Ri (akronim nastao od engleskog naziva Science and Technology Park of the University of Rijeka) prvi je znanstveno-tehnološki park u Hrvatskoj, a osnovan je 2008. godine na inicijativu Sveučilišta u Rijeci koju su podržali Grad Rijeka i Županija kao partneri. Ciljevi STeP-a Ri su inkubacija novonastalih, na znanju baziranih tvrtki kao i zaštita novonastalog intelektualnog vlasništva. Taj se proces skraćeno opisuje terminom transfer tehnologija (TT), a odvijat će se između Sveučilišta i gospodarskog sektora.

▪ **Javna ustanova "Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije"**

Javna ustanova osnovana je za obavljanje djelatnosti prostornog uređenja za županiju. Djelatnost Javne ustanove određena je Zakonom i obuhvaća:

- izradu i praćenje provedbe dokumenata prostornog uređenja područne (regionalne) razine,
- izradu izvješća o stanju u prostoru županije,
- vođenje registra podataka u okviru informacijskog sustava prostornog uređenja,

- pripremanje polazišta za izradu odnosno stavljanje izvan snage prostornih planova užih područja,
- izdavanje mišljenja u postupku izrade i donošenja dokumenata prostornog uređenja,
- izradu prostornih planova velikog grada, gradova i općina i urbanističkih planova uređenja ako mu izradu tih planova povjeri nadležno ministarstvo ili Županija,
- obavljanje stručno analitičkih poslova iz područja prostornog uređenja ako mu obavljanje tih poslova povjeri nadležno ministarstvo ili Županija.

▪ **Ekoplus d.o.o. – trgovačko društvo za gospodarenje otpadom**

Ekoplus je osnovan s osnovnim zadatkom koncipiranja, pripreme i izgradnje te upravljanja novim, integralnim sustavom gospodarenja otpadom na području cijele Županije. Uspostava cjelovitog sustava postupanja s komunalnim i neopasnim proizvodnim otpadom podrazumijeva izgradnju triju osnovnih elemenata: radne zone i odlagališnog prostora na lokalitetu Mariščina, postrojenja za mehaničko-biološku obradu nesortiranog komunalnog otpada, pet pretovarnih stanica na području Županije – Cres, Krk, Rab, Novi Vinodolski i Delnice, koji se istovremeno moraju staviti u funkciju.

To je potpuno u skladu sa "Strategijom gospodarenja otpadom Republike Hrvatske" koja nalaže da se u roku od pet godina ustroje regionalni sustavi, saniraju i zatvore sva postojeća legalna odlagališta, a u slučaju Županije posebno je važna činjenica da ubuduće na otocima neće biti dopušteno trajno odlaganje otpada bilo koje vrste.

▪ **Goranski sportski centar »Runolist«**

Osnovan je 2002. godine sa sjedištem u Delnicama. Osnivači su Županija i Grad Delnice s primarnim ciljem održavanja i korištenja sportske dvorane i bazena te ostalih delničkih sportskih terena. Tvrtka GSC »Runolist« danas upravlja klizalištem, sportskom dvoranom i bazenom u Delnicama, no povezujući i uključujući sportske objekte čitavog Gorskog Kotara.

▪ **Zaklada Sveučilišta u Rijeci**

Svrha Zaklade je trajno pružanje novčane potpore akademskoj zajednici i promocija sljedećih aktivnosti: podrška znanstveno-istraživačkim projektima, programima i novim studijima na Sveučilištu i u cijeloj akademskoj zajednici, podrška projektima koji su bitni za gospodarski i društveni razvoj lokalne i područne (regionalne) zajednice, podrška u osnivanju novih studija, posebice poslijediplomskih, podrška projektima transformacije nastavnih programa i prilagodba sustavu ECTS, fond za gostujuće profesore i za nastavnike koji su bitni za održavanje postojećih i otvaranje novih studija i za pokretanje znanstveno-istraživačkih projekata, podrška kolaborativnim znanstveno-istraživačkim projektima, podrška istraživanjima koja imaju lokalno, područno (regionalno) i globalno značenje u poboljšanju zdravstvene zaštite, zaštiti okoliša, poticanju održivog ekonomskog razvitka i uvođenju i razvijanju novih tehnologija, razvijanje centra izvrsnosti, obogaćivanje knjižnica i poboljšanje knjižničkog standarda; potpora djelatnicima Sveučilišta u znanstveno-nastavnim i suradničkim zvanjima za njihovo znanstveno i stručno usavršavanje; nagrađivanje značajnih dostignuća na području znanosti i umjetnosti; podrška u izdavačkoj djelatnosti na području znanosti i umjetnosti, objavljivanje udžbenika, knjiga i monografija važnih za unapređenje nastave i znanstvenog rada na Sveučilištu.

▪ Upravljanje zaštićenim područjima

Država, županije ili gradovi/općine zaštićenim područjima dakle ne upravljaju izravno, već to u njihovo ime čine namjenske javne ustanove koje država i županije moraju, a općine mogu osnivati. Javne ustanove predstavljaju posebne oblike pravnih osoba koje se osnivaju radi trajnog obavljanja pojedinih djelatnosti od posebnog društvenog interesa, ukoliko se takve djelatnosti ne obavljaju radi stjecanja dobiti. Na području Županije zasad su ustanovljene i djeluju tri takve ustanove:

- **Javna ustanova Nacionalni park Risnjak** provodi brigu i upravljanje nad područjem Nacionalnog parka „Risnjak“ i hidrološkim spomenikom prirode - izvorom Kupe koji je smješten unutar granica Nacionalnog parka,
- **Javna ustanova Park prirode Učka** provodi brigu i upravljanje nad područjem Parka prirode „Učka“ i značajnim krajobrazom Lisina smještenom uz samu granicu Parka,
- **županijska Javna ustanova Priroda** provodi brigu i upravljanje nad ostalim područjima i pojedinačnim zaštićenim prirodnim vrijednostima u Primorsko-goranskoj županiji koji imaju kategorije različite od nacionalnog parka i parka prirode ili su zaštićena u sljedećim kategorijama zaštite: strogi rezervat, posebni rezervat, regionalni park, spomenik prirode, park-šuma, značajni krajobraz i spomenik parkovne arhitekture, te brine o područjima koja čine sastavni dio Nacionalne ekološke mreže RH.

4. Rezultati provođenja prijašnjih strategija

U cilju boljeg sveukupnog pozicioniranja Županije i podizanja konkurentne sposobnosti regije, strateškim dokumentima se postavljaju osnovni pravci razvoja.

U tom kontekstu, Razvojna strategija Primorsko-goranske županije usklađuje lokalne i regionalne razvojne potrebe s nacionalnim i EU razvojnim prioritetima, a naslanja se na postojeće strateške dokumente Županije, prvenstveno na Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008.-2013.

Od strateških dokumenata Županije izdvajamo slijedeće:

- Strateške smjernice rada Primorsko-goranske županije za razdoblje 2009. – 2013. godine
 - o Pri izradi Razvojne strategije Primorsko – goranske županije, razmatrale su se osnove, ciljevi djelovanja strateški prioriteti i programi rada Strateških smjernica rada Primorsko – goranske županije 2009.-2013. godine, prihvaćenih na Županijskoj skupštini u listopadu 2009. godine.

- o osnovicu za rad Županije u tekućem mandatnom razdoblju dale su Strateške smjernice rada. U tom kontekstu, Razvojna strategija je osigurala nastavak od ranije uspostavljenog programskog kontinuiteta zalažući se za usklađivanje tih programskih smjernica s ciljevima Razvojne strategije. Primjenom metode evaluacije pokušati će se u narednom razdoblju programski i vremenski uskladiti provođenje onih programa koji su međusobno komplementarni. Zbog neusklađene dinamike donošenja pojedinih programskih i financijskih dokumenata (RS, Proračuni jedinica lokalne samouprave) biti će neophodno te programe i politike usklađivati tijekom njihove provedbe.
- Prostorno-planska dokumentacija na razini Županije i jedinica lokalne samouprave, od koje izdvajamo:
 - o Prostorni plan Primorsko-goranske županije je donesen 2000. godine te su donesena slijedeća usklađivanja :
 - Usklađenje s uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora 2005. godine
 - Ispravka uređenja s uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora 2006. godine
 - I. izmjene i dopune Prostornog plana Primorsko-goranske županije – 2009. godina
 - o pokrenut je postupak izrade novog Prostornog plana Primorsko-goranske županije
- Glavni plan razvoja turizma Primorsko-goranske županije i Strateški marketinški plan turizma 2009.-2015.:
 - Županijska skupština je 2006. godine prihvatila Glavni plan razvoja turizma donošenjem kojeg je turistička regija Kvarner je dobila smjernice razvoja do 2015. godine. Temeljem tog dokumenta razrađeni su programi razvoja turističkih destinacija. Nakon toga izrađen je Strateški marketinški plan u cilju privlačenja što većeg broja turista na područje Županije.
 - Na osnovu izrađenog i prihvaćenog Glavnog plana, svaka se jedinica lokalne samouprave obvezala izraditi Akcijske planove turizma kojima će utvrditi nove smjernice razvoja turizma na vlastitom području. Akcijskim planom turizma definirano je tko, gdje, kada i kako čini vlastiti turistički razvoj
 - Jedinice lokalne samouprave koje su izradile i prihvale akcijske planove razvoja turizma ili čiji su planovi u izradi/u fazi prihvaćanja: Delnice, Čabar, Vrbovsko, Fužine, Lokve, Brod Moravice, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Rijeka, Kastav, Bakar, Kostrena, Klana, Čavle, Jelenje, Crikvenica, Novi Vinodolski, Rab, Lopar, Baška, Cres, Mali Lošinj, Opatija, Lovran, Matulji
- Strateški plan održivog razvoja Gorskog kotara 2010.-2013. godine
 - o u okviru i uz financijsku pomoć MATRA programa pokrenut je pilot projekt za oporavak Gorskog kotara pod nazivom „Održiva budućnost ruralnih područja Hrvatske“. Cilj projekta je pokretanje održivog ruralnog razvoja prema LEADER programu, koji se postiže formiranjem Lokalne akcijske grupe (LAG) te izradom strateškog dokumenta održivog razvoja za područje Gorskog kotara.

- Strategija zaštite okoliša Primorsko-goranske županije
 - o Iako Zakon o zaštiti okoliša određuje obvezu izrade strategije zaštite okoliša samo na razini države, u Županiji je, zbog složenosti problematike zaštite prirode i okoliša na cjelokupnom njenom području, karakterističnom po geografski, gospodarski i društveno različitim prostornim cjelinama, izrađena Strategija zaštite okoliša za razdoblje do 2015. godine
 - o Cilj i svrha izrade Strategije zaštite okoliša Primorsko-goranske županije je dugoročno odrediti ciljeve upravljanja okolišem u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim i kulturnim razvojem na području Županije
- Planovi ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave izradili su i prihvatili slijedeće jedinice lokalne samouprave: Grad Rijeka, Grad Bakar, Grad Crikvenica, Grad Kraljevica, Grad Krk, Općina Čavle, Općina Fužine, Općina Jelenje i Općina Mrkopalj.
- Izrađeni su slijedeći Programi održivog razvitka otoka koji se odnose na razdoblje 2005. – 2010. godina:
 - o Program održivog razvitka otoka Cresa, Zeče, Malog Čutina i Velog Čutina
 - o Program održivog razvitka otoka Krka, Košljuna, Prvića (kvarnersko otočje) i Plavnika
 - o Program održivog razvitka otoka Lošinja, Unija, Male Srakane, Vele Srakane, Suska, Ilovika, Svetog Petra, Vele Orjule, Trstenika i Palacolia
 - o Program održivog razvitka otoka Rab, Goli, Sveti Grgur i Dolin
- Prostorna i prometna studija Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke
 - o studija je u izradi - sadržaj studije odnosi na se na iznalaženje i provjeru prostorno prometnih rješenja za slijedeće elemente: Prometno značenje Rijeke kao jadranske metropole i sjecišta prometnih tokova Europe
- Strategija razvoja ljudskih resursa u Primorsko – goranskoj županiji
 - o strategija je u izradi, u okviru projekta Lokalna partnerstva za zapošljavanje (IV. komponenta IPA - Razvoj ljudskih potencijala)

4.1. Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008.- 2013.

Regionalni operativni program (ROP) Primorsko-goranske županije predstavlja strateški razvojni dokument za vremensko razdoblje 2008-2013. godine.

ROP Primorsko-goranske županije izradila je Regionalna razvojna agencija Porin, u suradnji s Glavnim županijskim timom i Županijskim partnerstvom koji su činili predstavnici lokalnih i regionalnih stručnih službi i institucija s područja Županije, a Županijska skupština ga je prihvatila u lipnju 2008. godine.

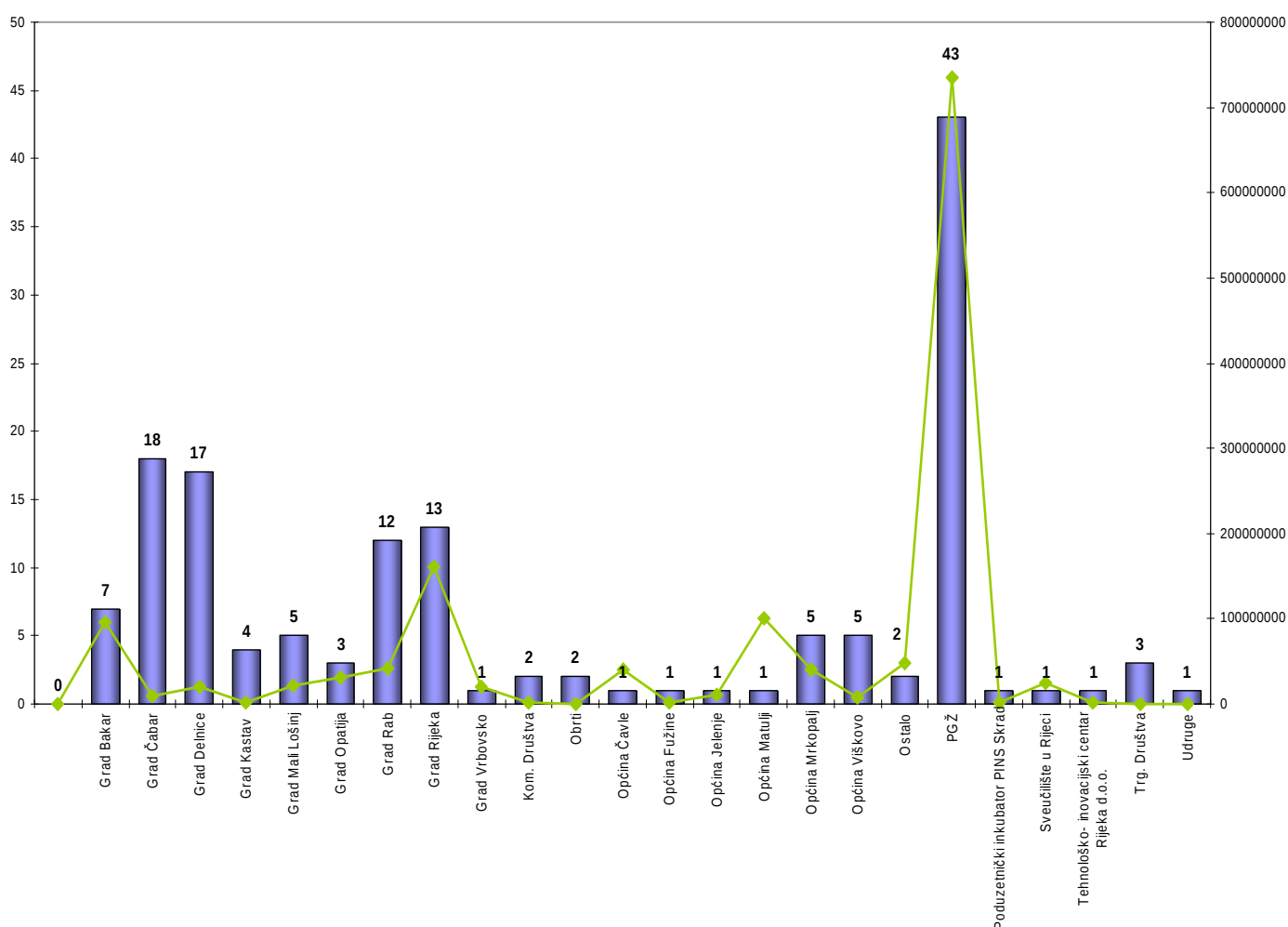
Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH, u rujnu 2010. godine pristupilo se izradi Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011.– 2013. godine. S obzirom da se vremensko razdoblje ROP-a poklapa s vremenskim razdobljem izrade Razvojne strategije, ne može se provesti adekvatna procjena učinaka provedbe Regionalnog operativnog programa.

Jedan od važnih rezultata provedbe ROP-a Primorsko-goranske županije, svakako je početak stvaranja baze projekata i projektnih ideja u Županiji.

Do rujna 2010. godine, odnosno do početka izrade Razvojne strategije, putem Javnog poziva i Obrasca za prikupljanje projektnih ideja, u bazu projekata i projektnih ideja prikupljeno je ukupno 150 projekata, ukupne vrijednosti 1.416.136.693 EUR.

U slijedećem grafikonu može se, prema nositeljima projektnih prijedloga, pratiti broj prijavljenih projekata u okviru ROP-a kao i njihov proračun.

Grafikon 51. ROP Primorsko-goranske županije 2008.– 2013. godine
– Broj i visina proračuna prijavljenih projekata prema nositeljima

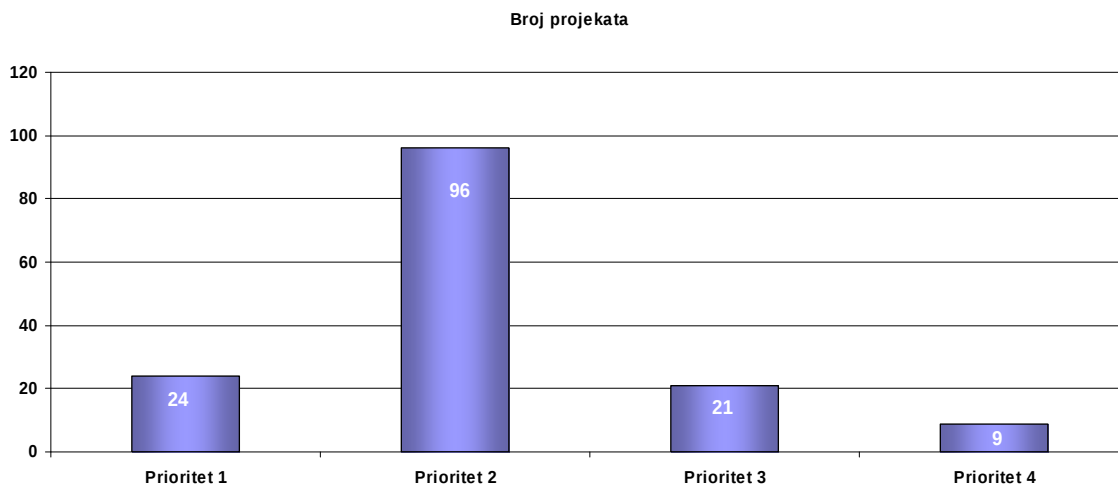


Izvor: RRA Porin, 2010.

Najviše je projekata imala Županija, a slijedili su Grad Čabar, Grad Delnice i Grad Rijeka. Uključeni projekti bili su u različitim fazama izrade projektne dokumentacije ili su bili na početku provedbe.

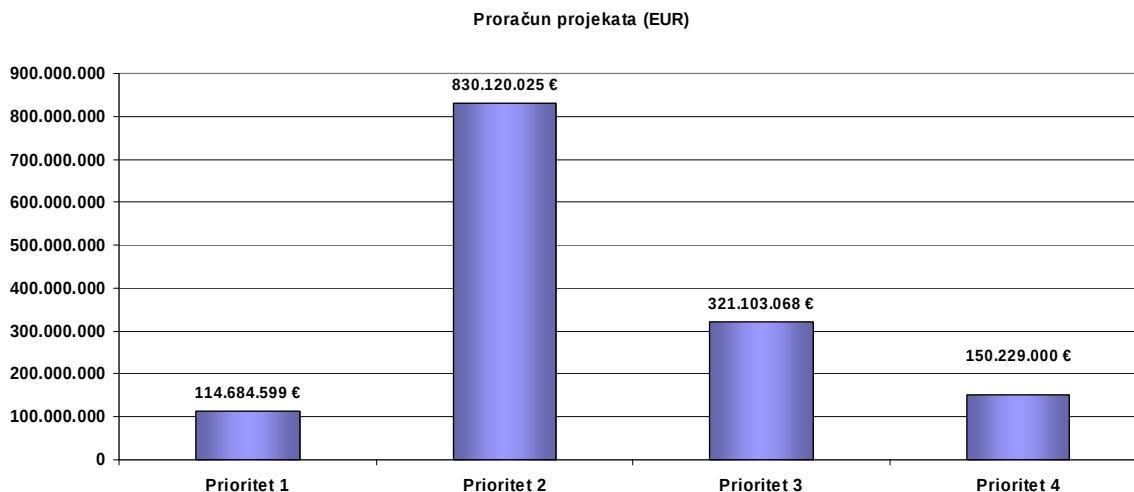
Koliko se projekti iz ROP-a uklapaju sa prioritetima Jadranske Hrvatske prema njihovom broju i prema visini njihova proračuna, prikazuje su u slijedećim grafovima.

Grafikon 52. ROP PGŽ 2008.-2013. – Broj prijavljenih projekata koji su u suglasju s prioritetima NUTS II razine – Jadranska Hrvatska



Izvor: RRA Porin, 2010.

Grafikon 53. ROP PGŽ 2008.-2013. – Visina proračuna projekata prema prioritetima NUTS II razine – Jadranska Hrvatska



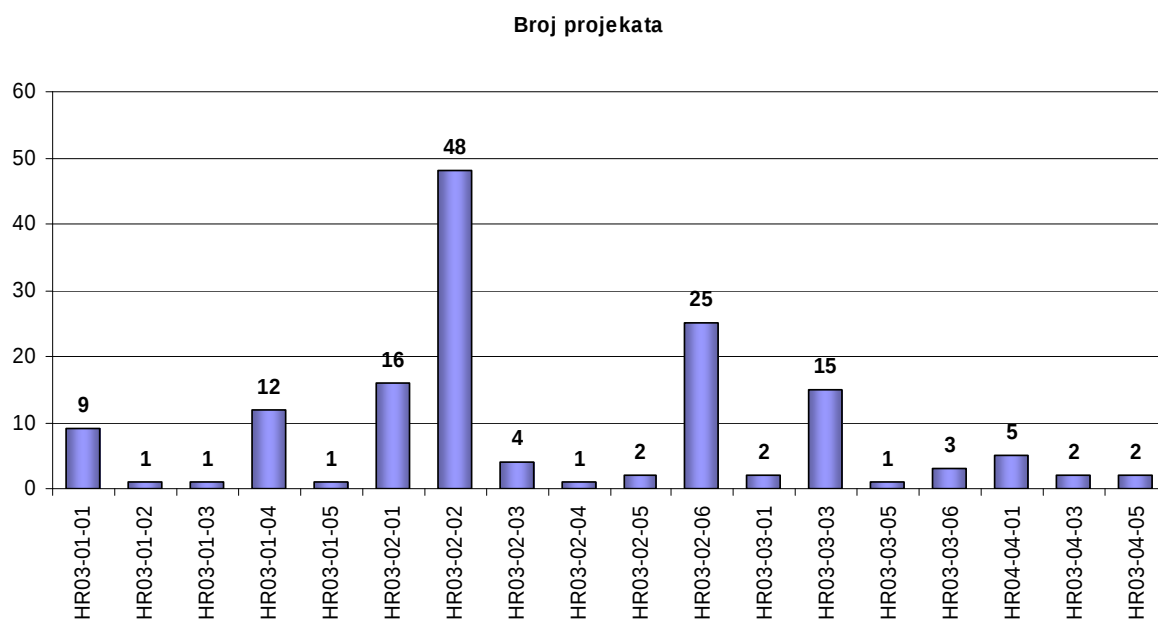
Izvor: RRA Porin, 2010.

Iz prethodnih grafikona je vidljivo da se 64% projekata, 96 od ukupno 150 projekata, nalazi u okviru prioriteta *Jačanje regionalne infrastrukture*, gdje je i najveći ukupni proračun projekata, odnosno 58% od ukupnog proračuna svih prijavljenih

projekata. Slijedi prioritet *Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora*, s 14% ukupnog broja prijavljenih projekata i 23% ukupnog proračuna. U okviru prioriteta *Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije* je prijavljeno 16% od ukupno prijavljenih projekata, s 8% ukupnog proračuna, dok je u okviru prioriteta *Zaštita okoliša* prijavljeno 6% projekata, s 11% ukupnog proračuna.

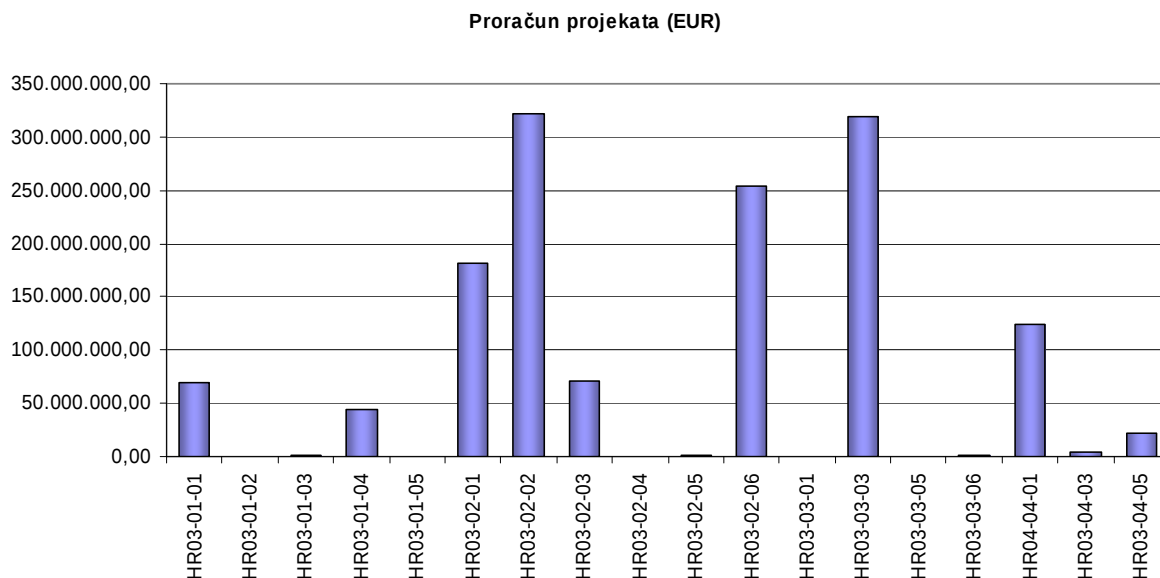
Broj projekata iz ROP-a i njihov proračun prema usklađenosti s mjerama Jadranske Hrvatske prikazuje se u slijedećem grafikonu.

Grafikon 54. ROP PGŽ 2008.-2013. – Broj prijavljenih projekata u okviru mjera NUTS II razine – Jadranska Hrvatska



Izvor: RRA Porin, 2010.

Grafikon 55. ROP PGŽ 2008.-2013. – Visina proračuna projekata u okviru mjera NUTS II razine – Jadranska Hrvatska



Izvor: RRA Porin, 2010.

Iz navedenih grafikona ističemo mjere s najvećim brojem prijavljenih projekata i/ili najvećim ukupnim proračunom:

- HR03-01-01: Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja
- HR03-01-04: Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine
- HR03-02-01: Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te inter-modalnog prometa za robu i putnike
- HR03-02-02: Razvoj i unapređenje javne infrastrukture
- HR03-02-06: Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanje otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture
- HR03-03-03: Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih institucija (uglavnom se radi o projektima razvoja poslovnih zona na području Županije)
- HR03-04-01: Gospodarenje otpadom

Svi navedeni projekti postali su dijelom Baze razvojnih projekata u okviru Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, te su evaluirani temeljem postavljenih strateških ciljeva, prioriteta i mjera (*vidi Poglavlje 9. Provedba Razvojne strategije Primorsko-goranske županije*).

5. Analiza snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnje

Osnovna analiza i prijedlozi članova Županijskog partnerskog vjeća, kao i članova Tematskih radnih skupina predstavljaju osnovu za SWOT analizu.

SWOT analiza je sredstvo koje pomaže da se prepoznaju, otkriju i utvrde ključni čimbenici razvoja, potencijali za razvoj te ograničenja razvoja i kao takva je ključni korak od analize sadašnjeg stanja (dane u osnovnoj analizi) k razmišljanju o budućnosti, željenoj i mogućoj, odnosno određivanju razvojne vizije, strateških ciljeva, prioriteta, a potom i mjera i projekata.

U SWOT analizi iskazuju se:

- snage, koje ćemo nastojati najbolje iskoristiti/„kapitalizirati“;
- slabosti, o kojima valja voditi računa i koje valja prevladati čim je i gdje je moguće;
- prilike, koje bi trebalo iskoristiti da se povećaju prednosti i umanje slabosti;
- prijetnje kojih se treba čuvati odnosno nastojati ih svesti na najmanju mjeru kako ne bi umanjile snage i povećale slabosti.

SNAGE	SLABOSTI
• Relativno razvijena prometna infrastruktura • Izgrađenost osnovne komunalne infrastrukture (vodoopskrba, odvodnja, otpad, plin, distribucija električne energije), • Relativno razvije sustav upravljanja pomorskim dobrom • Sustavno praćenje pojedinih sastavnica okoliša (vode, priobalno more, zrak) i provođenje mjera za smanjenje pritiska na okoliš • Postojanje i obuhvat prostorno-planske dokumentacije • Raznolika sektorska struktura gospodarstva – indeks gospodarske specijalizacije ukazuje na specijalizaciju u pet djelatnosti (turizam, prijevoz, prerađivačka industrija, građevinarstvo, financijsko posredovanje) • Riječki prometni pravac • Infrastruktura, tradicija i znanje u	• Neuredan katastar i zemljišne knjige • Nepovoljna starosna struktura stanovništva • Negativni demografski trendovi - izražena depopulacija prvenstveno u Gorskom kotaru i na dijelu otoka • Visok udio bolesti cirkulacijskog sustava u smrtnosti stanovništva • Visoka nezaposlenost • Teška zapošljivost određenih skupina stanovništva (slabije obrazovani, žene, stariji od 50 godina) • Nepostojanje unificiranog sustava identifikacije, klasifikacije i evaluacije krajobraza • Nedovoljno razvijena svijest o vrijednostima krajobraza • Smanjivanje biološke raznolikosti i vrijednih prirodnih staništa • Nedostatak podataka o vrijednim prirodnim staništima • Ugroza populacije divljih svojti • Neadekvatna odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda • Neadekvatno gospodarenje otpadom

turizmu • Izvozna tradicija • Dinamičan razvoj malog i srednjeg poduzetništva • Relativno razvijena poduzetnička infrastruktura • Regionalni poticaji za razvoj malog i srednjeg poduzetništva • Broj obrazovnih institucija • Obrazovanost stanovništva visoka u hrvatskim okvirima • Relativno dobro razvijena infrastruktura društvenih djelatnosti • Relativno dobra teritorijalna mreža zdravstvenih i institucija socijalne skrbi • Multikulturalnost i tolerancija kao osobine koje se tradicionalno vežu uz stanovništvo ovih prostora • Raznovrsnost i velik broj udruga • Postojeći kapaciteti unutar dijela organizacija civilnog društva: znanja, vještine, iskustvo, infrastruktura, informacije • Kapacitiranost županije za upravljanje regionalnim razvojem - postojanje razvojnih institucija • Razvijena međužupanijska i međunarodna suradnja	• Narušena kakvoća zraka na nekoliko lokaliteta • Nedovoljna iskorištenost potencijala obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar, biomasa) • Lokacije industrijskih postrojenja blizu turističkih odredišta • Neadekvatno vrednovanje i korištenje prirodne i kulturne baštine za razvoj turizma, kulture i gospodarstva u cjelini • Nedovršena prometna infrastruktura prema značajnim destinacijama (Trst, Ljubljana, Split) • Neadekvatan standard postojeće županijske i lokalne cestovne infrastrukture • Nezadovoljavajuća prometna povezanost otoka • Nepostojanje infra i suprastrukture za prihvat većih plovila • Nedostatak vezova u lukama posebne namjene, posebno u lukama nautičkog turizma • Stagnacija i zaostajanje u razvoju prerađivačkog sektora • Nedovoljna iskorištenost kapaciteta u turizmu • Nedovoljna valorizacija kulturne baštine u turističke svrhe • Nedovoljna vertikalna i horizontalna povezanost poduzetništva • Nedovoljno korištenje znanja i inovacija • Nedovoljna povezanost između gospodarstva i institucija visokog obrazovanja • Neusklađenost sustava obrazovanja i potreba gospodarstva • Neuravnoteženost ponude i potražnje na tržištu rada • Prostorni uvjeti i uvjeti rada djelomično neprimjereni zahtjevima suvremenog školstva • Manjak institucija društvenih djelatnosti na području Gorskog kotara i otoka • Nedostatni i neadekvatni sportski objekti
---	--

	• Nedovoljan broj stručno osposobljenih djelatnika u sportu • Sporadična i nekontinuirana suradnja među organizacijama civilnog društva • Nedostatak planiranja unutar određenog dijela organizacija civilnog društva
PRILIKE	PRIJETNJE
• Povoljan geografski i geoprometni položaj • Bogati i raznoliki prirodni resursi (voda, šume, more) • Izgradnja infrastrukture vezane uz Riječki prometni pravac • Financiranje razvojnih programa kroz nacionalne i EU fondove • Unapređenje korištenja bivših vojnih i industrijskih objekata • Razvoj i korištenje obnovljivih izvora energije • Velika krajobrazna i biološka raznolikost • Bogata i atraktivna prirodna i kulturna baština • Korištenje nacionalnih programa za poticanje poduzetništva • Blizina emitivnih tržišta za turizam • Novi zakonski okviri (organizacije koje djeluju za opće dobro, zaklade, volonterstvo, pravo na pristup informacijama) • EU (financiranje i standardi) • Razvijanje zajedničkih projekata organizacija civilnog društva	• Nepovoljna starosna struktura stanovništva • Negativni demografski trendovi - izražena depopulacija prvenstveno u Gorskom kotaru i na dijelu otoka • Smanjivanje i napuštanje tradicijskih aktivnosti (poljoprivredna proizvodnja) • Smanjivanje krajobrazne i biološke raznolikosti • Pojava invazivnih vrsta • Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda i mora • Kriza i recesija u hrvatskom gospodarstvu • Rastuća konkurentnost na međunarodnom tržištu • Centralizirano upravljanje prirodnim resursima • Smještanje sjedišta tvrtki i financijskih institucija izvan županije • Nedostatni lokalni, regionalni i nacionalni izvori financiranja razvojnih projekata • Nedostatna fiskalna decentralizacija tj. decentralizacija sredstava s državne razine za JL(R)S

6. Vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere

▪ Vizija

Vizija sadrži opis zamišljenog sveobuhvatnog budućeg postignuća u razvoju Županije. Vizija Županije je slijedeća:

***Primorsko-goranska županija regija je zadovoljnih ljudi
koji svoje potencijale ostvaruju
u uvjetima održivog razvoja i društvene pravednosti.***

▪ Strateški ciljevi

Strateški ciljevi sadrže konzistentan i sažeti opis namjeravanih ishoda s jasno izraženim i mjerljivim postignućima koja proizlaze iz vizije. Na temelju osnovne analize, SWOT analize i vizije utvrđena su četiri strateška razvojna cilja:

Strateški cilj 1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja

Strateški cilj 2. Uravnotežen regionalni razvoj

Strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala

Strateški cilj 4. Zaštita prirode i okoliša

Slijedi kratak opis pojedinog strateškog cilja.

1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA

Ovaj je cilj usmjeren je na stvaranje uvjeta u kojima će gospodarstvo djelovati efikasnije i profitabilnije. Ovaj se cilj temelji na komparativnim prednostima kao što su postojeća infrastruktura, dostupnost kvalificirane radne snage, postojanje prirodnih resursa, znanstvene i stručne kompetencije, izvozna orijentacija. Međutim da bi ove komparativne prednosti postale konkurentne potrebno je unaprijediti niz ključnih faktora: kvalifikacije i kompetencije zaposlenih i poslodavaca; investicije u kapitalnu opremu, zemljište i nekretnine, infrastrukturu i istraživanje; inovacije i implementaciju novih tehnologija u razvoju proizvoda, procesa i usluga. Potrebno je kroz infrastrukturnu, stručnu i znanstvenu, financijsku i savjetodavnu podršku poticati rast poduzetništva te privlačiti investitore.

2. URAVNOTEŽEN REGIONALNI RAZVOJ

Osnovni je smisao ovoga cilja pružiti ljudima jednake mogućnosti bez obzira u kojem dijelu Županije žive. Ovaj se cilj ostvaruje na nekoliko razina: kroz izgradnju i rekonstrukciju prometne, komunalne, sportske, kulturne infrastrukture; kroz poticanje ruralnog razvoja; kroz unapređenje programske i informacijske dostupnosti svih javnih usluga; kroz povećanje participacije građana u životu zajednice odnosno javnom životu; te kroz, i to kao uvjet bez kojeg ne može, jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem.

3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA

Realizacija ovog strateškog cilja kao rezultat treba imati povećanje stupnja obrazovanja, unapređenje zdravstvenog statusa i unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti stanovništva Županije.

Omogućiti svakom stanovniku Županije kvalitetno i dostupno obrazovanje, programski ići iznad propisanih standarda, kroz podizanje studentskog standarda.

4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

Veliko bogatstvo biološke i krajobrazne raznolikosti, ljepota i razmjerna očuvanost prirodnih predjela, reljefna razgibanost i geomorfološka raznolikost, bogata i raznolika vegetacija s brojnim ugroženim i endemičnim biljnim zajednicama, kontinentalno, planinsko i sredozemno biogeografsko područje isprepliću se na razmjerno malom prostoru, floristički jedan od najbogatijih dijelova Hrvatske tek su neka od prirodnih obilježja. Ako ovom dodamo i činjenicu da je u Registar nepokretnih kulturnih dobara RH upisano oko 520 kulturnih dobara (graditeljskih cjelina – urbanih i ruralnih, etno zona, arheoloških i hidroarheoloških zona i lokaliteta, memorijalnih područja, te pojedinačnih građevina) s područja Županije to nas obvezuje da ih dalje istražujemo, štitimo i valoriziramo.

▪ **Strateški ciljevi i prioriteti:**

STRATEŠKI CILJ 1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA
Prioritet 1.1. Razvoj sektora gospodarstva
Prioritet 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva
Prioritet 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva
Prioritet 1.4. Razvoj tržišta radne snage
STRATEŠKI CILJ 2. URAVNOTEŽEN REGIONALNI RAZVOJ
Prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža
Prioritet 2.2. Razvoj ruralnih područja
Prioritet 2.3. Razvoj civilnog društva
Prioritet 2.4. Unapređenje područja sporta i rekreacije
Prioritet 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti
Prioritet 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
STRATEŠKI CILJ 3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA
Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
Prioritet 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite
Prioritet 3.3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti
STRATEŠKI CILJ 4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA
Prioritet 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika
Prioritet 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem
Prioritet 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture

Kratak opis prioriteta:

STRATEŠKI CILJ 1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA

1.1. Razvoj sektora gospodarstva

Cilj je ovog prioriteta prepoznati i usmjeriti potporne aktivnosti prema djelatnostima koje već imaju određene komparativne prednosti kao što su postojeća infrastruktura, dostupnost kvalificirane radne snage, postojanje prirodnih resursa, istraživački centri, izvozna orijentacija. Aktivnosti koje prate ovu mjeru su: analiza tehnoloških potencijala u Županiji; identifikacija „tržišnih niša“ u kojima identificirane djelatnosti imaju mogućnost dugoročnog razvoja; izrada programa povezivanja i suradnje među tvrtkama te njihovo povezivanje sa sveučilištima i drugim razvojnim institucijama; osmišljavanje regionalnih poticaja za zapošljavanje mladih stručnjaka i poticaja za ulaganje tvrtki u istraživanje i razvoj. Bazirano na dosadašnjim pokazateljima, kao i anticipacijama budućeg razvoja neki od ključnih sektora u Županiji su: razvoj prometnog pravca i logistike, prerađivačka industrija (brodograđevna, drvena industrija), energetika.

1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva

Ovaj je cilj usmjeren na osiguranje uvjeta u kojima će gospodarstvo, kao jedan od temelja razvoja Županije, povećati produktivnost i osigurati više radnih mjesta.

Problem konkurentnosti se u osnovi svodi na problem veličine i kvalitete ulaganja u fizički i ljudski kapital. Samo dovoljna i kvalitetna ulaganja u fizički i ljudski kapital dovode do povećanja konkurentnosti putem rasta produktivnosti. Radnici u Županiji moraju svojim proizvodima dodati više vrijednosti nego prije. Za to su potrebne nove tehnologije, inovacije, nova znanja, nove ideje, novi procesi, umrežavanje poduzetnika i institucija, ukratko – nova kvaliteta uključivanjem svih dionika regionalnog razvoja.

1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva

Značaj malog i srednjeg poduzetništva, odnosno malih i srednjih gospodarskih subjekata ogleda se u činjenici da ona prevladavaju u ukupnom broju poduzetnika i predstavljaju snažan generator razvoja i stvaranja novih radnih mjesta. Ovaj prioritet ima za cilj stvoriti povoljno okruženje za daljnji razvoj malog i srednjeg poduzetništva razvijajući pozitivnu „poduzetničku klimu“, osiguravajući infrastrukturne uvjete kroz razvoj poduzetničkih inkubatora, poslovnih zona; osigurati savjetodavne, potporne i informativne servise za poduzetnike koji uključuju vodstvo i podršku na područjima marketinga, menadžmenta i ostalih profesionalnih i komercijalnih servisa.

Dostupnost izvora financiranja treba doprinjeti razvoju i rastu gospodarskih subjekata te dodatno uključiti pomaganje ciljanih grupa poduzetnika kao što su mladi, žene, invalidi, nezaposleni.

1.4. Razvoj tržišta radne snage

Osobine tržišta rada, struktura i kvaliteta radne snage snažno utječu na stupanj konkurentnosti. Jedan od uvjeta rasta zaposlenosti jest zdravo tržište radne snage. Zdravo tržište radne snage sposobno je prilagođavati se i mijenjati se kako bi se osigurao kvalitetan balans između vještina i zanimanja potrebnih za razvoj konkurentnog gospodarstva i broja ljudi koji posjeduju ta znanja i vještine. To znači približavanje ponude i potražnje na tržištu radne snage. Kroz ovaj prioritet potrebno je prije svega identificirati strukturne probleme na tržištu radne snage, kao što su visoka nezaposlenost određenih struktura stanovništva, dugotrajna nezaposlenost, struktura radne snage po raznim obilježjima i jednako tako utvrditi potrebe poslodavaca.

STRATEŠKI CILJ 2. URAVNOTEŽEN REGIONALNI RAZVOJ

2.1. Unapređenje županijskih mreža

Cilj je potaknuti razvoj subregija s jedne strane boljim povezivanjem sa županijskim središtem Rijekom, a s druge strane razvijati lokalnu i međulokalnu prometnu infrastrukturu radi bolje dostupnosti gospodarske, društvene i turističke infrastrukture.

Cilj je potaknuti razvoj morskog i obalnog područja, unaprijeđenjem upravljanja pomorskim dobrom, kao i ubrzati postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i legalizaciju područja i djelatnosti koje se obavljaju na pomorskom dobru s naglaskom na izgradnju infra i suprastrukture za razvoj nautičkog turizma.

Cilj je unaprijediti kvalitetu života, povećati dostupnost i smanjiti utjecaj prometa na okoliš. Dok integralni sustav javnog prijevoza podrazumijeva korištenje nekoliko vrsta prijevoza, što je vezano i na specifičan zemljopisni položaj Županije, promocija korištenja javnog prijevoza odnosi se na akcije i programe koji će kod ljudi osvještavati pozitivne strane korištenja javnog prijevoza.

2.2. Razvoj ruralnih područja

Jedna od karakteristika Županije je neujednačen regionalni razvoj, kao i demografska stagnacija i depopulacija koja se javlja u određenim područjima. Ovo je karakteristika prije svega Gorskog kotara, odnosno njegovih i drugih ruralnih područja Županije. Cilj je ovog prioriteta potaknuti prije svega gospodarske aktivnosti koje će domicilnom stanovništvu omogućiti samozapošljavanje i zapošljavanje putem revitalizacije tradicionalnih gospodarskih, poljoprivrednih i obrtničkih djelatnosti.

2.3. Razvoj civilnog društva

Razmjerno razvijeno civilno društvo i aktivan rad niza udruga značajna je razvojna prednost Županije. Postoji široko područje daljnjeg uključivanja neprofitnih organizacija i građanskih inicijativa u razvojne aktivnosti Županije. Potrebno je stalno

razvijati mehanizme suradnje između tijela županijske i lokalne samouprave i organizacija civilnog društva te poticati uključivanje organizacija civilnog društva u upravljanje razvojem Županije. Potrebno je utvrditi područja, oblike i načela suradnje; osposobiti organizacije, grupe i građanske inicijative za kritičku procjenu i vrednovanje koncepta razvoja zajednice te ih uključiti u programe društvenog razvoja.

2.4. Unapređenje područja sporta i rekreacije

Cilj je povećati broj djece i odraslih koji se rekreativno bave sportom, povećati broj aktivnih sportaša, podići svijest o važnosti bavljenja tjelesnom aktivnošću, povećati broj lokalnih, nacionalnih i međunarodnih sportskih manifestacija itd. kroz infrastrukturno, programsko, stručno i informacijsko unapređenje ovog područja

2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti

Cilj je infrastrukturno i programski osnažiti, povezati i umrežiti kulturne institucije, programe i kulturne radnike.

2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem

Cilj je unaprijediti provedbu postojećih planova razvoja, kroz jačanje institucionalnih i kadrovskih resursa. Postojeće agencije, centre i ostale institucije i organizacije koje se bave provođenjem i realizacijom planova razvoja potrebno je dodatno kapacitirati kako bi mogle odgovoriti potrebama koje se javljaju vezano uz mogućnosti financiranja projekata iz programa EU i drugih oblika financiranja.

STRATEŠKI CILJ 3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA

3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja

Kroz ovaj se prioritet nastoji osigurati infrastrukturne i programske okvire koji će obrazovanje učiniti kvalitetnijim, dostupnijim. Podizanje sveukupnih znanja i vještina stanovnika znači podizanje njihovih mogućnosti zapošljavanja i razvoja karijere te je jedno od sredstava koja pomažu suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti. Zbog toga je nužno osigurati kvalitetno obrazovanje, koje će biti dostupno svima.

3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite

Održavati i poboljšavati zdravlje i socijalnu sigurnost stanovništva Županije jedno je od ključnih pitanja održivog razvoja Županije. To naravno ne znači da svi moraju imati jednaku „razinu zdravstvene zaštite“ što ovisi o mnogim činiteljima poput godina starosti, genetskog nasljeđa, štetnih čimbenika okoliša i slično, već znači omogućiti ljudima i potaknuti ih da maksimiziraju brigu za svoje zdravlje. Od toga će direktnu korist imati ljudi, zajednice u kojima žive i Županija u cjelini.

Ostvarenje ovog cilja podrazumijeva čitav niz aktivnosti na individualnoj, razini zajednice, Županije, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Svaki program i strategija u sebi moraju sadržavati aktivnosti koje će se odnositi na umanjeno broja siromašnih, zagađenja okoliša, povećanja dostupnosti zdravstvenih usluga i sl.

3.3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti

Ovaj je prioritet vezan za činjenicu da je jedna od demografskih karakteristika Županije starenje stanovništva, pa tako jedan od značajnih ciljeva postaje adekvatna skrb za stariju populaciju. Aktivnosti se odnose na osiguravanje dostatnih smještajnih kapaciteta za starije osobe putem izgradnje domova i institucija za dnevnu skrb, jačanje izvaninstitucionalne skrbi o starijim osobama, te zadovoljavanje potreba za zbrinjavanjem posebnih kategorija starije populacije, primjerice psihički bolesnih starijih osoba.

Cilj je integrirati i uključiti na tržište rada radno sposobne nezaposlene korisnike socijalne pomoći, ali i ostale "dugotrajno" nezaposlene, te skupine stanovništva koje se teže zapošljavaju. Aktivnosti se odnose na programe i projekte koji će doprinijeti većem uključivanju u društvo skupina stanovništva kao što su mladi, žene, invalidi, socijalno ugroženi.

Cilj je poticanje svih oblika skrbi primjerene potrebama korisnika s ciljem deinstitutionalizacije sustava socijalne skrbi uz razvoj mreže izvaninstitucijskih oblika smještaja (udomiteljstvo, obiteljski domovi, stambene zajednice), te uvođenje novih oblika skrbi za psihički bolesne osobe i druge osobe u stanju socijalno-zaštitne potrebe.

Cilj je redefinirati funkcije pružatelja usluga, aktivno sudjelovanje u ubrzanju procesa decentralizacije.

Cilj je razvijati partnerstva i umrežavanje svih resursa s jedinicama lokalne samouprave.

STRATEŠKI CILJ 4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika

Cilj je zaštititi vrijedna staništa, rijetke i ugrožene biljne i životinjske vrste; osigurati održivo korištenje raspoloživih prirodnih dobara, spriječiti štetne ljudske zahvate u prirodi; unaprijediti svijest javnosti o potrebi zaštite prirode; potaknuti istraživački i stručni rad; osigurati sustavno praćenje stanja i trendova promjena u prirodi. Aktivnosti su vezane za rad županijskih ustanova i organizacija civilnog društva koje se bave ovim područjem, provođenje postojećeg Programa zaštite okoliša.

4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem

Cilj je objediniti sve relevantne podatke i informacije vezane za zaštitu okoliša te ih učiniti dostupnima svim zainteresiranim subjektima i javnosti. Aktivnosti se odnose na daljnje provođenje mjera i aktivnosti sadržanih u županijskoj Strategiji zaštite okoliša i Programu zaštite okoliša. Nadalje, potrebno je objediniti sve izvore

podataka i informacija o okolišu, utvrditi oblike informacija i podataka, definirati tokove i mogućnosti njihovih dostupnosti te korištenja zainteresiranoj javnosti, definirati potrebe za uspostavu cjelovitog sustava (kadrovi i školovanje, oprema, prostor); osmisliti komunikaciju s javnosti i poticati sudjelovanje javnosti u odlučivanju o pitanjima okoliša.

Informacijski sustav o okolišu čini logičan dio šireg informacijskog sustava svih prostornih i razvojnih podataka relevantnih za kvalitetno upravljanje resursima i razvojem.

4.3. Razvoj komunalne infrastrukture

Cilj je uspostaviti izbalansirani suvremeni sustav vodoopskrbe na cijelom području Županije kojem je cilj osigurati potpunu pokrivenost županije sustavom vodoopskrbe te smanjiti postojeće razlike između pojedinih područja i vodoopskrbom obuhvatiti sva naselja u Županiji.

Potrebna je daljnja izgradnja i unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, nadziranje zaštite i gospodarenja vodama, kao i zaštita podzemnih voda od zagađenja.

Postupanje s otpadom po zakonskim propisima i usvojenim jedinstvenim županijskim sustavom gospodarenja komunalnim i neopasnim proizvodnim otpadom je temelj budućih aktivnosti. Pored toga izgradnjom sustava gospodarenja otpadom, sanacijom postojećih odlagališta, osiguravanjem praćenja stanja i provedbom programa edukacije o postupanju s otpadom dodatno će se unaprijediti ovaj segment komunalne infrastukture.

▪ Ciljevi, prioriteti i mjere

STRATEŠKI CILJ 1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA	
PRIORITETI	MJERE
1. Razvoj sektora gospodarstva	1. Razvoj prometnog pravca i logistike
	2. Razvoj prerađivačke industrije s posebnim naglaskom na brodograđevnu i drvno-prerađivačku industriju
	3. Razvoj turizma
	4. Razvoj energetskog sektora
2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva	1. Unapređenje imovinsko-pravnih odnosa
	2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija
	3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija
	4. Promocija regije i gospodarstva

3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	1. Razvoj poduzetničke infrastrukture
	2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima
	3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima
	4. Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika
4. Razvoj tržišta radne snage	1. Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva
	2. Razvoj lokalnog tržišta rada

STRATEŠKI CILJ 2. URAVNOTEŽEN REGIONALNI RAZVOJ	
PRIORITETI	MJERE
1. Unapređenje županijskih mreža	1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra
	2. Odvajanje tranzitnog od lokalnog prometa
	3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture
	4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza
	5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom
2. Razvoj ruralnih područja	1. Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima
	2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva
3. Razvoj civilnog društva	1. Jačanje kapaciteta civilnog društva
	2. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje
	3. Poticanje transparentnosti u suradnji civilnog društva i javnog sektora
	4. Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju
4. Unapređenje područja sporta i rekreacije	1. Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekreacijske infrastrukture s pripadajućom opremom
	2. Unapređenje sportsko-rekreacijskih programa, njihove dostupnosti i osposobljavanje stručnog osoblja
5. Razvoj kulturnih djelatnosti	1. Razvoj infrastrukture u kulturi

6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem	2. Unapređenje programa u kulturi
	3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine
	1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
	2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga
	3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje

STRATEŠKI CILJ 3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA

PRIORITETI	MJERE
1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja	1. Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata predškolskog odgoja
	2. Povećanje uključenosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja
	3. Izgradnja, dogradnja i opremanje objekata u školstvu
	4. Razvoj osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz razne programe
	5. Unapređenje sustava stipendiranja za sve razine obrazovanja
	6. Razvoj visokoškolskog obrazovanja
	7. Poboljšanje općih uvjeta i dostupnosti studiranja
	8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje
2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite	1. Povećanje dostupnosti i obuhvatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i specijalističko-konzilijarnoj razini
	2. Unapređenje programa palijativne i pokretanje hospicijske skrbi
	3. Razvoj zdravstvenih programa izvan standardne zaštite
	4. Razvoj programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti

	5. Promocija zdravih životnih stilova i prevencija ovisnosti
3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti	1. Povećanje dostupnosti socijalnih usluga
	2. Unapređenje horizontalne i vertikalne koordinacije i stvaranje mreže socijalnih usluga
	3. Razvoj ljudskih resursa u području socijalne skrbi

STRATEŠKI CILJ 4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

PRIORITETI	MJERE
1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika	1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima
	2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine
	3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti
	4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja
2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem	1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša
	2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Primorsko-goranske županije u području zaštite okoliša
	3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
	4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
3. Razvoj komunalne infrastrukture	1. Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe
	2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
	3. Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom

▪ **Opis mjera:**

U ovom dijelu opisane su mjere Razvojne strategije Primorsko-goranske županije. Uz mjere nisu prikazane financijske alokacije i razdoblja provedbe, jer će one biti prikazane u Akcijskom planu uz pojedine projekte.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.1. Razvoj sektora gospodarstva
MJERA	1.1.1. Razvoj prometnog pravca i logistike
OPIS MJERE	U području prometa i djelatnosti vezanih uz promet riječka luka predstavlja jednu od okosnica razvoja. Osim modernizacije luke, problem predstavlja povezanost na prometnu mrežu cesta i željeznica. Prometna povezanost riječke luke s kopnenom pozadinom ugrožena je zaostalošću prometne infrastrukture na riječkom prometnom pravcu, za razvoj kojeg je potrebno provesti projekte: tehnološke modernizacije Luke Rijeka, izgradnje cestovne infrastrukture, željezničke infrastrukture, modernizacija Zračne luke Rijeka, razvoj prometno-robni terminala.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.1. Razvoj sektora gospodarstva
MJERA	1.1.2. Razvoj prerađivačke industrije s posebnim naglaskom na brodograđevnu i drvno-prerađivačku industriju
OPIS MJERE	Prerađivačka industrija jedna je od okosnica razvoja gospodarstva županije i do 2009. godine bilježila je trend rasta. Infrastruktura, tradicija, sirovinna osnova, obrazovne institucije neke su od snaga prerađivačke industrije. Brodogradnja i drvna industrija zajedno zapošljavaju više od 40% svih zaposlenih u prerađivačkoj industriji. Drvna industrija, osnovna je industrijska grana na području Gorskog kotara. Ovo ukazuje da ove djelatnosti prerađivačke industrije nemaju samo ekonomski, već i veoma važan socijalni značaj za Županiju. Tehnološko, organizacijsko, marketinško osuvremenjivanje tek su neki od programa koje će biti potrebno provesti s ciljem daljnjeg opstanka i razvoja ovih djelatnosti.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.1. Razvoj sektora gospodarstva
MJERA	1.1.3. Razvoj turizma
OPIS MJERE	Prepoznajući značaj turizma za gospodarstvo Županije, izrađen je <i>Glavni plan razvoja turizma</i> , koji predstavlja polazište za njegov razvoj. Ciljevi i prioriteti razvoja turizma usmjereni su na poticanje razvoja ruralnog turizma i eko-etno sela, valorizaciju prirodne i kulturne baštine, razvoj selektivnih oblika turizma (tematski parkovi i sl.), podizanje kvalitete smještajnih kapaciteta i drugo, s krajnjim ciljem povećanja konkurentnosti županijskog turističkog proizvoda.

	Za razvoj turizma potrebno je: privatizirati i dokapitalizirati turističke tvrtke, riješiti status turističkog zemljišta, donijeti prostorne planove, izraditi programe i akcijske planove razvoja turističkih destinacija, unaprijediti upravljanje destinacijom i poticati razne oblike udruživanja turističkih djelatnosti i zajednički nastup na tržištu.
--	---

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.1. Razvoj sektora gospodarstva
MJERA	1.1.4. Razvoj energetskog sektora
OPIS MJERE	Energija je jedan od najvažnijih elemenata održivog razvoja i, uz vodu, predstavlja strateški resurs budućeg gospodarskog razvoja. Županija mora nastaviti uključivati i provoditi velike projekte s područja energetike. Potrebno je oslanjajući se na znanstvene studije promovirati lokacijsku prednost Županije, a istodobno osigurati i promovirati minimiziranje rizika negativnog utjecaja na okoliš. Projekcije energetskog razvitka Hrvatske anticipiraju još veću ovisnost o sve skupljim uvoznim fosilnim gorivima. Ono što se u ovakvim uvjetima treba učiniti jest promicati održivi energetski razvitak kroz nastajanje decentraliziranih (lokalnih/županijskih) energetskih sustava koji će se u najvećoj mjeri oslanjati na obnovljive izvore energije te racionalno koristiti električnu energiju, odnosno poticati primjenu mjera energetske učinkovitosti. Na ovaj će se način poticati i razvoj poduzetništva u području energetike. Prostorom Županije prolazi magistralni plinovod Pula-Karlovac, planirana je izgradnja četiri mjerno-redukcijske stanice, u podmorju Sjevernog Jadrana planira se dnevna proizvodnja 5,5 milijuna prostornih metara plina. Ove činjenice podloga su za ostvarenje cilja da se osigura opskrba Županije plinom, kao jednim od jeftinijih i za okoliš prihvatljivijih energenata. Potrebno je stoga nastaviti aktivnosti na provođenju strategije plinifikacije cijelog područja Županije.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1. 2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva
MJERA	1.2.1. Unapređenje imovinsko-pravnih odnosa
OPIS MJERE	Neriješeni imovinsko-pravni odnosi jedna su od većih zapreka bržem razvoju gospodarstva i privlačenju investitora. U realizaciji velikog broja projekata kao osnovna, a često i dugotrajno nerješiva prepreka, postavljaju se upravo neriješeni imovinsko-pravni odnosi. Već su katastarske izmjere za jedinice lokalne samouprave financijski teško podnošljive. Iako rješavanje ovog problema nije u ingerenciji Županije, prostornim planiranjem, procjenom troškova katastarskih izmjera, predlaganjem stručnih službi i aktivnim sudjelovanjem u procesima unapređenja zakonodavnih i provedbenih propisa, moguće je postići određena poboljšanja.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva
MJERA	1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija
OPIS MJERE	Cilj je ove mjere povećati apsorpcijski kapacitet poslovnih subjekata za prihvaćanje novih znanja i tehnologija. Apсорpcijski kapacitet u osnovi je sposobnost radne snage da usvaja nove tehnologije a ovisi o stupnju obrazovanosti radne snage i stručnom usavršavanju. Da bi se ovaj apсорpcijski kapacitet povećao potrebno je analizirati potrebe gospodarstva, jačati postojeće i osnivati nove tehnološke parkove i centre, razvijati nove proizvode i primjenu novih tehnologija, unaprijediti korištenje informacijskih tehnologija u poslovnom komuniciranju i poslovanju, poticati medijske kampanje kojima će se podizati svijest javnosti o svim aspektima inovacija i istraživanja.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva
MJERA	1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija
OPIS MJERE	Cilj je mjere daljnji razvoj gospodarskih sektora kroz stvaranje novih, zajedničkih proizvoda i usluga. Aktivnosti kroz koje će se ova mjera realizirati su jačanje postojećih klastera i stvaranje novih, zajednički marketinški nastup, izrada mjera potrebnih za snažan razvoj postojećih i budućih klastera, otvaranje, koordinacija nacionalnih, regionalnih i lokalnih programa vezanih za razvoj klastera.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva
MJERA	1.2.4. Promocija regije i gospodarstva
OPIS MJERE	Promocija Županije treba biti koordiniran proces kroz koji će se Županija promovirati svoje prednosti i suzbijati moguće negativne percepcije. Pozitivna percepcija Županije pozitivno će utjecati na ekonomsku aktivnost, privući ulaganja i potaknuti razvoj turizma i drugih djelatnosti. Osim toga, cilj je ove mjere osigurati prepoznatljivost značajnih županijskih projekata kroz njihovu kontinuiranu prezentaciju, a aktivnosti se odnose na uspostavljanje <i>županijske baze projekata</i> , kao i marketinški plan prezentacije projekata te ciljano privlačenje investitora u tuzemstvu i inozemstvu.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva
MJERA	1.3.1. Razvoj poduzetničke infrastrukture
OPIS MJERE	Cilj je mjere daljnji razvoj poduzetničke infrastrukture, što uključuje poduzetničke inkubatore, tehnološke parkove, razvoj poslovnih zona i njihovo komunalno opremanje; marketinšku promociju zona;

	privlačenje poduzetnika i ulagača. Osim infrastrukturnog opremanja, aktivnosti se odnose i na izradu marketinškog plana i plana aktivnosti na privlačenju potencijalnih korisnika; analiza ciljnih grupa potencijalnih korisnika u široj regiji koja obuhvaća i susjedne županije i inozemstvo.
--	---

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva
MJERA	1.3.2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima
OPIS MJERE	Informacije i znanje pretpostavke su razvitka, dok su pretpostavke za njihovu dostupnost informacijska infrastruktura te institucijski kapaciteti. Informacije vezane uz programe i projekte sufinanciranja na EU i nacionalnoj razini, informacije o otvorenim natječajima na lokalnoj, županijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Cilj je mjere razvoj postojećih i osnivanje novih potpornih institucija za razvoj poduzetništva u županiji; uvođenje novih programa potpore poduzetnicima i razvoj postojećih. Osnivanje novih potpornih institucija; razvoj novih programa potpore poduzetništvu; jačanje povezanosti s državnim institucijama i međunarodnim organizacijama; umrežavanje, razmjena iskustva te privlačenje investitora.
CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva
MJERA	1.3.3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima
OPIS MJERE	Cilj je ove mjere povećati dostupnost financijskih instrumenata poduzetnicima, što će rezultirati većim brojem realiziranih poduzetničkih ideja, većim zapošljavanjem, većom mogućnošću primjene novih tehnologija i unapređenjem proizvodnih procesa. Mjera će se realizirati kroz suradnju državnih ministarstava, regionalne i lokalne samouprave i financijskih institucija. Aktivnosti kroz koje će se realizirati mjera: postojeće i nove kreditne linije, edukacija poduzetnika o mogućnostima kreditiranja i potrebnoj dokumentaciji, razvoj jamstvenih instrumenata, koordinacija postojećih fondova na nacionalnoj i međunarodnoj razini, te putem raznih medija i info centara s informacijama o mogućnostima financiranja, edukacija o postupcima realizacije poduzetničke ideje.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva
MJERA	1.3.4. Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika
OPIS MJERE	Cilj je mjere da se kroz osiguranje programskih i financijskih instrumenata potpore poveća uspješnost realizacije poduzetničkih ideja, olakša pokretanje posla, postigne veće samozapošljavanje i zapošljavanje. Mjera će se realizirati kroz nastavak postojećih i pokretanje novih programa namijenjenih teže zaposlivim društvenim skupinama.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.4. Razvoj tržišta radne snage
MJERA	1.4.1. Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva
OPIS MJERE	Cilj je ove mjere osigurati kvalifikacijsku kompetenciju na svim razinama jer je to jedan od najznačajnijih pokretača prosperiteta. Iako je kvalifikacijska struktura u županiji iznad nacionalnog prosjeka, ona je daleko od toga ne samo da zadovolji sadašnje potrebe u određenim sektorima već posebno da odgovori na buduće izazove. Problem nezaposlenosti, osim već prepoznatih društvenih skupina (neobrazovani, nezaposleni sa završenom srednjom školom, žene), reflektira se i na zapošljivost alumna Bolonjskih studija - preddiplomskih studija što je izazvano neprepoznavanjem novih akademskih kvalifikacija od strane poslodavaca. Ispitivanjem realnih potreba tržišta rada za akademskim profilima polaznika studija na svim razinama (preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studiji), nastojat će se prilagoditi i unaprijediti postojeće akademske programe u domeni kompetencija, znanja i vještina potrebama tržišta rada. Potrebno je dodatno istražiti i programe i upisne kvote institucija srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 1. ► Prioritet 1.4. Razvoj tržišta radne snage
MJERA	1.4.2. Razvoj lokalnog tržišta rada
OPIS MJERE	Cilj je povećati zapošljivost stanovnika Županije, kroz jačanje suradnje između institucija u Županiji koje su vezane za područje zapošljavanja, obrazovanja i poduzetništva. Aktivnosti se odnose na povećanje dostupnosti svih informacija vezanih uz tržište rada, potrebe za radnom snagom i ponude radne snage, unapređenje postojećih i izradu novih programa poticanja zapošljavanja, te njihovu provedbu.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža
MJERA	2.1.1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra
OPIS MJERE	Unutar Županije, a prvenstveno na području Gorskog kotara i otoka postoji potreba za izgradnjom pojedinih dionica cesta kako bi se postigla smislena i kontinuirana prometna cjelina. Postoje i ceste koje po svojim karakteristikama ne udovoljavaju kriterijima neophodnim za sigurno odvijanje prometa. Morsko i obalno područje je zbog svoje atraktivnosti i potencijala izloženo permanentnim pritiscima, od guste naseljenosti i posljedica obavljanja raznih aktivnosti do neiskorištenih područja. Svrha ove mjere je da se upravljačke strukture potakne na učinkovito i aktivno upravljanje pomorskim dobrom.

	U priobalnim i otočkim gradovima i općinama potrebno je rekonstruirati dio lučke nadgradnje i podgradnje. Cilj je mjere potaknuti razvoj subregija s jedne strane boljim povezivanjem sa županijskim središtem Rijekom, a s druge strane razvijati lokalnu i međulokalnu prometnu infrastrukturu radi bolje dostupnosti poduzetničke i turističke infrastrukture. Pomorsko dobro predstavlja visokovrijedan resurs koji ima iznimne mogućnosti razvoja. Valorizacija te korištenje u gospodarske svrhe čime se doprinosi ravnomjernom razvoju obalnog i otočnog područja.
--	---

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža
MJERA	2.1.2. Odvajanje tranzitnog od lokalnog prometa
OPIS MJERE	Županija je specifična po tome da znatan dio državnih cesta prolazi kroz turistička mjesta u kojima se prosječni dnevni godišnji promet u ljetnim mjesecima često i udvostruči, što dovodi do problema protočnosti prometa. Cilj je postići veću protočnost prometa izgradnjom obilaznih prometnica.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža
MJERA	2.1.3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture
OPIS MJERE	Izgradnjom i uređenjem ulica, trgova, zgrada, parkova i groblja unaprijedit će se kvaliteta života žitelja županije. Cilj je uključiti alternativne načine kretanja u mobilnost stanovništva, kroz izgradnju trasa biciklističkih prometnica, uspostavu kvalitetnije mreže pješačkih puteva i ostvarivanje veza s postajama javnog prometa, izgradnju uspinjača.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža
MJERA	2.1.4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza
OPIS MJERE	Cilj je povećati korištenje javnog prijevoza i smanjiti utjecaj prometa na okoliš. Dok integralni sustav javnog prijevoza podrazumijeva korištenje nekoliko vrsta prijevoza (cestovni, pomorski, željeznički putnički javni prijevoz i zračni prijevoz), što je vezano i na specifičan geografski položaj županije, promocija korištenja javnog prijevoza odnosi se na akcije i programe koji će kod ljudi osvještavati pozitivne strane korištenja javnog prijevoza.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža
MJERA	2.1.5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom
OPIS MJERE	Dostupnost širokopojasne telekomunikacijske mreže, osobito u rubnim područjima županije, odnosno potpuna pokrivenost

	županije širokopojasnom mrežom cilj je ove mjere. Osnovne aktivnosti koje su planirane vezano na DTK infrastrukturu odnose se na inventarizaciju postojeće DTK infrastrukture, unos iste u katastar i zemljišne knjige, te uspostava sustavnog praćenja daljnjeg ulaganja u DTK infrastrukturu. U suradnji s partnerskim subjektima potrebno je razmotriti mogućnost modela upravljanja.
--	--

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.2. Razvoj ruralnih područja
MJERA	2.2.1. Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima
OPIS MJERE	Ruralna područja posebno su izložena depopulacijskim procesima, što je, između ostalog, prouzročeno i nedovoljno razvijenim gospodarskim aktivnostima. Stoga je ova mjera usmjerena na poticanje samozapošljavanja i zapošljavanja domicilnog stanovništva putem revitalizacije tradicionalnih obrtničkih i gospodarskih aktivnosti, marketinških aktivnosti i edukacije domicilnog stanovništva.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.2. Razvoj ruralnih područja
MJERA	2.2.2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva
OPIS MJERE	Premda je razvoj poljoprivrede u županiji ograničen nepovoljnom strukturom poljoprivrednog zemljišta koja priječi razvoj intenzivnog tipa poljoprivredne proizvodnje, potrebno je nastaviti provoditi mjere koje se odnose na razvoj ovog područja, maksimalno iskoristiti postojeće potencijale kroz izradu programa raspolaganja poljoprivrednim zemljištem odnosno poticanje okrupnjavanja posjeda, kroz stalnu edukaciju i kontinuiranu provedbu programa razvitka poljoprivrede, razvojem gospodarskih subjekata koji postaju nositelji prepoznatljive proizvodnje, poticanjem eko uzgoja i proizvodnje hrane. Razvoj ove djelatnosti, odnosno eko-poljoprivrede važan je i sa stajališta očuvanja krajobrazne i biološke raznolikosti. Uz razvojne programe koji se provode u suradnji s Centrom za brdsko-planinsku poljoprivredu, potrebno je nastaviti podupirati udruživanje poljoprivrednih proizvođača radi zajedničkog nastupa na tržištu. Ovaj segment može se povezati i s razvojem turizma.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.3. Razvoj civilnog društva
MJERA	2.3.1. Jačanje kapaciteta civilnog društva
OPIS MJERE	Cilj mjere odnosi se s jedne strane na promoviranje ključnih vrijednosti civilnog društva – naovisnosti pluralizma, otvorenosti i horizontalnosti, a s druge strane poticanje aktivnog odnosa građanki i građana prema javnim službama i poslovima kroz podupiranje javnih rasprava, građanskih inicijativa. Širiti prostor za djelovanje organizacija civilnog društva – stvaranjem zakonskog, političkog i socio-kulturnog okvira.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.3. Razvoj civilnog društva
MJERA	2.3.2. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje
OPIS MJERE	Unatoč velikom broju organizacija civilnog društva na području Županije, dosta je organizacija koje nemaju dovoljno znanja, ljudi i sredstava da se aktivnije uključe u život zajednice. Stvaranjem programa koji će poticati udruživanje organizacija civilnog društva, suradnju civilnog društva i obrazovnih institucija, suradnju civilnog društva i privatnog sektora unaprijedit će se socijalna kohezija.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.3. Razvoj civilnog društva
MJERA	2.3.3. Poticanje transparentnosti u suradnji civilnog društva i javnog sektora
OPIS MJERE	Potrebno je stalno razvijati mehanizme suradnje između tijela županijske i lokalne samouprave i organizacija civilnog društva, te organizacije civilnog društva jače uključivati u upravljanje razvojem Županije. Potrebno je utvrditi područja, oblike i načela suradnje. Cilj je stvarati mehanizme poticanja javnosti i otvorenost pri donošenju i provedbi javnih odluka, omogućavanje javnog uvida, otvorenost na kritike i rasprave, te prigovore i prijedloge.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.2. Razvoj civilnog društva
MJERA	2.3.4. Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju
OPIS MJERE	Činjenica da Županija funkcionira u globalnom okruženju, otvara pitanja spremnosti na krizne pritiske koji se javljaju u tom okruženju. Kriza, klimatske promjene, kraj ere fosilnih goriva tek su neke od tema koje zahtijevaju promišljanje i razvoj strategija za prevladavanje njihovih devastirajućih učinaka. Razvoj koncepata samoodržanja kroz pronalaženje alternativnih strategija razvoja i drugačije pristupe poljoprivredi, prometu, opskrbi vodom, energetici, zdravstvu, zaštiti prirode i okoliša. Cilj ove mjere je jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.4. Unapređenje područja sporta i rekreacije
MJERA	2.4.1. Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekreacijske infrastrukture s pripadajućom opremom
OPIS MJERE	Iako postojeća sportsko-rekreacijska infrastruktura u Županiji još nije inventarizirana s aspekata broja, površine, vlasništva, funkcionalnosti i korištenja, podaci s terena govore o tome da je ona često u mnogim od ovih aspekata neadekvatna. Sportsko-rekreacijska infrastruktura u županiji ima cijeli niz potencijalnih funkcija – širenje baze djece i odraslih koji se sportom bave

	rekreativno, amaterski ili profesionalno; korištenje sportsko-rekreacijske infrastrukture u turizmu, razvoj pojedinih područja u županiji poput Gorskog kotara – zimski turizam.
--	--

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.4. Unapređenje područja sporta i rekreacije
MJERA	2.4.2. Unapređenje sportsko-rekreacijskih programa, njihove dostupnosti i osposobljavanje stručnog osoblja
OPIS MJERE	Kroz ovu mjeru sportski programi će se diverzificirati s ciljem zadovoljavanja potreba bavljenja sportom i rekreacijom različitih ciljanih skupina. Ova mjera podrazumijeva stručno oblikovanje sportskih programa, za što je neophodno nastaviti s programima stručnog osposobljavanja trenerskog kadra, kao što je propisano i Zakonom o sportu. Sportske programe potrebno je dodatno prezentirati i promovirati prema ciljanim skupinama.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti
MJERA	2.5.1. Razvoj infrastrukture u kulturi
OPIS MJERE	Ova mjera obuhvaća stvaranje infrastrukturnih uvjeta za poboljšanje uvjeta rada institucija u kulturi – odnosno mogućnost boljeg rada i razvoja raznih oblika kulturne djelatnosti. Osim izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih objekata u kulturi, potrebno je maksimalno iskoristiti bivše industrijske, vojne i ostale javne objekte.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti
MJERA	2.5.2. Unapređenje programa u kulturi
OPIS MJERE	Osim unapređenja programa kulturnih institucija kojima su osnivači država, Županija i jedinice lokalne samouprave potrebno je programski i financijski pratiti i brojne udruge i druge koji svojim radom bitno doprinose bogatstvu sadržaja u području kulture, kroz programe, projekte, manifestacije i sl. Koristeći postulate poduzetničke klime i kulture, jedan dio aktivnosti razvijat će se tzv. kreativnim industrijama kojima se dodatno pridonosi razvoj kulture i turizma.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti
MJERA	2.5.3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne kulturne baštine
OPIS MJERE	Zaštitom i obnovom materijalne kulturne baštine, izradom registra materijalne i nematerijalne kulturne baštine, raznim načinima promocije i prezentacije materijalne i nematerijalne kulturne baštine razvijat će se identitet Županije te poboljšati turistička ponuda.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
MJERA	2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
OPIS MJERE	Osnova sustava upravljanja razvojem Županije jest vizija ukupnog razvoja Županije, dogovorenog i prihvaćenog od ključnih nositelja razvoja. U tom smislu treba jačati kapacitete regionalne i lokalne samouprave kao i sposobnosti i znanja u upravi Županije za efikasno upravljanje razvojem i uključivanje u međunarodne razvojne programe. Dobra suradnja Županije i jedinica lokalne samouprave osnova je za daljnji razvoj koordinacije i komunikacije. Postojeće agencije, centre i ostale institucije i organizacije koje se bave provođenjem i realizacijom planova razvoja potrebno je dodatno kapacitirati kako bi mogle odgovoriti potrebama koje se javljaju vezano uz mogućnosti financiranja projekata iz programa EU i drugih oblika financiranja.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
MJERA	2.6.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga
OPIS MJERE	Provođenje informatizacije rada jedinica lokalne samouprave i Županije i javnih ustanova pridonijet će većoj učinkovitosti i boljoj kvaliteti te kvantiteti javnih usluga. Skratit će se vrijeme za dobivanje informacija, dokumenata, potvrda, dozvola.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
MJERA	2.6.3. Jačanje unutaržupanijske, međuzupanijske i prekogranične suradnje
OPIS MJERE	Cilj je unaprijediti suradnju Županije i ostalih dionika s drugim područjima u zemlji i inozemstvu kroz aktivnije sudjelovanje u raznim oblicima međuzupanijske i prekogranične suradnje. Aktivnosti se odnose na intenziviranje međuzupanijske, međuregionalne i prekogranične suradnje; podizanje razine osposobljenosti za njenu pripremu, provedbu, praćenje i vrednovanje; stvaranje mreža suradnje kroz razvojne projekte.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.1. Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata predškolskog odgoja
OPIS MJERE	Cilj ove mjere je izgradnja i uređenje te opremanje objekata za predškolski odgoj kako bi se unaprijedili uvjeti rada stručnog osoblja i boravka djece u njima za provedbu profesionalnih programa za djecu predškolskog uzrasta.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 2. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.2. Povećanje uključenosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja
OPIS MJERE	Cilj je ove mjere povećati broj djece koja su uključena u programe predškolskog odgoja i obrazovanja, budući da predškolski programi daju djeci temelje za cjeloživotno učenje i potiču jačanje socijalne uključenosti. Treba stoga sufinancirati izvanstandardne programe.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.3. Izgradnja, dogradnja i opremanje objekata u školstvu
OPIS MJERE	Cilj je osigurati uvjete za kvalitetno provođenje nastavnih programa; kroz izgradnju novih, te rekonstrukciju, adaptaciju i opremanje postojećih školskih objekata nastavnom opremom i pomagalicama.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.4. Razvoj osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz razne programe
OPIS MJERE	Cilj je mjere usklađivanje mreže škola sa suvremenim zahtjevima u školstvu, kroz racionalizaciju školskih programa u srednjim školama i njihovu prilagodbu suvremenim zahtjevima u samom procesu obrazovanja.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.5. Unapređenje sustava stipendiranja za sve razine obrazovanja
OPIS MJERE	Razvoj sustava stipendiranja ima dvojak učinak. S jedne strane čini obrazovanje dostupnijim i onim skupinama djece i mladih koji su u lošijem ekonomsko-socijalnom položaju i s druge strane predstavlja instrument usmjeravanja u obrazovne programe koji su deficitarni na tržištu rada.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.6. Razvoj visokoškolskog obrazovanja
OPIS MJERE	Cilj je ove mjere povećanje fleksibilnosti i kvalitete programa visokog obrazovanja kroz širi spektar studijskih programa i izbornih predmeta, studija uz rad, učenja na daljinu, uvođenje interdisciplinarnih studijskih programa. Uvođenje primijenjenog

	praktičnog rada kao standardnog dijela visokog obrazovanja. Potrebno je povećati udjel studenata prirodnih i tehničkih znanosti u skladu s potrebama županijskog i globalnog tržišta.
--	---

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.7. Poboljšanje općih uvjeta i dostupnosti studiranja
OPIS MJERE	Unapređenje kapaciteta studentskog smještaja, sufinanciranje troškova prijevoza, osiguravanje uvjeta za studiranje osobama s invaliditetom (pomoć u transportu, pomoć u praćenju nastave, pomoć u pristupu literaturi, uklanjanje arhitektonskih barijera i adaptacija prostora), povećanje društveno-kulturnih sadržaja namijenjenih studentima tek su neke od aktivnosti kojima se želi unaprijediti studentski standard i ujedno promovirati županiju kao regiju znanja.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja
MJERA	3.1.8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje
OPIS MJERE	Nadgradnja formalno stečenih znanja i vještina, njihovo usavršavanje i stjecanje novih radi povećanja kompetencija na tržištu rada; jačanje uključenosti svih stanovnika Županije u programe cjeloživotnog učenja i daljnjeg usavršavanja, povećanje konkurentne sposobnosti radnih resursa te uvođenje novih tehnologija i tehnoloških postupaka; osvještavanje važnosti koncepta i programa cjeloživotnog učenja; ostvarenje kontinuiteta završavanja osnovnog obrazovanja odraslih, uz mogućnost stručnog osposobljavanja za manje složena i jednostavnija zanimanja potrebna na tržištu rada.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite
MJERA	3.2.1. Povećanje dostupnosti i obuhvatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i specijalističko-konzilijarnoj razini
OPIS MJERE	Cilj je mjere osigurati da osnovna zdravstvena zaštita bude dostupna svim stanovnicima Županije te podrazumijeva izradu strateških planova u djelatnosti zdravstva, ulaganje u objekte i opremu, osiguranje dovoljnog broja timova, unapređenje ustroja i rada hitne medicinske pomoći u smislu objedinjavanja hitne medicinske pomoći u Zavodu za hitnu medicinsku pomoć za područje cijele Županije, jačanje patронаžne skrbi i zdravstvene njege u kući, osiguranje sanitetskog prijevoza radi bolje dostupnosti, povećanje dostupnosti zdravstvene zaštite za ljude s

	posebnim potrebama i socijalno ugrožene društvene grupe. Također je potrebno razviti neke oblike sekundarne zdravstvene zaštite osobito na područjima udaljenijim od Kliničkog bolničkog centra Rijeka. Kroz razvoj specijalnih bolnica i lječilišta osigurati uvjete za bolje iskorištenje pogodnosti prirodnih resursa i ambijetalnih vrijednosti za razvoj zdravstvenog turizma.
--	---

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite
MJERA	3.2.2. Unapređenje programa palijativne i pokretanje hospicijske skrbi
OPIS MJERE	Unapređenje programa i osnivanje ustanove za palijativnu skrb koja ima stacionarno zbrinjavanje za neizlječivo bolesne, te interdisciplinarni tim kućnih posjeta (liječnik, medicinska sestra, fizikalni terapeut, socijalni radnik) s posebnom izobrazbom za pristup umirućem, ambulantu za bol i dnevni boravak.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite
MJERA	3.2.3. Razvoj zdravstvenih programa izvan standardne zaštite
OPIS MJERE	Kroz ovu se mjeru nastoje unaprijediti programi koji se odnose na ciljane skupine ljudi i na ciljane zdravstveno – socijalne probleme. Značajnu ulogu i doprinos razvoju takovih programa imaju savjetovališta (za žene, djecu i mlade, za oboljele od težih bolesti, ovisnosti, promicanje zdravlja i sl.) koja sa raznim profilima stručnog osoblja pomažu korisnicima.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite
MJERA	3.2.4. Razvoj programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
OPIS MJERE	Cilj je mjere, kroz programe prevencije i ranog otkrivanja bolesti, smanjiti postotak pobola, skratiti vrijeme i troškove liječenja te smanjiti stopu smrtnosti. Aktivnosti se odnose na provođenje već postojećih programa, razvoj novih programa na temelju analize pobola i uzroka smrtnosti stanovnika Županije, ulaganje u opremu za rano otkrivanje bolesti kao što su maligne bolesti, bolesti krvožilja i bolesti ovisnosti.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite
MJERA	3.2.5. Promocija zdravih životnih stilova i prevencija ovisnosti
OPIS MJERE	Cilj je smanjiti rizik od oboljevanja, odnosno poboljšati cjelokupnu sliku zdravlja stanovništva županije. Aktivnosti se odnose na

	programe i akcije koji će promovirati zdrave životne stilove, na edukaciju stanovništva vezanu za zdrave životne stilove. Posebnu brigu potrebno je posvetiti prevenciji ovisnosti (alkohol, droge, duhan i drugo), osobito kod mladih. U sklopu ove mjere potrebno je razvijati partnerstva.
--	--

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti
MJERA	3.3.1. Povećanje dostupnosti socijalnih usluga
OPIS MJERE	Razvoj i širenje mreža raspoloživih socijalnih usluga za sve kategorije socijalno osjetljivih i marginaliziranih skupina podrazumijeva temeljitu transformaciju čitavog sustava na način da isti u potpunosti udovolji specifičnim potrebama svih socijalnih kategorija (djeca i mladi s posebnim potrebama i PUP-om, stari i nemoćni, umiruće osobe, osobe s invaliditetom, psihički bolesne odrasle osobe, drugim riječima, sve najranjivije socijalne kategorije). Isto je moguće samo uz povećanje smještajnih kapaciteta kod udomiteljskih obitelji, otvaranjem obiteljskih domova i omogućavanjem organiziranog stanovanja za sve skupine korisnika unutar sustava socijalne skrbi. Nužno je razvijanje postojećih i poticanje ponude novih preventivnih oblika socijalnih usluga s ciljem sprečavanja institucionalizacije djece i mladih te razvijanje mreže alternativnih oblika socijalne skrbi. Svrha je smanjiti ulazak u institucije i povećati izlazak iz institucija u nove oblike skrbi, posebno stimulirajući obiteljsku reintegraciju.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti
MJERA	3.3.2. Unapređenje horizontalne i vertikalne koordinacije i stvaranje mreže socijalnih usluga
OPIS MJERE	Razvoj kvalitetnih usluga u zajednici i otvorenost za socijalne inovacije je neophodan preduvjet održivosti (uključivanje socijalnog poduzetništva u razvoj sustava pružatelja usluga). Socijalna politika se mora temeljiti na kontinuiranom istraživanju i planiranju, a sukladno potrebama stanovnika na području PGŽ. Socijalno planiranje ima za cilj procjenu prioriteta razvoja sustava socijalne skrbi i usklađivanja istog sa prioritetima drugih sustava iz područja društvenih djelatnosti (odgoj i obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje, cjeloživotno obrazovanje, djelatnosti u kulturi i dr.). Osnovni postulati razvoja mreže socijalnih usluga su pravičnost, solidarnost, poštivanje ljudskih prava i uvažavanje različitosti.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 3. ► Prioritet 3.2. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti
MJERA	3.3.3. Razvoj ljudskih resursa u području socijalne skrbi

OPIS MJERE	Starenje stanovništva, kao jedna od osnovnih demografskih karakteristika Županije, siromaštvo, osobe s posebnim potrebama, žrtve nasilja u obitelji, liječeni ovisnici o drogama i alkoholu tek su neke od društvenih skupina koje zahtijevaju ciljane programe socijalne skrbi, a jedan od osnovnih preduvjeta za osmišljavanje i realizaciju raznih programa iz ovog područja je dovoljan broj educiranih ljudi. Osnovni je cilj ove mjere kroz razne obrazovne programe razvijati ljudske resurse u području socijalne skrbi. Stoga su cjeloživotno obrazovanje i kontinuirana supervizija stručnog kadra neophodni preduvjeti koje je potrebno osigurati, a da bi se ova mjera mogla provoditi. Kroz ovu mjeru potrebno je jačati sudjelovanje zajednice putem volonterskog rada.
------------	---

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika
MJERA	4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima
OPIS MJERE	Zbog velikog broja prirodnih vrijednosti nužno je kapacitirati institucije koje se bave programima zaštite, koje upravljaju zaštićenim prirodnim vrijednostima te institucije koje se bave istraživanjem.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika
MJERA	4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine
OPIS MJERE	Sustavno prikupljati podatke relevantne za očuvanje i zaštitu staništa te oformiti bazu podataka o staništima Županije. Uključivati se u projekte zaštite staništa na europskoj i državnoj razini, a osobito poticati takve projekte na regionalnoj i lokalnoj razini.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika
MJERA	4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti
OPIS MJERE	Uz standardne mjere zaštite potrebno je i razvijati svijest o važnosti očuvanja i zaštite staništa na županijskoj razini, vrednovati i štititi staništa uz uključivanje komponenti antropogenih aktivnosti, pažljivim planiranjem nastojati ublažiti štetne utjecaje urbanizacije, izgradnje infrastrukture i energetske objekata na divlje svojte i njihova staništa, poticati uzgoj autohtonih sorti bilja i pasmina životinja, poticati revitalizaciju starih voćnjaka, maslinika i

	vinograda; poticati tradicijsku poljoprivredu i povrtlarsku proizvodnju; poticati revitalizaciju travnjaka.
--	---

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika
MJERA	4.1.5. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja
OPIS MJERE	Poticati poljoprivredne i ostale djelatnosti koje pogoduju razvitku vrsta vezanih uz staništa oblikovana tradicijskom poljoprivrednom djelatnošću. Turističku valorizaciju provoditi uz obilježavanje zaštićenog područja, utvrđivanju prihvatnog kapaciteta za posjetitelje, obilježavanju staza, postavljanju obavijesnih i poučnih tablica i putokaza, te izradi i provođenju edukacijskih programa.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem
MJERA	4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša
OPIS MJERE	S ciljem proširivanja potreba očuvanja i zaštite okoliša, potrebno je jačati prvenstveno institucionalne i ljudske kapacite te onih koji su osnovani za provedbu svih oblika zaštite okoliša na svim razinama. U tom cilju poželjna je suradnja i s civilnim društvom.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem
MJERA	4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Primorsko-goranske županije u području zaštite okoliša
OPIS MJERE	Cilj je ove mjere daljnje unapređenje stanja okoliša u Županiji koje će se osigurati provedbom Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša.

CILJ I PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem
MJERA	4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
OPIS MJERE	Cilj je podići svijest stanovništva o važnosti očuvanja prirode i okoliša; osvješćivanje činjenice i stvaranje javnog stava o tome da je investicija u prirodu i okoliš dugoročna i isplativa. Obrazovanje gospodarstvenika o održivom razvoju; uključivanje tema iz područja zaštite okoliša u nastavne planove i programe; organiziranje stručnih skupova i tribina o pitanjima odnosa prema okolišu; uspostavljanje bliske suradnje između javne uprave, znanstvenih institucija, nevladinih udruga, školstva i medija;

	popularizacija održivog razvoja.
--	----------------------------------

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem
MJERA	4.2.4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
OPIS MJERE	Cilj je na svim razinama promovirati i podržavati racionalno korištenje energije, od smanjenja gubitka energije u transformacijama, preko smanjenja udjela potrošnje energije u proizvodnji, do racionalnog korištenja energije u institucijama i kućanstvima. Jednako tako cilj je i smanjenje udjela fosilnih izvora energije uz povećanje udjela obnovljivih izvora energije.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture
MJERA	4.3.1. Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe
OPIS MJERE	Iako je priključenost na mrežu javnog vodovoda u Županiji iznad prosjeka RH, taj postotak znatno varira ovisno o području. Stoga je potrebno uspostaviti izbalansirani suvremeni sustav vodoopskrbe na cijelom području Županije kojem je cilj osigurati potpunu pokrivenost županije sustavom vodoopskrbe, odnosno smanjiti razlike koje trenutno postoje između pojedinih područja županije. Aktivnosti se odnose na daljnju provedbu vodoopskrbnog plana Županije kroz koji razvoj postojećih sustava ide u pravcu njihovog međusobnog povezivanja na županijskoj razini u tri veća podsustava "Rijeka", "Lokve" i "Novi Vinodolski" (te za sada samostalnih podsustava Čabar, Rab i Cres-Lošinj) koji će postati temelj konačnog integriranja u jedan suvremeni županijski sustav. U razdoblju do 2015. godine planirano je vodoopskrbom obuhvatiti sva naselja u Županiji.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture
MJERA	4.3.2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
OPIS MJERE	Iako je priključenost stanovnika Županije na sustav odvodnje iznad hrvatskog prosjeka, još uvijek postoje značajne razlike unutar Županije u pokrivenosti sustavom odvodnje. Cilj je mjere daljnja izgradnja i unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, nadziranje zaštite i gospodarenja vodama, kao i zaštita podzemnih voda od zagađenja.

CILJI PRIORITET	Strateški cilj 4. ► Prioritet 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture
-----------------	--

MJERA	4.3.3. Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom
OPIS MJERE	Unatoč činjenici da je na prostoru Županije u proteklih desetak godina postupanje s otpadom znatno unaprijeđeno, ono još uvijek nije u cijelosti usklađeno s propisima i usvojenim jedinstvenim županijskim sustavom gospodarenja komunalnim i neopasnim proizvodnim otpadom. Stoga je županijskom Strategijom zaštite okoliša do 2015. godine stavljeno na prvo mjesto. Mjera će se ostvariti kroz provedbu Plana gospodarenja otpadom u Primorsko goranskoj županiji koji između ostalog naglasak stavlja na izgradnju elemenata sustava gospodarenja otpadom (CZGO – centralnu zonu za gospodarenje otpadom, transfer stanice i reciklažna dvorišta), sanaciju postojećih odlagališta, te kojim se osigurava praćenje stanja, osmišljavanje i provedba programa edukacije o postupanju s otpadom.

6.1. Povezanost prioriteta i mjera Razvojne strategije s višom razinom strateških dokumenata

Strateški dokument				
Nacionalni strateški referentni okvir 2012.-2013. (nacrt)	⇒	Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2010.-2013. - Jadranska Hrvatska	⇒	Razvojna strategije Primorsko-goranske 2011.-2103.
Poveznice prioriteta i mjera				
OP Promet				
Prioritetna os 1: Integracija i modernizacija prometne infrastrukture u RH vezna na TEN-T koridore 1.1. Nadogradnja hrvatske željezničke prometne mreže koja se nalazi na ili je spojena s TEN-T koridorima 1.2. Razvoj multimodalne prometne mreže i njeno povezivanje s TEN-T koridorima u sektorima 1.3. Razvoj hrvatske cestovne mreže koja se nalazi na ili je spojena s TEN-T koridorima	⇒	Razvoj i unapređenje regionalne infrastrukture RH03-03-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te intermodalnog prometa za robu i putnike	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.1. Razvoj prometnog pravca i logistike
Prioritetna os 2: Razvoj i modernizacija regionalne prometne infrastrukture 2.1. Razvoj i modernizacija regionalne prometne infrastrukture, sustava javnog gradskog prijevoza i okolišno prihvatljivih prometnih sustava	⇒	Razvoj i unapređenje regionalne infrastrukture RH03-03-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te intermodalnog prometa za robu i putnike	⇒	2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.1. Unapređenje županijskih mreža 2.1.1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra 2.1.2. Odvajanje tranzitnog od lokalnog prometa 2.1.3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture 2.1.4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza

OP Okoliš i energetika				
Prioritetna os 1: Intervencije u gospodarenju otpadom, kakvoći zraka, zaštiti prirode (Natura 2000) i sektoru energetike	⇒	Održivo gospodarstvo prirodnih i kulturnih vrijednosti u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine	⇒	4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanjem i upravljanjem prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti i krajobraza 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša 4.2.4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti 4.3.3. Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom
		Zaštita okoliša RH03-04-01 Gospodarenjem otpadom RH03-04-02 Zaštita požara RH03-04-03 Zaštita voda i mora RH03-04-04 Zaštita zraka i tla RH03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti		

Prioritetna os 2: Intervencije u sektoru gospodarenja vodama		Razvoj regionalne infrastrukture RH03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnavanja RH03-02-06 Razvoj sustavne javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture Zaštita okoliša HR03-04-03 Zaštita voda i mora		4. Zaštita prirode i okoliša 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture 4.3.1. Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe 4.3.2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
OP Regionalna konkurentnost				
Prioritetna os 1: Jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva 1.1. Pобољшanje poslovnog okruženja i povećanje konkurentnosti MSP-a 1.2. Transfer tehnologije i podrška gospodarstvu temeljenom na znanju		Održivo gospodarstvo prirodnih i kulturnih vrijednosti u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-02-05 Održivi razvoj poljoprivrede Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih institucija HR03-02-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-02-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-02-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog		1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.1. Razvoj prometnog pravca i logistike 1.1.2. Razvoj prerađivačke industrije s posebnim naglaskom na brodogradnju i drveno-prerađivačku industriju 1.1.3. Razvoj turizma 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.1. Unapređenje imovinsko-pravnih odnosa 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 1.2.4. Promocija regije i gospodarstva

		sektora u svrhu transfera znanja, uvođenje novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija i razvoj klastera		1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva 1.3.1. Razvoj poduzetničke infrastrukture 1.3.2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima 1.3.3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima 1.3.4. Pomoć ciljnim skupinama poduzetnika 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.2. Razvoj ruralnih područja 2.2.1. Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima 2.2.2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti 2.5.2. Unapređenje programa u kulturi 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.3. Jačanje unutaržupanijskih, međuzupanijskih i prekogranične suradnje
Prioritetna os 2: Jačanje razvojnog potencijala hrvatskih regija 2.1. Javna poslovna i turistička infrastruktura 2.2. Elektroničke komunikacije 2.3. Obrazovna infrastruktura 2.4. Zdravstvena infrastruktura 2.5. Modernizacija HZZ-a	⇒	Održivo gospodarstvo prirodnih i kulturnih vrijednosti u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja Razvoj regionalne infrastrukture	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva

		HR03-02-03 Razvoj i unapređenje energetske infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture Jačanje kurentnosti poslovnog sektora HR03-02-03 Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih institucija	1.3.1. Razvoj poduzetničke infrastrukture 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.1. Unapređenje županijskih mreža 2.1.5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom 2.4. Unapređenje područja sporta i rekreacije 2.4.1. Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekreacijske infrastrukture s pripadajućom opremom 2.4.2. Unapređenje sportsko-rekreativnih programa, njihove dostupnosti i osposobljavanja stručnog osoblja 3. Razvoj ljudskih potencijala 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja 3.1.1. Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata predškolskog odgoja 3.1.2. Povećanje uključenosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja 3.1.3. Izgradnja, dogradnja i opremanje objekata u školstvu 3.1.4. Razvoj osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz razne programe 3.1.5. Unapređenje uvjeta stipendiranja za sve razine obrazovanja 3.1.6. Razvoj visokoškolskog
--	--	---	---

				obrazovanja 3.1.7 Poboljšanje općih uvjeta studiranja 3.1.8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite 3.2.1. Povećanje dostupnosti i obuhvatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i specijalističko-konzilijarnoj razini 3.2.2. Unapređenje programa palijativne i pokretanje hospicijske skrbi 3.2.3. Razvoj zdravstvenih programa izvan standarda zaštite 3.2.4. Razvoj programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti 3.2.5. Promocija zdravih životnih stilova i prevencija ovisnosti 3.3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti 3.3.1. Širenje kapaciteta i programa insitucijske i vaninstitucijske skrbi za starije osobe 3.3.2. Unapređenje zaštite socijalno osjetljivih skupina 3.3.3. Unapređenje zaštite žrtava nasilja u obitelji
OP Razvoj ljudskih resursa				
Prioritetna os 1: Potpora pristupa održivom zapošljavanju i prilagodljivosti radne snage	⇒	HR03-02-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukturnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.4. Razvoj tržišta radne snage 1.4.1. Razvoj ljudskih resursa u

				funkciji gospodarstva 1.4.2. Razvoj lokalnog tržišta rada 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 3. Razvoj ljudskih potencijala 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja 3.1.8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje
Prioritetna os 2: Jačanje socijalnog uključivanja skupina u nepovoljnom položaju i osoba s posebnim potrebama	⇒	HR03-02-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	⇒	3. Razvoj ljudskih potencijala 3.3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti 3.3.1. Širenje kapaciteta i programa institucijske i vaninstitucijske skrbi za starije osobe 3.3.2. Unapređenje zaštite socijalno osjetljivih skupina
Prioritetna os 3: Unapređenje ljudskih potencijala u obrazovanju, istraživanju i razvoju	⇒	HR03-02-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 1.3.2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima

			1.4. Razvoj tržišta radne snage 1.4.1. Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.2.2. Poticanje umrežavanja udruga, međusektorske i međuinstitucijske suradnje 2.2.4. Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih kapaciteta i ljudskih kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 3. Razvoj ljudskih potencijala 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja 3.1.6. Razvoj visokoškolskog obrazovanja 3.1.8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje
Prioritetna os 4: Jačanje uloge civilnog društva za bolje upravljanje		HR03-02-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.3. Razvoj civilnog društva 2.3.1. Jačanje kapaciteta civilnog društva 2.3.2. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje 2.3.3. Poticanje transparentnosti u suradnji između civilnog društva i javnog sektora 2.3.4. Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju

OP Jačanje upravnih kapaciteta				
Prioritetna os 1: unapređenje učinkovitosti sustava javne uprave i pravosuđa	⇒	HR03-02-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.2.1. Unapređenje imovinsko-pravne regulative 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.3. Razvoj civilnog društva 2.3.2. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje 2.3.3. Poticanje transparentnosti u suradnji između civilnog društva i javnog sektora 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 2.6.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga
Prioritetna os 2: razvoj ljudskih potencijala u javnoj upravi i pravosuđu	⇒	HR03-02-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	⇒	2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.2. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga 4. Zaštita prirode i okoliša 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša

Strateški dokument				
IPA 2009.-2013.	→	Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2010.-2013. – Jadranska Hrvatska	→	Razvojna strategije Primorsko-goranske 2011.-2103.
Poveznice prioriteta i mjera				
OP Regionalna i prekogranična suradnja				
- Prekogranični program: Slovenija-Hrvatska Prioritet 1: Ekonomski i socijalni razvoj 1.1. Turizam i ruralni razvoj 1.2. Razvoj poduzetništva 1.3. Socijalna integracija Kulturna i društvena suradnja Prioritet 2: Održivo upravljanje prirodnim resursima 2.1. Zaštita okoliša 2.2. Očuvanje zaštićenih područja Zaštita prirode i održivi razvoj	→	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održivi razvoj poljoprivrede Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te inter-modalnog prometa za robu i putnike HR03-02-02- Razvoj i unapređenje javne infrastrukture HR 03-02-03 Razvoj i unapređenje energetske infrastrukture HR03-02-04 Razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja	→	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.3. Razvoj turizma 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.2. Razvoj ruralnih područja 2.2.1. Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima 2.2.2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje 3. Razvoj ljudskih potencijala 3.2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite 3.3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti 4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanja rizika 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem

		HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstva kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih institucija HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-03-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-03-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog sektora u svrhu transfera znanja, uvođenja novih tehnologija i komercijalizacije inovacija i razvoj klastera Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti		
--	--	---	--	--

Jadranska suradnja Prioritet 1: Gospodarska, socijalna i institucionalna suradnja 1.1. Istraživanje i inovacije 1.2. Financijska podrška za MSP 1.3. Socijalno, radno i zdravstveno umrežavanje 1.4. Insitucionalna suradnja Prioritet 2: Upravljanje prirodnim i kulturnim resursima i sustav upravljanja rizicima 2.1. Zaštita i poboljšavanje pomorskog i obalnog okoliša 2.2. Upravljanje prirodnim i kulturnim resursima i sprečavanje prirodnih i tehnoloških rizika 2.3. Štednja energije i obnovljivi izvori energije 2.4. Održivi turizam Prioritet 3: Dostupnost i mreže 3.1. Fizička infrastruktura 3.2. Održivi sustavi mobilnosti 3.3. Komunikacijske mreže	⇒ Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održivi razvoj poljoprivrede Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te inter-modalnog prometa za robu i putnike HR03-02-02- Razvoj i unapređenje javne infrastrukture HR 03-02-03 Razvoj i unapređenje enregetske infrastrukture HR03-02-04 Razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstava kroz	⇒ 1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.3. Razvoj turizma 1.1.4. Razvoj energetskog sektora 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva 1.3.2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima 1.3.3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima 1.3.4. Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.1.1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra 2.1.3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture 2.1.4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza 2.1.5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti 2.5.1. Razvoj infrastrukture u kulturi
---	--	---

		jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih institucija HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-03-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-03-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog sektora u svrhu transfera znanja, uvođenja novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija i razvoj klastera Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti	2.5.2. Unapređenje programa u kulturi 2.5.3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 2.6.3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje 4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanja rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobrazu, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županiji u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i
--	--	--	--

				zaštitu okoliša 4.2.4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
Hrvatska-Bosna i Hercegovina Prioritet 1: Stvaranje zajedničkog gospodarskog prostora 1.1. Jačanje zajedničke turističke ponude 1.2. Poticanje poduzetništva Prioritet 2: Poboljšana kvaliteta života i socijalne kohezije 2.1. Zaštita okoliša 2.2. Poboljšanje dostupnosti svih usluga u lokalnoj zajednici	⇒	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održvi razvoj poljoprivrede Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te inter-modalnog prometa za robu i putnike HR03-02-02- Razvoj i unapređenje javne infrastrukture HR 03-02-03 Razvoj i unapređenje enregetske infrastrukture HR03-02-04 Razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.3. Razvoj turizma 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva 1.3.2. Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima 1.3.3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima 1.3.4. Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika 2. Uravnotežen reacionalni razvoj 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 2.6.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga 2.6.3. Jačanje unutaržupanijske,

		komunalne infrastrukture Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstava kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih institucija HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-03-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-03-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog sektora u svrhu transfera znanja, uvođenja novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija i razvoj klastera Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti		međužupanijske i prekogranične suradnje 4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanja rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobrazu, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša 4.2.4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
- Jugoistočna Europa Prioritet 1. Potpora inovacijama i poduzetništvu 1.1. Razviti tehnologiju i inovacijske mreže	⇒	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivih oblika	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.1. Razvoj prometnog pravca i

u specifičnim poljima 1.2. Razviti poticajan okoliš za inovativno poduzetništvo 1.3. poboljšati okvirne uvjete i utrti put inovacijama Prioritet 2: Zaštita i unapređenje okoliša 2.1. Unaprijediti integrirani sustav upravljanja vodoopskrbom i prevencije poprava 2.2. Poboljšati sprečavanje ekoloških rizika 2.3. Unaprijediti suradnju u upravljanju prirodnim resursima i zaštićenim područjima 2.4. Zagovarati štednju energije i resursa Prioritet 3: Poboljšanje dostupnosti 3.1. Poboljšati koordinaciju u promoviranju, planiranju i upravljanju primarnim i sekundarnim prometnim mrežama 3.2. Razviti strategije za borbu protiv 'digitalnog jaza' 3.3. Unaprijediti okvirne uvjete za multimodalne platforme Prioritet 4: Razvitak transnacionalnih sinergija u cilju održivog razvoja regije 4.1. Baviti se važnim problemima koji utječu na gradske područja i na regionalne sustave naselja 4.2. Zagovarati uravnotežen obrazac privlačnih i dostupnih područja rasta 4.3. Poticati upotrebu kulturnih vrijednosti za razvoj	turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održvi razvoj poljoprivrede Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te inter-modalnog prometa za robu i putnike HR03-02-02- Razvoj i unapređenje javne infrastrukture HR 03-02-03 Razvoj i unapređenje enregetske infrastrukture HR03-02-04 Razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstava kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i	logistike 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 2. Uravnotežen reacionalni razvoj 2.1. Unapređenje županijskih mreža 2.1.1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra 2.1.3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture 2.1.4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza 2.1.5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti 2.5.1. Razvoj infrastrukture u kulturi 2.5.2. Unapređenje programa u kulturi 2.5.3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 2.6.3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje 4. Zaštita prirode i okoliša
---	--	---

		samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslonve infrastrukture i poslovnih potpornih institucija HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-03-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-03-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog sektora u svrhu transfera znanja, uvođenja novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija i razvoj klastera Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti		4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanja rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobrazu, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša 4.2.4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
- Mediteran Prioritet 1: Jačanje kapaciteta za inovativnost 1.1. Širenje inovativne tehnologije i znanja 1.2. Jačanje strateške suradnje između činilaca gospodarskog razvoja i državnih vlasti	⇒	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.1. Razvoj sektora gospodarstva 1.1.1. Razvoj prometnog pravca i logistike 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva

Prioritet 2: Zaštita okoliša i poticanje održavnog teritorijalnog razvoja 2.1. zaštita i poboljšanje prirodnih resursa i baštine 2.2. Zagovaranje obnovljive energije i unapređenje energetske učinkovitosti 2.3. Prevencija pomorskih rizika i jačanje pomorske sigurnosti 2.4. Sprečavanje i borba protiv prirodnih razika Prioritet 3: Unapređivanje pokretljivosti i teritorijalne dostupnosti 3.1. Poboljšanje pomorske dostupnosti i tranzitnih kapaciteta kroz multimodalnost i intermodalnost 3.2. Potpora upotrebi informacijske tehnologije radi bolje dostupnosti i teritorijalne suradnje Prioritet 4: Poticanje policentričnog i integriranog razvoja prostora Mediterana 4.1. Koordinacija razvojne politike i unapređenje teritorijalnog upravljanja 4.2. Jačanje identiteta i unapređivanje kulturnih bogatstava radi bolje integracije prostora Mediterana	kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održvi razvoj poljoprivrede Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-01 Razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i logistike te inter-modalnog prometa za robu i putnike HR03-02-02- Razvoj i unapređenje javne infrastrukture HR 03-02-03 Razvoj i unapređenje energetske infrastrukture HR03-02-04 Razvoj i unapređenje informatičke i elektroničke komunikacijske infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstava kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslovne infrastrukture i poslovnih potpornih	1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.1. Unapređenje županijskih mreža 2.1.1. Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra 2.1.3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture 2.1.4. Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza 2.1.5. Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti 2.5.1. Razvoj infrastrukture u kulturi 2.5.2. Unapređenje programa u kulturi 2.5.3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 2.6.3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje 4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanja rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje
---	--	--

		institucija HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-03-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-03-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog sektora u svrhu transfera znanja, uvođenja novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija i razvoj klastera Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti		i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša 4.2.4. Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
OP Regionalni razvoj				
Prioritet 2: Jačanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva 2.1. Poboljšanje poslovne klime 2.2. Transfer tehnologije i usluge potpore novoosnovanim poduzećima utemeljenim na znanju	⇒	Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstava kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora HR03-03-02 Poticanje poduzetništva i samozapošljavanja HR03-03-03 Jačanje poslovne	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.2. Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija u funkciji regionalnog gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih sektorskih

		infrastrukture i poslovnih potpornih institucija HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva HR03-03-05 Razvoj proizvoda i usluga s većom dodanom vrijednošću HR03-03-06 Povezivanje poslovnog, znanstveno-istraživačkog i/ili javnog sektora u svrhu transfera znanja, uvođenja novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija i razvoj klastera		klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva 1.3.1. Razvoj poduzetničke infrastrukture 1.3.2. Uspostava mreže za informiranje i savjetodavnu poduzetnicima 1.3.3. Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima 1.3.4. Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika
OP Razvoj ljudskih potencijala				
Prioritet 1: Unapređenje pristupa zapošljavanju i održivo uključivanje na tržište rada 1.1. Potpora u osmišljavanju provedbi aktivne i preventivne politike tržišta rada 1.2. Potpora učinkovitosti i kvaliteti hrvatskih javnih službi nadležnih za zapošljavanje Prioritet 2: Jačanje socijalnog uključivanja osoba kojima je otežan pristup tržištu rada 2.1. Potpora skupinama koje se nalaze u nepovoljnom položaju prilikom pristupa zapošljavanju 2.2. Potpora skupinama koje se nalaze u nepovoljnom položaju prilikom pristupa obrazovanju Prioritet 3: Unapređivanje ljudskog kapitala i zapošljivosti 3.1. Daljnji razvoj hrvatskog kvalifikacijskog okvira	⇒	Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-01 Razvoj gospodarstava kroz jačanje strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslovnog sektora	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.4. Razvoj tržišta radne snage 1.4.1. Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva 1.4.2. Razvoj lokalnog tržišta rada 3. Razvoj ljudskih potencijala 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja 3.1.8. Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoj kompetencija kroz formalno i neformalno obrazovanje 3.3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti 3.3.2. Unapređenje zaštite socijalno osjetljivih skupina

3.2. Jačanje sustava obrazovanja odraslih				
OP Ruralni razvoj				
Prioritet 1: Unapređenje tržišne učinkovitosti i primjena standarda Zajednice 1.1. Ulaganje u poljoprivredna gospodarstva radi restrukturiranja i prilagodbe standardima Zajednice 1.2. Ulaganje u preradu i marketing poljoprivrednih i ribarskih proizvoda radi restrukturiranja tih aktivnosti i prilagodbe standardima Zajednice Prioritet 2: Pripremne radnje za provedbu poljoprivredno-ekoloških mjera i strategija lokalnog ruralnog razvoja 2.1. Aktivnosti u svrhu poboljšanja okoliša i krajolika 2.2. Priprema i provedba lokalnih strategija ruralnog razvoja (LAG, projekti,...) Prioritet 3: Razvoj ruralnoga gospodarstva 3.1. Poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture 3.2. Diverzifikacija i razvoj ruralnih gospodarskih aktivnosti	⇒	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održivi razvoj poljoprivrede Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-02- Razvoj i unapređenje javne infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture	⇒	1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja 1.2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva 1.2.3. Razvoj regionalnih, sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija 1.2.4. Promocija regije i gospodarstva 2. Uravnotežen regionalni razvoj 1.2. Razvoj ruralnih područja 1.2.1. Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima 1.2.2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva 1.6. Jačanje kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 1.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnog razvoja 1.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga 1.6.3. Jačanje unutaržupanijskih, međuzupanijske i prekogranične suradnje 4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke

				raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture 4.3.1. Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe 4.3.2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
OP Zaštita okoliša				
Prioritet 1: Razvoj infrastrukture za gospodarenje otpadom radi uspostave integriranog sustava gospodarenja otpadom u Hrvatskoj 1.1. Uspostava novih centara za zbrinjavanje otpada na županijskoj/regionalnoj razini 1.2. Potpora omogućavanju zapošljavanja skupna u nepovoljnu položaju Prioritet 2: Zaštita hrvatskih vodnih resursa kroz poboljšanje vodoopskrbe te integriran sustav upravljanja otpadnim vodama 2.1 Uspostava modernih vodoopskrbnih sustava i mreža	⇒	Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-03 Zaštita voda i mora Razvoj regionalne infrastrukture HR03-02-05 Razvoj i unapređenje sustava navodnjavanja HR03-02-06 Razvoj sustava javne vodoopskrbe i javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i ostale komunalne infrastrukture	⇒	4. Zaštita prirode i okoliša 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture 4.3.1. Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe 4.3.2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda 4.3.3. Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom

2.2. Izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda iz domaćinstava i industrije i poboljšanje kanalizacijske mreže				
Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjima Sredozemlja	→	Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2010.-2013. – Jadranska Hrvatska	→	Razvojna strategija Primorsko-goranske 2011.-2103.
Poveznice prioriteta i mjera				
Racionalno planiranje aktivnosti, održivog razvitka obalnih područja osiguranjem da su okoliš i krajobraz uzeti u obzir u suglasju s gospodarskim, socijalnim i kulturnim razvitkom	→	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR03-01-01 Razvoj selektivnih oblika turizma, diversifikacija usluga i proširenje turističke ponude, te poboljšanje kvalitete postojećih i izgradnja novih smještajnih kapaciteta i pratećih sadržaja HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima HR 03-01-04 Valorizacija i revitalizacija kulturne i prirodne baštine HR03-01-05 Održivi razvoj poljoprivrede Jačanje konkurentnosti poslovnog sektora HR03-03-04 Tehnološko osuvremenjivanje, restrukturiranje i diversifikacija gospodarstva	→	4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobrazu, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
Očuvanje obalnih područja na korist sadašnjih i budućih generacija	→	Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara	→	4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika

		HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla		4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
Osiguravanje očuvanja cjelovitosti obalnih ekosustava, krajobraza i geomorfologije		Zaštitita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti		4. Zaštita prirode i okoliša 4.1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika 4.1.1. Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima 4.1.2. Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine 4.1.3. Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti 4.1.4. Valorizacija prirodne baštine u

				cilju održivog razvoja 4.2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem 4.2.1. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša 4.2.2. Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Županije u području zaštite okoliša 4.2.3. Podizanje svijesti građana vezano za gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
Osiguravanje i/ili ublažavanje utjecaja prirodnih rizika te osobito klimatskih promjena, koji mogu biti prouzročeni prirodnim ili ljudskim aktivnostima	⇒	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti	⇒	2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.3. Razvoj civilnog društva 2.3.4. Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju
Postizanje usklađenosti između javnih i privatnih inicijativa i svih odluka vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, a koje utječu na korištenje obalnog područja	⇒	Održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim vrijednostima u svrhu jačanja konkurentnosti regije HR 03-01-02 Održivi razvoj zaštićenih područja HR 03-01-03 Održivo gospodarenje prirodnim resursima	⇒	2. Uravnotežen regionalni razvoj 2.3. Razvoj civilnog društva 2.3.2. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje 2.6. Jačanje kapaciteta za upravljanje

		Zaštita okoliša HR03-04-01 Gospodarenje otpadom HR03-04-02 Zaštita od požara HR03-04-03 Zaštita voda i mora HR03-04-04 Zaštita zraka i tla HR03-04-05 Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti		regionalnim razvojem 2.6.1. Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanjem regionalnim razvojem 2.6.3. Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje
--	--	---	--	--

7. Politika Županije prema posebnim područjima

Područje Županije ima tri karakteristična područja: priobalno, goransko i otočno. Unutar njih možemo istaknuti slijedeća područja:

- Goranski dio koji obuhvaća Gorski kotar sa gradovima: Delnice, Vrbovsko i Čabar te općinama: Lokve, Fužine, Skrad, Brod Moravice, Mrkopalj, Ravna Gora. Ovo područje predstavlja nerazvijeniji dio Županije.
- Zaleđe priobalja koji obuhvaća Grad Kastav te općine Klana, Jelenje, Čavle, Viškovo, Matulji i Općinu Vinodolsku.
- Otočno područje obuhvaća otoke Krk, Cres, Lošinj i Rab na kojima se nalazi 11 jedinica lokalnih samouprava.

Sukladno indeksu razvijenosti u najnižu kategoriju spadaju općine: Brod Moravice, Vrbovsko, Čabar i Mrkopalj, sve na području Gorskog kotara te općina Jelenje s područja zaleđa priobalja. Otočki gradovi i općine spadaju po indeksu razvijenosti u najviše kategorije razvrstanosti.

U Županiji niti jedna jedinica nije kategorizirana kao područje posebne državne skrbi, no 13 jedinica lokalne samouprave spada u brdsko – planinska područja te na njihovim područjima prema Zakonu o brdsko – planinskim područjima, vrijedi posebni porezni režim, a stanovništvo ostvaruje i posebne povlastice i olakšice. To su gradovi Čabar, Delnice i Vrbovsko te općine: Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Matulji, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Općina Vinodolska. Stečena prava na tim područjima vrijedit će do 2014. godine, a kasnije, obzirom da niti jedna jedinica lokalne samouprave u Županiji neće imati status potpomognutog područja, tih olakšica više neće biti.

Županija u svojim provedbenim aktivnostima ima mjera usmjerenih na sva svoja područja, a naročito za posebna područja Gorskog kotara. Sukladno programima lokalne razine usmjerava svoja proračunska sredstva za provedbu projekata uvažavajući kvalitetu projekata, iskazane potrebe u skladu s njihovom postojećom razvijenosti.

Primjerice, putem županijskog Upravnog odjela za turizam, poduzetništvo i poljoprivredu poduzetnici s područja Gorskog kotara koji traže poduzetničke kredite za turističku djelatnost imaju prednost. Nadalje, programima kojima se potiče razvoj poduzetništva, inovacije, turističke projekte, poljoprivredu i šumarstvo, nastoje se podržati upravo oni s tih područja. Takva će se politika i nadalje provoditi u budućim razdobljima.

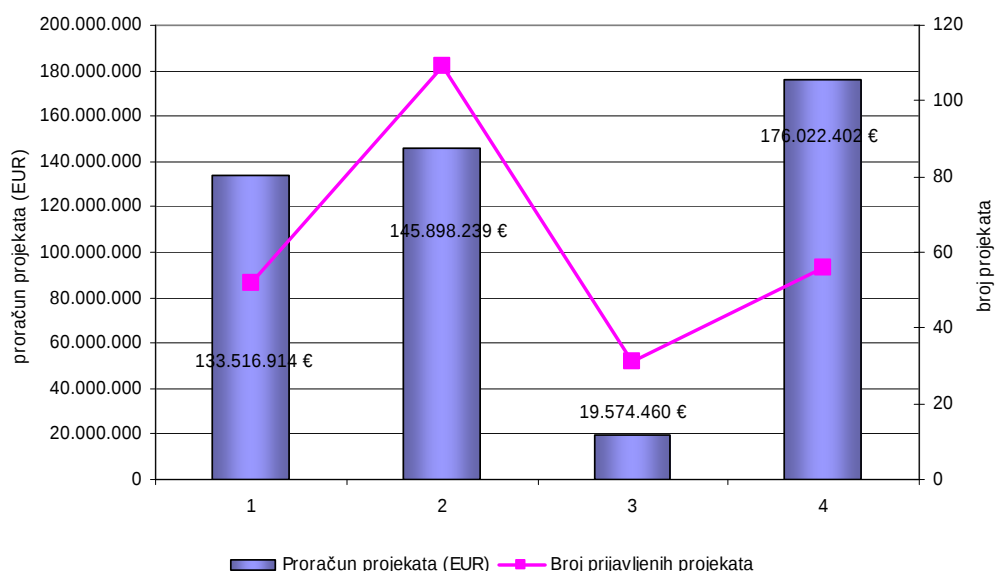
8. Financijski plan

Osiguranje i pribavljanje financijskih sredstava, upravljanje tim sredstvima kao i praćenje njihova korištenja, zasigurno je jedan od važnih aspekata provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije. Nakon definiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera, potrebno je predvidjeti i moguće izvore financiranja.

Provedbom Razvojne strategije Primorsko – goranske županije kao prva faza predviđena je upravo evaluacija projekata pristiglih u bazu i njihovo vrednovanje, nakon koje slijedi izrada akcijskog plana s detaljnim financijskim planom, sredstvima potrebnima za realizaciju pojedine mjere predviđene Strategijom i sukladno tome, procjena alokacije sredstava po pojedinom izvoru financiranja. U ovom trenutku moguća je tek gruba procjena potrebnih sredstava, temeljena na okvirnoj analizi baze projekata, a u prvom redu to se odnosi na projekte koji su spremni za realizaciju, odnosno koji su u skladu sa strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama Razvojne strategije, imaju spremnu dokumentaciju, u skladu su s prostorno-planskom dokumentacijom i imaju u potpunosti riješene imovinsko – pravne odnose.

Uz ponovnu napomenu kako se radi o okvirnoj analizi baze projekata i gruboj evaluaciji projekata pristiglih u bazu, gore navedene uvjete ispunjava 248 projekata pristiglih u Bazu, ukupnog proračuna 3.467.587.706,71 kn, odnosno 475.012.014,62 EUR. U slijedećem grafikonu može se vidjeti raspodjela broja projekata i njihovih proračuna prema strateškim ciljevima Razvojne strategije.

Grafikon 56. Baza projekata RS - broj i proračun spremnih projekata u okviru strateških ciljeva



Izvor: RRA Porin, 2010.

Do ulaska Hrvatske u EU, izvori financiranja se u prvom redu odnose na proračun RH, proračun Županije i proračune jedinica lokalne samouprave ili druge

moguće izvore. Nakon ulaska Hrvatske u punopravno članstvo EU, postaju dostupni strukturni instrumenti kohezijske politike EU: Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond i Kohezijski fond, i instrumenti zajedničke poljoprivredne politike EU: Europski fond za garancije u poljoprivredi, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i Europski fond za ribarstvo.

Dakle, kao mogući izvori financiranja razvojnih projekata i programa, mogu se predvidjeti:

- sredstva proračuna Županije i jedinica lokalne samouprave i sredstva lokalnih komunalnih poduzeća
- sredstva državnog proračuna, odnosno resornih ministarstava i fondova, sredstva javnih poduzeća
- sredstva dostupna temeljem pretpristupnih fondova EU i programa zajednice, a nakon priključenja Hrvatske EU, i strukturni, kohezijski i poljoprivredni fondovi,
- sredstva na temelju bilateralne, multilateralne i regionalne suradnje,
- sredstva domaćih i međunarodnih financijskih institucija – domaće financijske institucije, Hrvatska banke za obnovu i razvoj, Svjetska banke, Europska banka za obnovu i razvoj, Europska investicijska banka,
- sredstva iz privatnih izvora.

Obzirom na navedeno, ovo poglavlje daje okvirni pregled mogućnosti i financijskog potencijala dostupnog za realizaciju mjera utvrđenih Strategijom, a temeljem analize lokalnih i Županijskog proračuna dane u Poglavlju 3.11. Upravljanje razvojem i isključivo temeljem jednog pokazatelja – ukupnih rashoda za nabavu nefinancijske imovine.

Tablica 13. Okvirni pregled mogućnosti lokalnih i Županijskog proračuna za financiranje razvojnih projekata uz sredstva središnje države i javnih poduzeća i fondova⁹

	SVEUKUPNO PGŽ, općine, gradovi – ostvarenje 2009	SVEUKUPNO PGŽ, općine, gradovi – plan 2010	SVEUKUPNO PGŽ, općine, gradovi – projekcija 2011	SVEUKUPNO PGŽ, općine, gradovi – projekcija 2012	SVEUKUPNO PGŽ, općine, gradovi – projekcija 2013
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	469.159.991	588.319.717	478.543.191	489.071.141	520.860.765
SVEUKUPNO	1.488.475.097 kn				

Izvor: RRA Porin, temeljem podataka Ministarstva financija, 2010.

⁹ Projekcije visine rashoda za nabavu nefinancijske imovine dana je temeljem Uputa za izradu prijedloga proračuna JLP(R)S 2011.-2013. Ministarstva financija – s projekcijama povećanja rashoda za nabavu nefinancijske imovine od 2% u 2011., 2,2% u 2012. i 6,5% u 2013. godini

Projekcija je rađena temeljem ostvarenja proračuna u 2009. godini i plana za 2010. godinu, budući u vrijeme izrade ovog dokumenta nisu još poznati podaci o ostvarenju proračuna u 2010. godini.

Isto tako, proračuni za 2011., s projekcijama do 2013. godine su u trenutku izrade ovog dokumenta također u fazi izrade, zajedno s Planovima razvojnih programa za razdoblje 2011.-2013. godina.

Važni naglasci:

- I. Postoji određeni nivo neusuglašenosti, obzirom da su upravo u vrijeme izrade i prihvaćanja Razvojne strategije Primorsko – goranske županije u postupku i izrade proračuna Županije i jedinica lokalne samouprave s projekcijama do 2013. godine, te će u narednom razdoblju biti potrebno izvršavati određene promjene i korekcije. Isto tako, nije poznata alokacija sredstava nakon ulaska Hrvatske u EU, a valja istaknuti i da je razdoblje utvrđeno Strategijom, od 2011. – 2013. godine prekratko razdoblje za realizaciju strateških ciljeva, prioriteta i mjera.
- II. Ono što svakako treba naglasiti, kao i kad se radi o poduzetničkim projektima - jedan od ciljeva provedbe Razvojne strategije je i utvrditi kvalitetne projekte, odnosno projekte koji ostvaruju razvoj u pravcu koji je utvrđen Strategijom. Dostupnost izvora financiranja ne smije biti polazište financijskog plana, već upravo suprotno – odabir kvalitetnih projekata, odnosno onih projekata koji ostvaruju zacrtani pravac razvoja Županije.
- III. Financijski potencijal Županije i jedinica lokalne samouprave već sad nije dovoljan za realizaciju spremnih projekata u Bazi projekata Razvojne strategije te se financijski kapacitet treba povećati kroz ostala, prethodno navedena, izvanproračunska sredstva.
- IV. Projekte je nužno realizirati u fazama, s time da se treba imati na umu da će financiranje projekata kroz strukturne i kohezijski fond biti moguće isključivo ako projekti imaju u potpunosti spremnu projektnu dokumentaciju – u proračunima svakako treba planirati sredstva za izradu projektne dokumentacije prioriternih projekata.
- V. Provedbom Razvojne strategije Primorsko – goranske županije kao prva faza predviđena je upravo evaluacija projekata pristiglih u bazu i njihovo vrednovanje, nakon koje slijedi izrada akcijskog plana s detaljnim financijskim planom, sredstvima potrebnima za realizaciju pojedine mjere predviđene Strategijom i sukladno tome, procjenu alokacije sredstava po pojedinom izvoru financiranja.
- VI. Prioritet u okviru Razvojne strategije Primorsko – goranske županije imat će projekti većeg obuhvata (teritorijalnog i stanovništva), zajednički projekti nekoliko JLS i/ili drugih subjekata, projekti usmjereni na stvaranje novih radnih mjesta, projekti na manje razvijenim područjima Županije.

8.2. EU izvori financiranja

Kako je već prije naglašeno, do trenutka ulaska u punopravno članstvo EU, Hrvatskoj su dostupna sredstva predpristupnih fondova EU i Programa zajednice, a nakon pristupanja u punopravno članstvo Hrvatskoj će postati dostupni instrumenti kohezijske politike EU.

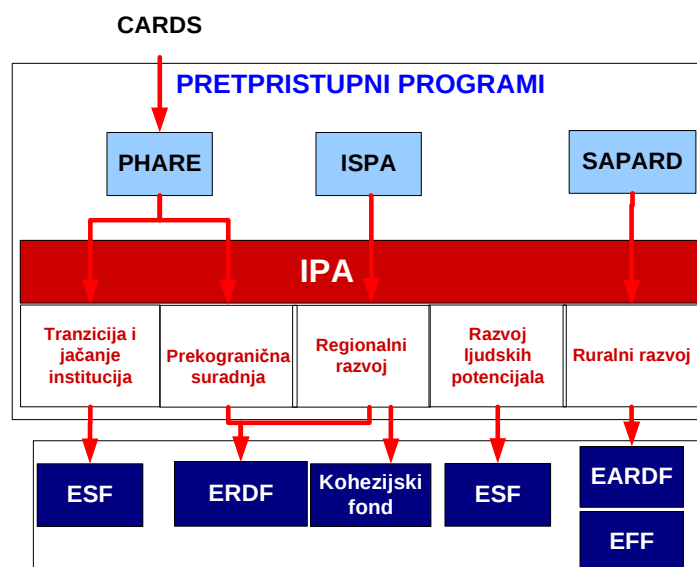
RH je u razdoblju od 1996. do 2000. godine bila korisnicom programa OBNOVA, a od 2001. do 2004. godine korisnicom programa CARDS. Oba programa namijenjena su trećim zemljama, odnosno onima koje nemaju status kandidatkinje za članstvo u Europskoj Uniji. Stjecanjem statusa zemlje kandidatkinje 18. lipnja 2004. godine, RH otvaraju se tri pretpristupna programa: Phare (s ciljem pripreme za punu primjenu pravne stečevine Europske Unije te korištenje strukturnih i Kohezijskog fonda nakon pristupanja), ISPA (s ciljem pružanja podrške u području ekonomske i socijalne kohezije, a poglavito u području europske politike zaštite okoliša i prometa) i SAPARD (s ciljem rješavanja problema strukturnih prilagodbi u poljoprivrednom sektoru i ruralnim područjima).

IPA je instrument pretpristupne pomoći za razdoblje 2007. – 2013., koji zamjenjuje dosadašnje programe PHARE, ISPA i SAPARD.

Nakon stupanja u punopravno članstvo, Hrvatskoj postaju dostupni strukturni instrumenti kohezijske politike EU: Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond i Kohezijski fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i Europski fond za ribarstvo.

Na slijedećoj se slici može vidjeti shematski prikaz EU izvora, od programa CARDS do strukturnih fondova.

Slika 7. Grafički prikaz fondova EU



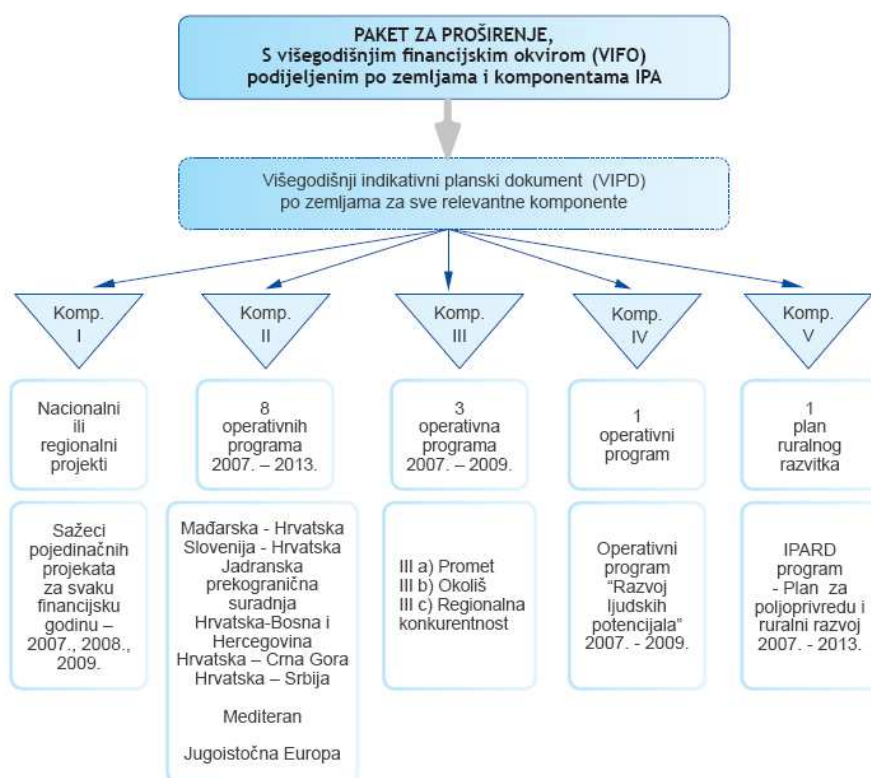
Izvor: Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU, 2009.

Program IPA glavni je instrument EU pomoći za Hrvatsku. Program se sastoji od 5 komponenti:

- I. Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija
- II. Prekogranična suradnja
- III. Regionalni razvoj
- IV. Razvoj ljudskih potencijala
- V. Ruralni razvoj

Kako bi se ostvarili uvjeti za povlačenje sredstava i provedbu projekata, Europska komisija i Hrvatska su zajednički definirale programske dokumente, odnosno Operativne programe, u kojima su definirani nacionalni prioriteti po sektorima, prioriteti, mjere i aktivnosti po svim komponentama. Shematski prikaz navedenog može se vidjeti na slijedećoj slici.

Slika 8. Tri razine okvira za provedbu IPA



Izvor: Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU, 2009.

Financijska vrijednost IPA-e za sedmogodišnje razdoblje iznosi 11,468 milijardi eura (ukupno sve zemlje), a program se sastoji se od pet komponenti. U slijedećoj tablici može se pratiti alokacija IPA programa za Hrvatsku po godinama i po komponentama programa.

Tablica 14. Financijska alokacija IPA programa za RH 2007.-2013 (mil EUR)

Komponenta	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013	UKUPNO
I. Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija	49,6	45,4	45,6	39,5	39,9	40,9	38,5	299,4
II. Prekogranična suradnja	9,7	14,7	15,9	16,2	16,5	16,9	16,7	106,6
III. Regionalni razvoj	45	47,6	49,7	56,8	58,2	59,3	62	378,6
IV. Razvoj ljudskih potencijala	11,4	12,7	14,2	15,7	16	16	18	104
V. Ruralni razvoj	25,5	25,6	25,8	26	26,5	27,3	27,7	184,4
Ukupno Hrvatska	141,2	146,0	151,2	154,2	157,1	160,4	162,19	1073,01

Izvor: Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU, 2009.

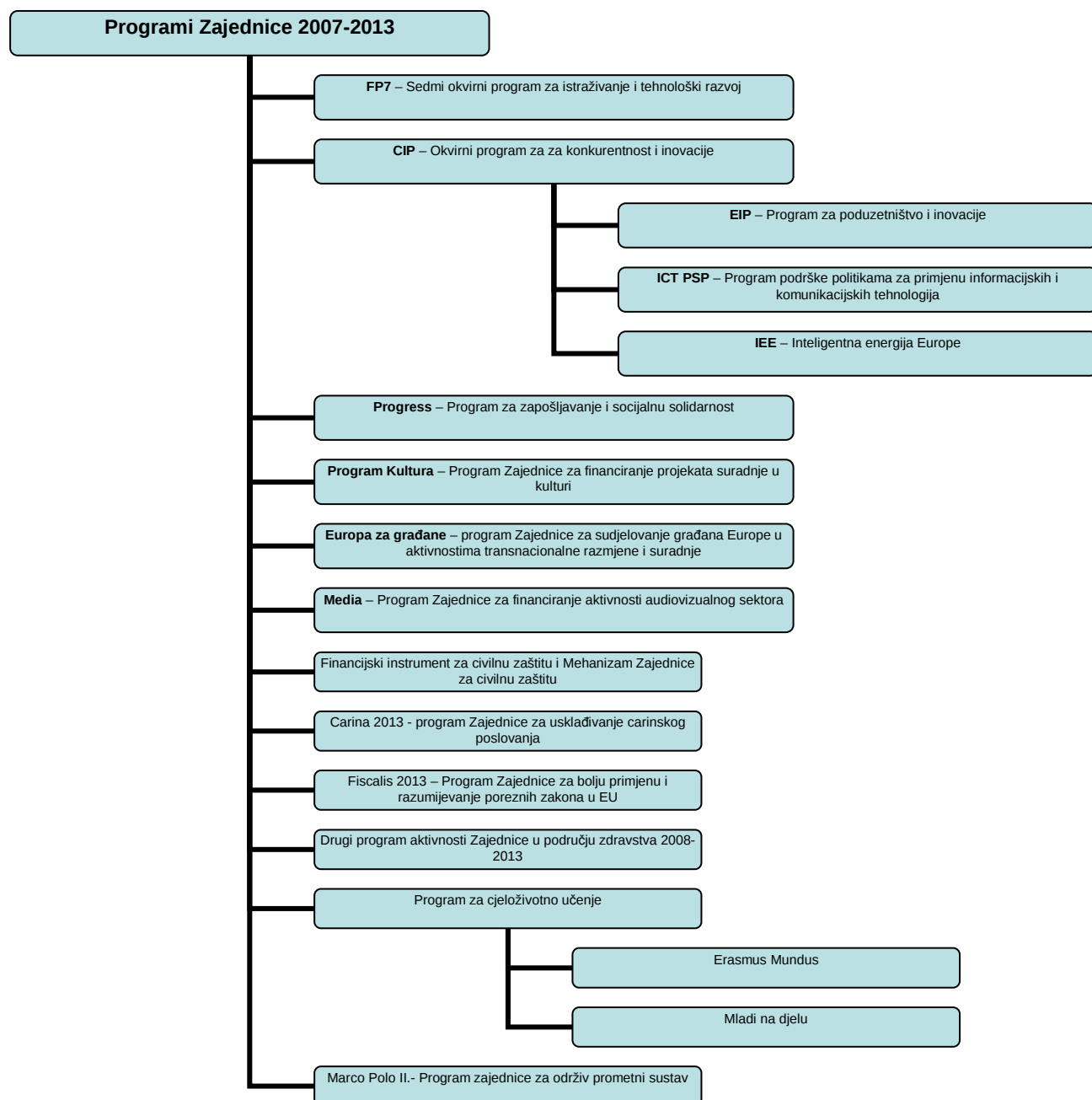
Kratki pregled komponenti IPA programa, u kontekstu mogućnosti financiranja županijskih razvojnih projekata i programa:

- I. Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija** – ova komponenta namijenjena je prvenstveno središnjoj državi, tijelima državne uprave i sl. za usvajanje i provedbu pravne stečevine EU.
- II. Prekogranična suradnja** – potencijalni korisnici su pogranične regije, odnosno županije smještene uz granice, što znači da je Županija prihvatljivo područje u slijedećim operativnim programima: Slovenija Hrvatska, Jadranska prekogranična suradnja, a može sudjelovati u programu Hrvatska – Bosna i Hercegovina, kao pridruženo područje. Može sudjelovati i u transnacionalnim programima Mediteran i Jugoistočna Europa, no obzirom na sredstva na raspolaganju, prva dva programa su najzanimljivija.
- III. Regionalni razvoj** – Operativnim programom III.a – Promet, kojim su se odredili nacionalni prioriteti, područje Županije je u potpunosti izostavljeno, te nijedan projekt s područja Županije nije uvršten za financiranje. U komponenti III.b. Zaštita okoliša, za financiranje je odobren projekt izgradnje Županijskog centra za gospodarenjem otpadom. Operativni program III c. Regionalna konkurentnost, nije obuhvatio područje Županije (obuhvaćena su područja u kojima je više od 50% teritorija kategorizirano kao područje posebne državne skrbi).
- IV. Razvoj ljudskih potencijala** – ova komponenta je usmjerena na sektor zapošljavanja, obrazovanja i socijalne uključenosti – institucije s područja Županije mogu sudjelovati u natjecajima u okviru ove komponente.
- V. Ruralni razvoj** – IPARD program – krajnji korisnici programa su, ovisno od mjere, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, obrti i tvrtke (Mjera 101- Ulaganja u poljoprivredna gospodarstva u svrhu restrukturiranja i dostizanja standarda zajednice, Mjera 103 - Ulaganja u preradu i trženje poljoprivrednih i ribljih proizvoda u svrhu restrukturiranja tih aktivnosti i dostizanje standarda zajednice), i jedinice lokalne samouprave s do 10000 stanovnika (Mjera 301 - Razvoj ruralne infrastrukture).

Osim Programa IPA, kao potencijalni izvori financiranja tu su i Programi zajednice koji su u pravilu namijenjeni državama članicama EU, ali neki od njih otvoreni su i državama koje se nalaze u procesu približavanja Uniji. Kao takvi smatraju se jednim od važnijih instrumenata pretpristupne strategije, odnosno

upoznavanja država kandidatkinja za članstvo u EU s metodama rada EU te njihovu integraciju u sektorske politike Unije u očekivanju pristupanja. Države koje nisu članice EU, i kao takve ne doprinose zajedničkom proračunu Unije, dužne su platiti članarinu za sudjelovanje u Programima Unije, a iznos članarine razlikuje se od programa do programa. O kvaliteti podnesenih projekata ovisi koliko će se uspješno povući uložena sredstva te da li će ona biti manja, jednaka ili veća od uplaćene članarine.

Slika 9. Grafički prikaz Programa zajednice u Hrvatskoj



Izvor: Obrada RRA Porin, SDURF, 2009.

Nakon ulaska u punopravno članstvo EU, Hrvatskoj postaju dostupni instrumenti kohezijske politike unutar koje tri fonda osiguravaju financijsku podršku: Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski socijalni fond (ESF) i Kohezijski fond; Zajedničke poljoprivredne politike unutar koje postoje dva fonda: Europski Fond za garancije u poljoprivredi (EFGP), Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) i Zajedničke ribarske politike s Europskim fondom za ribarstvo (EFR).

Investicije pod okriljem EFRR-a poprimaju oblik subvencija za „lakše” – savjetodavne i „teže” – infrastrukturne investicije. Pokrivaju širok raspon područja, od istraživanja i tehnološkog razvoja, razvoj poduzetništva, informatizaciju društva, inicijative za lokalni razvoj, okoliš (vodoopskrba, vodno gospodarstvo, zbrinjavanje otpada i sl.), energiju, sprečavanje rizika, turizam, kultura, promet, obrazovanje i sl.

ESF podupire široki spektar ulaganja u obrazovanje i ljudske potencijale, a u skladu s Europskom strategijom za zapošljavanje koja je usmjerena na zapošljivost, poduzetništvo i socijalnu uključenost.

Investicije pod okriljem Kohezijski fond uglavnom su u obliku velikih infrastrukturnih projekata, a pokrivaju područja prometa i okoliša.

EFGP osigurava izravnu financijsku pomoć poljoprivrednicima u zemljama članicama, EPFRR je usmjeren na financiranje programa za ruralni razvoj, a EFR je koncipiran tako da osigurava održivo ribarstvo i industriju akvakulture. U Financijskoj perspektivi 2007.-2013. u EPFRR, kao jedna od prioritetnih osi, uklobljen je LEADER pristup. Skraćeno od „Links between actions for the development of the rural economy”, LEADER predstavlja inicijativu EU za mobiliziranje i provedbu ruralnog razvoja u ruralnim zajednicama kroz lokalna javno-privatna partnerstva („Lokalne akcijske grupe”). Namjera mu je pomoći ljudima, grupama, poduzećima, itd. u ruralnim područjima da razmotre potencijal svojeg područja te potaknuti provedbu integriranih, kvalitetnih i originalnih strategija održivog razvoja. Leader pristup je također uklobljen i u mjere IPARD-a.

Fondovi se nastavljaju na nacionalnu i regionalnu strategiju zemalja članica EU, a u Hrvatskoj je to Nacionalni strateški referentni okvir (NSRO). NSRO je osnovni okvir za strateško usmjeravanje instrumenata kohezijske politike u financijskom razdoblju EU od 2007.-2013. i povezuje prioritete Zajednice s nacionalnim i regionalnim prioritetima za održivi razvoj. Temelji se na prioritetima Nacionalnog razvojnog plana. Na temelju njega države članice pripremaju niz sektorskih ili regionalnih operativnih programa, s razvojnim prioritetima, na temelju kojih će se vršiti odabir projekata za sufinanciranje sredstvima EU fondova.

Isto tako, od iznimne je važnosti povećati apsorpcijsku sposobnost na razini Županije – pravo pristupa europskim fondovima ne osigurava ujedno i garanciju uspjeha. Prema nekim procjenama predviđa se da će u prve dvije godine članstva Hrvatskoj biti na raspolaganju 2 – 2,2 milijarde EUR. Najvažniji faktori uspjeha, kad je riječ o županijskoj razini, je sposobnost sufinanciranja odobrenih projekata, njihova kvaliteta i održivost, učinkovita provedba u danom roku i usklađenost s Razvojnou strategijou Priimorsko-goranske županije.

No svakako treba naglasiti i uvrštenost prioriteta projekata na razini Županije u razvojne prioritete i mjere sektorskih operativnih programa u pojedinom sektoru koje je definirao NSRO, a koji su:

1. Razvoj modernih prometnih sustava i povećana privlačnost regija
2. Ulaganje u okoliš i energetska infrastrukturu za održivi razvoj i poboljšanje prirode i životnog prostora
3. Konkurentnost i uravnoteženi regionalni razvoj
4. Zaposlenost i razvoj ljudskog kapitala
5. Razvoj administrativnih kapaciteta.

8.3. Privlačenje investitora

Podnositelji projekata moraju tražiti partnere koji sa svojim ljudskim i financijskim kapacitetima mogu doprinijeti ostvarenju projekata. Budući se strateškim ciljem Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja upravo potiče stvaranje određenih preduvjeta snažnijeg regionalnog razvoja, time će se više aktivnosti provoditi za privlačenje investitora, a nudeći sve potencijale koje ima ili će kroz buduća razdoblja Županija implementirati (poslovna infrastruktura, razvoj sektora gospodarstva, razvoj malih i srednjih poduzetnika, razvoj tržišta radne snage, povećanje konkurentne sposobnosti gospodarstva, javna infrastruktura, turistička infrastruktura i sl.). Prvenstveno nudeći izuzetan geostrateški položaj Županije i razvoj prometnog pravca sa slobodnim i budućim kapacitetima poslovnih i turističkih zona te drugo, privlačit će se ciljni investitori koji se uglavnom nalaze na Dalekom Istoku, SAD i dijelom u EU, ovisno od tipologije razvojnih projekata.

8.4. Analiza projekata

Županija i RRA PORIN su paralelno s izradom Razvojne strategije započeli s prikupljanjem projekata i projektnih ideja u Bazu projekata.

Županija je u sklopu Partnerskog vijeća objavila Javni poziv za prikupljanje projekata i projektnih ideja u Bazu projekata Razvojne strategije PGŽ 2011.-2013., a Regionalna razvojna agencija Porin je izradila obrasce za:

- prikupljanje projektnih ideja
- izradu oblikovanih projekata.

U svrhu informiranja šire javnosti, kao i prikupljanja i identificiranja što većeg broja relevantnih projekata i projektnih ideja obrasci su kontinuirano dostupni na web stranicama Regionalne razvojne agencije Porin www.porin.hr. Baza projekata i projektnih ideja izrađena je u svrhu identificiranja i prikupljanja razvojnih projekata i ideja na području Županije.

8.4.1. Pregled Baze projekata

U bazi projekata nalaze se projekti i projektne ideje koji su usklađeni sa strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama Razvojne strategije, kao i prioritetima i mjerama Jadranske Hrvatske. Bazom projekata obuhvaćeno je više od 1.000 projekata i projektnih ideja, u različitim fazama pripremljenosti za realizaciju, od čega je 150 projekata iz ROP-a. Ukupna vrijednost projekata u bazi je preko 4.980.000.000,00 EUR-a.

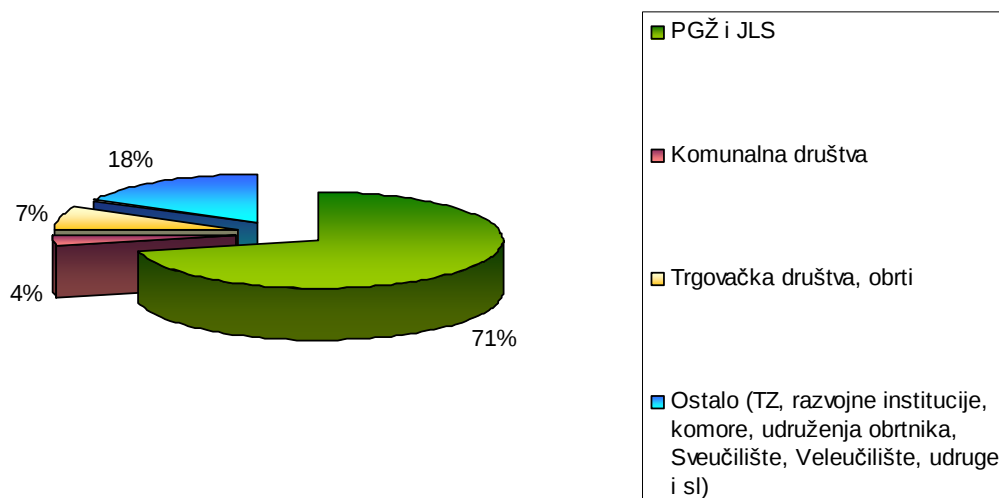
Pregledom baze projekata dostupne su sve potrebne informacije o pojedinom projektu kao što su:

- naziv i nositelj projekta,
- razvrstavanje projekata po prioritetima i mjerama Jadranske Hrvatske,
- razvrstavanje projekata po strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama Razvojne strategije Primorsko-goranske županije,
- stanje projektne dokumentacije (dozvole, UPU, imovinsko-pravni odnosi),
- status projekta (spreman, djelomično spreman, nije spreman, projektna ideja),
- proračun projekta,
- pregled izvora financiranja kroz moguće izvore financiranja.

U nastavku daje se pregled analize Baze projekata po nositeljima, broju projekata po strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama te visini potrebnih sredstava po pojedinom strateškom cilju.

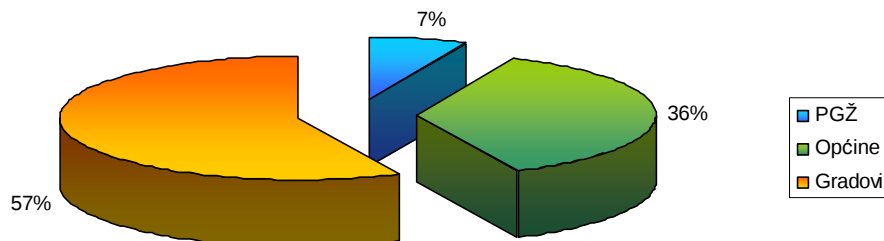
Predlagatelji projekata i projektnih ideja su najvećim dijelom iz Upravnih odjela Županije i jedinica lokalne samuprave s udjelom od 71%. Iza njih slijede ostali, u okviru kojih su turističke zajednice, Sveučilište, Veleučilište, razvojne institucije, komore, udruženje obrtnika, udruge i sl. s udjelom od 18%, zatim trgovačka društva i obrti sa udjelom od 7% i komunalna društva sa udjelom od 4%.

Grafikon 57. Pregled projekata prema predlagateljima



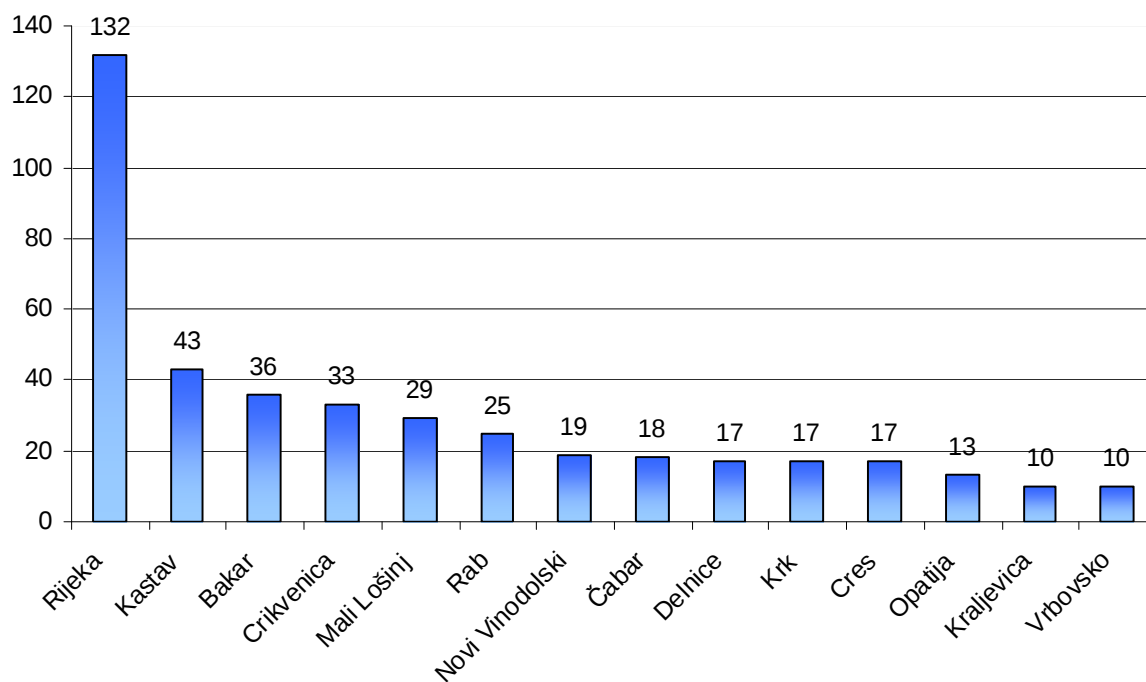
Najveći je broj prijavljenih projekata i projektnih ideja od jedinica lokalne samouprave i Županije. Grafikon 59 prikazuje pojedinačne udjele, od kojih najveći udio pripada gradovima (57%), zatim općinama (36%) i ostalo na Županiju (7%).

Grafikon 58. Udjeli Županije i JLS u projektima



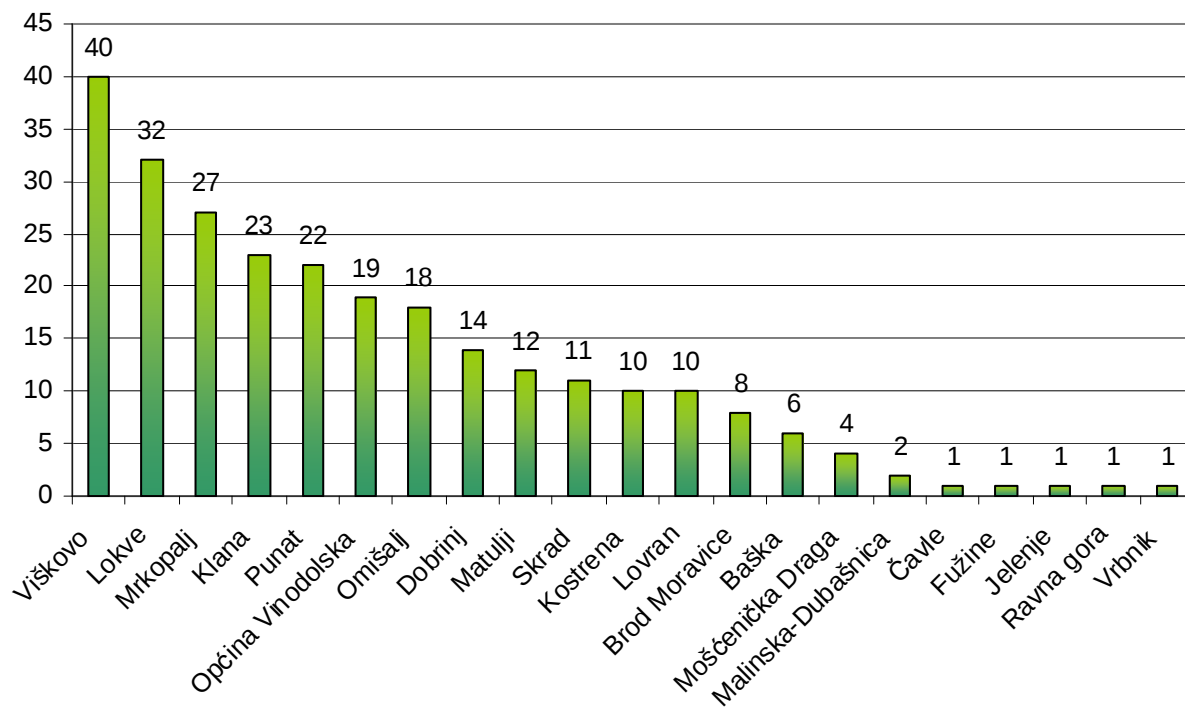
U slijedećem grafičkom prikazu dan je pregled prijavljenih projekata po gradovima s područja Županije, među kojima je najviše projekata Grada Rijeke (132 projekta) koji i predstavlja središte Županije. Zatim slijede projekti i projektne ideje gradova Kastav (43), Bakar (36), Crikvenica (33), Mali Lošinj (29), Rab (25) i dr.

Grafikon 59. Broj projekata po gradovima



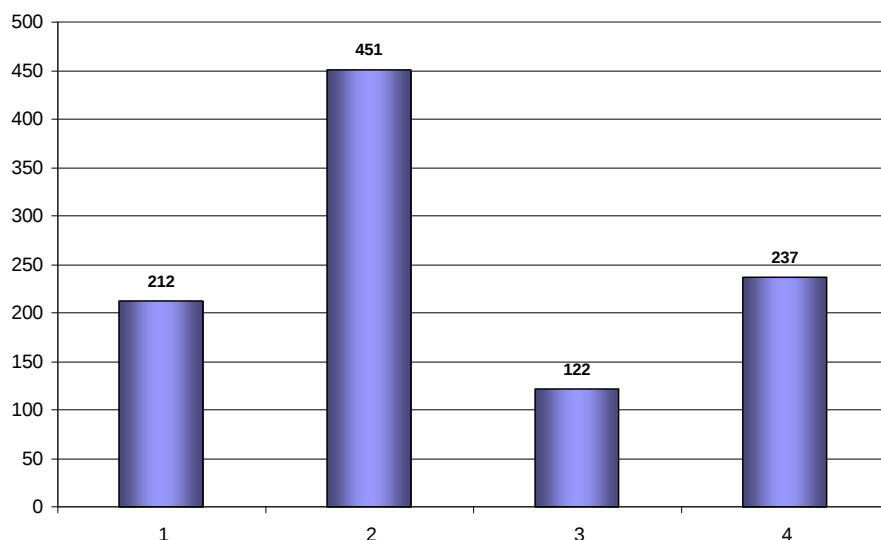
Broj prijavljenih projekata i projektnih ideja općina s područja Županije prikazuje slijedeći grafikon. Općine s najviše zastupljenih projekata su: Viškovo (40), Lokve (32), Mrkopalj (27), Klana (23), Punat (22), Općina Vinodolska (19) i dr.

Grafikon 60. Broj projekata po općinama



Grafikon 61 daje pregled broja projekata po strateškim ciljevima. Njihova struktura je slijedeća:

- strateški cilj 2. Uravnotežen regionalni razvoj s 451 projektom ili 44%,
- strateški cilj 1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja sa 212 projekata ili 21%,
- strateški cilj 4. Zaštita prirode i okoliša sa 237 projekata ili 23%,
- strateški cilja 3. Razvoj ljudskih potencijala sa 122 projekta ili 12%.

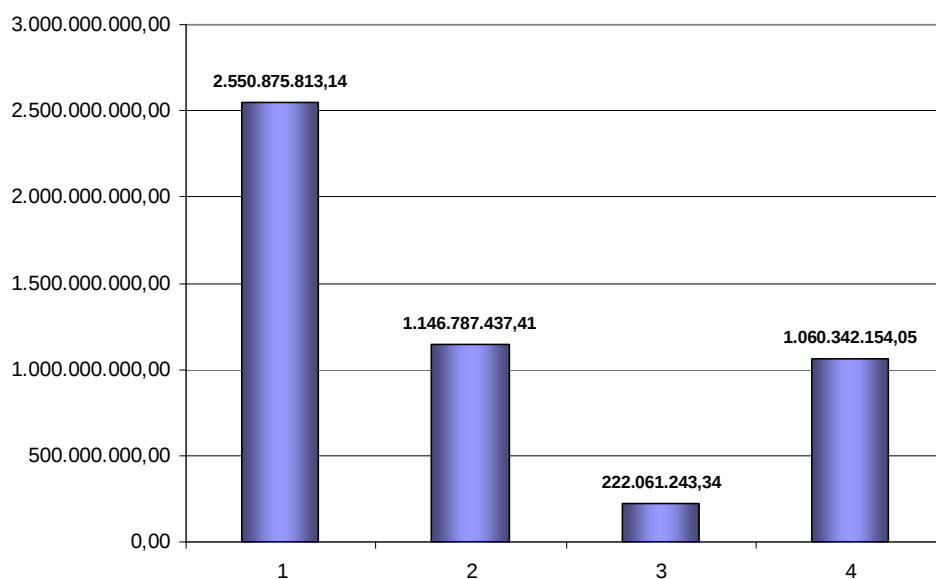
Grafikon 61. Broj projekata po strateškim ciljevima

U Bazi projekata prevladavaju projekti iz 2.strateškog cilja: uravnotežen regionalni razvoj, dok prema visini vrijednosti projekata najviše se ih se odnosi na 1.strateški cilj - razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja (Grafikon 62).

Udio vrijednosti projekata razvrstanih prema strateškim ciljevima je sljedeći:

- strateški cilj 1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja s najvećim udjelom od 52%
- strateški cilj 2. Uravnotežen regionalni razvoj s udjelom od 23%
- strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala s najmanjim udjelom od 4%
- strateški cilj 4. Zaštita prirode i okoliša s udjelom od 21%.

Strukturu vrijednosti projekata prema strateškim ciljevima, prikazuje grafikon 62.

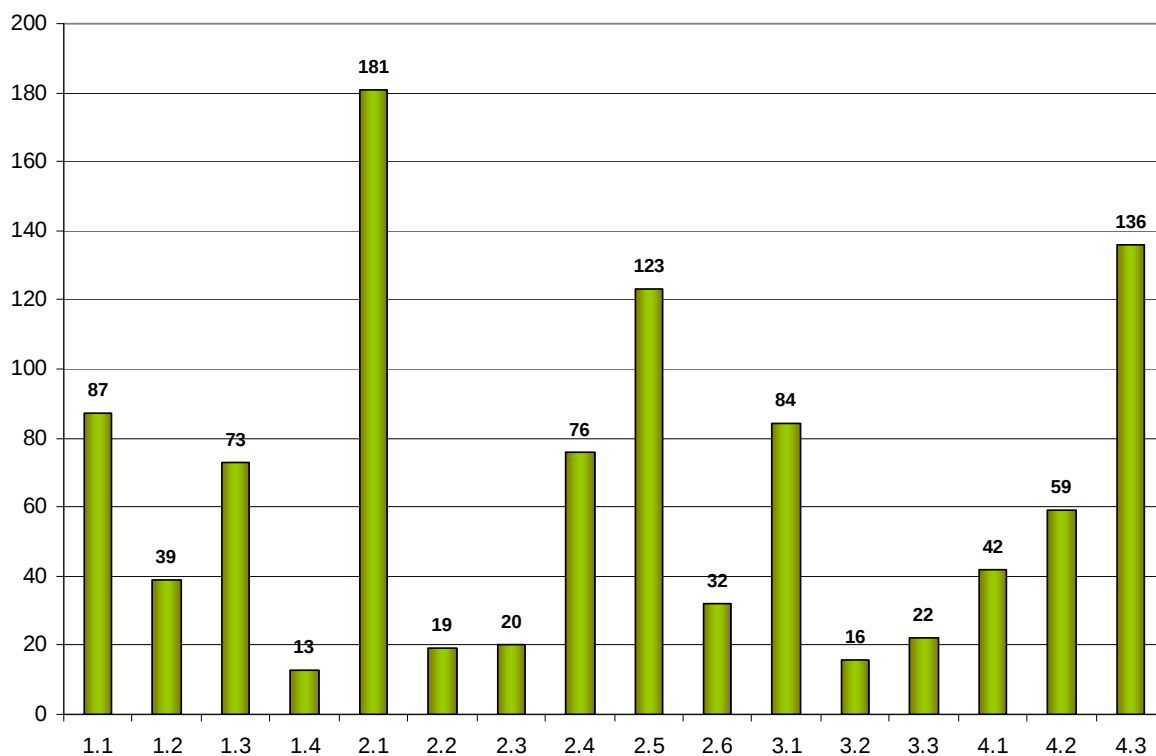
Grafikon 62 . Proračun projekata u EUR-ima po strateškim ciljevima

Pregled broja projekata prema prioritetima unutar četiri strateška cilja je slijedeći:

- prioritet 2.1. Unapređenje županijskih mreža sa 181 projekta kod strateškog cilja 2.
- prioritet 4.3. Razvoj komunalne infrastrukture sa 136 projekata kod strateškog cilja 4.,
- prioritet 2.5. Razvoj kulturnih djelatnosti sa 123 projekata kod strateškog cilja 2.,
- prioritet 1.1. Razvoj sektora gospodarstva sa 87 projekata kod strateškog cilja 1.
- prioritet 3.1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja sa 84 projekta kod strateškog cilja 3.
- prioritet 2.4. Unapređenje područja sporta i rekreacije s 76 projekata kod strateškog cilja 2.
- Prioritet 1.3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva s 73 projekta kod strateškog cilja 1.

Sukladno navedenom, iz slijedećeg grafikona je vidljiv je broj projekata prema prioritetima.

Grafikon 63. Broj projekata prema prioritetima



U području mjera, najzastupljeniji su projekti unutar strateškog cilja 2:

- mjera 2.1.3. Izgradnja i uređenje javne infrastrukture sa 84 projekata,
- mjera 2.1.1. Razvoj prometne infrastrukture sa 83 projekta,

- mjera 2.5.3. Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine s 75 projekata
- mjera 2.4.1. Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekreacijske infrastrukture s pripadajućom opremom s 67 projekata,
- mjera 2.5.1. Izgradnja i uređenje komunalne infrastrukture s 65 projekata.

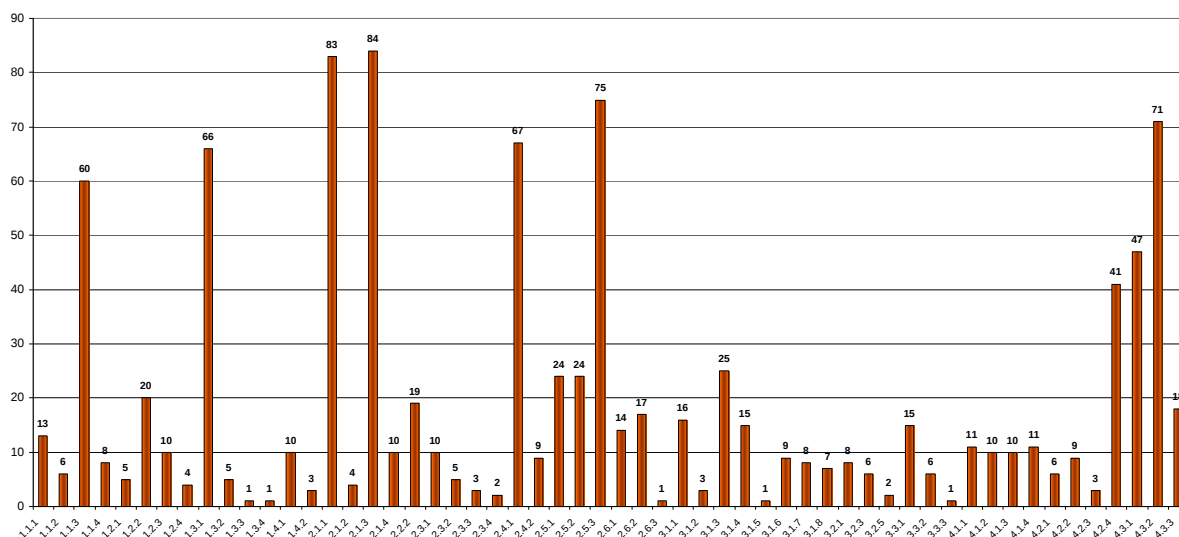
Kod strateškog cilja 4. najzastupljenija je mjera 4.3.2. Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda s 71 projektom.

Projekti po mjerama unutar strateškog cilja 1. su slijedeći:

- mjera 1.3.1. Razvoj poduzetničke infrastrukture s 66 projekata,
- mjera 1.1.3. Razvoj turizma s 60 projekata.

U slijedećem grafikonu prikazan je broj projekata po mjerama.

Grafikon 64. Broj projekata po mjerama



Pojedine neujednačenosti obzirom na ciljeve, mjere i prioritete, u znatnoj se mjeri mogu objasniti činjenicom da među predlagateljima pristiglih projekata i projektnih ideja dominiraju jedinice lokalne samouprave, koje su bile izrazito agilne i poslale veliki broj projekata i projektnih ideja, kao i sama Županija. Stoga se najveći broj projekata odnosi na razvoj i unapređenje komunalne infrastrukture koja je od velikog značaja svim jedinicama lokalne samouprave. Slabije su zastupljeni projekti trgovačkih društava, obrta, komunalnih društava i ostalih.

Važno je istaknuti da se radi o kontinuiranom procesu prikupljanja i dopunjavanja projekata i projektnih ideja, te je ova baza podložna promjenama i dopunama. Županijska baza projekata predstavlja prvi korak za uvrštavanje projekata u Središnju elektroničku bazu razvojnih projekata uz nalaženje mogućih izvora financiranja za realizaciju projekata.

9. Provedba Razvojne strategije

Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH, u provedbi politike regionalnog razvoja sudjeluju tijela državne uprave, odgovarajuća partnerska vijeća te druga javna tijela koja svojim djelovanjem pridonose ostvarivanju ciljeva politike regionalnog razvoja. Stoga se za učinkovitu i kvalitetnu provedbu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije određuju i uspostavljaju određeni mehanizmi njegove provedbe koji uključuju:

- Odgovornost za upravljanje politikom regionalnog razvoja
- Praćenje i vrednovanje
- Informiranje i promidžba.

9.1. Odgovornost za upravljanje politikom regionalnog razvoja

Nositelji regionalnog razvoja utvrđeni su u Zakonu o regionalnom razvoju RH. Na nekoliko razina javne vlasti se organizira planiranje i provedba regionalne razvojne politike.

Prvu razinu predstavljaju središnja tijela državne uprave koja su usmjerena na poticanje razvoja i odgovorna su za sveukupnu viziju razvoja i aktivno vodstvo u ostvarenju ciljeva regionalnog razvoja.

Drugu razinu predstavljaju jedinice područne (regionalne) samouprave koje putem promoviranja partnerstva i suradnje između središnje i županijske razine maksimalno koriste potencijale sveukupnog državnog teritorija. No, omogućena je fleksibilnost da županije samostalno usmjere vlastiti razvoj prema ostvarenju vlastitih općih i specifičnih ciljeva razvojne politike RH. Time se daje određena decentralizacija javnih poslova na načelima supsidijarnosti.

Radi potrebe vođenja regionalne statistike i kohezijske politike EU, RH je podijeljena na tri statističke regije: Sjeverozapadnu, Panonsku i Jadransku Hrvatsku. Na toj, NUTS II razini, ne ustrojava se administrativna teritorijalna podjela države. Radi se o institucionalnoj infrastrukturi za realizaciju načela partnerstva na razini statističkih regija putem Partnerskih vijeća statističkih regija. Ove se strukture oslanjaju na jedinice područne (regionalne) samouprave s područja pojedine statističke regije. Dakle, županije ostaju i nadalje glavne poluge upravljanja regionalnom razvojem u RH.

U nastavku se daje pregled nadležnih tijela za upravljanjem politike regionalnog razvoja.

9.1.1. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva

Tijelo odgovorno za upravljanje politikom regionalnog razvoja u RH je Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva. Ono je na

središnjoj razini uz konzultacije sa svim relevantnim partnerima izradilo Strategiju regionalnog razvoja RH, kao i ostalih razvojnih programa navedene razine. Ministarstvo daje mišljenje na županijske razvojne strategije, zajedničkim razvojnim projektima, projektima statističke regije te razvojnim prioritetima statističkih regija.

Jednako tako, Ministarstvo prati provedbu Strategije regionalnog razvoja RH te priprema godišnja izvješća o regionalnom razvoju za Vladu RH s osvrtom na pripremu i realizaciju razvojnih projekata te stanja i dinamike regionalnih razlika po pojedinim područjima.

Ovo Ministarstvo uspostavlja sustav središnje elektroničke baze razvojnih projekata radi učinkovitog praćenja planiranja i provedbe politike regionalnog razvoja. Sustav praćenja razvojnih projekata omogućuje povezivanje aktivnosti na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, a ujedno je podloga za razvoj projekata po 'odozdo prema gore' pristupu. Svi nositelji razvojnih projekata s lokalne i područne (regionalne) razine jesu obveznici upisa podataka u baze projekata na županijskoj razini prema regionalnim koordinatorima, a ovi prema središnjoj elektronskoj bazi razvojnih projekata. No, očekuju se upute Ministarstva o procedurama za sustav središnje elektroničke baze projekata.

Info točka IPA programa MRRŠVG-a za Primorsko-goransku, Istarsku, Ličko-senjsku i Karlovačku županiju smještena je u prostorijama Regionalne razvojne agencije Porin u Rijeci.

9.1.2. Agencija za regionalni razvoj

Vlada RH je svojom uredbom osnovala Agenciju za regionalni razvoj u svrhu provedbe dijela programa iz nadležnosti Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva.

Agencija za regionalni razvoj ustrojava i vodi Upisnik ustrojstvenih jedinica područne (regionalne) samouprave, agencija i drugih pravnih osoba osnovanih s ciljem učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja te obavlja i druge poslove iz svog djelokruga. Tijekom zadnjeg kvartala 2010. godine, Agencija za regionalni razvoj dodijelila je Potvrde o upisu regionalnih koordinatora za županije u cilju učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja.

9.1.3. Ostala središnja tijela državne uprave

Ostala središnja tijela državne uprave temeljem razvoja potpomognutih područja RH osigurati će određena sredstva putem programa pomoći prema kategoriziranim županijama i lokalnim jedinicama samouprave. Sredstva se dodjeljuju putem kriterija i uvjeta po programu pomoći. Prednost se daje korisnicima iz potpomognutih područja temeljem razvojnih programa uvažavajući prioritete statističkih regija iz Strategije regionalnog razvoja RH. Jednako tako, kao nositelji razvojnih projekata obveznici su njihova upisa u Središnju elektroničku bazu razvojnih projekata.

Središnja tijela državne uprave također podnose godišnja izvješća o učincima provedbe programa središnje razine ministarstvu nadležnom za regionalni razvoj.

9.1.4. Partnersko vijeće statističkih regija

Savjetodavno tijelo koje se ustrojava za područje svake od triju statističkih regija je Partnersko vijeće statističke regije. Predstavnici jedinica područne (regionalne) samouprave, velikih gradova, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva s područja statističke regije. Detaljna pitanja vezana uz sastav, djelokrug i način rada Partnerskog vijeća statističke regije uređuje Vlada uredbom.

Agencija za regionalni razvoj zadužena je za administrativne i stručne poslove Partnerskog vijeća statističkih regija.

Zaduženja ovog savjetodavnog tijela su:

- poticanje razvoja statističkih regija,
- definiranje zajedničkih razvojnih prioriteta jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na području statističkih regija,
- predlaganje Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva razvojne projekte na razini statističkih regija,
- sudjelovanje u izradi i praćenju učinaka programskih dokumenata namijenjenih razvoju statističkih regija,
- davanju smjernica pri izradi županijskih razvojnih strategija.

Treba naglasiti da s počecima procesa izrade županijskih razvojnih strategija, Partnerska vijeća statističkih regija nisu započela radom pa nisu bila niti u mogućnosti davati smjernice pri njihovoj izradi.

9.1.5. Razina područne (regionalne) samouprave

Na razini područne (regionalne) samouprave ključni nositelj razvoja i planiranja razvoja je županija. Tako Županija u planiranju regionalnog razvoja surađuje sa svim jedinicama lokalne samouprave sa svojeg područja. Donositelj Razvojne strategije jest Županija.

U svrhu učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja jedinice područne (regionalne) samouprave ustrojavaju posebna upravna tijela, odnosno agencije ili druge pravne osobe. Primorsko-goranska županija je izabrala Regionalnu razvojnu agenciju Porin d.o.o. za regionalnog koordinatora, upisana je pod rednim brojem RK-8 u Upisniku upravnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, agencija i drugih pravnih osoba. Regionalni koordinator zadužen je za:

- koordinaciju izrade županijskih razvojnih strategija (u daljnjem tekstu: ŽRS);
- izradu akcijskih planova u provedbi ŽRS-a;
- praćenje provedbe ŽRS-a;
- koordinaciju poslova vezanih uz središnju elektroničku bazu razvojnih projekata;

- koordinaciju aktivnosti jedinica lokalne samouprave, vezanih uz regionalni razvoj;
- sudjelovanje u aktivnostima vezanim uz razvoj potpomognutih područja;
- sudjelovanje u radu partnerskih vijeća statističkih regija;
- poticanje zajedničkih razvojnih projekata s drugim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, te kroz međuregionalnu i prekograničnu suradnju;
- sudjelovanje u izradi razvojnih projekata statističke regije;
- suradnju s drugim regionalnim koordinatorima radi stvaranja i provedbe zajedničkih projekata;
- druge aktivnosti koje joj u nadležnost daje Županija.

Regionalna razvojna agencija Porin d.o.o. je regionalni koordinator, a osnovne aktivnosti odnose se na učinkovitu koordinaciju i poticanje regionalnog razvoja, sustavni razvoj malog i srednjeg poduzetništva i privlačenje investitora na području Županije.

Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije

Sukladno odredbama Zakona o regionalnom razvoju, a temeljem Odluke Župana osnovano je Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije i sastavljeno od 25 članova iz javnog, privatnog i civilnog sektora. Uloga Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije na razini regionalne samouprave u izradi Razvojne strategije Primorsko-goranske županije je slijedeća:

- savjetovanje i davanje smjernica tijekom izrade razvojne strategije,
- davanje mišljenja Županu o učinkovitosti i kvaliteti županijske razvojne strategije, Akcijskog plana i drugih županijskih planskih dokumenata i prema potrebi njihovih izmjena i dopuna,
- nadziranje učinkovitosti i kvalitete provedbe razvojne strategije, Akcijskog plana i ostalih županijskih planskih dokumenata, te sukladno tome,
 - o periodično ocjenjivanje napretka u postizanju ciljeva Razvojne strategije i Akcijskog plana na temelju dokumenata pripremljenih od strane Tajništva Partnerskog vijeća,
 - o ocjenjivanje i odobravanje godišnjeg i završnog izvješća o provedbi razvojne strategije i Akcijskog plana,
 - o predlaganje Županu izmjena ili dopuna Razvojne strategije i Akcijskog plana,
- podnošenje godišnjeg izvješća o radu Partnerskog vijeća Županu.

10. Praćenje, vrednovanje i izvještavanje

Praćenje učinaka provedbe politike regionalnog razvoja treba adekvatno pratiti i vrednovati te osigurati sustav odgovornosti za poduzete mjere, odnosno rezultate različitih programa i projekata.

Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH, u cilju učinkovitog planiranja i praćenja provedbe politike regionalnog razvoja, ustrojava se Središnja elektronička baza razvojnih projekata. Istu ustrojava i vodi nadležno ministarstvo za regionalni razvoj.

Obveznici upisa podataka u središnju bazu su regionalni koordinatori koji vode županijsku bazu razvojnih projekata. Nositelji razvojnih projekata dužni su dostavljati sve podatke o razvojnim projektima prema regionalnim koordinatorima. Posebnim se Pravilnikom propisuje način upisa u Središnju bazu te način ustrojavanja i vođenja iste.

Putem središnje i županijske baze razvojnih projekata pratit će se inicijative svih razina: središnje, regionalne i lokalne, a odabir za financiranje bit će temeljen na kvaliteti i pripremljenosti projekata. Kako bi poticali ravnomjerniji regionalni razvoj, projekti s manje razvijenih područja imat će prednost ukoliko su pripremljeni, kvalitetni, s pozitivnim razvojnim, društvenim i ekonomskim učincima.

Središnja tijela državne uprave podnose godišnje izvješće o učincima provedbe programa središnje razine nadležnom ministarstvu za regionalni razvoj (najkasnije do 31. ožujka tekuće godine za prethodnu godinu), a ono ga dalje podnosi Vladi RH (do 30. travnja tekuće godine).

U cilju praćenja učinaka provedbe politike regionalnog razvoja, Županija će pratiti slijedeće osnovne skupine pokazatelja:

- stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva prioriteta i mjera,
- ostvarene rezultate i učinke na razvoj,
- učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava,
- ostvarenje prema utvrđenom financijskom okviru,
- sudjelovanje i doprinos partnerstva.

Županija prati i učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe, te vidljivost Razvojne strategije u javnosti Županije i jedinica lokalne samouprave s područja županije. Po potrebi, lista pokazatelja se može dopuniti i drugim pokazateljima.

Praćenje provedbe Razvojne strategije se obavlja kontinuirano tijekom čitavog razdoblja provedbe, a o rezultatima provedbe najmanje jednom godišnje izvješćuje se Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije i tijela Županije.

10.1. Informiranje i promidžba

Za osiguravanje informiranosti svih dionika te promidžbu politike regionalnog razvoja, kao preduvjeta učinkovitosti i optimalnosti, izrađuje se Komunikacijska strategija za Razvojnu strategiju.

Ciljevi komunikacijske strategije su: osnažiti sposobnost na razini područne (regionalne) i lokalne samouprave za učinkovitu komunikaciju potrebnu za izradu i provedbu razvojne strategije, podići svijest u javnosti o ulozi i značaju razvojne strategije za razvoj županije i jedinica lokalne samouprave te informirati javnost o mogućim izvorima financiranja posebice o fondovima EU-a namijenjenim regionalnom razvoju.

Komunikacijska strategija sadrži ciljeve, mjere, aktivnosti, nositelje, ciljne skupine i vremenski raspored, a može imati i akcijski plan. Komunikacijska strategija za Razvojnu strategiju Primorsko-goranske županije izrađuje se sukladno Komunikacijskoj strategiji politike regionalnog razvoja RH te njenom akcijskom planu.

11. Dodaci

11.1. Rezultati konzultacija s Partnerskim vijećem Primorsko-goranske županije

U skladu s temeljenim načelima Partnerstva i suradnje donosi se Razvojna strategija Primorsko-goranske županije koja je dokument jedinica područne (regionalne) samouprave u kojem se određuju ciljevi i prioriteti razvoja njene područne (regionalne) samouprave.

Postavljeni ciljevi ove Razvojne strategije su slijedeći:

- Predstavlja konsenzus između svih relevantnih nacionalnih, regionalnih i lokalnih partnera o razvojnim potrebama županije (vezanim uz gospodarski razvoj, zapošljavanje i edukaciju, infrastrukturu, okoliš, lokalni, ruralni i urbani razvoj, rješavanje pitanja siromaštva i socijalne isključenosti) te, sukladno tome služiti će kao osnova za pregovaranje, usklađivanje i financiranje aktivnosti definiranih strategijom.
- Pomoć ispunjenju zajedničkih strateških ciljeva u suradnji s drugim, susjednim županijama te stvaranja osnove za djelovanje vezano uz prekogranične i međuregionalne potrebe i mogućnosti
- Daje osnovne smjernice za lokalne razvojne planove i projekte jedinica lokalne samouprave

Budući je preduvjet za izradu Razvojne strategije bio formiranje Partnerskog vijeća, Zaključkom Župana od 30. kolovoza 2010. godine donijeta je Odluka o osnivanju Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije te Odluka o izmjenama Odluke o osnivanju Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije.

Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije broji 25 članova čiji su predstavnici iz gospodarskog, društvenog i civilnog sektora na županijskoj razini izabrani kriteriji:

- osiguravaju ravnomjernu zastupljenost sve tri subregije na način da priobalje ima 3 predstavnika (po jednog iz Liburnije, jednog iz riječkog prstena i jednog iz vinodolsko-crikveničke rivijere s Kraljevicom), otoci imaju 3 predstavnika (po jedan predstavnik otoka Krka, otoka Cres-Lošnj i otoka Raba), Gorski kotar ima tri predstavnika te Grad Rijeka jednog predstavnika,

- osiguravaju podjednaku zastupljenost predstavnika javnog ili upravnog sektora, privatnog sektora i nevladinog sektora (gospodarskih komora, sindikata i udruga poslodavaca),
- uključuju predstavnike nevladinih organizacija: udruge iz različitih područja djelatnosti relevantnih za društveno-gospodarski razvoj županije,
- uključuju predstavnike znanstvenih ustanova.

Imenovani su slijedeći članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije:

- dr.sc. Vidoje Vujić, predstavnik Primorsko-goranske županije, predsjednik
- dr.sc. Nataša Zrilić, predstavnik Grada Rijeke, član
- Karmen Španjol Bičanić, predstavnik JLS Otoka Raba, član
- Tomislav Klarić, predstavnik JLS riječkog prstena, član
- Ana Brumnjak Iličić, predstavnik JLS Liburnije
- Marijan Pleše, predstavnik JLS Gorskog kotora, član
- Dragutin Crnković, predstavnik JLS Gorskog kotora, član
- Željko Mirković, predstavnik JLS Gorskog kotora, član
- Đurđica Šimičić, predstavnik JLS otočja Cres-Lošinj, član
- mr.sc. Ivica Jerčinović, predstavnik JLS crikveničko-vinodolske rivijere, član
- Perica Šolić, predstavnik Hrvatske gospodarske komore-ŽK Rijeka, član,
- Arna Agbaba, predstavnik Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, područna služba Rijeka, član
- Boris Vukelić, predstavnik Obrtničke komore PGŽ, član,
- prof.dr.sc. Tonči Mikac, predstavnik Sveučilišta u Rijeci, član,
- mr.sc. Davor Širola, predstavnik Veleučilišta u Rijeci, član,
- Gordana Petrinić, predstavnik Ureda državne uprave PGŽ, član,
- Natali Komen Bujas, predstavnik Hrvatske udruge poslodavaca, član,
- Vesna Bartolović, predstavnik Hrvatska banka za obnovu i razvitak – područni ured HBOR-a za Kvarner i Primorje, član,
- Branko Kužet, predstavnik Sindikata metalaca Hrvatske, član,
- Jadranka Tomašić, predstavnik Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, ured PGŽ, član,
- Zvezdana Schulz Vugrin, predstavnik udruga za razvoj civilnog društva, SMART, član,
- Vjeran Piršić, predstavnik udruga za zaštitu okoliša, Eko Kvarner, član
- Orietta Marot, predstavnik udruga nacionalnih manjina, član
- Darijo Vasilić, predstavnik JLS Otoka Krka, član
- Marino Juretić, predstavnik Lučke uprave Rijeka, član.

Glavni zadaci Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije su slijedeći:

1. savjetovanje i davanje smjernica tijekom izrade Županijske razvojne strategije;
2. davanje mišljenja Županu o učinkovitosti i kvaliteti županijske razvojne strategije, Akcijskog plana i drugih županijskih planskih dokumenata i prema potrebi predlaganje njihovog poboljšanja;
3. nadziranje učinkovitosti i kvalitete provedbe Regionalnog operativnog programa, Županijske razvojne strategije, akcijskog plana i ostalih županijskih planskih dokumenata, te će sukladno tome:

- periodično ocjenjivati napredak u postizanju ciljeva Regionalnog operativnog programa, Županijske razvojne strategije i Akcijskog plana na temelju dokumenata pripremljenih od strane Regionalne razvojne agencije Porin.
 - ocjenjivati i odobravati godišnja i završna izvješća o provedbi Regionalnog operativnog programa, Županijske razvojne strategije i Akcijskog plana.
 - predlagati Županu izmjene ili dopune Regionalnog operativnog programa, Županijske razvojne strategije i Akcijskog plana.
4. podnošenje godišnjeg izvješća o radu Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije Županu.

Rad ovog savjetodavnog tijela temelji se na Poslovniku o radu Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije, prihvaćenog na Konstituirajućoj sjednici dana 21. rujna 2010. godine.

Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije podupire tehničko tajništvo koje ima zadaću pripremiti sve radnje za funkcioniranje rada ovog tijela, a to je Regionalna razvojna agencija PORIN – regionalni koordinator.

Konstituirajućom sjednicom Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije započelo je radom 21. rujna 2010. godine na kojoj se donio Poslovnik o radu i Plan aktivnosti do kraja 2010. godine.

Održano je pet radnih sjednica i to: 21. rujna, 12. listopada, 2. studenog, 16. studenog te 7. prosinca ove godine. Za svaku sjednicu pripremljen je poziv s dnevnim redom, materijal i prezentacije, opis slijedećih koraka, popis dionika te su donijeti zaključci i vođeni zapisnici sjednica. Svi materijali, prezentacije i pozivi su objavljeni na web stranicama regionalnog koordinatora (www.porin.hr /strateški razvoj/partnersko vijeće/faze izrade razvojne strategije/dokumenti).

Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije formiralo je pet radnih skupina i to:

- **Infrastruktura** s dvije podskupine za prometnu i komunalnu infrastrukturu. Nositelj ove radne skupine bio Upravni odjel za pomorstvo promet i veze Županije. Sjednica je održana 20. listopada o.g., a u radu je sudjelovalo 26 dionika.
- **Društvene djelatnosti** s četiri podskupine i to za zdravstvo i socijalnu skrb, obrazovanje, kulturu i sport. Nositelj ove radne skupine bilo je Sveučilište u Rijeci, a sjednica je održana 21. listopada o.g. s 35 dionika.
- **Gospodarstvo i konkurentnost** čiji je nositelj bila Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Rijeka održala je sjednicu 22. listopada o.g., na kojoj je sudjelovalo 23 dionika.
- **Zaštita okoliša** čiji je nositelj bio Upravni odjel za graditeljstvo i zaštitu okoliša Primorsko-goranske županije. Sjednica je održana 25. listopada o.g. na kojoj je sudjelovalo 16 dionika.
- **Civilni sektor** čiji je nositelj bila Udruga Smart. Sjednica je održana 25. listopada o.g. sa 17 dionika.

U radu navedenih radnih skupina sudjelovalo je ukupno 117 dionika.

Pored formiranih radnih skupina, održale su se radne sjednice pet ciljnih skupina na kojima je sudjelovala 221 osoba :

- Županijska tijela: upravni odjeli, ustanove i trgovačka društva u vlasništvu Županije, odražala su sjednicu 19. listopada o.g. na kojoj je sudjelovao 21 dionik.
- Koordinacija gradova i općina s područja Gorskog kotara odražala je sjednicu 26. listopada o.g. na kojoj je sudjelovalo 12 dionika.
- Grad Rijeka: gradski odjeli, ustanove i trgovačka društva održao je sjednicu 9. srpnja o.g. na kojoj je sudjelovalo 74 dionika.
- Susret Župana s gradonačelnicima i načelnicima iz Županije održao se 8. studenog o.g. na kojem je sudjelovao 64 dionika.
- Susret Župana s velikim i srednjim gospodarskim subjektima iz Županije održao se 25. studenog o.g. na kojem je sudjelovalo 50 dionika.

Navednim radnim sjednicama po partnerskom vijeću /25 članova/ i ostalim ciljnim skupina /338/ bilo je ukupno uključeno 363 dionika.

Na prethno navedenim radnim i ciljnim skupinama, dnevni red uključio je slijedeće teme:

1. Strategija regionalnog razvoja RH 2010.-2013.
2. Metodologija izrade ŽSR-a
3. Prijedlog postojećeg stanja Primorsko-goranske županije
4. Problematika iz postojećeg stanja
5. SWOT analiza
6. Vizija
7. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere
8. Obrada baze projekata
9. Nacrt Razvojne strategije Primorsko-goranske županije

Svim sjednicama Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije redovno je nazočilo između 72 do 84 % članova uz redovno praćenje predstavnika Županije i Regionalne razvojne agencije Porin.

Ostalim sjednicama ciljnih skupina također su pratili predstavnici Primorsko-goranske županije i Regionalne razvojne agencije Porin.

Članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i predstavnici radnih i ciljnih skupina aktivno su sudjelovali u raspravi i predlaganju te se može istaći slijedeće:

- povezivanje ciljeva s ROP-om,
- umrežavanje projekata,
- dostavljanje prijedloga i podataka za osnovnu analizu,
- dostavljanje prijedloga za iskazanu problematiku i moguća rješenja provedbe,
- dostavljanje projekata za bazu projekata
- dostavljanje prijedloga za viziju,
- dostavljanje prijedloga za prioritete i mjere
- dostavljanje prijedloga za ostale sadržaje.

11.2. Izvještaj o prethodnom vrednovanju Razvojne strategije Primorsko-goranske županije

Prethodno vrednovanje
izrade
Županijske razvojne strategije
Primorsko-goranske županije 2010-2013

- Konačno izvješće -

Provoditelj prethodnog vrednovanja
Ekonomski institut, Zagreb

Članovi evaluacijskog tima

Dr.sc. Irena Đokić
Prof. dr.sc. Nenad Starc
Dr.sc. Marijana Sumpor

Zagreb, prosinac 2010.

Sadržaj

Uvod

1. Vrednovanje analitičkog dijela ŽRS
 - 1.1. Problemi i potrebe
 - 1.2. SWOT analiza
 - 1.3. Problemi koji neće biti riješeni provedbom strategije
 - 1.4. Tehničke primjedbe
2. Vrednovanje vizije, ciljeva, prioriteta i mjera
3. Vrednovanje Akcijskog plana i Komunikacijske strategije
 - 3.1. Akcijski plan
 - 3.2. Komunikacijska strategija
4. Zaključak

Uvod

Izrada i prethodno vrednovanje (ex ante evaluacija) županijskih razvojnih strategija određeni su Zakonom o regionalnom razvoju iz 2009. godine i nekolicinom pravilnika donesenih početkom 2010¹⁰, te Strategijom regionalnog razvoja koju je Hrvatska Vlada usvojila u lipnju 2010. godine. Hrvatske županije su tako dobile detaljne naputke o tome što županijska strategija treba sadržavati i kako ju treba izraditi. Zadan je i vrlo kratki rok: strategiju treba izraditi i usvojiti do kraja 2010. godine.

Slijedeći zadane odredbe i naputke Primorsko-goranska županija je sredinom 2010. godine inicirala izradu Županijske razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2010-2013. Zaključkom župana od 12.7.2010. godine Regionalna razvojna agencija PORIN imenovana je koordinatorom izrade strategije i njezinog prethodnog vrednovanja. Agencija PORIN se nakon toga u dobroj mjeri prihvatila i same izrade. Provoditelj prethodnog vrednovanja (ex ante evaluator) određen je izravnom pogodbom.

Prethodnim vrednovanjem prevladava se uobičajeni način vrednovanja (recenziranja) razvojnih dokumenata prema kojem evaluator (recenzent) koji nije sudjelovao u izradi treba ocijeniti već izrađeni dokument. Prethodno vrednovanje (ex ante, dakle blagovremeno, unaprijed) podrazumijeva suradnju izrađivača i evaluatora od početka do kraja izrade i omogućuje da se primjedbe i naputci ugrađuju u dokument u svim fazama njegove izrade. Pokaže li se suradnja uspješnom, konačni nacrt upućuje se na usvajanje s prolaznom ocjenom evaluatora, a konačno Izvješće o prethodnom vrednovanju sadrži primjedbe, nalaze i naputke koje je izrađivač uvažio u najvećoj mogućoj mjeri i prema njima doradio tekst dokumenta.

Izvješće o prethodnom vrednovanju Županijske razvojne strategije PGŽ izrađeno je u skladu s Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu

¹⁰Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, *Narodne novine* br. 153/2009, Pravilnik o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija, *Narodne novine* br. 53/2010, Pravilnik o ustrojavanju i vođenju središnje elektroničke baze razvojnih projekata, *Narodne novine* br. 66/2010, Pravilnik o upisniku upravnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, agencija i drugih pravnih osoba osnovanih s ciljem učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja, *Narodne novine* br. 53/2010.

vrednovanja županijskih razvojnih strategija. Poglavlja strategije slijede logiku upravljanja projektnim ciklusom, pa je Izvješće strukturirano kao i sama ŽRS. **Kako je riječ o ex ante vrednovanju, primjedbe navedene u Izvješću dane raspravljene su i uvažene za vrijeme izrade strategije tako da se ne odnose na konačni nacrt koji se upućuje na usvajanje.**

Vrednovanje počinje s primjedbama i ocjenom analize stanja i uočenih razvojnih problema i potreba, nastavlja se primjedbama i ocjenom primjerenosti strateških ciljeva i prioriteta te mjera i učinaka koje bi mjere trebale postići. Na kraju su pretreseni Akcijski plan i Komunikacijska strategija i predložen način praćenja i vrednovanja provedbe ŽRS. Kriteriji koje je koristio evaluator bili su *opravdanost* izrade strategije, *relevantnost* i *potpunost* prikupljenih informacija, *interna konzistentnost* skupa navedenih ciljeva te *koherentnost* (postojanje sinergije između ciljeva strategije i njezina usklađenosti s drugim razvojnim programima).

Izvori na kojima je zasnovano Izvješće o prethodnom vrednovanju su nacrt Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011-2013 dobiven od koordinatora izrade, prezentacije pripremljene za drugu, treću, četvrtu i petu sjednicu Partnerskog vijeća, Akcijski plan te Komunikacijska strategija i njen akcijski plan. Korišteni su i zapisnici sa sastanaka radnih skupina i podskupina za [infrastrukturu](#), [društvene djelatnosti](#), [kulturu](#), [obrazovanje](#), [zdravstvo](#), [sport](#), [gospodarstvo](#) i [regionalnu konkurentnost](#), [zaštitu okoliša](#) i [civilni sektor](#), te primjedbe prikupljene nakon tematske sjednice dionika održane 22.12.2010. Evaluatori su uz to održali i nekoliko sastanaka s izrađivačima na kojima su prikupili dodatne informacije potrebne u prethodnom vrednovanju.

Uz spomenute zakonske i podzakonske akte, prije svega Zakon o regionalnom razvoju RH i spomenuti Pravilnik, korištena je i Strategija regionalnog razvoja RH, Regionalni operativni program PGŽ 2008 - 2013, te Strateške smjernice rada PGŽ 2009-2013. Korišten je i Strateški okvir za razvoj 2006 - 2013. (SOR) kako bi se provjerila konzistentnost ŽRS PGŽ s ciljevima trenutno glavnog nacionalnog strateškog razvojnog dokumenta (SOR pokriva najviše područja na koje se instrumenti, mjere i akcije regionalne razvojne politike trebaju odnositi).

Tijekom evaluacije izrađena su dva privremena izvješća o prethodnom vrednovanju ŽRS zasnovana na prvom i drugom radnom nacrtu strategije pripremljenim tijekom prosinca 2010. Oba izvješća dostavljena su koordinatorsu i izrađivaču strategije koji je uvažio većinu primjedbi, prikupio primjedbe i prijedloge ostalih dionika izrade i pripremio konačni nacrt ŽRS. Konačno izvješće o prethodnom vrednovanju sadrži primjedbe i prijedloge iz privremenih izvješća i primjedbe na konačni nacrt ŽRS.

1. Vrednovanje analitičkog dijela Županijske razvojne strategije

1.1. Problemi i potrebe

Problemi i potrebe navedeni na kraju pojedinih potpoglavlja analitičkog dijela ŽRS, uglavnom slijede prethodnu analizu. Ponegdje je, međutim, nedostajao jasan opis uzroka nastanka nekog problema ili je nedostajao određeni podatak.

Glavni razvojni resurs, stanovništvo analizirano je u svim aspektima potrebnim za sagledavanje županijskih razvojnih potreba i mogućnosti. Osnovni problemi: negativna demografska kretanja, nepovoljan razmještaj te porast nezaposlenosti i nepovoljna dobna struktura nezaposlenih, uočeni su na osnovi prikupljenih podataka i izračunatih pokazatelja. Pri tom je posebno istaknut problem velikog udjela nezaposlenih sa srednjom školom. Uzrok tome mogu biti prevelike upisne kvote, programi koji dugoročno ne odgovaraju potrebama na tržištu rada, kratkoročni nedostatak potražnje za radnim mjestima na kojima bi završeni srednjoškolci radili, nedovoljni poticaji za daljnjim školovanjem itd. Izrađivač je uvažio preporuku da se ovi uzroci pobliže opišu i analiziraju.

Dobro je uočen problem ovisnosti županije koja proizlazi iz smanjenja i inače oskudnog obradivog poljoprivrednog zemljišta. Problem smanjivanja nije, međutim, potkrijepljen podacima. Izrađivaču je preporučeno navesti barem ekspertnu procjenu što je uvaženo. Nadalje, nepripremljenost za posljedice klimatskih promjena i trajnih nestašica energenata, nije potkrijepljena institucionalnom analizom. Preporučeno je navesti aktivnosti u koje bi se u tom pogledu trebala upustiti županijska uprava.

Nedostajali su i podaci o vrijednim staništima koja doprinose biološkoj raznolikosti županije. Problem načelno, može biti u tome što podataka nema, što jedinica/odjel/tim za njihovo prikupljanje i praćenje ne radi svoj posao, što nema sredstava, što nema dovoljno educiranih za takve vrste praćenja itd. O utvrđivanju uzroka tog problema ovise provedba odgovarajućih mjera pogotovo ako se pokaže da uspostava ili unapređenje postojećeg sustava prikupljanja podataka treba biti jednom od provedbenih aktivnosti. Dobar primjer su podaci odnosno manjkavost podataka o onečišćenju tla teškim metalima i ugljikovodicima koje je registrirano uz rafineriju u Kostreni, bivšu koksaru u Bakru i na području centra grada Rijeke. Izrađivaču su postavljena pitanja kada su prikupljeni (ili od kada se prikupljaju) podaci, te da li podaci opisuju stanje prije ili nakon sanacije tla na platou koksare? Izrađivač je uvažio ove argumente, prikupio novije podatke i dopunio tekst.

Problem postupanja s otpadom i problemi prometne infrastrukture primjerno su potkrijepljeni podacima. Nije, međutim, pojašnjen uzrok nepostojanja odlagališta građevinskog i opasnog otpada. Izrađivaču su stoga postavljena pitanja da li je ono predviđeno prostornim planom, postoji li služba koja bi ga trebala odvoziti, da li su ispunjeni tehnoloških uvjeti za zbrinjavanje i tako dalje. Nije bilo spomena ni o recikliranju otpada, pa je postavljeno pitanje da li to ima veze sa spomenutim Županijskim centrom za gospodarenje otpadom u Marišćini. Izrađivač je prikupio detaljne podatke od odgovarajućih službi i pojasnio tekst.

Gospodarski problemi su dobro uočeni i dokumentirani, uz napomenu da nije bilo podataka o dodanoj vrijednosti proizvodnje. Ti podaci su dostupni na razini županije i mogli bi doprinijeti oslikavanju gospodarstva i kasnijoj formulaciji ciljeva. Preporučeno je da se prikupe i analiziraju. Izrađivač je uvažio preporuku ali nije mogao otkloniti problem neusporedivosti podataka o obrtništvu (zadnji raspoloživi podaci postoje za 2007. i 2008. godinu).

Preporučeno je i da se pojasni problem neuravnoteženog regionalnog razvoja jer se, kako je bilo formulirano u tekstu, pod tim podrazumijevao gospodarski, a ne cjelokupni razvoj svih dijelova županije. Konačno, gospodarskom analizom nisu

bile obuhvaćene poslovne zone na području županije. S obzirom na učestalu izgradnju i otvaranje proizvodnih, uslužnih i mješovitih zona u posljednjih desetak godina, preporučeno je da im se posveti odgovarajuća analitička pažnja. Izrađivač je uvažio primjedbe, prikupio dodatne podatke i uvrstio ih u tekst.

Problemi svih društvenih djelatnosti svrstani su u jednu grupu što je otežalo uočavanje pojedinih problema. Dio problema je uz to trebalo pojasniti, odnosno bolje potkrijepiti analizom. Redom:

- „Prostorni uvjeti neprimjereni zahtjevima suvremenog školstva“ – nije se moglo iščitati iz prethodne analize
- „Nedovoljna motiviranost za uključivanje u programe cijeloživotnog obrazovanja“ - nije se moglo iščitati iz prethodne analize
- „Manjak institucija društvenih djelatnosti na području Gorskog kotara i otoka“ – u analizi su bili navedeni sumarni podaci o institucijama društvenih djelatnosti ali ne i njihov razmještaj pa nije bilo jasno na kojoj osnovi je formuliran problem
- „Nedovoljna sportska/rekreacijska aktivnost svih skupina građana“ – postavljeno je pitanje na kojoj osnovi je izveden zaključak? Nije bilo usporednih podataka o drugim gradovima, županijama, općinama, niti podataka iz područja zdravstva (osim o učestalom pobolijevanju od cirkulacijskih bolesti što bi se dijelom moglo pripisati nedostatku rekreacijskih aktivnosti)
- „Nedovoljan broj kvalitetnih sportskih programa“ – nije bilo navedeno kako se ocjenjuju programi i tko to čini
- „Nedostatak planiranja unutar određenog dijela organizacija civilnog društva“ – nije bilo jasno jer u šarenilu organizacija civilnog društva uvijek ima onih koje planiraju loše ili nikako. Savjetovano je da se tvrdnja preformulira ili popratni utvrđenim postotkom. Izrađivač je ovdje dobro uočio da rad udruga prate odgovarajući odjeli županijske samouprave (zaštita okoliša – urbanizam, briga o djeci – društvene djelatnosti itd.) ali da ipak nedostaje analiza provedenih programa. Nedostatak tih informacija otežava određivanje mjera daljnjeg razvoja u ovom području.

Izrađivač je uzeo u obzir dane primjedbe i savjete, prikupio dodatne podatke o sportsko-rekreacijskim aktivnostima i programima i odgovarajuće doradio dio teksta o društvenim djelatnostima.

Pojam „kreativne industrije“ nije bio određen pa čak ni spomenut u tekstu, a pojavio se u problemima. Preporučeno je da se pojam odredi te da se razjasni kako kreativna industrija može biti „predvodnicom novih oblika“ gospodarstva (trebalo je, dakle, odrediti i koje sve oblike može imati gospodarstvo i koje to oblike još nema jer nema kreativne industrije). U raspravi sa izrađivačem se ispostavilo da je riječ o formulaciji problema koju je jedan od dionika predložio ali ne i obrazložio. Izrađivaču je savjetovano je da ovako formulirane probleme ne uvrštava u popis ako ih ne može obrazložiti. Savjet je usvojen, a kreativne industrije su ostavljene u tekstu nakon što je pojam odgovarajuće obrazložen.

Problemi EU integracije su dobro potkrijepljeni podacima. Izrađivač nije dopustio da ga relativno dobri rezultati (usporedbe s drugim županijama) navedu na zaključak da je ukupno stanje dobro. U poglavlju o europskim integracijama i međunarodnoj suradnji nakon navedenih razvojnih problema nedostajao je, međutim, dio o razvojnim potrebama. Potrebe nisu bile navedene ni u potpoglavlju o zdravstvu. Izrađivač je uvažio ovu primjedbu i dopunio odgovarajuće dijelove teksta.

Osvrćući se na razvojne dokumente izrađene na području županije u posljednje vrijeme, izrađivač je naveo planove ukupnog razvoja općina i gradova (PUR) ali ne i mnogo važnije programe održivog razvoja otoka izrađene za Lošinjske otoke, Rab, Krk, Lošinj i Cres. Izrađivač je uvažio ovaj argument i odgovarajuće dopunio tekst.

Zaključno, treba podsjetiti da je izrađivač analizirao stanje oslanjajući se na analizu iz Regionalnog operativnog programa. Usporedba s ROP-om ukazuje, međutim, da je uloženi primjeren napor za uvrštavanjem najsvježijih podataka i proširenjem predmeta analize. S druge strane analiza nije obuhvatila županijske institucije razvojnog upravljanja. Izrađivaču je preporučeno da analizira kapacitet relevantnih županijskih institucija i ocijeni njihovu sposobnost vođenja županijske razvojne politike. Preporuka je uvažena.

1.2. SWOT analiza

SWOT analiza izrađena je na osnovi navedenih problema ali je dijelom bila u neskladu s logikom upravljanja projektnim ciklusom. Izrađivaču je naglašeno da se snagama može smatrati razvojni potencijal stanovništva županije (obrazovanost, radna sposobnost, organiziranost, umreženost, efikasne institucije i tako dalje) te razvojni uvjeti koje je to stanovništvo već stvorilo. Takvo određivanje snaga potrebno je zato što potencijal treba pokrenuti i po mogućnosti što više ojačati kako bi se navedeni problemi što bolje i brže riješili. U tom smislu „povoljan geografski i geoprometni položaj“ i „bogat i raznoliki prirodni resursi“ nisu snage, naprosto zato što ih ne možemo ojačavati pa iz toga ne mogu slijediti nikakvi ciljevi ni mjere. Uvrstimo li, međutim, „povoljan položaj“ u prilike, otvara se rasprava o iskorištenju položaja koja može i treba uroditi odgovarajućim mjerama. Preporučeno je da se resursi svrstaju u prilike i tako uklope u logiku upravljanja projektnim ciklusom. Preporuka je uvažena.

Posebna pažnja posvećena je „očuvanom okolišu“ koji je bio svrstan u snage. Takvo svrstavanje zahtijeva pojašnjenje jer očuvani okoliš možemo smatrati snagom samo ako je riječ o okolišu u kojem čovjek djeluje i uspijeva ga čuvati. Ako je riječ o još netaknutom okolišu treba ga svrstati u prilike jer se uz mogućnost čuvanja otvara i mogućnost štetnog zaposjedanja i devastacije. Drugim riječima, netaknuti okoliš je prilika koju možemo dobro iskoristiti ali i potpuno upropastiti. Što će se od toga dogoditi, ovisi o tome da li ćemo uspjeti pojačati postojeće snage (i prevladati slabosti). Izrađivaču je stoga preporučeno pojasniti na koji se okoliš misli jer to iz analize nije bilo jasno. Isto vrijedi za prirodne resurse ukoliko su proizvedeni (šume koje se sustavno pošumljavaju) jer onda predstavljaju snagu.

Iz ovoga slijedi i da je „prirodna baština“ prilika (nismo je stvorili vlastitim snagama, naslijedili smo ju i imamo priliku očuvati je). Kulturna baština je pri tom donekle upitna jer su jednako legitimne tvrdnje da je riječ o snazi koju su pokazali naši preci dok su gradili sve što je kasnije postalo baštinom ili o nečemu zatečenom što se može kreativno koristiti i unaprijediti. S druge strane dobra elektro-energetska infrastruktura jest snaga jer se radi o sustavu koji županija izgradila i može ga dalje poboljšavati. Izrađivač je uvažio ove argumente i odgovarajuće preuredio SWOT tablicu.

U SWOT analizi je bilo navedeno još nekoliko snaga županijskog gospodarstva koje su zahtijevale pojašnjenja:

- „Dobra sektorska raspodjela (umjesto „raspodjela“ savjetovano je „sastav“ ili „struktura“) gospodarstva“ – tvrdnja je bila upitna s obzirom na naglašeni udio trgovine i uslužnih djelatnosti
- „Kvalificirana radna snaga“ – postavljeno je pitanje za što, s obzirom da podaci ukazuju na veliki udio nezaposlenih sa srednjom stručnom spremom
- „Razvijena poduzetnička infrastruktura“ – u problemima je navedeno da je poduzetnička infrastruktura nedovoljno razvijena pa je ovo trebalo uskladiti.

Izrađivaču je naglašeno da ove distinkcije nisu značajne samo semantički jer se pogrešno svrstavanje u SWOT tablici kasnije ogleda u netočno određenim ciljevima i pogrešno adresiranim mjerama. U tom smislu preporučeno je izbaciti podnaslov „Prirodni resursi, okoliš, infrastruktura“ (prirodni okoliš ne spada ni u snage ni u slabosti) a snage, slabosti, prijetnje i prilike koje su bile navedene pod tim podnaslovima razmjestiti pod ostale podnaslove. Izrađivač je uvažio ovaj argument i doradio SWOT tablicu.

Izrađivaču je naglašeno da se u nacrtu ŽRS uopće ne spominje ni prostorno planiranje ni postojeći prostorni planovi u području županije iako je riječ je o itekako važnom i dobro uhodanom instrumentu razvojne politike kojem je mjesto u snagama. Preporučeno je da se strategija odredi prema prostornom planiranju i da se prostornom razvojnom aspektu nađe odgovarajuće mjesto u tekstu strategije. Izrađivač je u potpunosti uvažio ovu primjedbu, uvrstio prostorno planiranje kao razvojno relevantnu aktivnost i time značajno doprinio obuhvatnosti strategije. Posebno se ističe da je prihvaćena primjedba kako među dionicima nema predstavnika institucija prostornog planiranja, konkretno Županijskog zavoda za prostorno planiranje. Izrađivač se pobrinuo da predstavnik Zavoda bude pozvan na tematsku sjednicu o nacrtu strategije.

Što se tiče slabosti bile su popisane i one koje se ne spominju u problemima, što je dezavuiralo analizu i otvorilo mogućnost da se slabosti (isto kao i snage, prilike i prijetnje) popisuju intuitivno ili na osnovi neutemeljenih dojmova. To se odnosilo na slijedeće navedene slabosti:

- „Gospodarski kapaciteti izrazito su koncentrirani u Gradu Rijeci i priobalnom pojasu“ – iako se tvrdnja čini jasnom od izrađivača je zatraženo da ju utemelji na nekom pokazatelju prostorne koncentracije gospodarstva
- „Lokacije industrijskih postrojenja blizu su turističkih odredišta“ – izrađivač je upozoren da to može ali i ne mora ugrožavati turizam (ovisi o vrsti industrije pa i o određenju koliko „blizu“ je preblizu) i da stoga možda i nije slabost,
- „Neadekvatno vrednovanje i korištenje kulturnih i prirodnih resursa za razvoj turizma, kulture i gospodarstva u cjelini“ – iako se tvrdnja čini uvjerljivom, izrađivaču je savjetovano da ju potkrijepi
- „Gospodarski kapaciteti izrazito su koncentrirani (Grad Rijeka i priobalni pojas)“ – izrađivač je upozoren ovo treba pojasniti jer koncentracija može povećati produktivnost i efikasnost i ostaviti dojam da se radi o snazi.
- „Neuravnotežen regionalni razvoj“ – izrađivač je upozoren da i ovo treba pojasniti jer proizlazi iz prethodno navedene koncentracije i može značiti da se županijsko gospodarstvo kao cjelina razvija to bolje što je koncentriranije

- „Nepovezanost malog i srednjeg poduzetništva – i ovo je trebalo pojasniti jer ni iz čega ne slijedi da poduzetništvo uopće nije povezano. Izrađivač je upozoren da se vjerojatno radi o nedovoljnoj ili neodgovarajućoj povezanosti i da tvrdnju treba potkrijepiti podacima.
- „Nedovoljna decentralizacija sredstava s državne razine za zadovoljavanje svih potrebnih ulaganja u školske prostore“ – izrađivač je upozoren da ovo potkrijepi podacima jer se u slučaju da je za nedovoljnu centralizaciju odgovorna država radi o prijetnji, a ne o slabosti.

Izrađivač je uvažio primjedbe o slabostima navedenim u SWOT tablici i unio odgovarajuća pojašnjenja.

U probleme je svrstan i već kronični hrvatski problem: neriješeni imovinsko-pravni odnosi. U SWOT tablici ga međutim nije bilo, pa je izrađivaču savjetovano da to barem komentira što je i učinjeno. U problemima je navedena i nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura. U SWOT analizi se, međutim, među snagama pojavljuje „Razvijena poduzetnička infrastruktura“. Izrađivač je uvažio ovu primjedbu i unio potrebne izmjene._

Što se tiče prilika trebalo je uskladiti formulacije. Izrađivač je upozoren da „Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja“ po sebi nije prilika nego djelatnost kojom se prilika koristi. Predloženo je da se tvrdnja formulira ovako: „bogata i atraktivna prirodna baština pogodna za valorizaciju u cilju održivog razvoja“. Ovo je, nadalje, trebalo uskladiti i s tvrdnjom „Neadekvatno vrednovanje i korištenje kulturnih i prirodnih resursa za razvoj turizma, kulture i gospodarstva u cjelini“ koja je opravdano navedena u slabostima. Izrađivač je uvažio primjedbe.

Izrađivač je, nadalje, upozoren da „Jačanje konkurentnosti“, „Jačanje poduzetničke i tehnološke infrastrukture“ i „Povezivanje poduzetnika“ nisu gospodarske prilike po sebi nego naprosto aktivnosti odnosno procesi. U raspravi, izrađivaču je naglašeno da je razmišljanje „svatko ima priliku jačati konkurentnost“ ili „poduzetnici imaju priliku za povezivanje“ neprimjereno SWOT analizi i ne vodi ka ciljevima i mjerama. Isto tako, „Proizvodnja karakterističnih regionalnih proizvoda“ nije prilika nego djelatnost koja se može razviti jer županijsko gospodarstvo ima priliku iskoristiti regionalne resursne posebnosti. Trebalo je razjasniti i formulacije prilika koje su možda u suprotnosti s nekim navedenim slabostima. „Decentralizacija“ koja je navedena kao prilika treba biti uspoređena sa tvrdnjom „Nedovoljna decentralizacija sredstava s državne razine za zadovoljavanje svih potrebnih ulaganja u školske prostore“ koja je navedena kao slabost. Izrađivač je uvažio ove argumente i unio odgovarajuće izmjene.

Neprimjereno formuliranje prilika posebno je došlo do izražaja kad su prilike uspoređene s prijetnjama (vanjskim nepogodnostima). Preporučeno je da se „Jačanje konkurentnosti“ koje je navedeno kao prilika usporedi s prijetnjom „Rastuća konkurentnost na međunarodnom tržištu“ (sve što se događa na međunarodnom tržištu, a ne odgovara županijskom gospodarstvu svakako jest prijetnja). Izrađivač je uvažio ovaj argument.

Važnost kuta gledanja koji u SWOT analizi mora biti stalno isti vidjela se u tvrdnji „Nepostojanje vrednovanja programa s obzirom na kvalitetu, primjenjivanje kriterija «svakom ponešto»“ koja je svrstana u prijetnje civilnom društvu.

Izrađivač je upozoren da sa stanovišta pojedinih udruga tako nešto jest prijetnja ali da je sa stanovišta ukupnog županijskog civilnog društva to očita slabost. Sličan problem pojavio se i s tvrdnjom "Neriješen sustav odvodnje" koja je svrstana u prijetnje. Sa stanovišta okoliša to svakako jest prijetnja – sa stanovišta županijskog komunalnog sustava, to je slabost. Preporučeno je i uvaženo da kut gledanja bude županija, a ne pojedine djelatnosti koje se u njoj odvijaju.

Što se tiče identificiranja ciljnih skupina intervencije i njihovih potreba uočeno je da su ciljne skupine navedene u Komunikacijskoj strategiji, a da su u analitičkom dijelu Strategije navedene njihove potrebe. Izrađivaču je preporučeno da to dvoje poveže s konkretnim mjerama. Konačno, upozoreno je da se u Strategiji ne spominje Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem koji je Republika Hrvatska potpisala kao strana Barcelonske konvencije o Sredozemlju. Prema najavi Ministarstva okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, Protokol će uskoro biti ratificiran što će izazvati promjene u institucionalnom okviru upravljanja razvojem u obalnom području Hrvatske. Izrađivaču je preporučeno da se osvrne na taj dokument i ocjeni povezanost/utjecaj njegove provedbe na provedbu ŽRS PGŽ. Preporuke su uvažene.

Zaključno, količina i struktura prikupljenih podataka i time uzrokovana mjestimična neujednačenost pojedinih dijelova analize upućuje na nejednak odaziv upitanih dionika u radnim skupinama. Nakon što bi dostavio podatke malo koji dionik se upustio u razradu i pokušao formulirati cilj, prioritet ili mjere vezane za područje djelovanja radne skupine čiji je član, što je otežalo posao izrađivaču.

1.3. Problemi koji neće biti riješeni provedbom strategije

Slijedeći Pravilnik o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija, izrađivač je odredio mjere kao „intervencije i aktivnosti u nekom sektoru/području koje predstavljaju okvir za pripremu i izradu konkretnih razvojnih projekata.“ (Članak 4. Pravilnika). Slijedeći Pravilnik izrađivač se, dakle, u krajnjoj liniji trebao usredotočiti na razvojne projekte što je i učinio i na kraju uspio prikupiti 1034 manje ili više razrađenih projektnih prijedloga. Treba naglasiti da je time obavljen izuzetno vrijedan posao, ali i napomenuti da odmah po usvajanju ŽRS prikupljene projekte trebati svrstati u skupine, rangirati i pojedinačno ocijeniti.

Analiza dosadašnjeg razvoja i dosegnutog stupnja razvoja Primorsko-goranske županije upućuje, međutim, i na još uvijek nedovoljno razrađenu i nekonzistentno vođenu županijsku razvojnu politiku, a unutar nje na nedostatak instrumenata i mjera gospodarske politike. Uvid u strukturu županijske samouprave upućuje i na nedostatak tijela koje bi kreiralo razvojne instrumente i mjere, provodilo ih i pratilo učinke. Slijedeći Pravilnik, županija kao pokretač izrade ŽRS i sam izrađivač nisu ničime bili potaknuti pozabaviti se i ovim aspektom razvojne politike. To je rezultiralo strategijom koja se gotovo isključivo bavi poticanjem općina, gradova, udruga i drugih nositelja lokalnih razvojnih projekata da što bolje formuliraju i što uspješnije provedu svoje projekte i da pri

tom bude osiguran njihov sklad. Ovaj nužni ali ne i dovoljni element strategije ostao je tako i jedini. Treba napomenuti da je izrađivač uočio ovu nedostatnost Pravilnika i da je to naveo u uvodnom dijelu teksta strategije. **Izrađivaču je, međutim, savjetovano da za sada obavi samo ono što je naloženo i da naznači kako slijedeću strategiju treba izraditi prema projektnom zadatku obuhvatnijem od postojećeg Pravilnika.**

Manjkavost Pravilnika u mnogome je zapriječila i ostvarenje tzv. dodane vrijednosti zajednici (European Added Value - EAV). Strategiju je trebalo izraditi na uobičajeni, u Europskoj uniji mnogo puta primijenjeni način koji nije ostavio prostora ni za metodološka unapređenja ni za prilagođavanje regionalnim i lokalnim specifičnostima. Strategija je tako ostala u okvirima postojećih standarda i, barem što se tiče razvoja metodologije izrade razvojnih dokumenta, tijekom izrade nije proizvela dodanu vrijednost. Iz istog razloga nije ostvarena komplementarnost pa ni sinergija s drugim razvojnim dokumentima pri čemu treba naglasiti metodološku nepovezanost s postojećim prostornim planovima i prostornim planiranjem uopće. Izrađivač je uvažio primjedbe o nepovezanosti strategije s prostornim planom ali, slijedeći Pravilnik, nije trebao (u ovakvim uvjetima nije ni mogao) proizvesti integrirani razvojni dokument koji bi obuhvatio sve gospodarske, prostorne i društvene vidove razvoja Primorsko – goranske županije.

Dodanu vrijednost može se očekivati u provedbi prikupljenih lokalnih i regionalnih razvojnih projekata ukoliko budu odgovarajuće ocijenjeni i rangirani. Kriteriji za ocjenjivanje projekata navedeni u potpoglavlju 4.2.2. Akcijskog plana provedbe ŽRS, pokazuju da je izrađivač imao u vidu i dodanu vrijednost zajednici pa treba očekivati da će projekti koji tome doprinose imati prioritet.

Potreba za obuhvatnijom razvojnom strategijom Primorsko goranske županije nameće se ne samo zbog nedostatka razvojnih instrumenata i mjera. Zadano vrijeme važenja i provedbe strategije (2011 – 2013) svakako je prekratko za provedbu i praćenje bilo kakvog dugoročnog pa i srednjoročnog razvojnog dokumenta. Izostalo je i povezivanje s županijskim proračunom koji treba planirati u trogodišnjim razdobljima. Uz to, Pravilnik koji je ovdje morao biti prihvaćen kao projektni zadatak, ne nalaže razvojne projekcije koje bi bile dijelom osnove određivanja ciljeva, a ni međužupanijsku razvojnu suradnju (relevantna bi bila suradnja unutar Jadranske NUTS2 regije). Ne nalaže se ni institucionalna analiza koja bi ukazala na subsidijarnost strategije i bila osnovom predlaganja i zaduživanja odgovarajućih tijela za vođenje razvojne politike. **Izrađivaču i odgovornima u županijskoj samoupravi stoga se predlaže izrada zadovoljavajuće obuhvatnog projektnog zadatka po kojem će se izraditi strategija za razdoblje 2014 – 2016.**

1.4. Tehničke primjedbe

Izrađivaču je upućen niz tehničkih primjedbi na greške u ispisu, neusklađenu numeraciju, nenavedene izvore podataka i nedovoljno pregledne podjele na potpoglavlja. Naglašena je i potreba za lekturom i korekturom konačnog teksta nacрта strategije. Greške u ispisu su ponekad vodile u krivo razumijevanje teksta na što je izrađivač posebno upozoren. Primjedbe ove vrste opširno su navedene

u prvom i drugom privremenom izvješću o prethodnom vrednovanju. Izrađivač ih je uvažio u cijelosti.

2. Vrednovanje vizije, ciljeva, prioriteta i mjera

Vizija razvoja Primorsko - goranske županije usklađena je nakon rasprave s izrađivačem i razmatranja nekoliko značajnih primjedbi dionika. Konačni prijedlog teksta vizije, „Primorsko-goranska županija regija je zadovoljnih ljudi koji svoje potencijale ostvaruju u uvjetima održivog razvoja i društvene pravednosti“ dobro odražava raspravu i primjedbe i kratko i jednostavno određuje najpoželjniji razvoj.

Pri utvrđivanju slijeda ciljeva, mjera i prioriteta nužnih za postepeno dosizanje razvojne vizije, izrađivač je potvrdio sposobnost povezivanja dijelova strategije u cjelinu i pokazao da je u stanju pripremiti razvojni dokument u skladu s logikom upravljanja projektnim ciklusom. Upozoren je, međutim, da mjestimično nije jasno kako su iz problema i razvojnih potreba formulirani ciljevi. Trebalo je razjasniti da li je primijenjena neka određena metoda ili su ciljevi predloženi na participativnim radionicama pa su se slijedom zahtjeva za participacijom svih dionika morali naći na popisu. Uz to, neki prioriteti su bili navedeni i bez obrazloženja, a razrađenost mjera je varirala – neke su bile opisane detaljno, a neke tek jednom rečenicom. Izrađivaču je preporučeno da u tom smislu uravnoteži tekst, što je i učinjeno u konačnom nacrtu. Time je postignuta i interna konzistentnost skupa ciljeva.

Održivost razvoja bila je predmetom rasprave na sastancima Partnerskog vijeća. Dogovoreno je da održivost treba navesti kao glavnu karakteristiku budućeg razvoja već u viziji i da to ne treba naglašavati u daljnjem tekstu. U tom smislu izrađivaču je savjetovano da u formulaciji Strateškog cilja 1, prioritet 1., mjera 3 „Razvoj održivog turizma“ izuzme riječ „održivog“ i da isto učini i u mjeri 4.1.5 „Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja“. Savjetovano je i da se nazivi koji se pojavljuju i u prioritetima i u mjerama usklade. Mjera 2.5.1. nazvana je „Izgradnja i uređenje javne/komunalne infrastrukture“, a prioritet 4.3. „Razvoj komunalne infrastrukture“, prioritet 2.6 i mjera 2.6.1 imali su isti naziv („Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem“) i tako dalje. Uz to, trebalo je pojasniti i Strateški cilj 2, prioritet 1, Mjeru 3: „Stvaranje uvjeta za održivu mobilnost“ jer pojam održive (kao ni neodržive) mobilnosti nije bio jasan. Izrađivač je uvažio ove primjedbe i savjete.

Izrađivaču je posebno savjetovano da pojasni Strateški cilj 1, Prioritet 2, Mjeru 1: „Unapređenje imovinsko-pravne regulative“. Zakonsku regulativu, naime, ne mijenja županija pa se ovakva mjera može samo inicirati s županijske razine. Izrađivač je prihvatio argument i pojasnio mjeru.

Što se tiče prioriteta unutar Strateškog cilja 2, izrađivač je upozoren da pojam regije ne koristi jednoznačno pa mjestimično nije bilo jasno da li je riječ o županiji ili Jadranskoj NUTS2 regiji. Kad je riječ o regionalnom razvoju, mjestimično nije bilo jasno da li se radi o razvoju županije ili o regionalnom razvoju Republike Hrvatske. Izrađivaču je preporučeno da pod regionalnim razvojem smatra razvoj Primorsko-goranske županije što je prihvaćeno.

Izrađivač je uvažio ove primjedbe i tako uskladio ciljeve ŽRS s prioritetima Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske i s ciljevima Strateškog okvira za razvoj.

U raspravama s izrađivačem uočeno je i da Pravilnik ne zahtjeva nikakvu horizontalnu koordinaciju, to jest usklađivanje županijskih ciljeva s ciljevima ostalih, prije svega susjednih, županija. Ciljevi i mjere koje se poduzimaju u neposrednom susjedstvu tako nisu bili predmetom strategije. Kako su sve strategije hrvatskih županija izrađivane istovremeno i u istom kratkom roku, ne treba očekivati da su u ostalim županijama formulirani ciljevi i/ili mjere koje bi imale u vidu razvoj Primorsko-goranske županije i stoga zahtijevale određenu međužupanijsku suradnju.

Što se tiče vertikalne koordinacije, izuzetan doprinos ove Strategije dan je u Poglavlju 6.1. u kojem je pokazana povezanost ciljeva, prioriteta i mjera sa strateškim dokumentima više razine. U doprinose te vrste treba svrstati i Poglavlje 8.2. u kojem je jasno naznačena povezanost s trenutnim izvorima EU sredstava.

Izrađivač je u zadanom roku prikupio preko 1000 projekata u različitim fazama dovršenosti. Izuzetno je korisna razrada/analiza projekata navedena u Poglavlju 8.4.1. Uvelike će pomoći u kasnijim fazama odabira projekata i učinkovitog usmjeravanja sredstava. Izrađivaču je ovdje savjetovano da poveže projekte s mjerama, to jest da prilikom ocjenjivanja projekata uzme u obzir njihov doprinos ostvarenju mjere. Savjet je uvažen.

Zapisnici sastanaka Partnerskog vijeća i radnih grupa i drugi materijali pokazuju da je prilikom izrade Županijske razvojne strategije u najvećoj mogućoj mjeri poštovano načelo partnerstva i da je uloga dionika bila učinkovita. Kao pokazatelji kvalitete procesa izrade mogu se navesti

- reprezentativnost Partnerskog vijeća
- obuhvatnost kriterija odabira članova
- broj radnih skupina Partnerskog vijeća prema područjima
- broj sjednica radnih skupina
- informiranost dionika i korištenje raspoloživih komunikacijskih kanala
- udio prisutnih na sjednicama/sastancima (prosječno je prisustvovalo $\frac{3}{4}$ pozvanih)
- potaknuta i uglavnom ostvarena suradnja sa svim relevantnim dionicima

Zapisnici sastanaka Partnerskog vijeća govore i o primjernoj transparentnosti izrade strategije. Svi materijali i zaključci objavljuvani su na mrežnim stranicama PORIN-a.

Participacija dionika donijela je izrađivaču i neke probleme prilikom formuliranja mjera. Prijedlozi mjera koje su slali dionici nakon sastanaka Partnerskog vijeća i radnih skupina najčešće nisu bili izvođeni iz problema i potreba navedenih u ranim nacrtima strategije, već iz individualnih uvida u stanje pojedinog sektora i intuitivnih zahtjeva da se nešto učini. Tako predložene mjere bilo je teško, često i jedva moguće, uvrstiti u tekst, a da se ne ugrozi slijed koji zahtjeva upravljanje projektnim ciklusom. Izrađivaču je preporučeno da tako predložene mjere uvrsti

uz odgovarajuća obrazloženja i tako očuva visoku razinu participacije. Preporuka je uvažena, a unutarnji sklad konačnog nacrtu ŽRS očuvan.

Izrađivač opravdano očekuje da Partnersko vijeće nastavi s radom i nakon usvajanja Županijske razvojne strategije. Savjetovano mu je da pokuša uskladiti poslove Vijeća i odgovarajućih županijskih odjela kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri ostvarili sinergijski učinci.

3. Vrednovanje Akcijskog plana i Komunikacijske strategije

3.1. Akcijski plan

Priloženi Akcijski plan ŽRS oslikava realne okolnosti provedbe strateških dokumenata u RH, uzimajući u obzir ograničenja. Ovo se osobito odnosi na rok u kojem je trebalo izraditi strategiju, ali i na ograničenja u pogledu neformalnih mehanizama dobivanja financijske potpore potrebne za provedbu projekata.

Slijedom Pravilnika Akcijski plan se svodi na popis projekata s naznakom izvora sredstava potrebnih za njihovu provedbu. Izrađivaču je preporučeno da u tablici projekata prikaže i podatke o nositelju projekta, to jest o subjektu odgovornom za provedbu. Na temelju tog podatka, moći će se lakše procijeniti koliki je kapacitet pojedinog nositelja, te koliko bi se projekata moglo provesti u danom razdoblju. U dijelu o pokazateljima, pozitivno je ocijenjeno što njihov broj nije velik, ali je izrađivaču ipak savjetovano da poveća popis. Ukupni broj mjera je velik i raznovrstan i neke mjere zahtijevaju dodatne pokazatelje. To se posebno odnosi na mjere u poljoprivredi (poželjno povećanje broja poljoprivrednika, poljoprivrednih kultura, nasada, hektara obradivog zemljišta...), ribarstvu (promet veletržnica, broj ribarskih brodova koji odgovaraju određenim standardima, smanjenje izlova...), te informiranosti (organizacija sajmove, odlazak na sajmove, sklopljeni sporazumi o suradnji...). Izrađivač je uvažio sud da se prvotno predloženim skupom pokazatelja ne bi moglo pratiti sve što se u navedenim područjima poboljšava, pogoršava, ostvaruje kako je zacrtano itd. Izrađivaču je skrenuta pažnja i da je za ostvarenje cilja o uravnoteženom regionalnom razvoju navedeno 17 mjera, a da za njihovo praćenje nisu predviđeni pokazatelji. Preporučeno je da se predlože pokazatelji vezani i za taj dio. Kako će trebati uvažavati Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem preporučeno je uvesti nekoliko pokazatelja kojima će se mjeriti da li projekti doprinose zahtijevanom integriranju. Izrađivač je uvažio ove sudove i preporuke.

Dio koji se odnosi na Bazu projekata je dobro razrađen. Utvrđeni su jasni kriteriji utvrđivanja prioriteta i dodjele sredstava, pri čemu oni projekti koji zadovoljavaju nužne kriterije i spremni su za provedbu imaju i najviše izgleda da budu financirani. U ocjeni projekta, mogući su problemi vrednovanja utjecaja projekta na zacrtane prioritete, pa će taj dio zahtijevati daljnju razradu. Međutim, ocjena tog utjecaja ovisit će i o samom natječaju i što se njime želi postići, te koliko sam projekt odgovara natječajnim zahtjevima. Ostalo je, međutim, nepoznato tko će sve osim djelatnika PORIN-a ocjenjivati projektne ideje (u standardnom ocjenjivanju EU projekata, u ocjenjivanju jednog projekta sudjeluju dva ocjenjivača, a ukoliko je razlika u ocjeni velika, može se uključiti i treći). Kako je pristigli projektni prijedloga (gotovih i polugotovih) i ideja mnogo, izrađivaču je

preporučeno da utvrdi postoje li odgovarajući ocjenjivački kapaciteti (inženjeri, ekonomisti, stručnjaci iz područja zaštite okoliša i društvenih djelatnosti...). Kako bi se Akcijski plan uspješno provodio treba procijeniti ljudske i financijske resurse potrebne za ocjenu projekata. Izrađivač je prihvatio preporuke i time si zadao daljnje poslove koji će uslijediti nakon usvajanja ŽRS.

U nacrtu strategije navedeno je godišnje praćenje i vrednovanje (monitoring i evaluacija) za 2012. i 2013. godinu pri čemu se imalo na umu Izvješća o provedbi strategije u 2011. i 2012. Izrađivaču je predloženo da zbog kratkih rokova provedbe uspostaviti kvartalno i polugodišnje praćenje i da privremeno vrednuje provedbu već krajem 2011. Sva vrednovanja će se krajem ukupnog razdoblja provedbe tako moći objediniti ex-post evaluacijom. Izrađivač je uvažio preporuku.

3.1. Komunikacijska strategija i njezin akcijski plan

Sukladno spomenutom Pravilniku o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija, županija donosi Komunikacijsku strategiju ŽRS. PGŽ je tako prosinca 2010. godine donijela Komunikacijsku strategiju za upravljanje i provedbu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, koja sadrži sve elemente naložene Pravilnikom. U Komunikacijskoj strategiji dobro su uočene i zaokružene marketinške aktivnosti, događaji i identitet ŽRS. Identificirani su i komunikacijski alati za pružanje općih i detaljnih informacija. Komunikacijske aktivnosti su raznovrsne i usmjerene na različite ciljne skupine, pri čemu se nisu izgubile iz vida potrebe pojedinaca i institucija središnje, regionalne i lokalne razine.

Uz Komunikacijsku strategiju izrađeni su i komunikacijski akcijski planovi za 2010. i 2011. godinu. Sadrže aktivnosti, nositelje, vremenski raspored i pokazatelje provedbe. Dokumentacija koja je bila na raspoloženju tijekom prethodnog vrednovanja upućuje da se većina aktivnosti odvija sukladno planu. Akcije koje još nisu provedene, a predložene su Akcijskim planom su:

- imenovanje kontakt osobe za sve upite vezane uz promidžbu i komunikaciju (informacija o tome nije bila vidljiva na mrežnim stranicama PORIN-a)
- osiguranje knjige standarda Strategije regionalnog razvoja RH - nije bilo poznato u kojoj je fazi izrade.

Kako PGŽ nije dužna izraditi Komunikacijski akcijski plan, ovaj dodatni napor koji doprinosi izradi i kasnijoj provedbi ŽRS zaslužuje izdvojenu pozitivnu ocjenu. Treba, međutim, upozoriti da je Komunikacijska strategija donesena u prosincu 2010, a da je Komunikacijski akcijski plan trebao slijediti iz strategije. Prvotno se, dakle, nije očekivalo da akcije navedene u Komunikacijskom akcijskom planu započnu prije njezina donošenja. Kako su, međutim, neke aktivnosti uslijed potrebe izrade ŽRS započele i nekoliko mjeseci prije usvajanja ovih dokumenata, stekao se dojam da je neki surogat Komunikacijskog akcijskog plana (ili sličnog popisa aktivnosti) izrađen i prije same strategije. Izrađivačima je preporučeno da ovo pojasne.

4. Zaključak

Nacrt ŽRS izrađen je slijedom Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija koji je donesen na osnovi i prema odredbi Zakona o regionalnom razvoju. Izrađivač je kompetentno slijedio odredbe Pravilnika i izradio razvojni dokument s detaljnom i dobro potkrijepljenom društveno-gospodarskom analizom Primorsko-goranske županije. SWOT analiza je dobro odmjerena, a strateški ciljevi slijede iz uočenih problema i potreba. Prioriteti i mjere slijede iz ciljeva i potpuno zaokružuju cjelinu strategije. Akcijski plan dobro određuje prioritetne poslove i zadatke, a Komunikacijska strategija odgovara potrebama za raspačavanjem informacija o strategiji i njezinoj provedbi. Provede li se u potpunosti i na vrijeme, Komunikacijska strategija će osigurati kontinuitet participacije dionika koja je tijekom izrade ŽRS uspostavljena na primjerno visokoj razini.

Slijedom Pravilnika, strategija je usredotočena na prikupljene razvojne projekte i njihovu provedbu i ne obuhvaća sve poslove kojima se treba baviti nositelj županijske razvojne politike. Nedostaje potpuna institucionalna analiza koje bi odredila postojeći i zahtijevani kapacitet nositelja, te formulacije razvojnih instrumenata i mjera i njihovog praćenja i vrednovanja. Ovi nedostaci se ne mogu pripisati izrađivaču već ograničenom konceptu upravljanja regionalnim razvojem na razini Republike Hrvatske ugrađenom u Strategiju regionalnog razvoja i Zakon o regionalnom razvoju. Provedbom predložene Županijske razvojne strategije mogao bi se, međutim, učiniti prvi korak ka uspostavi cjelovite županijske razvojne politike koja se može formulirati u slijedećem razvojnom dokumentu.

Preporuča se, dakle, usvojiti predloženi nacrt Županijske razvojne strategije, početi provoditi Akcijski plan i izraditi odgovarajući projektni zadatak izrade razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2014-2016.

U izradi Razvojne strategije Primorsko-goranske županije sudjelovali su:

- Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije
- Tematske radne skupine (TRS) formirane od strane Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije
 - o TRS Gospodarstvo i konkurentnost – nositelj HGK ŽK Rijeka
 - o TRS Društvene djelatnosti – nositelj Sveučilište u Rijeci
 - Podskupine za: obrazovanje, kulturu, zdravstvo i socijalnu skrb i sport
 - o TRS Infrastruktura – nositelj Upravni odjel za pomorstvo, promet i veze PGŽ
 - Podskupine za: prometnu i komunalnu infrastrukturu
 - o TRS Zaštita okoliša – nositelj Upravni odjel za graditeljstvo i zaštitu okoliša PGŽ
 - o TRS Civilni sektor – nositelj Udruga SMART
- Županijski upravni odjeli
- Ustanove i trgovačka društva Primorsko-goranske županije
- Grad Rijeka

12. Popis grafikona, slika, tablica, literature i poveznica

POPIS GRAFIKONA

1. Kretanje broja stanovnika Županije u razdoblju 1981. -2001. godina
2. Demografska piramida – usporedba 1991.-2001. godina
3. Dobna struktura stanovništva Županije
4. Očekivano trajanje života na dan rođenja u razdoblju 2000.-2009 godine
5. Obrazovna struktura stanovništva Županije starijeg od 15 godina
6. Zaposleni u Županiji u 2009. godini
7. Zaposleni u pravnim osobama prema starosti u 2009. godini
8. Nezaposlenost po županijama u 2009. godini
9. Kretanje nezaposlenosti u Županiji 2000.-2009.
10. Struktura nezaposlenih prema starosti u 2009. godini
11. Struktura nezaposlenih prema najvišem postignutom stupnju obrazovanja u 2009.
12. Poljoprivredno zemljište prema kategorijama korištenja
13. Postotak neispravnih uzoraka vode za piće u periodu 2006.-2009.
14. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta .
15. Vrste kolnika u Županiji
16. Udio BDV-a pojedinih djelatnosti u Županiji u ukupnom BDV-u djelatnosti na razini RH za 2007.
17. Udio pojedinih djelatnosti u ukupnom BDV-u Županije
18. Pokazatelji kretanja gospodarstva Županije u razdoblju 2000.-2009.
19. Pokazatelji obzirom na veličinu poduzeća u 2009. godini
20. Osnovni pokazatelji po djelatnostima
21. Zaposleni u Županiji po djelatnostima u 2009.godini
22. Struktura ukupnog prihoda u Županiji po djelatnostima za 2009.godinu
23. Struktura ukupnog rashoda u Županiji po djelatnostima za 2009. godinu
24. Struktura dobiti nakon ooprezivanja u Županiji po djelatnostima
25. Pokazatelji osnovnih kretanja za djelatnost trgovine 2000.-2009 godini
26. Pokazatelji osnovnih kretanja za djelatnost prerađivačke industrije 2000.-2009.
27. Udio djelatnosti u izvozu
28. Udio pojedinih djelatnosti u uvozu
29. Kretanje broja učenika u osnovnim i srednjim školama od 2000./2001. do 2010./2011.školske godine
30. Studenti koji su završili studij u akademskoj godini 2008./2009.
31. Zanimanja s najvećom stopom zapošljavanja
32. Obranjeni doktorati 2000.-2009.
33. Zastupljenost udruga u Županiji po djelatnostima
34. Sufinanciranje udruga iz nacionalnog, regionalnog i lokalnih proračuna u 2009.
35. Pokazatelj i- Grad Rijeka i subregije Županije u 2009 godini.
36. Indeksi razvijenosti po županijama RH
37. Indeksi razvijenosti po JLS u Županiji
38. Struktura razvijenosti Županije u usporedbi s RH i županijama Jadranske Hrvatske
39. Indeks razvijenosti u odnosu na županijski prosjek
40. Razvijenost JLS u odnosu na županijski prosjek
41. Broj JLS koje zaostaju za županijskim prosjekom u pojedinim pokazateljima
42. Struktura i visina ukupnog prihoda Županije i svih JLS u Županiji u razdoblju 2002.-2009.
43. Prosječni udjeli proračunskih prihoda pojedine JLS u ukupnim proračunskih prihodima
44. Struktura i visina ukupnog prihoda Županije, svih općina i gradova u 2009.godini
45. Izvorni prihodi per capita JLS u Županiji (prosjeak 2006. – 2008.)

46. Prikaz pojedinih skupina rashoda JLS i Županije – ekonomska klasifikacija u razdoblju 2002.-2009.
47. Struktura i visina rashoda općinskih, gradskih i županijskog proračuna u 2009.godini
48. Funkcijska klasifikacija ukupnih rashoda JLS u Županiji u razdoblju 2002.-2009.
49. Broj zaposlenih u Gradu Rijeci i Županiji
50. Broj zaposlenih u JLS (osim Grada Rijeke)
51. ROP PGŽ 2008.-2013. godina - Broj i visina proračuna prijavljenih projekata prema nositeljima
52. ROP PGŽ 2008.2013 - Broj prijavljenih projekata koji su u suglasju s prioritetima NUTS II razine – Jadranska Hrvatska
53. ROP PGŽ 2008.-2013 -Visina proračuna projekata prema prioritetima NUTS II razine – Jadranska Hrvatska
54. ROP PGŽ 2008.-2013 - Broj prijavljenih projekata u okviru mjera NUTS II razine – Jadranska Hrvatska
55. ROP PGŽ 2008.-2013 – Visina proračuna projekata u okviru mjera NUTS II razine – Jadranska Hrvatska
56. Baza projekata RS – Broj i proračun spremnih projekata u okviru strateških ciljeva
57. Pregled projekata prema predlagateljima
58. Udjeli Županije i JLS u projektima
59. Broj projekata po gradovima
60. Broj projekata po općinama
61. Broj projekata po strateškim ciljevima
62. Proračun projekata u EUR-ima po strateškim ciljevima
63. Broj projekata prema prioritetima
64. Broj projekata po mjerama

POPIS SLIKA

1. Položaj Županije u odnosu na susjedne županije i države
2. Povezanost i osnovni prometni pravci
3. Administrativna podjela Županije
4. Gustoća naseljenosti u Županiji
5. Mapa mjernih postaja za mjerenje kakvoće zraka na području Županije
6. Regionalna razvijenost prema visini BDP-a po stanovniku za 2007. godinu
7. Grafički prikaz fondova EU
8. Tri razine okvira za provedbu IPA
9. Grafički prikaz Programa zajednice

POPIS TABLICA

1. Gradovi i općine u Županiji
2. Vodoopskrbni sustavi na području Županije
3. Sustavi odvodnje otpadnih voda i postotak priključenosti na području Županije
4. Odlagališta komunalnog otpada u Županiji
5. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta
6. Pregled asfaltnog i makadamskog kolnika u Županiji
7. Osnovni pokazatelji gospodarstva Županije u 2008. i 2009.godini
8. Pokazatelji po djelatnostima u 2009. godini
9. Broj obrta u Županiji
10. Broj obrtnika po djelatnostima
11. Ukupni proračunski prihodi Županije te gradova i općina u kunama u razdoblju od 2002. – 2009.
12. Odabir pojedinih prihoda i rashoda ostvarenih u 2009. godini

13. Okvirni pregled mogućnosti lokalnih i županijskog proračuna za financiranja razvojnih projekata uz sredstva središnje države i javnih poduzeća i fondova
 14. Financijska alokacija IPA programa za RH 2007.-2013 (mil.EUR)

POPIS KRATICA

BDP	bruto domaći proizvod
BDV	bruto dodana vrijednost
CARDS	Pomoć Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju, engl. "Community Assistance for Reconstruction, Development and Stability
CTOL	Conventional take off and landing
CZGO Marišćina	Centralna zona za gospodarenje otpadom Marišćina
DTK infrastruktura	podzemna mreža cijevi u kojima se nalaze optički kabeli koji služe za telekomunikacije
ECTS	Europski sustav prijenosa bodova
EFGP	(eng. Kratica EAGF) Europski fond za garancije u poljoprivredi
EFR	(eng. Kratica EFF) Europski fond za ribarstvo
EFRR	(eng. Kratica ERDF) Europski fond za regionalni razvoj
EPFRR	(eng. Kratica EAFRD) Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ESF	(eng. Kratica ESF) Europski socijalni fond
EU	Europska unija
GSC Runolist	Gorski sportski centar Runolist
GUP	Generalni urbanistički plan
HE	hidroelektrana
HEP	Hrvatska elektroprivreda
HGK – ŽK Rijeka	Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Rijeka
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
ICAO	International Civil Aviation Organization
IPA	Instrument predpristupne pomoći
IPARD	5 komponenta programa IPA, nastavak programa SAPARD
ISPA	Prepristupni program u Financijskoj perspektivi 2000.-2006. engl. Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
JL(R)S	Jedinice lokalne (regionalne) samopurave
JLS	Jedinica lokalne samoprave
JU ZPPU PGŽ	Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije
KBC	Klinički bolnički centar
KD	Komunalno društvo
KV	kvalificirani radnik
LAG	lokalna akcijska grupa
LEADER	Inicijativa Zajednice u Financijskoj perspektivi 2000.-2006. za mobiliziranje i provedbu ruralnog razvoja u ruralnim zajednicama kroz lokalna javno-privatna partnerstva („Lokalne akcijske grupe“) engl. „Links between actions for the development of the rural economy“.
MATRA program	bilateralni prepristupni program tehničke pomoći Kraljevine

	Nizozemske za jačanje civilnog društva namijenjen državama srednje i istočne Europe
MIO	mirovinsko osiguranje
MORH	Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MRRŠVG	Ministratsvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
MSP	Malo i srednje poduzetništvo
NATURA 2000	ekološka mreža Europske unije koja obuhvaća područja važna za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova
NN	Narodne novine
NSRO	Nacionalni starteški referentni okvir
NUTS	statistička nomenklatura prosornih jedinica koju je definirao Europski statistički ured (Eurostat) kako bi stvorio jedinstvenu i koherentnu strukturu za teritorijalnu raspodjelu
OP	operativni program
PGŽ	Primorsko-goranska županija
PHARE	predpristupni program u Financijskoj perspektivi 2000.-2006
PINS	Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o. Skrad
PPPPO	Prostorni plan područja posebnih obilježja
PPUO/G	Prostorni plan uređenja grada ili općine
PPŽ	Prostorni plan Županije
PS Rijeka	Područna služba Rijeka
REA Kvarner	Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o.
RH	Republika Hrvatska
ROP	Regionalni operativni program
ROP PGŽ	Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije
RRA PORIN	Regionalna razvojna agencija PORIN d.o.o.
RS PGŽ	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije
SAD	Sjedinjene Američke Države
SAPARD	jedan od tri pretpristupna programa u Financijskoj perspektivi 2000.-2006., engl. Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development
SŠ	srednja škola
SteP Ri	Znanstveno – tehnologijski par Sveučilišta u Rijeci d.o.o.
STOL	Short take off and landing – kratko uzlijetanje i slijetanje
TE	termoelektrana
TEU	mjerna jedinica za prijevoz kontejnera
TIC	Tehnološko-inovacijski centar Rijeka d.o.o.
UNESCO	specijalizirana agencija UN-a za intelektualna i etička pitanja na području obrazovanja, znanosti i kulture
UPU	Urbanistički plan uređenja
USA	United States of America
USS	uzletno-sletna staza
VKV	visoko kvalificirani radnik
ZLR	Zračna luka Rijeka
ŽC	županijske ceste
ŽCGO Mariščina	Županijski centar za gospodarenje otpadom Mariščina
ŽRS	Županijska razvojna strategija

13. Popis korištene literature, izvješća, podataka i poveznica

- Europski fondovi za hrvatske projekte, Priručnik o financijskoj suradnji i programima koje u Hrvatskoj podupira Europska unija, Slađana Novota, Ivana Vlašić, Rumiana Velinova, Kiril Geratliev, Ogla Borissova, Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije, 2009.
- Zakon o regionalnom razvoju, Narodne novine 153/09
- Uredba o osnivanju partnerskih vijeća statističkih regija, Narodne novine 38/10
- Pravilnik o upisniku upravnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, agencija i drugih pravnih osoba osnovanih s ciljem učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja, Narodne novine 53/10
- Pravilnik o obaveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih strategija, Narodne novine 53/10
- Uredba o indeksu razvijenosti, Narodne novine 63/10
- Pravilnik o ustrojavanju i vođenju središnje elektroničke baze razvojnih projekata, Narodne novine 66/10
- Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti, Narodne novine 89/10
- Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011.-2013., Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, 2010.
- Nacrt Nacionalnog strateškog referentnog okvira, Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije, 2010.
- Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008.-2013.
- Strateške smjernice Primorsko-goranske županije 2009.-2013.
- Strateške smjernice gradonačelnika 2009.-2013. (Grad Rijeka)
- Podaci o financijskim pokazateljima poslovanja poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji, FINA, 2010.
- Izvješća i statistički podaci Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, 2010.
- Statistička izvješća Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – područna služba Rijeka, 2010.
- Izvješća o stanju u prostoru, Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, 2004.
- Interni materijal Javne ustanove Priroda, 2009.
- Interni materijal Županijske uprave za ceste Primorsko-goranske županije, 2010.

- Interni materijali Regionalne razvojne agencije Porin d.o.o. i internetska stranica, www.porin.hr
- Interni materijali Upravnih odjela Primorsko-goranske županije, 2010.
- Interni materijali i izvješća Sveučilišta u Rijeci, 2010.
- Interni materijali i izvješća Veleučilište u Rijeci, 2010.
- Informacije Komunalnih društava Primorsko-goranske županije, 2010.
- Informacije Ureda državne uprave u PGŽ, 2009.
- Interni materijali i izvješća Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Rijeka, gospodarski profil u PGŽ, 2010.
- Podaci iz Registra udruga, 2010.
- Interni materijali i izvješća Ekonomskog instituta Zagreb, Analitičke podloge za učinkovitu decentralizaciju u RH, Zagreb 2010.
- Internetska stranica Primorsko-goranske županije, www.pgz.hr
- Internetska stranica Grada Rijeke, www.rijeka.hr
- Internetska stranice Središnjeg državnog ureda za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije, www.strategija.hr
- Internetska stranica Ministarstva za financije, www.minfin.hr
- Internetska stranica Ministarstva pravosuđa, www.pravosudje.hr
- Internetska stranica Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, www.mrrsvg.hr
- Internetska stranica Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, www.mzos.hr
- Internetska stranica Državnog zavoda za statistiku, www.dzs.hr
- Internetska stranica Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, www.zavod.pgz.hr